

De morbis artificum diatriba / Bernardini Ramazzini.

Contributors

Ramazzini, Bernardino, 1633-1714

Publication/Creation

Mutinae : Typis A. Capponi, 1700.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/vh8er3wf>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

42894 / B

C. IV

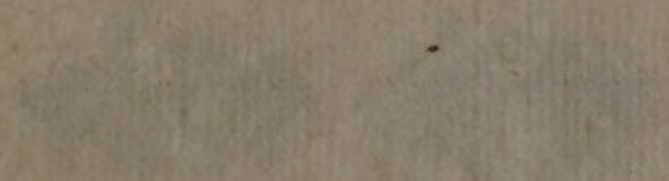
18/2

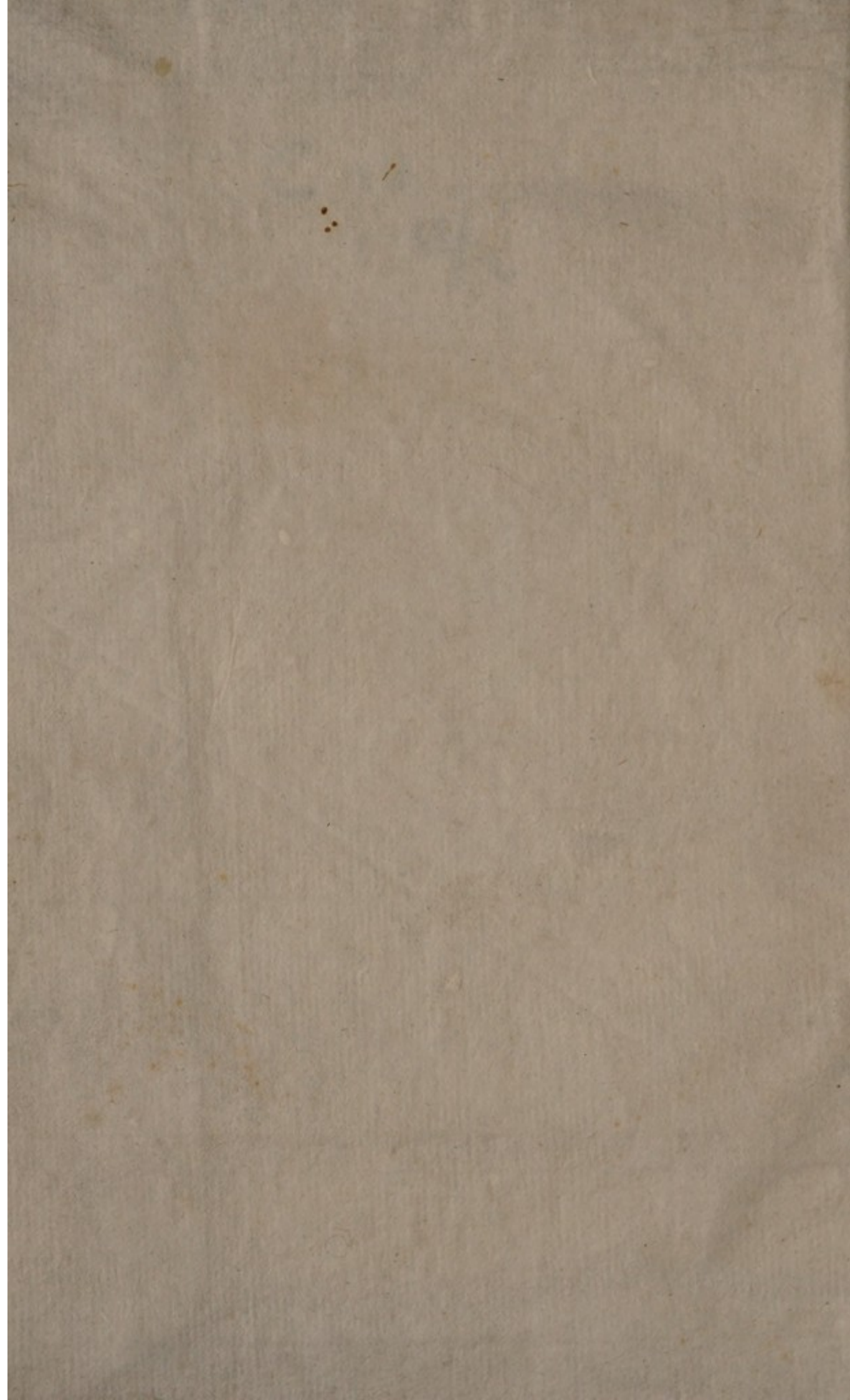

DE

MORBI

ARTIFICI

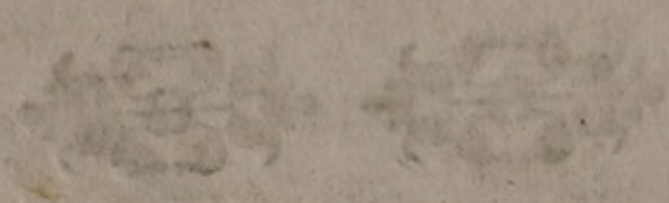

D E

M O R B I S
A R T I F I C U M

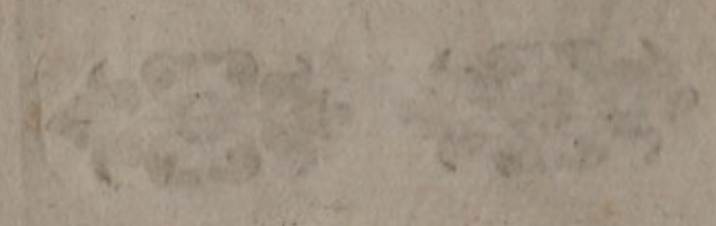

D E

M O R B I S

A R T I F I C I U S

DE
MORBIS ARTIFICUM
DIATRIBA
BERNARDINI RAMAZZINI
IN PATAVINO ARCHI-LYCEO
Practicae Medicinae Ordinariae
Publici Professoris,
ET NATURÆ CURIOSORUM COLLEGÆ.
Illustriss., & Excellentiss. DD. Ejusdem
ARCHI-LYCEI
MODERATORIBUS.

D.

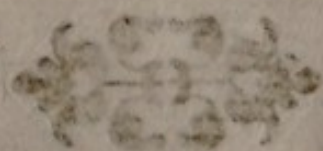
MUTINÆ M. DCC.

Typis Antonii Capponi, Impressoris Episcopalis.
Supriorum Consensu.

021

Angeli Langgandi

MORBIS ARTHRICIS
DIATRIBA
BERNARDINI RAMAZZINI
IN PATAVINO ARCHILYCEO
Præficus Medicinæ Ordinariæ
Publici Professoris
ET NATURÆ CURIOSORUM COLLEGII
Illustris & Excellentiss. DD. Episcopi
ARCHILYCEI
MODERATORIBUS

MUTINÆ M.DCC.

Typis Joannis Capponi, Impressoris Episcopalis
Superioris Curie

160

Illustrissimis, & Excellentissimis DD.

ALOYSIO MUSTO
D. MARCI PROCUR.

FEDERICO MARCELLO
D. MARCI PROCUR.

HIERONYMO VENERIO
EQUITI, ET D. MARCI
PROCUR.

BERNARDINUS RAMAZZINUS.

Ἐν πρῶτῳ.

Enocratem, ac Dionem, quibus nihil elegantiae Natura indulserat, monere identidem solebat Plato, ut Gratiis sacra facerent, sic enim fore, ut ingratham illam asperitatem exuerent, ac in hominum coetu minùs despiciatui haberentur. Ut in hunc finem ego quoque

que Vobis sacra peragam, Illustrissimi, & Excellentissimi Patres, qui Veterum Charites numero quidem æquatis, sed præstantiâ longè præcellitis, eodem Platonis consilio commoneor, imò, nisi nuper collati prægrandis beneficii immemor dici velim, valde sollicitor. Quòd enim in Patavino Gymnasio Medicinæ Professor fuerim designatus, si egregios Viros, qui in tam celebri Literarum Emporio olim clarvere, si eos, qui modò ab illius Exedris dictant Oracula, mente recolo, solius beneficentiæ vestræ Opus totum id fuisse agnosco, & de prædico. Diatribam hanc itaq; meam, quam de Morbis Artificum, licet minùs artificiosè, conscripsi, Vobis, tanquam Gratiis litaturus, exhibeo. Jamdudum equidem pertenuem hunc ingenii mei foetum, cùm prima illius stamina mente ducerem, Nominis vestri amplitudini devovendum statueram, persuasum habens hoc pacto aliquid, quod totum

tum mei juris esset, Vobis offerendo, posse me aliqua ex parte gratiam vestram demereri. Verùm cum adhuc ad illius conformationem incumberem, ac Vos tam singulari, tam honorifico munere, magnificentiae vestrae me tam arcte mancipaveritis, hinc factum, ut Liber iste ad umbilicum postea deductus, non amplius ad modum liberi partus, sed potius juxta Legum sanctiones, Vernulae ad instar, & in censu familiae vestrae numerandus prodierit. Huic autem rudi, & male conformatae foeturae non modicum ingenui decoris, & formae accrescet, si favor ac patrocinium vestrum accesserit. Nominis enim Vestri dignitati, & claritudini non ardua res est, novis auctoritatem, obscuris lucem & gratiam impertiri. Haec autem, atque alia multò celebriora citrà assentationis aleam de Vobis proferre liceat, quorum gesta in pacis bellicae muneribus gloriosissimae Venetae Reipublicae amplitu-

plitudini & honori tam prosperè velificarunt. Verùm ne longo sermone in publica commoda peccare videar, ut in obsequii mei tesseram, & grati animi argumentum, hosce meos, qualescunque sint, labores, hilaris vultu excipiat, & unanimiter confoveatis, obnixè oro, atque obtestor. Valete diu, Virorum Sapientissimi, & Aui nostri Mecænates.

Mutinæ prid. Kalend.
Novembris 1700.

PRÆFATIO.

Naturam rerum omnium Parentem benignissimam sæpenumerò apud malè feriatos homines malè audire, quòd humano generi variis in rebus videatur, vel parùm providè, vel non sat decenter prospexisse, & scriptum legimus, & passim audimus. Nullâ tamen minus justâ querimoniâ eadem tanquam Noverca traducitur, quàm quòd cuique ad vitam, alioquin ruituram, retinendam, ac sustentandam quotidiani victus necessitatem indiderit; siquidem ab hac lege solutum humanum genus nullam ferè legem agnosceret, & Terra hæc, in qua degimus, longè diversam faciem præferret, quàm quæ nunc visitur; quare ingeniosissimè Persius non manum polydædalam, sed Ventrem Artium Magistrum appellavit; Sic enim ille in Prologo.

*Quis expedit Psittaco suum Cbære,
Picasq; docuit verba nostra conari?
Magister Artis, Ingeniiq; largitor
Venter.*

A

Ex

Ex hac itaque necessitate, quæ vel ipsa Animalia rationis expertia ingeniosa efficit, Artes omnes fluxisse, tum Mechanicas, tum Liberales, fas est asserere, bonum quidem non vulgare, sed, ut in rebus humanis fieri assolet, non sine aliqua mali mixtura. Fateri enim necessum est, ex quibusdam Artibus non exigua mala suis Artificibus interdum proficisci, ut unde alimenta ad vitam producendam, & familiam alendam expectabant, gravissimos morbos per sæpe referant, ac Artem, cui se addixerant, execrantes tandem è vivorum statione decedant. Hoc itaque, dum Medicam praxim exercerem, sæpissimè contingere animadvertens ad conscribendum Tractatum aliquem de Morbis Artificum, quos potui industriæ nervos intendi; verùm sicuti in Artium Mechanicarum Operibus ut plurimum evenit, ut si quid ab aliquo Artifice de novo inventum prodierit, id mancum sit, & multum ruditatis præferat, mox aliorum diligentia perficiatur, ità & in re literaria idem prorsus fieri consuevit. Hanc itaq; fortè meum hunc qualemcumq; Tractatum de Morbis Artificum subituum video, varias quidem ob causas, sed ob hanc quoque, quòd novitatis aliquid contineat; Nemo enim, quòd sciam, in hunc campum pedem immisit, unde contemplatio-

num

num circa effluviis subtilitatem, & efficaciam, seges non contemnenda colligi possit. Opus ergo imperfectum, imò incitamentum potius editurum me fateor, ut alii auxiliares manus apponant, donec omnibus numeris absolutus, ac integer Tractatus habeatur, qui in Foro Medico locum aliquem mereatur. Debetur id certè miseræ Artificum conditioni, è quorum manuariis operibus, licet interdum vilissimis, ac sordidissimis, necessariis tamen, tot humanæ Reip. commoda proficiscuntur, debetur id, inquam, ab Arte omnium præclarissima, uti Hippocrates in Præceptionibus Medicinam appellavit, *quæ gratis etiam curat, & pauperi opitulatur.*

Quantum verò commodi ad civiliorem vitā contulerint Artes Mechanicæ, apud se quispiam reputet, ac mente recolat, quantum intersit inter Europeos, & Americanos aliasq; barbaras gentes novi Orbis. Hinc non immeritò jis, qui magnarum Civitatum, & Regnorum fundamenta posuere, summæ curæ fuisse Opifices, ex variis Scriptorum monumentis satis liquet. Collegia enim, & Conventus Artificum instituerunt, veluti Numa Pompilius, qui, Plutarcho referente, summam ob id promeruit admirationem, quòd Artifices secundum artificia diviserit, ut

suum peculiare corpus haberent Tibicines, suum Aurifices, Architecti, Tinctores, Sutores, Coriarii, Fabri ærarii, Figuli &c. Collegium quoq; Mercurialium, Appio Claudio, & P. Servilio Coss. institutum apud Livium legimus; Sic autem Mercatorum Conventum appellabant, eò quòd Mercurium Mercaturæ Præsidem colerent, quo pacto etiam Plato in libro de legibus literis prodidit, Opificum genus Vulcano, & Minervæ, Operosis Diis, esse consecratum. Quibus porrò juribus, ac privilegiis hæc Artificum Collegia gauderent, tradit Sigonius noster *de Jure antiquo Romanorum*, & Guidus Pancirolus *de notitia utriusq; Imperii*; Admittebantur enim ad suffragia & honores, unde infert idem Sigonius, Artifices in Romanorum Civium censu fuisse descriptos. In Pandectis quoq; & Codicibus, Naviculariorum, Fabricantium fit mentio, sicuti etiam apud Cajum J. C. in l. i. ff. *Quòd cujuscumque Universitatis nomine, vel contrà eam agatur*, ubi Collegia ista Artificum describuntur, unà cum illorum Juribus, & Privilegiis, ut illis ad instar Reip. liceret res suas agere, legatum capere, leges sibi condere, dummodò publicis legibus non adversarentur, ut tradit Paulus in l. cum Senatus ff. *de rebus dubiis*. Vespasianum Imperatorem Artes non solum libe-

liberales, sed etiam illiberales, quas Mechanicas vocant, valdè fovisse, ac vilioribus Artificibus assiduam se exercendi, & lucri captandi occasionem præstitisse, refert Suetonius, adeò ut cuidam Architecto jactanti, quòd parvâ impensâ ingentem molem in Capitolium posset perducere responderit, *sineret, se suam plebeculam pascere.*

Quoniam igitur non solùm antiquitus, verùm nostris quoque temporibus in bene constitutis Civitatibus, pro bono Artificum regimine, conditæ sunt leges, æquum est pariter, ut in beneficium ac solamen eorum, quò tanti facit Juris prudentia, Ars Medica quoq; Symbolum suum conferat, & peculiari studio (quod adhuc neglectum) eorum incolumitati prospiciat, ut, quantum licet, innoxie Artem, cui se addixerint, exercere valeant. Ego quidem pro viribus effeci quod potui, neque indecorum credidi in viliores Officinas pedem quandoq; immittere, & (quandò nostra hac ætate Medicina ad Mechanismum, tota penè redacta est, & Scholæ nihil magis, quàm Automatismum crepant) Artium Mechanicarum secreta contemplari. Veniam tamen, penes ingeniosos Professores præcipuè, impetraturum me spero, dum satis perspectum est, non omnes Artes in una Civitate, ac Regione exerceri,

cum juxtà locorum diversitatem varia, ac diversa Artium genera exerceantur, ex quibus varii Morbi suboriri possint. Ex Artificum Tabernis igitur (quæ in hac re Gymnasia sunt, ubi quis eruditior evadat) eruere conatus sum quidquid Curiosorum palato possit magis sapere, & quod præcipuum est, cautiones Medicas pro Morborum, quibus Artifices tentari solent, tum curatione, tum præservatione suggerere. Medicus itaque in suo ad Infirrum aliquem è plebe curandum ingressu, non tam subito, ut venit, manum pulsui apponat, sicuti ut plurimum, neglecta cubantis conditione, fieri assolet, neque stans deliberet, quid agendum, de humano corio tam facile ludendo, sed paululum tanquam Judex dignetur considerare, si non super auratam Sellam, uti apud Magnates, mos est, saltem super Scamnum tripes, aut Abacum, hilariq; vultu perconctari ægrum, ac ea disquirere, quæ cum Artis præcepta, tum pietatis officia exposcunt. Multa sunt, quæ Medicus ad ægrotum accedens, ab ægro ipso, seu assidentibus, sciscitari debet ex Divini Præceptoris Oraculo. *Cum ad Ægrotum deven-
ris, interrogare oportet, quæ patiatur, & ex
qua causa, & quot jam diebus, & an Venter
secedat, & quo victu utatur, verba sunt
Hippocratis in libro de Affectionibus; li-
ceat*

ceat quoque interrogationem hanc adjicere, & *quam Artem exerceat*. Quamvis autem hæc interrogatio ad causas morbificas referri possit, illiustamen speciatim meminisse, ubi plebejus aliquis curandus habeatur, peropportunum, imò necessarium existimo, quod tamen in Praxi per rarò observari video, vel si curanti Medico aliunde constet, parùm adverti, cum tamen ad feliciorē curationem non leve momentum præstet hujusmodi animadversio. Hunc igitur Tractatum meum in Reip. bonum, aut saltem in Artificum solamen, licet minùs artificiosè conscriptum, humaniter excipe, amice Lector, ac si lubet,

*Da veniam Scriptis, quorum non gloria nobis
Causa, sed utilitas, officiumq; fuit.*

AUCTOR

Ad Librum.

PRuris, mi Liber, heu nimis, flagrasq;
 Prodire, at monitus prius paternos
 Ausculta; brevibus docebo dictis
 Quam sortem tibi Fata destinarent.
 Quod spondes aliquid novi Eruditis,
 Accurrent citò Curiosiores:
 At, postquam legerint duas pagellas,
 Forsante abiicient ad Officinas,
 Et Vicos, ubi venditur popello,
 Vel Lucanica, vel Garum, aut quid unctū.
 Verum ne doleas, satis frequens id
 Pandectis etiam voluminosis,
 Quæ haud rarò fieri solent cuculli
 Scombris, vel Piperi, aut gravi Cumino.
 Scito, te genitum nigris Tabernis,
 Non cultis Domibus Potentiorum,
 Aut Aulis nitidis, ubi Archiatri
 Dictant Jura Coquis, sedentq; nunquam.
 Ergo, crede mihi, minùs dolebis,
 Quàm Libri titulis superbiores,
 Si, qui te legerint, statim remittent
 Ad natalitias tuas Tabernas.

DE MORBIS

ARTIFICUM.

*De Morbis, quibus obnoxii sunt Metal-
lorum Fossores.*

CAPUT PRIMUM.

Varia, & multiplex Morbo-
rum Seges, quam non raro
Artifices quidam extremâ
fui pernicië ex jis Artibus
quas exercent, pro lucro re-
ferunt, ex duabus præci-
puè causis, ut reor, progerminat; quarum
prior, ac potissima, est prava materiæ con-
ditio quam tractant, quæ noxios halitus,
ac tenues particulas humanæ naturæ in-
fensas exspirans, particulares morbos inve-
hit, altera ad motus quosdam violentos,
incom-

incompositos, & incongruas corporis configurationes refertur, propter quas Vitalis Machinæ naturalis structura vitiatur, ut indè graves morbi paulatim succrescant. Primò itaque in censum venient jì morbi, qui à prava materiæ indole ortum ducunt, ac inter eos, qui Metallurgos infestant, & quotquot alios Artifices, qui in suis Opificiis mineralibus utuntur, ut Aurifices, Alchymistæ, quiq; Aquam fortem destillant, Figuli, Specularii, Fusores, Stannarii, Pictores quoq;, & alii. Quales verò, & quàm pestiferæ noxæ intra Venas metallicas recondantur, experiuntur primò Mineralium Fossores, quibus in profundioribus Terræ visceribus continuò degentibus quotidie cum Orco ratio habenda; rectè quidem Ovidius.

— *itum est in viscera Terræ,
Quasq; recondiderat, stygiisq; admoverat
umbris,*

Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

De malis equidem, quæ animos ac bonos mores corrumpunt, Poetam locutum esse, procul dubio censendum est, atq; hominum avaritiam, vel insaniam, exprobrare voluisse, qui in apertam lucem ea eruere tentarint, quæ nos bona existimamus, imò, ut eleganter Plinius, *bonorum omnium pretium fecimus*, quamvis tot malorum Fons, & origo sint; non abs re tamen ad ea mala
quæ

quæ corpora infestant Poetæ verba traduci possunt. Morbi autem quibus obnoxii sunt Metallorum Fossores, aliiq; id genus Artifices, sunt ut plurimum Dyspnœa, Phthisis, Apoplexia, Paralysis, Cachexia, pedum tumores, dentium casus, gingivarum ulcera, artuum dolores, ac tremores. Pulmones itaq; & Cerebrum in huiusmodi Artificibus malè plectuntur, magis tamen Pulmones; hi etenim simul cum aere minerales spiritus hauriunt, & primi noxam persentiunt, mox iidem halitus intrà vitæ hospitia admissi, & cruori permixti, Cerebri, & nervosi laticis naturalem temperiem pervertunt, & inficiunt, unde tremores, stupores, & superius recensiti affectus. Hinc eorum, qui in Fodinis mineralia effodiunt, maxima solet esse strages; Fœminæ propterea, quæ id genus hominibus nubunt sæpiùs nubunt, nam, referente Agricola, apud Fodinas Carpati Montis observatæ sunt Mulieres quæ septem viris nupserint. De Metallorum Fossoribus sic Lucretius.

*Nonne vides, audisue perire in tempore
parvo*

Quàm soleant, & quàm vitæ copia desit?
Metallorum itaq; fossio olim, ac etiam, num jsi in locis, ubi Fodinæ sunt, penæ genus esse consuevit, fontes enim, ac graviorum criminum rei damnantur ad metalla,

calla, sicuti antiquitus Christianæ Religionis Sectatores ad metalla damnari consueverant, ut apud Gallonium de Martyrum cruciatibus videre est. Extat elegans Epistola D. Cypriani ad complures Episcopos, & Diaconos, quos Imperatorum barbaries Metallorum fossioni addixerat, in qua eosdem hortatur, ut jis in fodinis, ex quibus aurum, & argentum eruerent se verum Christi aurum probarent. Visitur quoque apud Pignorium in libro de Servis imago Fossoris ex veteri icuncula, ex qua apparet quàm infelix esset illorum conditio; capite enim erant semirasi (quo signo olim Servi à fugitivis, qui erant omninò rasi, internoscebantur) quod cucullo Sagato operiebant. Neque forsan nostris temporibus cultu speciosiores in Fodinis Fossores esse crediderim, quando, licet etiam vestibus benè muniti sint, & idoneo victu nutriti, ob loci squallorem, & lucis carentiam, non nisi ex Orci familia in purum Aera emergunt. Quamcumq; igitur mineralem materiam effodiant, gravissimos morbos accersunt, qui medelam omnem persæpe eludunt, si quis etiam aliquid ritè præscribat, quamvis in ambiguo esse videatur, num pietatis officium credi possit, medicam opem id genus hominibus administrare, & *producere illis vitam ad miseriam.*

Verum quia Principibus, & Mercatoribus ex Metallorum Fodinis magni proven-
tus per sæpe accedunt, ac ad omnes ferè
Artes pernecessarius est Metallorum usus,
propterea pro horum Artificum conserva-
tione illorum morbi examinandi, & cau-
tiones ac remedia proponenda, quod iti-
dem in more fuit apud antiquos, sicuti
etiam nostris temporibus Metallographi
de Fossorum morbis, ac illorum regimi-
ne, nec non de remediis satis disertè tra-
ctarunt, ut 1 Geor. Agricola, 2 Bernardus
Cæsius Mutinensis S. J. in sua Mineralo-
giâ, ubi multa scitu digna extant de da-
mnatis ad metalla, & de prophylaxi, ac
Diætâ Metallurgorum, 3 Athanasius Kir-
cherus in Mundo Subterraneo 4 P. Lana
in Magisterio Artis, & Naturæ D. Ram-
lovius, qui germanico Idiomate tracta-
tum scripsit de Paralyfi, ac tremore Me-
tallurgorum. Miserrimæ igitur conditio-
ni id genus Artificum ex Medicæ Artis
penu præsidium aliquod, vel solamen de-
promendum; & quando innumera penè
sunt fossilium genera, & quodcumq; suas
peculiares noxas infert, aliquo examine
modum, quo Fossorum corpora infician-
tur, per vestigare, ac probatiora, & prom-
ptiora remedia recensere oportebit.

Fodinarum itaque, aliæ humidæ sunt,
in quarum fundo aqua restitat, aliæ siccæ,

in

1 L. 6. de
re meta-
llica.
2 l. p. 5. a.
3.

3 F. 2. L. 1. c. 2.
4 F. 3. de
morbo
Sympt.

in quibus interdum ignis ministerio opus est ad disrumpenda saxa. In humidis Fodinibus, quæ aquam stagnantem continent, Fossorum crura vitiantur, sicuti ob crassos, & virosos halitus, qui ab illis exspirant, ac tunc magis cum decisa saxorum fragmina in aquam decidunt, & camarinam illam movent, ut dici solet, intercepto anhelitu, Operarii præcipites cadunt, sive semianimes emergunt. Ipse quoque ignis, qui cæteroquin Venenorum domitor est, ubi illo opus sit ad saxa emollienda, pestiferos halitus ex minerali materia elicit, ac in motum ciet, quare miseri Fossiores omnia Elementa sibi experiuntur infesta.

Nulla verò truculentior pestis Fossiores ad extremam perniciem deducit, quàm quæ è Mercurii Fodinibus erumpit; Fossiores enim in Mercurialibus Mineris vix tertium annum attingere, ait Falloppius in Trac. de Metallis, & Fossilibus; quatuor Mensium autem spatio in artuum tremores incidere, paraliticos, ac vertiginosos fieri testatur Etmullerus in sua Mineralogia C. de Mercurio, idque ob Mercuriales spiritus nervis maximè infensos. Ex actis Philosophicis Soc. Regiæ Anglicanæ in Epistola Venetiis ad Soc. Regiam missa habetur, in Fodinibus quibusdam Mercurii in Foro Julii non posse quempiam Operariorum inibi operari ultrà sex horas; ibidem

*l. p.
Mens.
April.
1665.*

dem refertur casus cujusdam, qui per semestrem spatium jisdem Fodinis addictus, adeò Mercurio fuerat imprægnatus, ut si ori suo æris frustum apponeret, aut digitis tractaret, illud album efficeret. Eosdem quoque Asthmate corripit advertit L. Tozzius Part.2. suæ Praxis cap. de Asthmate; casum quoq; dentium pati solent, quare argenti vivi excoctores ne fumum ore excipiant vento flanti terga obvertere pro more habent.

Asthmatis speciem quandam describit Helmontius in Tractatu de Asthmate, ac Tussi, quam inter Asthma ficcum, & humidum reponit, quâ corripit ait Fossores Metallicos, Separatores, Monetarios, aliosque id genus Opifices, ob Gas Metallicum unâ cum aere inspiratum, vi cujus Vasa Pneumonica obferentur. De Asthmate montano mentionem habet Vvedelius in Pathologia Medica Dogmatica, ubi tradit huic affectui obnoxios esse Metallurgos, de quo Asthmatis genere ait Stockusium, integrum Tractatum edidisse, ubi mali causam in Saturni mercurium refert, Mercurius etenim plurimus Saturno inest, illiq; gravitatem impertit. Quomodo autem Asthma hoc montanum, monstrum tam truculentum, inferant fumi isti metallici, exponit idem Auctor, putat enim id fieri per bronchiorum exsiccationem

Sec. 2.
cap. 9.

Sec. 3.
cap. 5.

cap. 9. nem, nec non & ob fuligines constipantes. Sennertus in l. de Consensu, & Dissensu Chymicorum cum Galenicis refert, sibi à Medico penes Metallicas Fodinas Mysniæ Medicinam facienti traditum, in demortuis Fossorum corporibus reperta fuisse ipsa metalla in quibus effodiendis
lib. 4. Syl. vivi laborassent. Sic pereleganter Statius Maximum Junium invitans tunc degentem apud Dalmatię montes, gentem hanc Acheronticam describit, quæ ex ijs fodinis rediret, *Dite viso*, ut ille ait, *erutoque concolor auro*.

Si ergo color similis efflorescit humoribus, nisi intro refluxerint, uti docet Gal. in primo Aph. Com. 2., & in omnibus penè affectibus observatur, nil mirum si colorem in cute Fossiores referant, qualis est metalli color, quo massa sanguinea infecta fuerit. Idem forsan in Fossorum Pulmonibus contingere censendum est ac in Fornacibus, in quibus, dum excoquuntur metalla, ex fuliginibus in altum ascendentibus generantur Pompholyx Cadmia, & alia metallica concreta.

lib. 9. In Calchanti Fodinis gravi quoq; respirandi difficultate vexari solent Fossiores. Galenus de Simplic. Medic. facul. cum esset in Cypro, Specum describit, è qua ab Operariis exportabatur aqua ad Calchan-
tum conficiendum, aitq; se in Specum il-
lam

Iam ad stadium fere descendisse, & aquæ viridis guttas in lacum stillantes observasse, necnon odorem suffocantem, ac toleratu difficilem persensisse, subditq; Operarios nudos summa cum festinatione vidisse aquam exportantes, & celeriter recurrentes; nihil autem Pulmonibus magis hostile est, quàm acidum quodcumq;, quo maximè abundat Vitriolum. Rident profectò apud nostrates Clinicorum non pauci, si quem alium Professore rerum naturalium Scrutatorem viderent loca subterranea cum periculo subeuntem, ad secretiores Naturæ recessus pervestigandos; quali risu notatum me scio, dum scaturiginem, unde prodeunt Mutinenses Fontes, periculoso tentamine scrutarer, necnon dum in Puteos Petrolei nostri in montana regione positos descenderem; at à Galeno discant, qui longas peregrinationes suscepit, & abditiora Naturæ arcana curiosè pervestigavit, ut medicamentorum vires exactè calleret; verùm è Diverticulis in viam.

Præter corporis partes internas, externæ quoque graves noxas persentiunt, ut manus, crura, oculi, & fauces. In Fodinis Myſinæ, ubi Pompholyx nigra reperitur, manus, & crura usq; ad ossa abradi refert Agricola, ubi ait, *Clavos casarum, quæ illis Fodinis propiores sunt, ligneos esse*, cum ab

eadem pompholyge ferrum quoque absumi observatum fuerit.

Sunt in Fodinis multò etiam graviora, mala, animata scilicet pestes, quæ miseros Fossores infestant, & ad extremam perniciem deducunt, nimirum parva quædam animalia, Araneorum speciem referentia; Agricola ex Solino luci fugas appellat. Hæc animalcula in argentariis Fodinis præsertim degunt, quibus dum Fossores non advertentes insident, punguntur, & male habent. Dæmunculi præterea, & spectra quædam Operarios terrent, & infestant, quod genus Dæmonum non nisi precibus, & jejuniis fugari tradit Agri-

*l. 6. de re
metall.
& de sub
terraneis.*

cola, hac de re videatur Kircherus in suo Mundo Subterraneo. A perito Metallurgo Hannoverensi, qui nunc in Montana regione Mutinensis agri, jussu Serenissimi Nostri, metallicas Venas scrutatur, accepi, fabulosum non esse, ut putabam, id quod de hujusmodi Dæmunculis in Fodinis stabulantibus tradunt. In Fodinis enim Hannoverensibus, quæ in Germania satis sunt celebres, mihi seridò asseruit, frequentes esse Fossorum casus, qui fateantur, se à Dæmonibus (quos Knauft Kriegen vocant) fuisse percussos, ac persæpe duorum vel trium dierum spatium eos mori, quos si evaserint saluti restitui. Horum Dæmonum subterraneorum fit quo-

que

que mentio in Actis Philosophicis Soc. *Tom. 2.*
 Reg. Anglicanæ. Ab eodem quoq; mihi *Mens.*
 narratum, in Fodinis Goslariensibus, ubi *Novem.*
 Vitrioli minera sub pulveris forma erui-
 tur, Operarios nudos opus suum exercere.
 Nam si vestibus obtecti per integrum
 diem moram ibi traherent, iis egressis in-
 dumenta in pulverem tota solverentur,
 quam ob causam forsan, qui Galeni ævo
 in Cypri Fodinis Calchanti aquam expor-
 tabant, nudi operabantur.

Cum tot inexplicabiles mineralium
 mixturæ in terræ visceribus extent con-
 clusæ (licet etiam metallorum, & fossi-
 lium, quæ habemus, natura, ac indoles,
 ex Chymicorum industria videatur satis
 perspecta) impossibile fere est statuere,
 quæ, & quales specificæ noxæ in his, vel
 illis Fodinis contineantur, & quomodo
 unam potius, quam aliam partem affi-
 ciant, propterea simpliciter dicendū, Ae-
 rem illum conclusum, & per os haustum
 pro respirationis usu particulis, Pulmoni,
 Cerebro, & spiritibus maximè infensis, sa-
 turatum, ita in massam sanguineam,
 ac spiritus inducere, unde præsto sit ma-
 lorum cohors.

Eorum igitur, qui Fodinis præfecti sunt,
 nec non & Medice Artis Professorum, qui
 in id operam suam locarint, munus erit,
 Fossorum, quantum licebit, incolumita-

ut prospicere, ac eniti, ut, quando causam occasionalem removere non liceat, Operarii quàm minime lædantur. Cum id genus hominibus igitur, ubi ægrotent, eodem pene modo erit agendum, ac cum iis, qui desperatis morbis laborāt, quibus medica præsidia, & saltem quæ delinificam vim habent, non sunt deneganda; Incurabilia enim cognoscere oportet, ut quàm minime lædant, ajebat Hippocrates.

de Arti.
nu. 68.

Fodinarum Præfecti ad emendandum Aerem illum conclusum, & infectum, tum ob halitus, qui à minerali materia, & à Fossorum Corporibus exspirant, tum ob eum, quem accensa lumina effundunt, pro more habent, machinis quibusdam Spiritualibus per Cuniculos cum Fodinis in fundo communicantes, aerem crassum & veteranum extrudere, & recentem, ac puriorem immittere. Ocreis prætereà, & Chirothecis Fossorum crura, & manus munire solent, ne vitientur. Veteribus quoq; magnæ curæ Fossorum incolumitatem fuisse, satis constat; illos enim Culeis amicire consueverant ex Jul. Pollucis testimonio. Ori vesiculas laxas illigabant, ne pernicialem pulverem inspirarent, & tamen per eas spectarent, ut de minium polientibus ait Plinius. Modò, in Fodinis præsertim Arsenici, vitreas larvas apponunt, tutius, & elegantius remedium, ut refert Kircherus loco citato. Va-

l. 33.
H. N.
c. 5.

Varia remedia præscribit idem Auctor
tum pro præfervatione, tum pro curatio-
ne, quæ à perito Metallico accepisse ait;
valdè celebrat liquorem paratum ex Oleo
Tartari, Laudano, & Oleo ex Colchota-
re, ex quibus per distillationem liquor eli-
citur, quem ad gr. iij. vult exhibendum; ad
præfervationem pariter jura pingua, &
Vinum generosum laudat; pro infectis
autem Balsamum Urticæ, Magnetis, ce-
lebrat, suadet quoq; ut alimenta sale nitri
condiantur, & sale ab alumine extracto.
Juncken in Chymia sua experimentalis ad
vapores metallicos perdomandos Spiritum
Salis dulcem commendat.

Pro faucium, & gingivarum erosione
gargarismata ex lacte egregiam præsta-
bunt operam, ut quæ particulas illas cor-
rosivas inibi hærentes demulceant, ac ab-
sorbeant; hanc ob causam Agricola loco
citato Butyrum valde conferre ait iis, qui
in plumbeis Fodinis operentur. Ubi verò
crura, & manus vitientur, uti evenit in
iis Fodinis, in quibus Pompholyx nigra
eruitur, à Plinio commendatur pulvis la-
pidis Asii. Observatum enim fuisse ait eos,
quibus crura à metallis vitientur in iis la-
pidicinis sanari, in quibus lapis iste reperit-
tur. Forsan lapis iste potius erat emendare
metallicam acrimoniam propter vim par-
ticularem erodentem, cū hanc ob causam

l. 36.
H. N.
c. 17.

cap. 51. Sarcophagus appelletur. Lapidem hunc, qui in Affo Troadis nascebatur, nobis ignotum esse scribit Cæfalpinus de Metallicis, illiq; alium substituit lapidem, qui in Ilva reperitur, ubi alumen fossile effoditur.

cap. 14. Ad affectus verò Asthmaticos, ex fumis metallicis ortos, peculiaria quædam remedia proponit Et mullerus de Aeris inspiratione læsa; nihil enim ait in tali Asthmatis specie ordinariis remediis profici. Ad hunc gravem affectum igitur commendat Mercurium dulcem, Turpethum, purgantia per inferiora, Antimonium Diaphoreticum, Bezoarticum Solare, & similia.

l. 7. Obs. 27. Cum non levem noxam ex jisdem mineralium halitibus Oculi perferant, remedium pariter ex minerali Regno petendum. Ophtalmiam à fumis metallicis factam, & externis remediis nihil obsequentem per interna mineralia curavit Horstius. Collyria tamen ex æris squamma commendantur; norant id etiam antiqui, *l. 7. c. ul.* nā ex Macrobio constat, eos, qui in Fodinis æreis morantur, semper oculorum sanitate pollere, *ob vim siccificam*, ut ille ait, *quam æs possidet*, hancq; ob causam Aes ab Homero, *ἄροπα χαλκόν*, appellari; Celsus quoque *l. 6. c. 6.* Cleonis Collyrium ex squamma æris, croco, & spodio paratum cæteris præfert. Nitrum quoq; Collyriis commisceri poterit,

rit; nam, teste Plinio, *Operarii in nitrariis* l. 31. H.
non lippiunt, quod etiam recentiorum ob- N. c. 10
 servatione constat. Summatim aptiora
 & valentiora remedia ad metallicos mor-
 bos expugnandos ex mineralium familia
 ut plurimum petenda sunt, provido sane
 Naturæ consilio, ut unde malum profe-
 ctum est, inde quoque salus proveniat; sic
 malo nodo malus Cuneus, ut dici solet,
 adhibendus.

Neque verò Fossores tantum in Fodi-
 nis à metallicis pestibus mactantur, ve-
 rum etiam multi alii Artifices, qui circa
 Fodinas operantur, graves noxas accer-
 sunt, ut Metallurgi omnes, qui effossam
 materiam versant, excoquunt, fundunt,
 ac repurgant. Iisdem enim morbis obno-
 xii sunt, quamvis non adeò graviter, cum
 in Aere liberiori ministeria sua peragant;
 temporis enim progressu ob metallicos fu-
 mos, quos hauriunt, anhelosi fiunt, lienosi,
 veterinosi, ac tandem in Tabidorum fami-
 liam transeunt. Paucis, sed egregiè, Hip- 4. Epid.
n. 13.
 pocrates Metallurgi effigiem nobis depin-
 git: *Vir Metallicus*, inquit ille, *hypo-*
chondrium dextrum intentum, Splen ma-
gnus, & alvus intenta, subdura, spirituo-
sus, decolor, huic in genu sinistro recidi-
va. En quot mala in Metallurgo illo deli-
 neavit Divinus Senex. Mirari autem hìc
 libet, quomodo Valesius, diligentissimus

3. de
Diff.
Respir.
cap. 12.

alioquin Epidemiorum Commentator, locum istum tam frigidè tractarit; nullam enim animadversionem circà dictionem illam, *Vir Metallicus*, sicuti neq; Expofitorum quispiam ad hæc verba mentem appofuit; locum hunc tamen annotat Galenus, fed ibi totus est in difquirendo, quid per verbum illud, *Pneumatodes*, intellexerit Hippocrates, num Ventris inflationem, vel spiritum densum. Profectò arbitrari licet, divinum Præceptorem unico verbo causam tot gravium affectuum indigitare voluisse. Metallurgiam enim exercentes, ut plurimum anhelosi sunt, lienosi, alvos præduras habent, ac decolores habitus præferunt. Foefius dictionem illam, ἐκ μεταλλου, sic vertit. *Qui circa Fodinas versabatur*. Non solum ergo Fosfores, sed degentes, & operantes circà Fodinas malè plectuntur à metallicis exhalationibus, quæ vitales & animales spiritus, quorum natura ætherea est & pellucida, obfuscant, & totius corporis naturalem æconomiam pervertunt. His itaque eadem remedia, quæ superiùs proposita sunt, sed mitiori dosi præscribenda.

De Morbis Inauratorum.

CAPUT SECUNDUM.

A St, è Fodinis, & Vulcaniis Officinis,
 ubi *fervent, stridentque cavernis*
Stricturæ Chalybum, & fornacibus
ignis anhelat, in Civitates ipsas migre-
 mus, in quibus non desunt Artifices, qui-
 bus mineralia crucem figunt. Quas di-
 ras labe ex Mercurio referant Aurifices,
 qui potissimum in deaurandis argenteis
 & æneis operibus occupati sunt, nemo non
 novit. Cum enim non nisi per amalgama-
 tionem id peragi possit, dum postea Mer-
 curium igne propellunt, non tam cauti es-
 se possunt, licet faciem avertant, quin vi-
 rofos halitus per os excipiant, quare hu-
 jusmodi Artifices vertiginosi, asthmatici,
 paralytici citissime evadunt, habitusq; ca-
 daverosos contrahunt. Per pauci ex hisce
 Artificibus in tali opificio consenescent,
 ac si non tam citò occumbant, ad tam ca-
 lamitosum statum deveniunt, ut illis
 mors sit in votis; Iis collum, & manus tre-
 mere, dentes excidere, Crura vacillare,
 cum Sceletirbo, scripsit Junchen in Chy-
 mia sua Experimentalis; hoc idem testatur
 Fernelius de abditis rerum causis, & in
 libro de lue Venerea, ubi casum misera-
 bilem

*Se. 5.
 de Mer.
 l. 2.
 cap. 7.*

Vol. 2. p.
196.

bilem Aurifabri refert, qui dum argenteam supellectilem deauraret, hydrargiri vapore admissio, stupidus, surdus, ac planè mutus evasit. Haud dissimilem historiam tradit Forestus de Aurifabro, qui ob Mercurii fumos incautè exceptos factus est paralyticus. In Actis Medicis Hassnien-sibus elegans Olai Borichii observatio extat de quodam Teutone, qui vitam deaurandis laminis degebat; hunc, dum incautiùs in hoc opere argenti vivi fumos hausisset, in magnam capitis vertiginem incidisse ait unà cum gravi pectoris angustia, facie cadaverosa, asphyxia, artuum tremore, ut jam jam moriturus crederetur, quem restitutum ait sudore variis alexipharmacis elicitò, ac præcipuè decocto radicis pimpinellæ, & saxifragiæ. Putat Vir Clarissimus, Corpuscula fumantis Mercurii minutissima nervis impacta tremorem accersisse, ac simul in massam sanguineam admissa, naturalem illius motum impediisse. Nimius essem, si historias omnes hujus generis, quæ apud Medicos Scriptores extant, hic recensere vellem. Satis enim frequentes sunt hujusmodi casus, in magnis præsertim Civitatibus, & nostrâ hac ætate, in qua nihil cultum, nihil satis elegans videtur, nisi auro splendescat, adeò ut in Magnatum Domibus matulæ, & egestoriæ Sellæ deauratæ

tæ spectentur, cariusq; egeratur, quàm bibatur, ut olim de quodam lusit Martialis.

Mihi nuper observare contigit Juvenem inauratorem, qui postquam per duos menses decubisset, tandem mortuus est; hic ab exhalante Mercurio sibi parùm cavens, cachecticum habitum primò contraxit, postmodum facies illi facta est lutida, & cadaverosa, oculi turgidi, gravis anhelitus, mentis stupor, totius corporis torpor; huic graveolentia ulcera in ore suborta sunt, è quibus sanies teterrima magna in copia continuò stillabat. Hic tamen interiit sine ullo febrilis caloris vestigio. Id mihi profectò non parvæ admirationis fuit, cum non satis perciperem, quomodo ex tanta humorum putredine nulla excitaretur febrilis incalescentia. Cum Scriptores consulerem mirari desii; refert Ballonius, quendam luis Venereæ suspectum, ac simul Quartanâ laborantem, ex litu hydrargiri à Quartana sanatum, ptialissimo tamen excitato. Fernelius pariter de Lue Venerea, casum memorat cujusdam, cui per oculos stillabat liquatum Cerebrum, & ad multos annos vixit sine febre, ac tandem mortuus est, hunc tamen prius hydrargiro inunctum fuisse ait; Quomodo autem nunquam febricitavit, ipse quoque Fernelius se admiratum fuisse ingenuè fatetur; in secundo tamen de abditis rerum causis,

*l. 2. Epi.
p. m. 131*

cap. 7.

cap. 14. causis, rationem aliquam videtur afferre
 cur febrilem incandescentiam Mercurius
 ita compescat, aitq; vi narcoticâ id agere,
 ac eâdem facultate, quâ dolores quoscum-
 que sopire, & sanguinis eruptiones sistere
 potis est, eâdem prorsus bilis quoq; ardo-
 rem compescere, atque exesiones retunde-
 re. An ergo quid febrifugi latet in hydrar-
 giro? Forsan dies aliqua ex Minerali Re-
 gno Febrifugum aliquod, non sub gripho,
 uti Riverius, sed candidè ac apertè Medi-
 cæ Arti largietur, sicuti ex Vegetabilium
 familiâ famosum febrifugum Peruvia-
 num habemus, & Antidysentericum re-
 medium nuper detectum, de quo Tracta-
 tum edidit Clariss. Leibnitius. In hac ta-
 men re experientiam consulere non abs-
 re foret, neq; temerarium consilium esset
 in febribus intermittentibus purgationes
 mercuriales instituire, ut ex Mercurio
 dulci, remedio non adeò metuendo; cauto
 tamen opus est; Mercurius etenim Equo
 indomito persimilis est, quoties in manus
 imperitas inciderit, ut ait laudatus Bori-
 chius casum illustris Viri referens, cui ar-
 dentissimâ febre laboranti duos pulvillos
 argento vivo plenos Agyrta quidam in
 carpo apposuit, unde febrilis calor qui-
 dem, sed unâ cum nativo & vitali, extin-
 ctus est: adeò suspecta sunt beneficia, quæ
 ab hoste tam infido, ac versipelle prove-
 niunt,

niunt, ut de Medicorum Mercurio aptè dici possint, quæ de suo Mercurio commentusest Poetarum Princeps.

— *Animas ille evocat Orco,
Pallentes alias ad tristia Tartara mittit,
Dat somnos, adimitq; & lumina morte resignat.*

Ut verò è via in semitam redeamus, ad corrigendas noxas ab Hydrargiri afflatu illatas, consulendi erunt Scriptores, qui de Venenis, & mineralibus scripsere; in universum commendantur ea quæ vim possident spiritus, & cruoris massam in motum ciendi, sudoresque promovendi. Mercurius enim plerumq; id habet, ut torporem inducat, veluti prænarrata accidentia ob fumos mercuriales per os susceptos satis testantur, & autopsia ipsa ostendit, sanguine concreto intra cordis sinus reperto, ut in Simia apud Avicennam, quæ Argentum vivum biberat. Sic aquæ omnes Cardiacæ spirituosæ, ipse quoque Vini Spiritus, erunt ex usu. Spiritus Salis armoniaci, Therebinthinæ, Petroleum nostrum, Sales volatiles, ut Sal volatile Cornu C. Viperarum, & alii hujus naturæ commendantur; Theriaca ob vim opii meritò suspecta est. Decoctiones quoque ex plantis alexipharmacis, ut ex Card. B. Scordio, Scorzoneræ, & similibus, efficaciores sunt, quàm aquæ ex iisdem

demdestillatæ, quæ, ut scitè ait Helmon-
tius, Plantarum sudores sunt. Fallop-
pius noster, ubi de Metallis, & Fossilibus,
Auri scobem, & illius folia proponit,
cum nihil sit, cui arctiori complexu prom-
ptius nubat Mercurius, quàm Aurum. De-
coctum ex Guajaco à Martino Lyster in
Exercitatione de Lue Venerea, ob vim
piperatam, quâ Guajacum pollere ait, &
quam gustu præfert, laudatur ad emen-
dandas noxas, quas Mercurii virosa exha-
latio invexerit. Poterius in Pharmaco-
pœa Spagyrica Sulphur sublimatum,
in Vino infusum commendat adversus
mercuriales morbos, ac præcipuè in iis,
qui casu aliquo fumum Mercurii exce-
perint, vel qui mercuriali unctione pe-
runcti fuerint. Ubi verò ob humorum
abundantiam necessaria sit purgatio, mul-
tò validiora medicamenta adhibenda,
quàm in aliis affectibus, idque ob torpo-
rem inductum, & vim sentientem stimu-
lis minùs auscultantem; Stibiata utram-
que paginam egregiè absolvent; à phle-
botomia verò, Cane pejus & angue, ut di-
ci solet, cavendum; spiritus enim ac hu-
moralis massa impulsore indiget, non suf-
flamine. Antiquis mos fuit, ut memorat
Plin. in Minii, & Argenti vivi fossione, la-
xis Vesicis faciem obligare; Kircherus in
suo Mundo subterraneo vitreas personas,
ut

ut superius dictum, magis ex usu esse ait ad exhalationes arcendas, ne per os irrepant. Exercitium pariter imperandum, ut Corpus incalascet, & habitatio in calido Conclavi propè ignem luculentum laudatur; nihil enim est quod magis aversetur Mercurius, quàm Ignis, à cujus præsentia ut a volet, *pedibus talaria necesse est*.

Admiratione autem dignum est, quomodo Mercurius, qui Vermium unicū remedium vulgò audit (ut ad necandos Puerorum Vermes, nihil illo sit efficacius, & innoxie, vel infusus in aqua, vel decoctus, atque etiam cum conserva aliqua, permixtus exhibeatur) talis sit ut illius fumi & exhalationes per os & nares susceptæ, adeò perniciosæ sint, ut temporis fere momento tantum non enecent, uti passim in Fabris argentariis deaurantibus videre est. An id fieri credendum, eò quia Mercurius, ab ignis violentia, dissoluta illius compage, in tenuissimas particulas valdè penetrantes redigatur, sicque per os, & nares exceptus Pulmones, Cor, & Cerebrum pervadat? hoc enim pacto facilius Spiritus animales obnubilare, ac Narcosim in totam fluidorum massam invehere poterit, ubi illius infusio, seu decoctio, atque etiam ad uncias, & libram, per os exhibitio, ut in Iliaca passione, nulla ex præ-narratis accidentibus inducit, cum in.

Ani-

l. 20. de
Venenis
cap. 7.

Animalium corporibus tantam caliditatem non reperiatur, quæ satis sit ad illud dissolvendum, ac in halitus convertendum, imò integritatem suam factam tectam servet, ac ponderositate suâ sibi viam ad exitum paret, obices quoscunque perumpendo, ut Antidoto fuerit Zelotipo cuidam apud *Aulonium*, cui Uxor mæcha Toxicum propinavit, ac postmodum, ut necem celeraret, argentum vivum exhibuit. Ità sit, ut Ignis, qui venenorum est Domitor, quædam, alioquin innoxia, ad venenosam naturam deducat, seu venena magis exaltet, & acuat. Refert Ambrosius Paræus, Clementem Septimum Pont. Max. præcuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admissum interiisse, aitq; *falsam, ac in vitæ malè cautorum perniciem, fictamq; rationem esse, putare, ignem omnia perpurgare, & lustrantibus viribus consumere*. Quare, num grassante peste, opportunum sit, ac publicæ incolumitati benè consultum, infectorum spolia, ac supellectilem exurere, an conducibilius esset isthæc cum cadaveribus altè defodere, licet mos obtinuerit, ut cuncta flammis tradantur, haud immerito videtur dubitandum. Profectò apud Romanos lege 12. Tabularum cavebatur, ne Cadaverum ustrina intra Urbem, neque propè Ædes alienas fieret, ac potissima causa

causa erat, ne aeris puritas exhalante fumo inquinaretur. Ignis itaque pro diversitate ac miscella corporum in quæ agit, varios ac diversos effectus producit, ita ut venena modò pandat, modò concentret; exemplum satis manifestum, admiratio-
ne tamen dignum, habemus in Mercurio, qui licet sine gravi noxa bibatur, cum salibus tamen sublimatus, corrosivam ad-
sciscit naturam, quæ postea per additio-
nem Mercurii vi ignis mitescit, unde
Mercurius dulcis fit, qui ritè paratus inter
remedia phlegmagoga, & Veneream
luem extirpantia, non postremum locum
obtinet.

De Jatraliptarum Morbis.

CAPUT TERTIUM.

HAud secus nostrorum temporum
Jatraliptis, seu Chirurgis uncto-
ribus eorum, qui à lue Venerea
peffimè habeant, neq; ullo alio remedio
sanari potuerint, Mercurius infestus est.
Inter cætera remedia, quæ ad perdoman-
dam Gallici Morbi ferociam Medicorum
solertia invenit, (ubi primùm dira hæc pe-
stis ex obsidione Neapolitana Italiam no-
stram pervasit, ac exinde tamquam ful-
gur Europam totam pervagata est) pri-

mas tenuit Mercurius, & continvatâ duorum Sæculorum experientiâ adhuc tenet. Notarât antiquiores Medici, nihil ad ferinam scabiem exterminandam Mercurio esse valentius, quare analogismo procedentes, cum observarent, gallica lue infectos cutem habere pustulis & ulceribus defœdatam, usum Mercurii fæliciter experti sunt. Uñtionis Mercurialis primus Auctor fuisse dicitur Jacobus Berengarius, Carpus, à patria vulgo dictus, illorum temporum celeberrimus Chirurgus & Anatomicus, ut illius opera testantur, ex quibus, ut potè rarissimis, recentiores Anatomici tot ac tanta decerpserunt, nomine illius omisso. Falloppius noster in Tractatu de Morbo Gallico refert, Jacobum Carpenssem *ex sola curatione Gallici morbi cum his inunctionibus lucratum esse, plus quàm quinquaginta millia ducatorum aureorum, & multos quidem interfecisse, quamvis majorem partem sanaverit.* Melius profectò, quàm Alchimistæ, novit Jatriptia ille vera metamorphosi Mercurium in aurum transmutare, rara quidem fælicitate, ac à nostris temporibus toto cælo diversa, quam ipse quoq; Sennertus est admiratus.

Modò, qui gallica lue infectos mercuriali unguento solent inungere, è Chirurgis vilioribus sunt, qui lucri causâ in hoc

ne-

negotio exercentur, præstantioribus Chirurgis tam sordidum ministerium, & periculosa alea plenum opus averfantibus. Licet autem chirotheca in hac re uti soleant, non satis tamen munire se possunt, quin mercuriales atomi corium, per quod Mercurius alioquin exprimi solet ac perpurgari, pervadant, & Unctoris manum pertingant; neq; pariter fieri potest, quin cum ad ignem luculentum opus hoc peragi soleat, pravæ exhalationes per os, & nares corporis penetralia fubeant, Cerebro & nervis diram labem affricando. Fab. *Cent. 5. Ob. 98.* Hildanus casum refert Mulieris, quæ cum in Hypocausto marito suo affideret, dum Unguento ex Mercurio inungeretur, solo aere illo mercuriali per os suscepto, talem salivationem passa fuerit, ut ulcera in faucibus eidem supervenerint. Manus tremere iis, qui Venerea lue infectos hydrargyro sæpius inunxerint, scripsit Ferrius de Lue Venerea. Gravem vertiginem *cap. 7.* tenebricosam, & continuam Chirurgo Unctori subortam, cum lue gallica infectum solita unctione perunxisset, tradit Frambesarius. *l. 2.*

Nullam in hoc negotio sanio-rem cautelam hisce unctoribus suggerere possem, *Conf. 3. Et mull. T. p. c. 8. de Vertigi-* quàm eam, quâ utitur Chirurgus nostras, qui cum suo periculo didicisset, lucrum non æquari dispendio, dum talem Un- *ne.*

ctionem sibi magis adversam, quàm iis, quos perungeret, expertus esset ab alui fluxu, torminibus, & multa salivatione, malè mulctatus, Unctionem quidem mercurialem parat, ægrisque assistit, qui ungendi sunt, sed præcipit, ut ipsimet se ipsos propriis manibus inungant, quod sibi, & illis magis salutare esse ait, dum ipse nullum subit periculum, & ipsi ex tali motu brachiorum incalescentes, penetratorem reddunt illinitionem, nec quicquam timere debent ab eo remedio, à quo suis cruciatibus solamen sperant. Si porrò hujusmodi Aliptæ ex hydrargirofi labem aliquam contraxerint, veluti tremorem manuum, vertiginem, alui tormina, ut superiùs diximus, Guajaci decoctum pro remedio erit. Sicuti enim Mercurius Veneri veneni insignis domitor est, ita noxarum, quas Mercurius invexerit, torporem, & nervorum imbecillitatem inferendo, Guajacum corrector erit, ut quod vim fundendi, nec non sudores promovendi possideat. Sic persæpe bina hæc Remedia palmaria junctis viribus Gallicæ luis curationem ex asse absoluunt, ut Guajacum primò velitatione quadam Gallicum morbum aggrediatur, & extenuet, mox Mercurius fortiolem pugnam capefat, postremò idem Guajacum hostem conficiat, & reliquias pessundet.

De Chymicorum Morbis.

CAPUT QUARTUM.

QUamvis Artem cuncta mineralia
cicurandi tenere se jactitent Chy-
mici, non impune tamen ipsi quoq;
ab illorum vi perniciali evadunt; easdem
enim persæpè noxas ac alii Artifices accer-
sunt, qui circa mineralia exercentur, ac
si verbis id pernegent, faciei colore satis fa-
tentur. Refert Leonardus è Capua, Theo-
phrastum, & Helmontium, duos celebres
Chymicos, gravissimas noxas è suorum,
medicamentorum præparatione reportas-
se. Junchen in Chymia sua Experimenta-
li de Antimonio tradit, quòd dum Sti-
bium pulverizatum fumigatur pro confi-
ciendo Vitro Antimonii, Operarii fiunt
Pneumonici, & Vertiginosi. Etmullerus
ingenuè fatetur, quòd cum esset perfectè
sanus, & Clystum Antimonii præpararet,
fortè fractâ retortâ tubulatâ fumum ex
Sulphure & Antimonio hausisse, tussique
ad quatuor Septimanas vexatum fuisse,
cujus nullam aliam causam ipse agnovit,
quàm fumum illum acidum, Spiritus or-
gana asperantem. Satis curiosum est, quod
de se ipso ingenuè fatetur Tachenius in
suo Hippocrate Chymico; refert enim, *cap. 23.*
quòd

Sc. 5.

*T. p. de
Tussi p.
m. 203.*

quòd cum arsenicum sublimare vellet, donec in vasis fundo fixum permaneret, & post multas sublimationes vas aperuisset, suavem quendam odorem multa cum admiratione percepisse, sed post semihorulam stomachum dolentem, confractum, sensisse, cum difficultate respirandi, sanguinis mictu, colico dolore, ac omnium membrorum cōvulsione. Olei & lactis usu se mediocriter restitutum ait, verum per integram hymem febre lenta hecticæ simili mulctatum fuisse, à qua decocto ex herbis vulnerariis, & esu summitatum, brassicæ tandem se expediit. Carolum Lancilottum, Chymicum nostratem, fati celebrem, ego novi tremulum, lip-pum, edentulum, anhelosum, putidum, ac solo visu medicamentis suis, Cosmeti-cis præsertim, quæ venditabat, nomen, & famam detrahentem.

Absit tamen, quòd studium hujusmodi laborem improbum existimem; utique laudandi sunt Chymici, ut qui ad rerum abstrusarum tentamen, & rerum naturalium scientiam ditandam intenti, publico bono animas suas litare non timeant; neque culpandi sunt, si in castiganda mineralium virulentia non satis cavere queant. Adstent enim necessum est, ac totum processum ad Ignis examen, ac fenum, Carbonum observent, si medicamenta ri-

tè parata esse debeant, ac tutò exhiberi possint; minima siquidem variatio, & incuria in Chymicis remediis elaborandis, illorum qualitates sic immutare posse, ut in Venenorum Classè transeant, ait Renat. Cartesius. In hanc rem Junchen *Ep. 17.* quoque in sua Præfatione ait, Chymica, medicamenta salvâ conscientia non posse à Medico exhiberi, nisi ejusdem manu fuerint parata, sive à perito Chymico illa viderit elaborari. Sicuti ergo Equifoni non imputandum, si Equum ferocem ac refractarium perdomando, ab eodem aliquandò deiciatur, & calces referat; sic ridendus non est Chymicus, si interdum è suis Laboratoriis squallidus exeat ac attonitus, tanquam unus ex Orci familia.

Paucis ab hinc annis lis non parva exorta est inter Negotiatorem quendam Mutinensem, qui in Oppido hujusce Ditionis, Finali dicto, Laboratorium ingens habebat, in quo Sublimatum fabricabatur, ac inter Civem Finalensem. In jus vocavit Finalensis Negotiatorem hunc, instando, ut Officinam extrà Oppidum, vel aliò transferret, eò quòd totam viciniam inficeret, dum Vitriolum in Furno Operarii calcinarent pro Sublimati fabrica. Ut verò accusationis suæ veritatem comprobaret, Medici illius Oppidi attestationem afferebat, ac insuper Parochi Necrolo-

gium, quò constaret, multò plures in illo Vico, & locis Laboratorio proximioribus, quàm in aliis, quotannis interiisse. Ex Tabernaculo autem, ac morbis pectoris præcipuè, mori solere, qui in illa vicinia habitarent, testabatur Medicus, qui fumum Vitrioli exhalantem maximè culpabat, & proximum Aerem inquinantem, ut Pulmonibus infestus, & hostilis redderetur. Negotiatoris causam suscepit D. Bernardinus Corradus, rei tormentariæ in Estensi Ditione Commissarius, Finalensis verò, D. Casina Stabe, illius Oppidi tunc Medicus. Variæ propterea ultrò citroque editæ sunt scripturæ satis elegantes, in quibus acriter de fumi umbra disputatum est. Negotiatori tandem favère Judices, & Vitriolum ex capite innocentiae absolutum; an Juris peritus ac in re ritè judicavit, Naturæ Consultis judicandum relinquo.

Ut ad pensum meum redeam, Chymicis injurium me crederem, si remedium, aliquod, sive præservativum, sive curativum, quotiescumque ex Arte sua damni plus quàm lucri referunt, proponerem, cum nullus penè sit morbus, cui sanando, è Narthecio, ut dici solet, Chymici promptum ac paratum non habeant remedium; quare ad alias Officinas lubet divertere.

De Figulorum Morbis.

CAPUT QUINTUM.

NEquede sunt in omnibus fere Civitatibus alii Artifices, quibus metallicæ pestes labem non parvam affricare solent, inter quos Figuli; quæ enim Civitas, quod oppidum, in quo Figlina, Artium antiquissima, non exerceatur? Hi ergo cum plumbo usto, & calcinato indigeant ad vasa vitreanda, dum Plumbum in vasis marmoreis molunt, lignum teres è Tholo suspensum, illique in altera extremitate quadratum lapidem affixum circumagendo, seu cum vasa, antequam in Fornacem indantur, liquato plumbo penicillis obliniunt, totum id, quod virulenti habet plumbum aquâ sic liquatum, ac dissolutum, ore, naribus, ac toto corpore adsumunt, sicque graves noxas non multò post persentiunt. Nam & ipsi in manuum tremores incidunt primò, mòx paralitici fiunt, lienosi, veternosi, cachectici, edentuli, ut rarò Figulum, quis videat, cui non sit cadaverosa & plumbea facies. In Actis Hassniensibus casus memoratur Figuli, cujus Cadavere aperto, repertus fuit Pulmo dexter costis adnatus, ad ariduram ac phtisim vergens;

*Vol. 2.
Obs. 21.*

- Cent. 2. cap. 36.* gens; culpabatur autem hujus malæ Pulmonum Constitutionis Ars, quam exercuerat; Artem enim Figulinam didicerat, quam æger ipse sibi parum salubrem expertus, jam, sed non satis tempestivè, deferuerat. P. Poterius tradit, Figulum Paralyticum factum in dextro latere cum Vertebriis distortis, ut Collum obriguisset; hunc ait à se curatum decocto ligni
- Cent. 3. cap. 40.* Sassafras, & baccis lauri; pariter historiam narrat alterius Figuli, repentina morte extincti.

Hujusmodi affectibus torqueri solent, qui in Figlinis operam suam locant, plumbum tractando. Admiratione dignum, est quomodo Plumbum (ex quo, Chymicorum solertiâ, tam magna salubrium remedium supellex emanat, tum pro internis, tum pro externis malis, ut Chirurgorum Columna vulgò audiat) tam prava semina in sinu recondat, & per solam exhalationem exerat dum conteritur, & aquâ dissolvitur, ut tam malè afficiantur Figuli, qui illius operâ indigent. Mirari autem desii, cum, teste experientissimo Boylæo, mihi innotuit, Argentum vivum, temporis ferè momento, Plumbi fusi vapore figi, ac solidari; adeò ut, sicuti eleganter Truſthonus in Diatribâ de Respirationis usu, id quod cum Marte Vulcanum fecisse ajunt Poetæ, idem prorsus faciat

ciat Saturnus cum Mercurio, illi compe-
desinjiciendo. Mirum itaque non est, si Sa-
turnus à mola lapidea ità contritus, licet
frigida naturæ, in Tortores suos sic incan-
descat, dum Figulos, tam dira labe asper-
git, in sanguinem ac spiritus torporem in-
vehendo, ac illorum manibus Crucem fi-
geudo.

Inesse autem Saturno spiritum acidum,
acerrimum, penetrantissimum, austerum,
testantur omnes Chymici, ac suo periculo
fatis norunt Depuratores Auri, & Argenti
ob plumbi mixturam; tali enim acrimonia
pollere spiritum Plumbi tradunt Collect.
Chymicæ Leyden. Auctores, *ut si quis ore, cap. 165:
vel naribus, dum instituitur cupellatio, vapo-
res è plumbo exhalantes excipiat, exinde suf-
focari possit, ac qui parùm caverint, omnium
dentium casum pati soleant.*

Cum Instituti mei ratio ad lustrandas
Artificum Officinas (si ritè in exploran-
dis morborum causis occasionalibus, qui-
bus Operarii tentari solent, pensum meum
vellem absolvere) identidem me compel-
leret, mentem lubido incesserat, ut hìc lo-
ci animadversiones aliquot in Figlinis
mihi factas recenserem circa mechani-
cum artificium fictilia vitreandi, quod ar-
tificium, sicuti antiquissimum est, uti ex
erutis è terra ruderibus satis constat, ità
per necessarium est. Nam si modum vasa
ficti-

fiſtilia vitreandi non haberemus, nimio ſumptu ſtannea, & cuprea Vaſa pro re coquinaria, & menſarum ſupelleſtile, adhibere cogeremur. Etenim non minus admiratione, quàm diſquiſitione dignum credidi, quomodo ſcilicet opera figlina, priùs cocta in fornacibus, mox plumbo calcinato, & cum pulvere ſilicum contrito liquatoque oblinita, rurfuſque Fornacibus indita, vi ignis vitreatam cruſtam illam induant, quâ fit, ut magno uſui ſint in omnibus penè rebus, nihilq; magis inculcent Chymici, quàm quòd in Spgyricis operationibus perficiundis vitreata, vaſa adhibeantur. Verùm ab huiusmodi negotio non tam promptè expedire poſſe me ſentio, quin multùm à propoſito meo digrederer, veritus propterea, ne mihi, ubi de figulari materia agitur, juſtè obtrudi poſſit Horatii illud.

———— Amphora cœpit

Inſtitui, currente rota cur Urceus exit?
conſilium hoc meum ſeponam, cui forſan occasione magis propria indulgebo in opere, quod meditor de *Artium Mechanica, Rationali*.

Quod huiusmodi Artificum curationem attinet, perrarè talia remedia adhiberi poſſunt, ut integræ ſanitati reſtitui queant. Cum enim auxiliares Medicorum manus non expoſcant, niſi cum manibus,
& pe-

& pedibus omninò capti sunt, & viscera prædura habeant, ac simul aliud malum, summa nimirum paupertas, illos premat, ad Pauperum Medicinam confugiendum erit, & ea præscribenda, quæ morbum, saltem leniant, eos in primis monendo, ut Artem deferant. Purgationes Mercuriales, ut ex Mercurio dulci cum Electuario lenitivo ad plures dies aliquando utiliter adhibui, nec non illinitiones ex petroleo nostro manibus & pedibus. Chalybeata remedia, quæ non multæ sunt impensæ, ad Viscerum duritiem emolliendam, ad longum tempus tamen adhibita, non levem præstabunt operam; sola Chalybis limatura cum Cinnamomo in Vino infusa, cæteris martialibus remediis chymicè paratis, veluti forsan efficacior, & miseræ horum Artificum conditioni minus gravis, erit præferenda.

Cùm in Figulorum Officinis varii sint Operarii, ac alii in creta manibus ac pedibus versanda, subigenda, occupati sint; alii sedendo ad rotam tornatilem vasa, conforment, non omnes propterea Figuli superiùs recensitis affectibus tentari solent, quod seriò advertendum, ne solo Figuli nomine audito, ad remedia noxas è minerali materia contractas corrigentia, confugiamus; omnes tamen, cum semper terram mollem tractent, ac in locis humi-

humidis degant, ut plurimum luridi sunt, decolores, cachectici, ac ferè semper valetudinarii. Qui tamen ad rotam sedentes, illam pedibus circumagendo, vasa confingunt, si alioquin oculorum imbecillitate laborent, vertiginosi fiunt, sicuti etiam nimis pedes defatigando, non rarò Ischia de tentari solent, idcirco iis remediis, quæ ad huiusmodi affectus à Practicis præscribi solent, si non ad malum profus tollendum, saltem leniendum, illis erit succurrendum.

De Cuprariorum, & Stannariorum morbis.

CAPUT SEXTUM.

CUprarii quoque, & Stannarii, Cuprum, Stannum fundendo, maleando, in eodem sunt Valetudinario; atomi enim subtilissimæ, quæ ex Cupro, dum frequentius pro faciliore extensione ignitur, exhalant, Pulmones subeunt, siccam tussim excitant, & acredine sua tenellam asperæ arteriæ, & Pulmonum vesicularem texturam arrodunt, vertigines quoque & decolorationes inducunt. Huiusmodi particularum, quæ in se recondit Cuprum, qualis sit indoles, manifestum fit ex barba, & capillis, qui in hisce Operariis viridescunt. Stannarii vero

rd ea symptomata pati solent, quibus obnoxii sunt Plumbi fusores, & molitores, quales Figuli; Stannum enim multam, cum Plumbo habet convenientiam, ac proinde à nonnullis vocatur *Plumbum album*, & *medium* quid inter *Lunam*, & *Saturnum*; constat autem ex Mercurio, & Sulphure acri; quare cum illud fundunt Operarii, non possunt, quin perniciosos halitus per os excipiant.

Satis curiosam historiam de Stannario quodam habemus apud Etmullerum in Collegio Consul. Artificem hunc ait primo tussi, mox tanta anxietate, ac respirandi difficultate correptum, noctu potissimum, ut lecto exilire, fenestras aperire, auram recentem inspirare, & per totam domum noctambulus vagari, donec inciperet dies albescere, quo tempore omnia filebant accidentia; tam gravium Symptomatum causam Vir Experientissimus acceptam refert fumis mercurialibus Metallorum. In Jove etenim multum Antimonii volatilis luxuriare ait, quod cum nitro mixtum vim fulminantem adsciscit; talem Asthmatis speciem inter affectus convulsivos refert, plexu nerveo nimirum in spasmum adacto, & Pulmonum expansionem prohibente.

Hujusmodi Artifices in Civitatibus passim visere est, ac ubi Medicam opem expono.

poscaut, iisdem cautionibus erunt curandi ac cœteri Metallurgi; Ad pectus tamen, tanquam primam morbi sedem, primò respiciendum, primæ enim illorum querelæ de anhelitus angustia sunt. Curandi itaque erunt tanquam asthmate montano laborantes, cavendo ab iis, quæ vi exsiccandi polleant; Butyrum potius, lac, emulsiones ex amygdalis, & melonum seminibus, ptisanæ hordeaceæ, & similia erunt ex usu.

De Vitriariorum, & Speculariorum morbis.

CAPUT SEPTIMUM.

IN universa Artificum Republica non esse, qui rectiùs sapiant, existimo, quàm qui Vitrariam exercent. Ii etenim, ubi 6. mensium spatio operati fuerint (hyeme scilicet, ac vernali tempore) ab opere feriantur, & ubi 40. ætatis annum attigerint, opportuna abdicatione Arti suæ Vale dicunt, ac reliquum vitæ tempus exigunt, iis perfruendo, quæ in otia tuta reposuerunt, vel alteri opificio operam suam impendunt. Intolerandus profectò ad longum tempus est tam improbus labor, qui huiusmodi Operarios exercet, & qui non nisi à robustis hominibus & in viginti ætate sustineri possit. Innoxiam quidem esse

esse ex sui natura massam illam ex vitro
 fusam ac in fornacibus fluitantem, seu
 labem saltem sensibilem suis Artificibus
 non affigere existimo, cum nullæ ipsis de
 hoc sint querelæ, neque ullus gravis odor
 in Vitrariis Officinis nares percellat. Non
 vacat hic in massæ illius ex qua Vitrum
 conflatur naturam, neque in mechanicum
 artificium, quo, flatu mediante, Vitra fi-
 gurantur, altiùs inquirere; solùm, quòd
 rem meam spectat, nosse sufficiat, quòd
 quicquid noxii ab hujusmodi opificio hi-
 sce Artificibus advenit, totum ab ignis
 violentia, & quorundam mineralium
 mixturâ ad coloranda interdum vitra,
 proficiscatur. Cum igitur seminudi, rigen-
 ti hyeme, ad ardentissimas fornaces con-
 tinuò adstent, vitrea vasa conflando, ocu-
 lorum acie in ignem, & Vitrum fustum,
 semper intentâ, non possunt quin gravi-
 bus noxis afficiantur. Oculi itaque pri-
 mum ignis impetum sustinent, propterea
 acri lippitudine persæpè infortunium,
 suum plorant, & gracilescunt, illorum
 naturâ ac substantiâ, quæ aquea est, à ni-
 mio ardore exhausta, ac absumpta. Siti
 quoque inexplebili eandem ob causam,
 continuò vexantur, ut frequenter bibere
 cogantur. Vinum autem lubentiùs, sed
 immoderatè, quàm aquam potant; aquam
 enim, ubi quis quacumque ex causa ni-

mio ardore exestuet, nocentiorē, quā
Vinum existimant, ob multos casus eo-
rum, qui æstuantēs, frigidā epotā, subita
morte occubuerint.

Morbis quoque Pectoris, obnoxii sunt;
cum enim pectora Aeri semper habeant
exposita solo indusio contenti, illisque
tandem, peracto opere, ex Vulcania illa
Officina ad alia loca frigidiora exeun-
dum sit, nequit Natura, ut ut fortis, ac
robusta tam graves ac subitas mutationes
diu tolerare; hinc Pleuritides, Asthma-
ta, ac tussēs diuturnæ contingunt.

Longè verò pejora infortunia subeunt
qui Vitra colorata pro armillis, ac mundo
muliebri plebejo, aliisque usibus, confi-
ciunt; cum enim ad colorem Cryſtallo
conciliandum illis necesse sit Boracem
calcinatum, ac Antimonium unā cum
aliqua auri portione, & hæc omnia in pul-
verem impalpabilem contrita cum Vitro
commiscere, ut exinde pastam conficiant
pro tali opere, non possunt dum id agunt
(ut ut faciem obvelent & avertant) quin
pravos halitus ore excipiant, quare per sæ-
pe evenit, ut nonnulli ex illis exanimes
concidant, ac interdum suffocentur, seu
temporis progressu ulcera in Ore, Oeso-
phago, & Trachea iis suboriantur, ac tan-
dem in Tabidorum familiam tranſeant,
Pulmonibus ulceratis, ut ex cadaverum
aper-

apertione manifeste patuit.

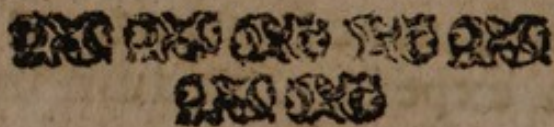
Non parum equidem mecum ipse demiratus sum, quomodo mixtura hæc Boracis, & Antimonii cum vitrea massa tam perniciousam vim adsciscat; rem tamen ità se habere, licet hujus non sim oculatus testis (cum hæc Civitas Officinam Vitriariam quidem habeat, sed in qua Vitra non colorentur) persuasum habeo, ut pote per literas mihi communicatam ab Excellentissimo *D. Joseph de Grandis*, olim in Mutinensi Gymnasio Auditore meo, qui nunc Venetiis (ubi in Insula, Murano dicta, insignes Vitriariæ Officinæ extant) summa cum laude Medicinam, & Anatomem exercet. Id est quod innuebam, rerum mixturas peritioribus Medicis persæpè imponere, ac præsertim ubi operatio ignis accedat, qui licet ab *Helmontio* rerum Corruptor, & Mors appelletur, multarum rerum tamen Auctor est & Parens, ut scitè, & plusquam Chymicè, scripserit *Plinius*, ex eadem materia aliud ^{l. 37. H.} *gigni primis ignibus, aliud secundis, aliud* ^{N. c. 26.} *tertiis.*

Qui verò, Venetiis præsertim, ad Specula conficienda operam suam impendunt, non secus ac Inauratores, Mercurii feritatem experiuntur dum ingentes tabulas crystallinas Argento vivo oblinire, ut parte ex alia clarior imago reddatur,

promore habent. Hoc artificii genus antiquis ignotum fuisse satis credibile est, ut de quo nullam habeat mentionem Plinius, qui in Historia sua naturali varios modos, quibus parabantur Specula, describit. Specularii ergo Artifices, Mercurium tractando, Paralitici fiunt, Asthmatici, aliisque superius memoratis affectibus obnoxii. Sic Venetiis in Insula Murano dicta, ubi ingentia specula parari solent, videre est hosce Artifices invitè, actorvis oculis miserias suas, suis in speculis contemplantes, ac Artem, cui se addixerint, execrantes. Ex Epistola ad Societatem Anglic. Venetiis missâ (ut ex ejusdem Societatis actis constat) habetur, eos, qui Venetiis operantur ad illiniendam, Speculorum faciem averfam, apoplecticos persæpè fieri.

T. v. M.
Apr:

Quoad medica præsidia nihil hic adii-
ciam, cum eandem curationem hisce Ar-
tificibus adhibere liceat, quam ceteris con-
venire diximus, qui in suis Opificiis mine-
ralibus utuntur, & ad Vulcanias Offici-
nas operantur.

De Pictorum morbis.

CAPUT NONUM.

Pictores quoque variis affectibus, ut artuum tremoribus, Cachexiâ, dentium atredine, faciei decoloratione, melancholiâ, odoratus abolitione, tentari solent, ac perrarè contingit, ut Pictores, qui aliorum imagines elegantiores, & coloratiores, plusquàm par est, solent effingere, ipsi colorati sint ac boni habitus. Ego quidem quotquot novi Pictores, & in hac, & in aliis Urbibus, omnes fere, semper valetudinarios observavi, & si Pictorum historiæ evoluantur, non admodum longævus fuisse constabit, ac præcipuè, qui inter eos præstantiores fuerint. *Raphaelem Urbinate*, Pictorem celeberrimum, in ipso juventæ flore è vivis ereptum fuisse legimus, cujus immaturam mortem *Balthassar Castilioneus* eleganti carmine deflevit. Culpari quidem posset illorum Vita sedentaria, ac genius melancholicus, dum ab hominum ferè commercio sejuncti mentem in phantasticis suis Idæis semper involutam habent, ast alia potior causa subest, quæ Pictores morbis obnoxios reddit, colorum, nempe materia, quam semper præ mani-

bus habent ac sub ipsis naribus, ut Miniū, Cinnabaris, Cerussa, Vernix, Oleum nucum, lini, quibus utuntur ad colores temperandos, multaque ex variis fossilibus pigmenta. Hinc in illorum Officinis latrinalis odor percipitur, qui satis gravis è Vernice, & prædictis Oleis exspirat, & capiti valde infensus est, unde forsan odoratus abolitio deducenda. Ipsique quoque Pictores in ipso opere fordidas, ac pigmentatas vestes solent induere, quare fieri nequit quin ore, ac naribus pravos halitus excipiant, qui ad spirituum animalium sedem pereptando, ac per vias spiritales sanguinis domicilia subeundo, naturalium functionum æconomiam perturbent, & superius memoratos affectus excitent. Cinnabarim sobolem esse Mercurii, Cernissam ex Plumbo parari, Aes viride ex Cupro, colorem ultramarinum ex Argento (cum metallici colores vegetabilibus longè durabiliore sint, & hanc ob causam à Pictoribus magis expetantur) sicque omnem ferè colorum materiam, è mineralium classe desumi, nemo non novit, & propter hanc causam satis graves noxas subsequi. Iisdem igitur affectibus, licet non ita graviter, illos vexari necessum est, ac cæteros Metallurgos.

de Lus
Pener.
cap. 7.

Satis curiosam historiam in hanc rem describit *Fernelius* de Pictore quodam.

An-

Andegavensi, qui digitorum, & manuum tremoribus primùm, mox convulsione, correptus est, brachio quoque in consensum tracto; huic postmodum supervenit idem in pedibus vitium, tandem dolore tam gravi in Ventrículo, & utroque Hypochondrio torqueri coepit, ut nec Clysteribus, nec Foribus, nec Balneis, nec ullo remediorum genere quicquam levaretur. Huic in accessione unicum solamen repertum, ut tres, quatuorve homines ventri toto suo pondere incumberent, sic enim compresso abdomine minùs cruciabatur; postremò ad tres annos tam acriter vexatus tabidus interiit. Magnas concertationes inter celebriores Medicos exortasse ait circa tanti mali veram, ac genuinam causam, tum ante, tum post Cadaveris apertionem, cùm in Visceribus nil præternaturale appareret. Cùm hanc Historiam perlegerem, ingenuam Fernelii confessionem, more scilicet magnorum Virorum, ut ait Celsus, sum admiratus. *omnes siquidem aberamus à Scopis, & tota, quod ajunt, via errabamus*, inquit ille, subdit tamen, quòd cum Pictor ille pennicillum digitis, non modo extergere pro more haberet, sed etiam imprudens, & incautus illum exurgeret, verisimile fuisse, ut è manuum digitis, partium continuatione, Cerebro, totique nervoso

generi communicatam fuisse Cinnabarim, per os vero admissam *Ventriculum, & Intestina inexplicabili, ac maligna qualitate infecisse, quæ tantorum dolorum causa occulta fuerit.*

Neque verò aliunde illorum cachectici habitus, & decoloratio petenda, quàm à prava colorum indole, sicuti, & melancholicæ passionēs, quibus ut plurimum obnoxii sunt Pictores. Antonium de Alegris Corrigiensem, è patria propterea Corrigium dictum, adeò melancholicum fuisse, imò stupidum, tradunt, ut nec sui, nec suorum Operum dignitatem ac præstantiam cognosceret, adeò ut digna honoraria sibi data, iisdem à quibus acceperat reportarit, veluti errassent aureo pretio erogato pro iis picturis, quibus nunc nullum satis est pretium.

Cum Pictores ergo vel ex enarratis affectibus, vel aliis morbis vulgaribus laborare continget, particulari studio erunt curandi, ut unà cum remediis communibus, peculiaria adhibeantur, quæ noxas è minerali materia contractas respiciant, de quibus satis supra, ne toties eadem, cum tædio legentium repetamus.

De Morbis quibus tentari solent Sulphurarii.

CAPUT DECIMUM.

CUM inter mineralia ad hujus vitæ commoda non paucos habeat usus Sulphur, sed non leves quoque noxæ iis, qui illud coquunt, fundunt, ac eodem utuntur in suis operibus elaborandis, ex illo consequantur; in hoc capite videndum, quæ mala sulphurarii Artifices patiantur. Qui ergo Sulphure accenso, seu liquato utuntur, tussim, dyspnoeam, raucedinem, ac lippitudinem contrahunt. Sulphur duplici substantiâ constare docet ejusdem analysis, unâ pingui & inflammabili, altera acida ignis extinctiva; Sulphure igitur igne liquato, multòque magis accenso, acidum illud volatile in fumos attollitur, qui per os suscepti, memoratis affectibus occasionem præbent, tussim præcipuè, ac lippitudinem excitando; mollis enim ac delicata Pulmonum, & Oculorum structura, à pungente acido insigniter læditur. Sic *Martialis* varios *Negotiatores*, & *Opera*. *l. 12. Ep.*
rios recensens, ut *Ærarios*, *Nummularios*, *Pistores*, *Judæos*, qui illius somnum nocturnum, ac diurnum *Romæ* nimio strepitu interturbabant, ut *Rus* secedere coge.

cogeretur, inter illos numerat Sulphurarios, quos lippitudinis vitio notat.

Nec sulphurata lippus Institor mercis.

Quanta vi pollent aura sulphurea norunt ipse mulierculæ, quæ ut suis velaminibus candorem concilient, illa fumo Sulphuris accensi supersternunt; norunt etiam purpureas rosas decolorare, & lacteas reddere,

Tingit & afflatas Sulphuris aura rosas. ait Poeta. In Germania pro more habent Dolia fumo Sulphuris suffumigare, ut Vinum Rhenanum ad plures annos à muciditate tueantur, teste *Helmontio* in Tractatu de Asthmate, & Tussi; Acidum ergo Sulphuris, quod pectori & asperæ arteriæ est maximè hostile, ipsum est quod hujusmodi affectus inducit. Nota est historia mœchæ mulieris, quæ cum amasium suum, marito superveniente, sub lecto abscondisset, superposito, ut crimen magis cœlaret, sulphurato velamine, se ipsam prodidit, ille enim à recenti Sulphuris odore percitus non potuit quin altè tussiret, ac sternutaret. In hanc rem succurrit casus Pistoris, qui cum videret in suo Hypocausto rotulas Sulphuratas accensas, quibus uti solent ad succendenda ligna, timens ne domus conflagraret, pedibus rotulas illas ausus est premere, ut ignem extingueret, sed parùm abfuit, quin

quin mortuus concideret; ad multos tamen dies sævissima tussi vexatus est una cum magna respirandi difficultate, constricta nempe à magno illo acido expirante Pulmonum Vesiculari structurâ. Olei amygdalarum dulcium, & lacteæ dietæ usu aliquantisper levare visus est, ast intra unius Anni spatium in Libitinæ censum transiit. *Etmullerus* de Vitiis Expirationis læsæ, ex fumis nitri, & Sulphuris pertinacissimam tussim, ac respirandi difficultatem oriri observavit. Nec quis obtrudat, quòd Sulphur Pulmonum Balsamum vulgò audiat, nam id verum est quandò Sulphur acido suo, quo abundat, spoliatum fuerit; uti scitissimè advertunt *Junchen* in Chymia sua Experimentalis, *cap. de Sulph.* & laudatus *Etmullerus* in sua Mineralogia, ubi ait Sulphur meritò Pulmonum Balsamum vocari, quando illius pinguedo balsamica à parte acida corrosiva fuerit separata. Quomodo autem Acidum à Sulphure separari possit, tradit ibidem *Junchen*, sublimando nempe Sulphur cum Coralliis, Cornu C., quæ illius acidum combibant.

Quomodo verò in Praxi Professorum non pauci, saltem apud Nostrates, Sulphuris Spiritum in morbis Pectoris præscribant, ego non video, cum enim apud Auctores passim legerint in hujusmodi affe-

affectibus Sulphur primas tenere, quasi Sulphuris acidum idem sit ac totum concretum, pars easdem vires habeat, quas totum, quod maximæ supinitatis indicium est, ansam errandi capiunt. Eundem fermè errorem observare licet, cum ad scabiem curandam pro remedio interno specifico, eundem Spiritū Sulphuris ad longum tempus in aliquo Juscūlo Scabiosis propinant, non alia ratione ducti, quàm quodd Sulphur potissimum remedium sit, ac basis unica Unguentorum, quę parantur ad pforam exterminandā. Tales ergo Operarii, quantum possunt, à Sulphuris fumo excipiendo cavere debent, ac pro tussi lenienda Syrupode Althæa, emulsionibus seminum melonum, ptissanâ hordeaceâ, Oleo amigdal. dulcium, & dietâ lacteâ familiariter uti.

*De Morbis quibus obnoxii sunt Fabri
Ferrarii.*

CAPUT XI.

Lippitudini quoque obnoxiosesse Fabros ferrarios quotidiana docet experientia, quod non tam ex ignis violentia fieri crediderim, dum Oculorum aciem in ignem ferè semper intantum habent, quàm ob sulphurea effluvia
è cun-

è candenti ferro exhalantia, quæ Oculorum membranas feriant, ac vellicent, unde limphæ è glandulis expressio, & lippitudo, unà cum Ophtalmia quoque, persæpè consequantur. *Demosthenis* Patrem Fabrum *Macheropæum* fuisse referunt, ac eundem lippum describit *Juvenalis*; sic enim loquens de *Demosthene*.

Satyræ

10.

Quem Pater ardentis Massæ fuligine lippus

Carbone, & forcipibus, gladiosque parante,

Incude, & luteo Vulcano, ad Retboramisit.

Verbum illud, *luteo Vulcano*, quod Poeta confinxit, observans (quo Epitheto Poetarum nullus Ignem, quòd sciam, insignivit, cum illum corruscum, nitidum, roseum, appellent) putaram hinc forsan innui luteum colorem, quo metalla fusa, ob Sulphur quod in sinu suo continent, Fabrorum facies depingunt, ut in tormentis conflandis interdum observavi; verùm cum in citato versu vox illa, *Luteo*, syllabam primam correptam habeat, nequit color flaus significari, sed quid lutosum.

Cum ergo in ferri substantia non parva Sulphuris portio conclusa sit, mirum non est, si dum Ferrum excoquitur, tenues particulæ sulphureæ ex Ferro, & Carbonibus quoque exspirent, quæ Oculorum membranas,

branas, tanquam acutissima Spicula lacerant, sicque acres lippitudines, & ophthalmias excitent. Ego certe multos Fabros de hujusmodi affectibus conquerentes audiui, ac remedium exposcentes, quibus suadere soleo, ut lac muliebre, aquam hordei, & similia attemperantia adhibeant ac si inflammatio urgeat, sanguinem mittant. Sero vaccino, atque emulsionibus seminum melonum, ac diætâ refrigerante utantur, quæ propria est Artificum, qui ad ignem exercentur; commendatur in specie Bæta quæ ad alvum mollem servandam valdè confert, tales enim Artifices ventris adstrictione laborare solent. Sic à *Martiali* appellantur

l. 13. Ep. Fabrorum prandia Bætæ; si contumax verò sit lippitudo, salutaris comperta est aqua ipsa in quâ ferrum candens solent extinguere; monendi quoque sunt, ut quantum possunt à ferri bullientis ac radiantis obtutu Oculos avertant.

De Gypsariorum, & Calcariorum Morbis.

CAPUT XII.

HAud minus à Gypso, & Calce male plectuntur, qui materias istas in Fornacibus excoquunt, tractant, ac in Officinis divendunt. Gypsum inter

inter venena recenſeri, nemo non novit,
epotum enim ſtrangulando mortem in-
fert; Sic L. Proculejus Auguſti familiaris
cũ ſthomachi dolorem perferre non
poſſet, Gypſo epoto mortem ſibi conſcivit,
teſte *Plinio*. Qui ergo illud coquunt, præpa-
rant, molunt, cribrant, venundant, uti
perſæpè obſervavi, magna reſpirandi diffi-
cultate premi ſolent; alium prætereà ad-
ſtrictam habent, hypocondria dura, ac
diſtenta, decolores ſunt, ac verè gypſa-
tam faciem præferunt, iique potiffimum,
qui Gypſum coctum mola truſatili con-
terunt, & cribrant, uti etiam Gypſo pla-
ſtæ, qui varia opificia, ac præcipuè Simu-
lacra, & effigies ex Gypſo conficiunt ad
Sacrarum Aedium, Aularum Princi-
pum, & Bibliothecarum ornatum quoq;
qui mos per antiquus eſt.

l. 36. H.

N. c. 24.

In docti primũ, quanquàm plena omnia

Gypſo

Chryſippi invenias;

Sic Juvenalis divites indoctos ſuggilans, *Sat. 2.*
qui ut ſapientiæ famam apud vulgus au-
cuparentur, Philoſophorum ſimulacris
Bibliothecas ſuas exornabant. Ut ut er-
go huiusmodi Operarii velamen ori appo-
nant, fieri nequit, quin volitantes atomos
gypſeas per os & nares admittant, quæ
vias ſpiritus ſubeant, & cum lymphæ per-
mixtæ in tophos concreſcant, ſeu Pulmo-
num

num anfractuofos ductus incruftando re-
 fpirationem intercipient.

Hic mihi liceat paululum digredi, &
 circa Gypfi naturam paulisper immora-
 ri; qui enim de Fossilibus egere, non fatis
 apertè Gypfi naturam, ac indolem mihi
 videntur exploraffe. Gypfo vim empla-
 fticam, adstringentem, inefse, fcripfit
 1.5.c.92. *Dioscorides*, hoc idem adstruit *Galenus*
 variis in locis. Cognatam Calci rem Gy-
 psum esse, fcripfit *Plinius*. Facultatem
 obstruentem, suffocantem eidem adscri-
 bunt Recentiores, uti *Cæsalpinus* in l. de
 Metallicis; *Amatus Lusitanus* vim sum-
 mè exsiccantem in Gypso agnoscit, ait
 enim, qui Gypsum parant majori ex parte
 mori, quia caput ob nimiam siccitatem ex Gy-
 pso contractam debile, & imbecille est, unde
 quæ concoquere debebat non concoquit, &
 quæ retinere non retinet, & sic materia ad
 subjctas partes decidat, phthisimq; inducat.
 Hoc lepido commento Gypfi pravitatem
 designat recutitus Auctor.

Cent. 4.
 Cur. 41.

Ego quidem, ni me philautia fallit, aliam
 Gypso naturam, adhuc forsan inobserva-
 tam, inesse persuasum habeo, vim nempe
 expansivam, & elasticam Calci nequa-
 quàm cognatam, imò potiùs contrariam;
 observari enim mihi non semel contigit
 Fabros Murarios in hac Civitate, in quâ
 multæ sunt Porticus, dum Columnas ve-
 teres

teres ruituras (ædificiis super magnas trabes innitentibus) diruunt, & novas Columnas marmoreas supponunt, vel lapideas substruunt, observavi inquam hosce Artifices Columnas novas ex Calce, & lapidibus compingere, ad duas verò ulnas circiter, propè finem, ubi Columna ædificio superstanti, & trabibus innixo ferminari debet, Gypso uti, nequaquam verò Calce. Hujusmodi Opificium animadvertens (qualis observatio in hac Urbe Cispadanæ Regionis omnium antiquissima satis obvia est) ab ipsis Fabris causam quæsi vi, quare Calce non utantur in opere perficiundo, & cur potius Gypso, quàm Calce opus claudant, ac veluti sigillo quodam obsignent, responsumque est, murum ex Calce constructum subsidere, ex Gypso verò sursum attolli; ac re vera res miranda est, nam ubi quinque, vel sex dies à Columna substructa elapsi fuerint, nullo ferè negotio Trabes, quæ hinc inde totam molem sustentabant, subtrahuntur, imò fere ex se ipsis concidunt; at si opus ex calce tantum perficerent, vel summa difficultate, vel magno ædificiorum periculo, & concussione fulcra subtraherentur.

Cognatum ergo Calci Gypsum est coagulandi vi, & efficaciam, utrumque enim, aqua temperatum, ac dissolutum unit, ag-

E

glu-

glutinat; Gypsum verò elasticitatem magnam intus recondit, dum ingentes moles fursùm elevat. Non solum autem superiùs, sed inferiùs quoque, & circumquaque Gypsum premere observavi, sed sensibilibiter magis vim suam exerere, ubi minor fuerit resistentia; observatur etenim, quòd si super trabem aliquam murus ex lateribus & gypso construatur, & alio veteri superposito uniatur, observatur, inquam, trabem quamvis fortissimam, deorsum inflecti, ut quæ aerem subiectum habeat, neque hanc flexionem ex nimio pondere, quod persæpè exiguum est, sed ex premente Gypso, ortum ducere. Calcis porrò id proprium est, ut humido semper gaudeat, & nunquam veterascat, undè Muri propè solum, & in ipsis ædium fundamentis ferrei penè sunt. Gypsum verò propè terram marcescit, & sponte concidit, in summo loco verò, licet imbris perfusum, ut in caminis, Calci soliditate non cedit.

Ut autem ad rem redeam, mirum non est, si gypseæ particulæ per trachæam in spiritus receptacula exceptæ, ibique cum fero solatice è glandulis exsudante commixtæ, tam perniciales effectus pariant, vi sua expansiva fistulares ductus comprimendo, & aeri cursum, & recursum prohibendo. Ad corrigendas verò noxas è

Gy.

Gypso contractas (quamvis ubi admissum fuerit, non tam facile curationem suscipiat) varia ab antiquis præscribebantur remedia; *Galenus* secundo de Antidotis. *cap. 7.* Lixivium è cineribus sarmentorum vitis commendat, quod idem confirmat *Guai-nerius*, qui cinerem ipsum pondere tertii exhibet, *Sennertus* laudat stercus muris. *de Ven. c. 8.* Ego Oleum amygdal. dulc. recens extractum, ac emulsiones ex feminibus melonum cum aliquo levamine id genus Artificibus exhibui, sed in hoc opere perseverantes, omnes Asthmaticos, & Cachecticos, ut plurimum occumbere observavi. *Tom. 3. l. 6. P. 6. c. 2.* Cadaver aliquod ex hisce Artificibus, aliisque Opificibus libenter dissecuissem, sed nec prece, nec pretio à nostrati plebe impetrare licet, ut inspectio ulla fiat in denatis ex aliquo non vulgari morbo; imò si quis id reposcat in publicum bonum, incandescunt in Medicum, quòd morbi causam, quàm ignorarit, curiosè postmodum perscrutari velit.

Non ità verò noxia est Calx iis, qui eam tractant, veluti Gypsum; Calx recens è fornacibus educta igneam vim rejectat, ac urit, miratur propterea *Paulus Zachia* *Q. M. L. l. 5. Tit. 4. Q. 7.* quomodò in quibusdam Civitatibus permittantur Fornaces, in quibus Calx excoquatur, ob evaporationem, quam emittunt, pectori infestam. Nihil est autem,

quod, postquam arserit, ignis semina diutius retineat, quàm lapis calcarius; Siquidem Calx ad annum in loco sicco asservata, cum aquâ diluitur, fumigat, & latentem vim ignis prodit, dum aquam effervescente facit; progressu tamen temporis, dum in pulverem fatiscit, ac veterascit, multum ignea de vi illi decedit; minus ergo tunc temporis oblædit Artifices, acrimoniam semper tamen corrosivam retinet; hinc fauces, & oculos mordet, & vocem asperat; facilis tamen medela est potus frigide, & emulsiones seminum melonum, ac seminum frigidorum. Calx Fabricis murariis manus rugosas facit, ac interdum ulcerat, si tamen scabiose fuerint, illas à scabie liberat; quare non immerito inter remedia antipforica Calx locum habet, acidum nempe illud, quo Pfora scattet, vi sua alcalica emendando, quam ob causam Calcis decoctum in Diabete commendatur à *Vvillisio* in Pharmaceutica Rationali; quamvis enim, ait ille, videatur hujusmodi decoctum, aptum potius ad Urinæ fluxum proritandum, ob vim calorificam, & attenuantem, quia tamen sales acidos fusionis causam temperat, ac infringit, Urinæ profluvio medetur; ob eandem rationem à *Richardo Mortono* Calcis decoctum in Tabæ pulmonari magnis laudibus celebratur.

Calci vivæ bina esse Salia, quæ post calcinationem quieta maneant, ab aqua verò dissoluta & in mutuum conflictum concita, notam illam cuique effervescentiam efficiant, putant nonnulli, quam opinionem tamen suspectam esse ait *Joan. Bobon* in suis Meditationibus de Aeris influxu, cum observatione constet, Alcalia fixa & puriora ab aquea humiditate, sine acidì collisione calorem concipere. Mirabatur *D. Augustinus*, Calcem in aqua fervere, in oleo frigere. Calci vivæ multum Salis alcalici inesse, cum remedia ex Calce parata ad fordida ulcera, in quibus multum acidì luxuriat, sananda, passim, usurpari soleant, profectò credendum est. Ad corrigendas ergo noxas, quas calcarii Artifices interdum contrahunt, opportunum erit decoctum tepidum Malvæ, Violarum, Butyrum recens, Lac ipsum, quo nihil promptius ad faucium siccitatem & asperitatem emendandam.

HI sunt, quos ego novi Artifices variis morbis obnoxios ob mineralium, & fossilium, quæ tractant, & quibus in suis Opificiis utuntur, pravam indolem, atq; isthæc, quam innui, compendiosa curatio. Medici enim id hominum genus curantis præcipuum munus est, illos cito, quantum fieri potest, aptis ac generosis remediis sue

saluti restituere; siquidem persæpè miseros Artifices audias Medicos ipsos orantes, ut vel occidant, vel liberent. Hæc itaque in Artificum ægrotantium curatione suscipienda sit cautio potissima, ut expedita, & prompta curatio illis adhibeatur, alioquin morbi tædio, ac animi mærore, ob familiæ necessitatem contabescunt. Lubet in hanc rem auream Divini *Platonis* sententiam hîc loci referre, quam legenti non ingratham fore existimo; Sic ergo ille in libro de Rep. *Faber*, si quando in morbum incidit, à Medico curationem exigit, vel per vomitum, vel per dejectionem ventris, vel unctionem, vel incisionem. Si quis autem diuturnam illi victus observationem præcipit, capitisque suffarcinationes, ceteraque hujusmodi, statim obiicit, non esse sibi ad ægrotandum otium, neque præstare sibi, ita vitam trahere contrariis curationibus incumbenti, suumque opificium negligenti; deinde Medico hoc valere jussu, ad consuetum victum revertens, si convalescit, opus suum exequitur, sin autem sustinere morbum corpus nequit, vita functus liberatur. Hæc *Plato*.

Ita autem in praxi contingere non raro observavi, ut si Artifices cito non convalescant, valetudinarii quoque Officinas suas repetant, & prolixas Medicorum curationes persæpe eludant. Cum Diviti-
bus

busequidem, quibus multum otii suppetit ad ægrotandum (ac interdum simulatè, ad opes ostentandas, ut de quodam olim lusit *Martialis*) & quibus Medici parvo *l. 2. Epig.* conducti assident, sic agere liceat, non autem cum operosis hominibus. *Dives enim* (ut paulò post subdit idem *Plato*) opere nullo urgetur, à quo si quando vi arceatur, non amplius sit ei vivendum. Professorum verò quoddam genusest, qui morborum alioquin brevium, & spontè sanabilium longas instituunt curationes, primò per lenientia, mox per alterantia, ut Syrupos, quos præterire religio esset, exinde per cathartica medicamenta, repetitas venæ sectiones, & mille alia tædia, operosi semper, ut nulla dies exeat sine linea, idest aliqua novi remedii formula; in hanc rem per parodiam congruet Horatianum illud.

*Quem semel arripuit, tenet, occiditq; mendendo,
Non missura cutem nisi plena cruoris birudo.*

Verùm ut ad pensum nostrum redeamus, eorum Artificum, qui metallicâ, & fossili materiâ ad opera sua perficienda, indigent, curationem contrahendo, remedia potissima, ut dixi, ex mineralium familia erunt petenda; mox emollientia ex vegetabilium classe, antidota quoq; com-

munia, ut Theriaca, & Mithridatum, ac ea quæ specifica vi malignos venenorum impetus retundere creduntur. In usum revocanda Purgantia, & Vomitoria, liberaliori dosi, ac duplo majori præscribenda, ob contumaciam nempe, & indomitam corporum metallicorum naturam; consulendi Auctores, qui de Venenis scripsere, ut *Guainerius*, *Cardanus*, *Arduinus*, *Baccius*, *Paræus*, *Sennertus*, *Prevotius*, *Etmullerus*, & alii, nam pro quoque peculiari Veneno amplam remediorum suppellectilem proponunt; pro præservatione, Diæta emolliens, & lactea, valdè commendatur. In hisce morbis cautio opus est in Venæ sectione imperanda, rardè enim, nisi aliqua urgeat inflammatio, Phlebotomia utilis est: eæque cautelæ, quas superius annotavimus, sunt adhibendæ, ne per os scilicet, quantum fieri potest, noxiæ particulæ excipiantur.

De Pharmacopæorum morbis.

CAPUT XIII.

UT ergo ad alias Officinas divertamus, lubet Pharmacopolia adire, in quibus Sanitas, tanquam proprio in lare creditur hospitari, nisi forsan inibi, veluti Mors in Olla, in-

interdum deliteſcat : Etenim ſi Opera-
rios ipſos perconctemur, an in parandis re-
mediis pro aliorum ſalute labem ullam,
aliquando contraxerint, ſe perſæpe gra-
viter affectos fuiſſe fatebuntur; ut in Lau-
dani Opiati præparatione, in contunden-
dis Cantharidibus pro phœnigmis, aliisq;
venenatis ſubſtantiis, ob ſubtiles atomos,
quæ ab iis emanant, dum contunduntur,
& per patentès vias corporis penetralia ſu-
beunt. Opium enim ſtuporem ac veter-
num inducit, idcirco in Laudani Opiati
præparatione ſuadet *Etmullerus*, ut Ace-
tum aſſumatur, nihil eſt enim, quod Opii
ſulphur narcoticum magis caſtiget, &
infringat, quàm Acetum. Eodem modo
Cantharides in pulverem cōtritas, & ma-
nibus tractatas compertum eſt Urinæ ar-
dorem excitare. Novi ego Pharmacopœum
in hac Civitate, qui cum Ari radi-
cem manu geſtaſſet, virilibus contrecta-
tis, tam gravem partium genitalium in-
flammationem perpeſſus eſt, ut enata,
exinde gangrenâ, & ingenti hæmorrhagiâ,
illi penè occumbendum fuerit. Exhala-
tionem ex contuſa Colocynthide Phar-
macopolis aliquando tormina & graves
alvi fluxus concitaſſe refert *Comes de Ve-*
rulamio. Quàm volatilis porro ſit Cantha-
ridum ſubſtantia, & quantum Veſicæ,
ac Renibus hoſtilis ſit, nemo non novit. Si

Can-

*de Let-
hargo
cap. 7.*

*Syl. Syl.
Cent.
10.*

P. 2. p.
816.

de Diu-
ret. ani-
malibus

Cantharides integræ microscopio attentè observentur acutissimis spiculis armatæ apparent, de quo videatur *Olaus Borichius* apud *Bonetum* in *Medicina Septentrionali*, ubi ait, se in alis & pedibus minora spicula observasse, quàm in capite; undè antiquam illam quæstionem, an ex mente *Hippocratis* exhibendæ sint Cantharides, capite, alis ac pedibus abscissis, an integræ ex *Galeno*, diremptam putat, cui sententiæ adhæret *Etmullerus*, qui ait, litem hanc esse de lana caprina, ut ejusdem verbis utar, singulas enim Cantharidum partes vim ulcerativam possidere autumat. Caveant ergo *Seplasiarii*, ne, dum animalcula hæc conterunt, pulvisculos volitantes excipiant, seu præmuniendo se antecederent, vel eo ipso tempore, quo pestes has tractant, emulsiones ex seminibus melonum copiosas hauriant; Serum quoque *Vaccinum*, & lac ipsum ad temperandum *Urinæ* ardorem non levem præstabunt operam.

Interdum etiam, non solum à grave olentibus graviter affici quosdam Pharmacopæos accepi, ut in præparatione Unguenti *Dialthææ*, quod nonnullis nauseam ac vomitum ciet, verum etiam à suave olentibus; Magna & admiranda est vis odorum, & secundum *Idiosyncrasias* mirabiles effectus pariunt. Nonnul-
los

los audivi verno tempore, quando rosa-
rum infusiones faciunt, pro Syrupis aureis,
& cum tota Officina Pestana rosaria re-
dolet, de gravi capitis dolore conqueren-
tes, aliis alvum laxari.

Quibus ergo odora Canum vis inest,
hujusmodi odores quantum possunt effu-
giant, ac identidem ab Officina exeant ad
auram captandam, seu odorata quædam
sibi magis familiaria, quibus recreari so-
leant, & sibi infestos obtundant, naribus
persæpè apponant. De noxio odore Ro-
sarum videatur *Sennertus*, *Otto Tache-*
nus in Hipp. Chymico; Refert *Levinus*
Lemnius, Arabiæ Incolas à nimia odo-
rum suavitate, quâ Regio illa perfusa est,
adeò consternari, ut ad fætidiora quæque,
tanquam ad Balsamum, illis unicum sit
effugium. Satis elegans historia legitur
apud *Gasparum à Rejes*, refert enim, Pisca-
torem quendam in Aula Sebastiani Lu-
sitaniæ Regis à summa odorum fragran-
tia adeò exanimatum concidisse, ut pro
mortuo haberetur, restitutum verò à ce-
leberrimo *Thoma à Vega*, qui jussit illum
ita semianimem ad mare deferri, & in al-
ga & limo marino volutari, quo pacto mi-
rificè, uti sus in volutabro cœni, recreatus
est. Tradit *Baconus*, cum aromatum cu-
mulidiu conclusi aperiuntur, adstantibus
qui primò massas illas extrahunt, ac agi-

tant

T. 1. l. 5.
Se. 6. c. 3.
cap. ult.

de ocul.
nat. mir.
l. 2. c. 9.

Camp.
Elys. Q.
99.

Nov.
Organ.
l. 2.

tant, instare febrium & inflammationum
periculum.

De Morbis Foricariorum.

CAPUT XIV.

DUbius hic hæreo, num Medicos,
qui elegantiae & munditiei studet,
à Pharmacopœorum Officinis,
quæ ut plurimum Cinnama spirant, &
ubi tanquam in suo Foro diversantur, ad
Latrinas invitando, in eorum nasum bi-
lem, ut dici solet, conciere possim; verum
cum & Alvi, & Vesicæ excrementa, ad in-
ternos corporis affectus quotidiana inspe-
ctione rimandos, iisdem pro lege sit con-
templari, idcirco neque hujusmodi loca,
averfari debent, ut Foricariorum mor-
bos, eorum scilicet, qui Cloacas expur-
gant, paululum observemus; *Medico enim
necessum est ingrata intueri & inhumana tra-
de fiat. Etare;* verba sunt Hippocratis.

n. 1.

*de Pul-
cro.*

Neque pariter Philosophum dedecet à
sublimiorum contemplatione, aliquan-
dò etiam ad viliora lustranda descendere,
& mechanicis exemplis uti; sic rectè qui-
dem *Socrates*, apud *Platonem*, *Hippiæ* il-
lum adspernanti, quòd in pervestiganda
natura pulchri Hominem induceret per-
quirentem, an pulchræ Olle, ubi quis eam
igni

igni admoverit, plene bonorum leguminum, auream tudiculam addere deceret, an ficulneam, dicentiq; Hippie, se cum tali homine nequaquam disputaturum; cætè, inquam, reposuit *Socrates*. Probè nimirum, ò *Amice*, *Tibi enim talibus nominibus repleri non convenit, cum tam specioso amictu, calceisq; ornatus sis, & inter omnes Græcos sapientia polleas: me autem nihil prohibet quò, minùs cum illo verfer.* Quando igitur nostra hac ætate ad Mechanismum redacta est Ars Medica, cum Mechanicis infimæ fortis interdum agere, nihilque aliud præter veritatem curare, ut ibidem ait, *Plato*, nequaquam indecorum erit.

Narrabo autem historiam, unde primum mihi orta est occasio Tractatum, hunc de Morbis Artificum conscribendi. Cum in hac Civitate, quæ pro suo ambitu satis populosa est, ideoque domos confertas habet ac præaltas, mos est, ut tertio quoque anno in singulis domibus Cloacæ expurgentur, quæ per vicos discurrunt. Cum ergo domi meæ id opus fieret, contemplatus unum ex Operariis istis in Antro illo Charonæo magna anxietate ac sollicitudine opus suum peragentem, misertus tam improbi laboris, ipsum interrogavi, cur tam sollicitè laboraret, & non pacatiùs id ageret, ne ex nimio labore in multam lassitudinem incideret, tunc mi-

fer

ser ex antro illo oculos attollens, meque intuitus. Nemo, inquit, nisi expertus, imaginari potest, quanti constet, plus quàm quattuor horis in hoc loco morari, idem enim est ac coecus fieri: illo postmodum è Cloaca egresso, oculos ejusdem attentè contemplatus sum, eosque non parùm rubore suffusos ac obnubilatos observavi; me rursus sciscitante, ecquam medelam pro more haberent Foricarii huic affectui adhibere, non aliam, inquit ille, quàm ut actutum, uti modò faciam, domum suam repetant, in conclavi obscuro se recondant, ibique ad alteram usque diem immorentur, Oculos aqua tepida identidem abluendo, quo pacto solamen aliquod Oculorum dolori reperiunt; rursus ab eodem quæsi vi, num in faucibus ardorem ullum persentiant, difficultatem aliquam respirandi patiantur, capitis dolore tententur, num odor ille nares percellat, nauseam pariat; nihil horum respondit ille, neque pars ulla in hoc opere mulctatur præter Oculos, ac si opus istud ulterius prosequi velim, propediem coecus fiam, ut aliis contigit, sic ille, meque valere jussu, manus Oculis obtendens, lares suos adiit.

Complures postmodum Operarios id genus vel luminibus semicaptos, vel prorsus coecos per Civitatem stipem emendican-

cantes observavi. Quòd tam tetra exhalatio tenellam Oculorum structuram, loedat, nequaquam miror; apud *Ballonium* extat in hanc rem historia de quodam vili Operario Parisiensi, qui Ophtalmicus factus est, cujus affectus causam, refert *Ballonius* in Artem quam exercebat, vicos enim luto solitus erat expurgare; quare autem soli Oculi tam malo infortunio plectantur, cæteris partibus illæsis, ut Pulmonibus, qui & ipsi molli textura constructi sunt, & Cerebro per nares, ut ab illa tetra mephiti minimè infestentur, id est, quod primò admiratus sum, & adhuc demiror, cum ratio non suppetat, quare id fiat.

lib. 2.
Epid.

Acidum volatile esse illud, quod, hujusmodi Camarinâ commotâ, exspiret, mihi proclive est arbitrari, idque sat probabiliter ostendunt monetarum ex ære, & argento, quas interdum Foricarii gestant in pera, denigratio, necnon ænea vasa, quæ in Culinis, hisce Cloacis proximioribus, infuscari solent, necnon Tabulæ pictæ, quæ atredinem contrahunt, ubi talis exhalatio illas pertigerit; at hujusmodi effluvia labem aliquam Pulmonibus affricare deberent, quando nihil magis Pulmonibus hostile creditur, quàm quodcumque Acidum, sicuti & massæ sanguineæ, quæ ex sua natura dulcedinem aliquam,

quam, vel ipso sensu iudice, possidet; Oculis tamen solummodo bellum tam atrox indicunt foetidae exhalationes istae, ac illos acutissimis spiculis sic feriunt, ut illis vitam, idest lumen, eripiant. An Curiosorum palato satisfiet, dicendo, quod sicuti in rerum natura quaedam sunt Venena, quae cum partibus quibusdam nostri corporis particularem gerunt antipathiam, ut Lepus Marinus, cum Pulmonibus, Cantharides cum Vesica, Torpedo cum nervis, sic halitus illi ex humanis faecibus per varios corruptionis gradus trium annorum spatio, talem adsciscant naturam, ut Oculos tantum laceessant, caeteris vero partibus ignoscant? Mihi certe si quis talem rationem obtruderet, ea sane non multum saperet, quare nec cuiquam pro ratione alicujus ponderis illam venditare lubet.

Nihil profecto acceptius est, nihilque magis crepant Medici, quam particularem hanc inimicitiam, quam habent externa quaedam cum quibusdam corporis nostri partibus; sicque citissime ab involutis quaestionibus se expediunt, verum obscura per nescio quid magis obscurum explicantur. *Olaus Borichius*, ut ex *Bone-*

Med.
Sep. p. 2.
l. 8.

to, Cantharides negat ex vi sua specifica esse magis infensas Vesicae, quam caeteris partibus, licet per os assumptae, vel ex-

te-

terius appositæ, ut in Phœnigmis, vim suam ulcerativam ac pungentem in Vesica magis exerant; id enim fieri ait eò quòd Salia volatilia Cantharidum fero sanguinis sociata, sicque ad Vesicam cum Urina delata, eandem Vesicam denudatam, nulloque mucore oblinitam pungant & exorient, quod in cæteris partibus non tam promptè efficiunt, dum non vehuntur in solo fero, sed unà cum sanguine & pituita, a quo cum mixtura illarum vis retundatur. An ergo potius dicendum, putrem exhalationem è Cloacis elevatam Operariorum oculos (quæ partes magis obviæ sunt, & exquisitissimi sensus) tenuissimis particulis, tanquam spiculis fodicando, lachrymalem succum elicere, illique se confociare, sicque novum concretum generari, oculis solum infestum, minimè verò cæteris partibus, in quibus similem succum non reperiat?

Olaus Borrichius casum refert *Oenopolæ*, qui ad solum aspectum Aceti cohorrescebat, ac totus sudore frigido perfundebatur. *An vapores acidi*, ait ille, *Oculis & naribus illius sunt molesti?*

Act. Haffn. Vol. 4. Ob. 44.

Quæcunque sit causa ac modus, quo a tetra illa exhalatione Foricariorum oculi afficiantur potius, quàm cæteræ partes, certè constat, oculos ex nativa sua indole ad susceptionem & emissionem æquè pro-

nos esse . Lippitudinem contagiosam esse , oculum sanum scilicet ab alterius oculis lippis morbosa effluvia excipere , ipsa demonstrat experientia , ac Artis Medicæ Proceres unanimiter testantur . Scitum est Ovidianum illud .

Vide Gal. p. de diff. feb. cap. 2. Sēner. T. 2. l. p. ca. 3.

Dum spectant Oculi læsos, læduntur & ipsi.

Fascinationem similiter , quæ per oculorum obtutum creditur fieri , non alio modo contingere crediderim , quàm quòd è fascinantis oculis radiosa quædam emanatio fiat , quæ in alterius oculos tanquam rem cognatam se insinuet , ac inficiat ; sic Plautus

in Aulul.

Exeundum berclè tibi foras

Conspectatrix cum oculis emissit iis .

Novi ego nobilem Adolescentulam ad Tabem ferè deductam , quæ nullis remediis sanari potuit , nisi cum hortatu meo è sinu Avix suæ Vetulæ , à qua unicè diligebatur , evulsa est , & cum Ancillis adolescentulis connutrita est ; unde mihi non lis parva cum Vetula illa Matrona suborta est , quòd illam tanquam Sagam apud Puellam Neptem adeò sibi charam infamasssem ; neque ullis rationibus persuaderi potuit , id peculiare vitium senilis ætatis esse , ut ex oculis emanationes quasdam teneræ ætatulæ parùm salubres effundat ; ac sicuti oculorum est , modò amo-

amorem, modò odium spirare, sic juveni-
lis ætatis magis proprium esse amorem,
quàm senilis, cujus obtutus torvus ac te-
tricus esse consuevit.

Non est hîc loci, ut de oculorum natu-
ra quicquam adjiciam, libeat tamen lo-
cum insignem *Platonis* adferre. *Socrates in Alcib.*
enim inducitur edocens, quomodo intelli-
genda sit celebris illa inscriptio in Del-
phici Templi vestibulo: Nosce te ipsum.

Sic igitur *Socrates* ad *Alcibiadem*.
*Num advertisti, quòd facies hominis in ocu-
lum intuentis in oppositi visu relucet, veluti
in speculo, quam summam vocamus pupillam
simulacrum inspicientis existens? Oculus igi-
tur demum ita se ipsum cernit, cum in ocu-
lum inspicit undique, præterea intendit, quod
oculi optimum est, & quo oculus ipse videt.
Oculus ergo, cum se ipsum visurus est, in ocu-
lum inspicere debet.*

Ut verò ad Institutum meum redeam,
hisce Operariis, quorum ministerium in
omnibus Civitatibus est adedò necessa-
rium, æquum est, ut aliquo præsidio suc-
currat Ars Medica, quando Leges Civi-
les edicto cavebant, ne Cloacas purganti
aut mundanti vis fieret, etiamsi ad alienas
ædes pertingeret. Ego iisdem suafor fui,
ut Vesiculas translucas ori apponant,
ut solent ii, qui operantur in Minium po-
lientibus, vel breviori mora in expurgan-

*l. i. ff. de
Cloacis.*

dis Cloacis se exerceant, sive, si ex natura sua imbecilliores visum habeant, Artem hujusmodi deferant, & alteri se addicant, ne ob infamem & sordidum quæstum oculis capti cogantur emendicare. Quando autem experiëntiâ ipsis comper- tum est, salubrem esse moram in obscuro Conclavi, quod rationi certè congruit, nec non aquâ tepidâ oculos abluere, multum conferre ad oculorum ardorem, temperandum, ac dolorem simul imminuendum, qui veluti spina infixâ, partium nervosarum contractionem causatur, atque hinc subsequenter inflam- mationem; hæc illis permitto. Ubi ta- men nimis rubeant oculi, ac metus sit, ne succedat vera inflammatio, Venæ sectio- nem instituo, mox ubi oculorum fervor deferbuerit, Vino albo odorato oculos ab- lui suadeo, quod salubre remedium est in hujusmodi casu. Spiritus enim animales è Cerebro & nervo optico quodammodo in- vitantur ad revisendas & lustrandas ocu- li sedes, quas à tetro illa mephiti in fugam conciti deferuerant.

Vile hoc ministerium Cloacas expur- gandi inter pœnarum genera antiquitus recensere mos fuit, ut de damnatis ad
l. 10. Ep. metalla diximus; sic apud *Plinium*, Tra-
41. janus Imperator ad eundem scribens, il-
 li præcipiebat, ut qui pœnæ damnati
 erant

erant, nec intrà decem annos liberati essent, pœnæ suæ redderentur; qui verò seniores ante decem annos damnati fuissent, distribuerentur in ea ministeria, quæ non longè à pœna essent. Solebant enim tales damnatos ad Balnearum vel Cloacarum purgationes destinari. Stomachabitur forsàn aliquis, quòd circa Latrinas, & Cloacas tamdiu immorer; verùm nulla res est, ut, cujus contemplatio rerum naturalium scrutatori debeat sordescere, multò minùs Artis Medicæ Professori; legat is Theodorici Regis Epistolam apud Cassiodorum, ubi magnus ille Rex Cloacarum Romanæ Urbis Præfecto commēdat l. 3. Ep. 30.
splendidas Civitatis Romanæ Cloacas, quæ tantum visentibus stuporem conferrent, ut aliarum Civitatum miracula possent superare.

De Morbis Fullonum.

CAPUT XV.

PENES antiquos Scriptores nil frequentius, quàm Fullonum nomen; nostra hac ætate quodnam Opificiū genus esset illud, in quo exerceretur Ars Fullonica, penè ignoratur. *Plinius* mentionem habet legis Metellæ, Fullonibus dictæ, quam C. Æmilius, & L. Camillus Censo- l. 35. H. N. cap. 17.

res ad populum dedere ferendam. In lege penult. §. de rebus dubiis hæc leguntur. *Jabolleus*, qui habebat *Flaccum Fullonem*, & *Philonium Pistorem*, Uxori *Flaccum Pistorem* legaverat. *Ulpianus* tamen *Fullones* inter negotiatores recensuit, & *Varro* inter rusticanam familiam *Fullones* numerat.

de re rustica.

Prout tamen ex Antiquorum Scriptis expiscari licet, Fullonica priscis temporibus circa lanas purgandas versabatur, ac potissimum circa vestes emaculandas. Populus enim Romanus Togis albis uti consueverat, quæ sicuti facile maculis foedabantur, ita Fullonibus tradebantur, è maculis purgandæ ac dealbandæ, quas etiam Sulphuris fumo accenso suffiebant, sicuti testatur *Plinius*, & nostris quoque temporibus fieri consuevit, quotiescunq; sericeis, vel laneis vestibus candorem conciliare volumus. Acida enim Sulphuris exhalatio talia mirè dealbat, ut purpureas rosas lacteas efficiat.

Cùm ergo olim, uti nunc etiam, Romana Civitas modò lutulenta, modò pulverulenta esset, propterea Togæ sordidæ factæ ad Fullones, tanquam Balneatores, mittebantur; Vestes autem primò cretâ sordidâ abluiebant, mox quodam cretæ genere, Cimoliæ dictæ, utebantur. Nostrates quoque mulieres, ubi oleum super vestem

Item aliquam casu exciderit, illico, ne illud altiùs penetret, & magis expandatur, uti fieri assolet, partem illam oleo perfusam argillâ, quâ Figuli utuntur, obducunt, sinuntque, ut cretâ paulatim exsiccet, & spontè concidat. Sic enim vel parùm, vel nihil maculæ apparet; oleum etenim, quod multo acido occulto abundat, à creta, quæ ratione suæ indolis de natura Saturni participat, & acidum precipitat, auidè bibitur.

Urinâ quoque hominum utebantur Fullones, ut Vestes purpureo colore tingerent. Elegans Epigramma apud *Martialem* existat, in quo varia rerum foetidarum exempla recensentur, quibus Bassam mulierem putidam pejus olere ait, inter quæ Vellus bis murice inquinatum reponit. Aliud quoque ejusdem Epigramma legitur, in quo ait, Thaidem tam malè olere, ut non tam graviter oleret.

l. 4. Ep.

4.

leg. l. 6.

Ep. 93.

Fullonis avari

Testa vetus, media sed modò fracta via.
Omittam ea, quæ ingeniosè Interpretes commenti fuerint circà id, quod *Velleri murice* bis inquinato tam gravem odorem tribueret, & quidnam esset *Fullonis avari testa vetus*, quæ tam malè oleret; solùm ea hìc afferam, quæ eruditissimus *Zarottus* in libro suo *de Medica Martialis tractatione* ingeniosè tradidit. Fullones ergo, La-

c. 24.

nifices, Tinctores urinâ humanâ in suis
Opificiis utebantur. Id habemus ex *Pli-
nio*, ubi scripsit, *Virilem Urinam podagris
mederi*, argumento *Fullonum*, quos ideò eo
morbo *tentari negant*; hoc idem deduci po-
test ex *Galeno*, ubi *Scommma* refert quod-
dam *Quinti Medici*, *Galen*i ætate non in-
celebris, qui Urinarum considerationem
non magni faciens, ut multi illorum tem-
porum, qui ex matula, tanquam tripode,
uti etiam nostra hac ætate, morbos omnes
divinare se jactitabant, aiebat, hujusmodi
considerationem *Fullonum* esse magis
propriam. Idem quoque testatur *Athe-
neus*, opinionem referens *Mnesithe*i *Medi-
ci Atheniensis* affirmantis, urinam, quæ
à nobis excernitur, ubi liberaliori Vini po-
tu nos diluerimus, acriorem esse, ut Tin-
ctores commodiùs illâ uti possint ad Ve-
stes expurgandas.

l. 28. H.
N. cap.
6.

l. 3. de
San. tu:
c. 13.

l. 11. c.
10. Di-
gnos:

Valde familiaris ergo erat antiquitus
Urinæ usus apud Fullones pro Lanarum
ac Vestium purgamine; neque nostra æta-
te id prorsus obsolevit. Nam in Officinis
Pannificum, ubi Lanæ pectuntur, & pan-
ni texuntur, observantur Doliola, ubi
Operarii omnes mejunt, ac in iis Urinam
asservant ad putrefactionem usque, quâ
postmodum utuntur. Ac revera, ubi hujus-
modi Operarios interdum mihi invisere
contigit, pessimum odorem nares ferien-
tem

sem percipiens, causam ab iisdem sciscitatus sum, ac Dolium urinâ plenum ostenderunt, in quod ex Artis lege omnes deberent mejere.

Nostris autem Fullonibus urinæ usus hujusmodi est. Postquam Pannum, aliaque lanea Opificia contexta fuerint, ut illa ab Oleo ac aliis sordibus expurgent, urinæ sic asservatæ, & aquæ tepidæ partes æquales, unâ cum quadam Saponis Veneti portione, ponunt in Vase ligneo, in quo pannum immergunt, mox, ut humor altius penetret, ac Pannus illo perfectè saturetur, pedibus premunt, idque bis vel ter repetunt, abjectâ prioris balnei materiâ, ac recenti mixtura in Vas injecta. Hoc peracto, prælo liquorem exprimunt, ac postremo aquâ purâ cum Sapone Veneto pannum abluunt, sicque Panifices pannos suos candefaciunt, ut colores omnes promptius combibant. Eundem morem laneas Vestes in Urina immergendi, ac nudis pedibus premendi, priscos Fullones servasse, arbitrari licet, hancque ob causam scripsisse *Plinium, Fullones podagra minus tentari.*

Romæ itaque olim, ut in Urbe populosissima, & quæ Serici usum vel nullum vel rarum haberet, Fullones ac Infectores ob frequentem necessitatem Togas sordidas abluendi, & Lanas murice inficien-

ciendi, lapidea Vasa, in quibus urinam
affervabant, quotiescumque effringeren-
tur, in publicas vias projiciendo transeun-
tes gravi odore infestabant.

Fullones igitur, ac Pannifices inter gra-
ves hosce odores urinæ foetidissimæ, ac
olei in calido conclavi degentes, ac inter-
dum seminudi, omnes ferè Cachectici
sunt, decolores, anhelosi, tussicolosi, &
nauseabundi. Aere enim concluso, ac tam
pravis odoribus saturato, organa spiritalia
subeunte, fieri nequit, quin Pulmones ex
atomis illis oleosis ac putidis noxam per-
sentiant & infarciantur, simulque tota
massa sanguinea inficiatur, ad principalia
viscera ac totum corpus fædis illis parti-
culis in orbem delatis. His addendum, cu-
tis spiracula ex unguine illo facilimè ob-
strui, undè mala, quæ ex cutis constipa-
tione oriri solent, illis succrescant.

*in lib. Ep.
ut in 4. n.
21.*

*in 5. Epi.
n. 24.*

*7. Ep.
n. 39.*

Varias Fullonum ægrotantium histo-
rias habemus apud Hippocratem, ex Mari-
nello Fullo collum caput &c. Fullo in Syro
phreneticus cum ureretur cruribus &c. ve-
rùm fatiscurosa est, apud eundem Hipp.
historia morbosæ cujusdam dispositionis,
veluti epidemicæ, quæ Fullones sustulit.
Fullonibus, inquit Hippocrates, inguina ex-
tuberabant dura, & sine dolore, & circa pu-
bem & in collo similia erant tubercula ma-
gna, febris ante decimum diem. Tussi vexa-
ban-

bantur à ruptionibus &c. Vallesius in hujus loci commento Hipp. historiam de unico Fullone exposuit, & figmentum putat, Fullones comuni morbo laborasse; cæteri tamen Interpretes, ut Fæsius, Mercurialis, Marinellus, & alii de pluribus, ac veluti de Fullonum cœtu interpretati sunt; Sic enim *textus Græcus* τῶν γυναικῶν οἱ βοῦλῶνες &c. Credibile est, pravam aliquam Constitutionem hujusmodi Artificibus magis infestam, quàm aliis diversæ Classis, non solum ob pravum victum, quo uti solent hujusmodi Operarii, sed ob Artis incommoda, è quibus infesta malorum seges, uti diximus, ipsis necessariò succre-
 6. Epid.
 Se. 7.
 te, in quadam Constitutione, in qua cum multa mala à maligna ferocitate in Vulgus vagarentur, Viri potiùs afficiebantur, quàm Mulieres, ac inter Mulieres graviùs ægrotabant famulæ, quæ omnes ferè interibant, quàm liberæ, quibus morbi qui fiebant *mansuetissimi moris erant*; Sicuti ex Plinii testimonio, aliquando Procere
 l. 7. c. 5.
 tentari morbis, aliquando Servos observatum
 H. N. l. 26. c. p.
 est. In Constitutionibus meis Mutin. Ruralem Epidemiam tertianarum febrium descripsi, quæ Anno 1690. solos Agricolas afflixit, & sequenti Anno Urbanam, aliam, quæ solos Cives exercuit, Judæis tamen pepercit; sicuti *Palmaris* ex
 Schen-

Schenchio annotavit, Parisiis, dum in Urbe sæviret Pectis, Coriarios ab ea immunesfuisse. Ex communi itaque morboob pravam aliquam temporum Constitutionem (Auſtrinam puta, quæ craſſos humores funderet ac liquaret, & ad glandulas Inguinum, & Colli ablegaret) Fullonum turbam ab *Hippocrate* deſcriptam ægrotaffe, ac idem fatum ſubiſſe, cum omnibus ob ejuſdem ſordidæ Artis eadem ineſſent diſpoſitiones, ſat probabiliter credi poteſt.

Ut ergo horum Artificum ſaluti compendiaria methodo, quantum licet, conſulatur, & à ſordibus, quas intus & in cute geſtant, expurgentur, è Pharmacie fonte potiſſima remedia deſumenda. Emetica igitur ac præcipuè Stibiata, quorum uſus in hiſce Operariis mihi valdè ſalutaris compertus eſt, cum Cachexia & lentis febribus laborant, primas tenent; haud ſecus Cathartica valentiora, & quæ craſſos humores expurgant, erunt ex uſu. Mitiora enim ob humorum inſarctum & ſegnitiem turbas potiùs cient, quàm quicquam proficiant. Aperientia, & deobſtruentia, ut Syrupus Cachecticus *Fernelii*, Vina lixivialia à *Vvillſio* deſcripta, Spiritus Urinæ, Urina ipſa epota, ſatis commodam præſtabunt operam. In Venæ Sectione cauto opus eſt; illam enim,
ubi

ubi acutus morbus urgeat, non improbo;
non ita tamen liberaliter sanguinem mit-
tendum, ut in cæteris, cenfeo; horum
enim Artificum sanguis ut plurimum
fœdus est & gelatinosus.

Antiquitùs, Romæ præfertim, ubi tot
Thermæ ad publicos usus prostabant, for-
didarum Artium Operariis non leve præ-
sidium erat, Corpora à contractis sordibus
identidem abluere, & lassatum virium ro-
bur recreare, ut rectè annotat *Baccius de* l. 7. c. 7.
Thermis. At nostris temporibus, quibus res
tam egregia obsolevit, singulari hoc be-
neficio carent omnes Urbani Artifices:
propterea, ubi primò decumbunt, ad sor-
des detergendas, quæ perspiratum prohi-
bent, & connutritam graveolentiam abi-
gendam, in id præcipuè incumbo, ut illo-
rum corpora spongiâ vino albo odorato
calenti imbutâ abluantur, ac perfricen-
tur, sicuti ad præcautionem eosdem hor-
tari soleo, ut festis saltem diebus, propriis
in laribus dulci lavacro curata cute, mun-
dis vestibus induti in publicum prodeant.
Mirum est enim, quantum à Vestium
munditie, ac puritate spiritus Animales
hilarentur: quare non satis vulgarem opi-
nionem, quam etiam medentum nonnul-
li foveant, improbare valeo, quâ volunt,
ægris decumbentibus non esse mutanda
indusia, nec linteamina, ne illorum vires
imbe-

imbecilliores fiant ; qua de re egregiam
 4.in 6. habemus *Divini Præceptoris* sententiam .
Epidem *Laborantibus gratificationes* , ait ille , ut
mundè facere aut potus , aut cibos , quæ videt
molliter quæcumque tangit ; quem locum fa-
 tis disertè exponit *Vallesius* in commento.

Hinc non parùm demiror , quomodò
Exerc. 5. *Lazarus Messionerius* in sua de Feb. Doctrina
nova , eos Medicos reprehendat , qui in
 febricitantibus linteamina & indusia ,
 mutanda præcipiunt , hancque rationem
 afferat , quòd indusia recenter lota vim
 retineant , lixiviale lentorem inducen-
 tem , cùm in lixivio vim deterisivam ac
 resolventem omnes agnoscant . Quomo-
 do autem Vestes sordidæ ad febrientium
 robur augendum tantum valeant , ex Do-
 ctissimi *Verulamii* sententia in *Historia*
Vitæ , & Mortis , quem pro sua opinione
 statuminanda adducit *Messionerus* , ego ,
 pace tanti Viri , non fatis video . Scripsit
 in lib. de equidem *Hippocrates* , *Vestēs puras hyeme* ,
Salubri induere oportere , oleo imbutas , ac sordidas
Diæta æstate ; verùm liber hic inter germanos
 n.3. *Hippocratis à Galeno* non recensetur , qui
 illius Auctorem *Polybum* facit , præter-
 quamquòd ibi sermo est de sanorum diæ-
 ta , & quomodo pingues gracilescant , &
 graciles pinguescant . Corporibus enim
 gracilibus æstate , neque lotiones , neque
 indusiorum mutationes tam crebræ for-
 san

san convenient, ne ob nimium perspiratum, ac spirituum distensionem augeatur gracilitas.

Non possum autem, quin doctissimi *Vallesii* verba hic referam. *Peccant vulgares Medici*, ait ille, *neque tunicam lineam mutare neque lecti syndonem, neque manus, faciemne lavare, neque quicquam aliud, quod ad munditiem spectet, suis ægrotis permittentes, ne si longus quidem morbus sit; quasi magni referat volutari in suis sordibus, ac quasi non augeat hoc omnem putrescentiam.* Hac de re consuli poterunt *Levinus Lemnius* & *Gaspar à Rejes*. Fullonibus itaque ac omnibus aliis Artificibus, qui ex sordidis Artibus victitant, munditiem corporis ac Vestium mutationem summè commendare oportet, ut, quantum fieri possit, iis affectibus, qui ex pædore & sorditie proficisci solent, obviam iri possit.

Antequam autem à Fullonica ad alias Officinas divertamus, liceat mihi propa-
rergo egregiam animadversionem hîc as-
ferre, quam Eruditissimus *Zarottus* ad su-
perius citatum *Martialis* Epigramma ex-
cogitavit. Cùm ergo *Martialis* ætate val-
de frequenter Romæ contingeret, ut à
Fullonum testis, in publicas vias coniectis,
ob grave olentiam infestarentur prætere-
untium nares, hinc satis probabilem
conjecturam deducit *Zarottus*, causam
per-

com.tex.
8. l. p. de
rat. Vic.
in acut.

de Oc-
cul. Nat.
mirac. l.
4. c. 8.

in Juc.
Quæst.
Campo
Qu. 82.

perscrutandi, quare *Vespasianus* P. R. tributum ex urina, teste *Suetonio*, impo-
fuerit. Cum enim probabile sit, quod
tunc temporis prostant amphoræ Uri-
nariæ ad Urinam excipiendam, ob ingen-
tem illius usum pro Vestibus emaculan-
dis, & pro purpuræ tinctura, credi posse,
ait, *Vespasianum* hinc ansam hujusmodi
vectigal imponendi desumpsisse, quando-
quidem lucri bonus est odor ex re quali-
bet, quod Græci quoque Imperatores imita-
ti sunt, teste *Cedreno*; Tales Amphoras
Urinarias solitas prostant innuit *Macro-
bius*, Q. Titium inducens, Judices vinolen-
tos his verbis increpantem. *Nulla est in
Angyportu Amphora, quam non impleant,
quippe qui Vesicam Vini plerunque plenam
habeant.*

Quoniam hac occasione circa urina-
rum considerationem paulisper immora-
ti sumus, silentio præterire non licet, quæ
de urinarum vi deobstruente, & efficacia
in ciendis mensibus non semel observavi.
Complures enim Adolescentulas Monia-
les novi, quæ cum ad multos menses ca-
tameniorum defectum passæ fuissent, ac
ex communibus remediis, quæ in hujus-
modi affectibus adhiberi solent, nil opis
sensissent, propriis Urinis epotis redditæ
fuerint coloratæ, referatis nempe obstru-
ctionibus, ac menstruis refluentibus, aded

ut

ut hoc remedii genus satis familiare redditum fuerit.

Haud sum nescius, novum non esse, urinam variis in Morbis bibi solitam, ut in Hydrope, quamvis id malè cesserit familiari cuidam Antigoni Regis qui, ut refert *Celsus*, suam urinam bibendo in exitum se se præcipitavit, hominem illum, tamen notæ intemperantiæ fuisse Autor ipse testatur. Observationi tamen de urina, menstruum fluxum promovente, congruit id, quod tradidit *Plinius*, *vaporatione nempe urinae puerorum impubium cieri menses fœminarum*; quod remedium equidem à ratione non aded alienum videtur, & cujus facile esset experimentum, si presertim urina manè sit reddita, quæ ab *Helmontio*, urina sanguinis, dicitur. Quemadmodum autem ad Viscerum obstructions referandas Sal Ammoniacum, ac illius spiritus commendantur, & ex urina humana cum Sale Communi fit Sal Ammoniacum artificiale (quando nativum, ex Africa olim ad nos deferri solitum, in arena reperitur ex Camelorum urina propè Jovis Ammonis templum) sic urina, humana quæ ex cruoris massa varios Sales absorpsit ac ferum detulit, dum sub forma Serosi laticis in orbem ageretur, vim deobstruendi adsciscet. *Solenander* tradit, se agrestibus

l. 3. cap. 21.

H. N. l. 28. c. 6.

de Sextup. Digest. nu. 79.

Conf. 2. Sec. p.

Dec. 3.
An. 2.
Ob. 116.

viris propriam urinam potandam, in Hepatis, ac Lienis duritie, neque sine prospero eventu, præscripsisse. Profectò iis, quibus volupe est, hoc remedio uti, in Officina Chymica Viscerum elaborato, longè salubriorem putarem urinæ hominis sani, quàm morbosì potum, uti scitè, & eleganter ostendit *D. Rosinus Lentilius* in Ephemeridibus German. de *Αὐτοουροποιίας* Examine; Verùm non tam facilè cuiquam persuaderi potest, ut alienam urinam forbeat, nisi interdum urinam pueri, quam tamen imbecilliozem urina Virili censeo, dum urinæ puerorum ut plurimùm decolores sint, ac veluti res fatua, ex quibus non multum Spiritus ac Salis volatilis elici possit.

Nemo ferè est ex Chymicorum familia, qui per spagyricam analysin examen aliquod de urina humana non instituerit. Cum enim saponariam ac deterforiam vim in illa omnes agnoscant, ob varia ac omnigena Salia, quæ in ipsa hospitantur, non adeò facile est definire, quid in illa dominatum habeat. Latex enim aquosus, seu Serum sanguinis, dum per Vasa, sanguiflua in orbem fertur, Sales diversi generis ob tam diversa esculenta & potulena, quæ assumimus, in quibus tot varii ac diversi saporcs resident, absorbet, & per renales tubulos ad Vesicam defert; ex quo

quo fit, ut urina varios ac diversos sapo-
res adsciscat, ut plurimum autem false-
dinem præferat cum aliquo amarore. .
Elegantissimum Tractatum de urinis
Vvillifius conscripsit, statuens in urina hu-
mana portionem magnam aquosi laticis,
minorem verò Salis Sulphuris, & Terræ,
ac portionem aliquam Spiritus: urinæ
humanæ multum salis communis inesse,
cùm ex illa extrahi possit spiritus acidus,
Chymicæ operationes satis ostendunt;
quale verò sit Sal urinæ, & cujusnam in-
dolis, non tam facile est decernere, quam-
vis in id operis multum insudarint Artis
Magistri.

Ingenue quidem *Helmontius* fatetur, Sal
lotii in toto Naturæ Systemate sibi simile
non habere; non enim talis est *marinus*,
fontalis, *rupeus*, *gemmeus*, non *nitrum*, non
petræ, non *aluminis*, aut *boracis*, non denique
naturalium ullius, ut neque Sal urinæ, vel
armentorum. Multò autem difficiliùs cre-
diderim statui posse, cujus naturæ sit Sal
lotii humani, quàm quodcumque aliud al-
terius speciei Animalium, cùm Bruto-
rum multò simplicior sit victus, quàm ho-
minum, qui cibaria elementa per omnia
conquisita ingerunt, ac simul assis commi-
scent elixa, simul conchyliis tardis, ut ait *Ho-*
ratius. Specifica tamen, & generosa reme-
dia ex lotio humano ad varios usus, &

*in Sext.
Digest.
n. 58.*

chronicos morbos oppugnandos parari nemo non novit, & nostra hac ætate Spiritus Sal. Ammoniacy, qui urinæ Soboles est, propolichresto habetur.

Ut ad propositum de urina foetida, quæ utuntur Fullones ad purgamenta vestium, scio equidem, Chymicos tam de urina recenti hominis sani, quàm veteri post longam digestionem in fimo equino instituisse, sed apud eosdem non multum discriminis adverto inter Salem, & Spiritum volatilem, qui ab utraque urinæ specie educitur; imò Collectaneæ Chymicæ Leydenfis Auctores, solum recenti urinâ hominis sani utuntur, ad operationes suas perficiendas, cùm tamen in urina foetida, ac veterrima major vis deterforia à Fullonibus agnoscat, quàm in recenti, quamvis rationem ignorent. *Aristoteles* querit, cur urina foetidior reddatur, quo diutius in corpore detenta fuerit; problematice respondet, aitque, id forsan fieri, quia ob longiorem moram urina crassior effici soleat, recens verò potioni ingestæ similis sit; at forsan quæsito melius satisficeret, dicendo, magis foetere urinam diu retentam, quòd ea sit urina sanguinis, quæ secum deferat massæ sanguineæ impuritates absorptas, altera verò sit urina potus? Forsan ergo urina hominum diu asservata, qualis est Fullonum, ac in testis illis fra-

cedi-

Sec. 13.
Prob. p.

cedine imbutis fermentata, exhalante
aquofo humore, acrior fit, & magis abster-
siva pro usu Fullonum. *Columella* pro
ovium scabiosarum remedio urinam hu-
manam veterem, per nares & os infusam,
commendat, imò pecudem pustulosam
jubet defodiendam in scrobe prope limen
resupinatam, super quam totus grex me-
jat, quo pacto ait sanitati restitui.

l. 7. c. 56

At obtrudet aliquis; si hominum uri-
næ tam egregios præstant usus, & ex iis tot
parantur remedia, quæ vi polleant de ob-
struendi, & chronicos morbos oppugnan-
di, & hanc ob causam forsan Fullones
olim non tentarentur podagrâ; undè fit
quòd iidem, ut superius dictum, cache-
ctici fiant, lentis febribus, aliisque morbis
ab humorum infarctu obnoxii? Verùm
reponam ego, non tam ab urinæ foetidæ
grave olentia, quàm a Lanis oleo imbutis,
& diuturna mora Lanificum in locis con-
clusis, & sordidis, ubi degunt seminudi,
Operarios prædictis affectibus laborare:
foetidos tamen halitus continuò per nares
& os susceptos spirituum animalium pu-
ritatem fœdare, in dubium est; ac quem-
admodum longior mora in loco odoribus,
alioquin gratis oppleto, noxas parit; haud
secùs censendum de iis, qui in suaves sunt,
quamvis aliquando ad spirituum torpo-
rem excutiendum adhibeantur.

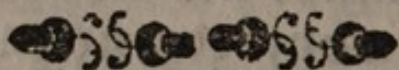
Antequam claudam hoc caput, lubet
hìc referre, antiquitus in hac Civitate Ar-
tem Fullonicam (cujus modò pauca sunt
vestigia) adeò excelluisse, ac tam lucro-
sam existisse, ut Fullo olim inventus fue-
rit, qui eò opulentiæ devenit, ut Mutinen-
si populo munus gladiatorium exhibue-
rit, quod eodem tempore Bononiæ quoque
Sutor præstitit; quare horum duorum Ar-
tificum infaniam suarum opum profusio-
ne popularē auram venantium, sic illufit

l. 3. Ep. *Martialis*.

*Sutor cerdo dedit tibi, culta Bononia, mu-
nus,*

Fullo dedit Mutina, dic ubi Caupo dabit?

Lanarum verò Mutinensis agri, ac ea-
rum præcipuè, quæ in plana & campestri
regione ab ovillo grege, qui inter Sculte-
rinam, & Gabellum pascitur, antiquitus
obtenebantur, præstantia valdè commen-
dabatur, ut *Columella* inter Gallicas lanas
primas deferret iis, quæ habentur ab ovi-
bus, quæ circa *Parmam*, *Mutinamque* ma-
cris stabulantur in campis.

*De Morbis, quibus obnoxii sunt Olearii,
Coriarii, aliq: sordidi Artifices.*

CAPUT XVI.

MUltæ aliæ Officinæ quoque super-
sunt, quæ nasorum sunt pestes,
& Operariis suis unâ cum lucri
beneficio pensionem malam rependunt,
quales sunt eę, in quibus exercentur Olea-
rii, Coriarii, Fidicinarii, Laniones, Ceta-
rii, Salsamentarii, Casearii, & qui Cande-
las sebaceas fabricantur. Quoties enim in
hujusmodi loca pedem immisi, fateor, me
non levem stomachi subversionem pas-
sum fuisse, nec diu odoris pravitatem sine
capitis dolore, ac vomituritione aliqua to-
lerare potuisse. Non immeritò itaque le-
gibus caveri solet, ne tales Opifices Artes
suas domi exerceant, sed vel in Urbis po-
mœriis, vel suburbiis, ut videre est apud
Cæpollam, Paulum Zachiam & alios. In hoc
itaque capite de Artificibus Oleariis pri-
mū erit sermo.

de ser. ur.

c. 48. n. 3.

Q. M. L.

l. 5. T. 4.

Q. 7.

In hisce Regionibus, quæ nucum satis
feraces sunt, magna olei è nucibus copia
confici solet, quo per noctem populares
omnes uti solent in lucernis, rarò autem
oleo olivarum, ob illius caritatem; tota
enim Cispadana, & Transpadana Regio
oleas nequaquam alit, & oleum oliva-

rum, quod habemus ab Hetruria ad nos deferri solet. Paratur autem oleum è nucibus, sicuti oleum olivarum; Nucleorum enim massa sub molis contrita, & in mollem pastā redacta coquitur ad Ignem in magna sartagine ex cupro, dein ex pasta illa prelo imposita oleum exprimitur: dum autem hoc fit, atræ fuligines ac tam infesti odores elevantur, ut ii, qui ad hoc ministerium intenti sunt, rancidas illas exhalationes excipiant. Hinc non exigua mala illis emergunt, ac iis præsertim, qui in sartagine ad ignem materiam fumigantem fusque deque spatulâ versant, ut Tusses, Dyspnœæ, Capitis dolores, Vertigines & Cachexiæ; his adde, quòd sordidas lacernas hujusmodi Operarii continuo gestent, unde sordibus obducti pororum cutis constipationes frequenter patiantur, & exinde acutos morbos, pectoris præcipuè, cùm per hyemem tantùm in hac re exerceri soleant. Quàm noxius Capiti sit fumus, qui ex oleo nucum expirat, experiuntur ii, qui in clavo Cubiculo, & ubi nullum sit vaporarium, ad lucernas ex oleo nucum ad horas aliquot, seu scribunt, vel legunt, seu quid aliud operantur; non enim sine gravi Capitis dolore, vertigine, stupore illinc abscedunt, toto Cubiculo fumo oppleto. Nonnullos ego novi, quibus non minus noxia fuit exhalatio

latio ex tali oleo in loco concluso, quàm fumus Carbonum, ut præcipuè cuidam Literarum studiofo, qui cum ob rem angustam domi, tali oleo pro elucubratione ad feram noctem in sua Cellula usus fuisset, veternofus ad plures dies perstitit.

Haud secùs malè olent Officinæ, in quibus oleum è feminibus lini paratur, cujus usus in hisce Regionibus non exiguus est nocturnum in lumen, ubi præsertim olei nucum defectus sit, neque minùs graviter afficiuntur, qui illud parant.

Haud secùs Coriarii, qui Animalium coria in Tinis cum calce & galla maccant, pedibus calcant, lavant, expurgant, sebo inungunt, varios ad usus, haud secùs, inquàm, à continuo pædore, & fœdis exhalationibus infestantur, quàm superiùs memorati Operarii; hos enim videre est cum cadaverosa facie, sub tumidos, luridos, anhelosos, ac omnes ferè spleneticos. Non paucos ex hujusmodi Operariorum familia mihi observare contigit hydropicos factos; quomodo enim, cùm in loco humido, & in Aere à tetrìs illis halitibus è coriis semiputridis inquinato, ferè semper degant, quomodo, inquàm, fieri poterit, quin spirituum tum vitalium, tum animalium Officinæ inquinentur, ac totius corporis œconomia unà pervertatur? Non rarò observavi, equos nullis stimulis,
nulla

p. Ep.
Se. 3.

nulla vi adigi potuisse, ut ante hujusmodi
Officinas prætergredi velint, quin ubi pri-
mum talem odorem naribus hauserint,
tanquam amentes, habenas nequaquam
audiendo, celeri cursu domum repedasse.
Ædificia propterea, in quibus coria elabo-
rantur, vel prope muros Civitatum, uti
cæteræ sordidæ Artes, vel extrâ muros, ut
in hac Urbe, sita sunt, ne Aeris puritati
officiant. Scitissimè propterea *Hippocra-
tes* in historia *Philisci*, qui ex maligna fe-
bre sexta die mortuus est, locum descri-
psit, in quo decubuit; *Philiscus prope murum
habitabat &c.* in cujus historiæ commen-
to, doctissimus *Mercurialis* annotavit, Di-
vinum Præceptorem verba illa *prope mu-
rum apposuisse*, ut locum morbosum designa-
ret, in quo æger ille degebat, cum loca Urbium
circa mœnia semper magis morbosæ sint, cum
omnes Civitatum sordes eò soleant deferri,
brutorumque cadavera, & alia inquinamen-
ta.

l. 6. Ep.
43.

Romæ olim in *Transtiberina Regione*
sordidores erant Officinæ, ac præsertim,
Coriariorum, ut ex *Martiali*, qui varios
fœtores enumerat, quibus *Thaidem* male
olere ait, quos inter illum reponit, qui
ex caninis pellibus, in *Transtiberina re-
gione* maceratis, effundebatur; Sic enim
ille.

Non

*Non ab amore recens Hircus , non ora
Leonis ,*

Non detracta Cani Transtiberina cutis .

Usum hunc illius Regionis , ubi vilior
plebecula degebat , & ubi sordidiores Ar-
tes exercebantur , tetigit *Juvenalis* .

Sat. 15.

— *nec te fastidia mercis*

Ullius subeant ablegandæ Tiberim ultra .

Infamis propterea illius Regionis Aer
apud Romanos audiebat , ob insignem fœ-
torem , qui ex tam sordidis Artibus & oli-
dis mercibus expirabat , quam ob causam
Judæi antiquitus partem illam Urbis in-
colentes , & in quam , teste *Philone* , se infu-
derant , ut magis desertam , ac vilem , infi-
gniter fœtebant , non ob vernaculum , &
insitum illis putorem , ut adhuc vulgò
creditur .

*de Leg.
ad Ca-
jum .*

Ad Coriariorum Classem referri quo-
que possunt Fidicinarii ii , qui chordas pa-
rant pro Musicis Instrumentis ; iisdem
enim affectibus premuntur , cùm iis ne-
cesse sit in humidis locis ac fœtidis semper
degere , Animalium Intestina tractando ,
eluendo , evoluendo : quare tales Opera-
rios visere est ut plurimum facie luridos ,
Cachecticos , & tumidis cruribus .

In censu quoque Sordidorum Artifi-
cum recensendi sunt Casarii , qui & ipsi
ob graveolentiam suos manes patiuntur ;
de iis tamen Casariis sermo est , qui ex

Vac-

Vaccino lacte grandes illas & caseofas
rotas efficiunt, quales forsan olim erant
2.13. Ep. Lunenses, de quibus *Martialis*.

*Caseus betruscæ signatus imagine Lunæ
Præstabit pueris prandia mille vis.*

& qualis apud nos est Parmensis Caseus,
Placentinus, Laudensis, & aliarum Civi-
tatum in Cispadana & Transpadana Re-
gione; fumantes enim illæ ac pingues ex-
halationes Operarios non parùm infe-
stant. In Italia rarò quidem intra Ur-
bes Opificium istud exercetur, sed potiùs
in Villis & locis campestribus paratur
Caseus. In hac Civitate tamen Judæis,
quibus religio est iis uti cibariis, quæ il-
lorum manibus parata non fuerint, ex la-
cte è proximis Villis advecto, intra sua se-
pta, æstivo tempore Caseum conficiunt,
ac revera in iis Tabernis, ubi id agunt,
pessimus odor persentitur, eoque omnes
ferè Muscæ confluunt.

Jo: Pet. Lotichius in libello suo de Ca-
sei nequitia edito refert, Vicum quendam
Francofurti esse, in quo Caseus conficitur,
ac tam gravem mephitim ex Vico illo dif-
fundi, ut in illum pravum odorem cau-
sam pestis, quæ Civitatem illam malè mul-
ctavit, referri posse crediderit.

Nullum porrò Charonæum Antrum,
nullam Camarinam motam, ut erat an-
tiquorum adagium, esse existimo, ubi
Ope-

Operarii ob graveolentiam magis infestentur, quàm loca illa, ubi Candelæ Sebaceæ fabricari solent. Etenim neque soli Operarii, sed etiam vicinæ Domus, non levem noxam persentiunt, qua de causa hujusmodi ministeria ad loca viliora Urbis, ac prope pomœria ablegari solent, uti rectè advertit, ac monet *Zacchia*, qui in specie mentionem habet de Officinis, in quibus Candelæ Sebaceæ conflare solent. Cùm enim aheni, in quibus Sebi hircini bubuli, suilli mixtura continetur, ebullire cœperint, tam fœda ac nauseosa exhalatio circumquaque diffunditur, ut vicinia tota inficiatur. Graviter itaq; leduntur hujusmodi Artifices, dum ferventibus ahenis superstant, & pingues illas particulas ore, ac naribus excipiunt, ex quibus in pulmonum fistulari texturâ magni infarctus fiunt, unde respirandi difficultates, capitis dolores subsequuntur; Speciatim verò nausea, ac vomitum. Nihil autem est, quod nauseam, & fibrarum stomachi inversionem validiùs ciet, quàm pinguedo vel sola adspectu, nedum intùs admissa; sic pingues fœminas, ac nimis mammosas omnes ferè horrere solent; propterea *Martialis* hujusmodi fœminarum genus à se procul ablegans, se *carnarium* dicebat, non *pinguiarium*. Quantum verò ad obtundendum Ventriculi acidum, in quo

Q. M. L.
l. 5. tit.
q. 7.

quo appetentię fomes refidet, polleant
 substantię pingues, & oleosę, ut ut aci-
 dum occultum contineant, nemo est qui
 Com. 21. ignorat; neque immeritò *Galenus* ad fa-
 2. Se. mem caninam sedandam pinguia edulia,
 & oleagina commendabat, ut quę acidi
 p. n. & Ventriculi membranas arrodentis
 1. 1. Fen. spicula infringere valeant; *Avicenna* pro-
 3. Do. 5. pterea pro regimine iter agentium pin-
 c. 2. gium ciborum usum, ut adipis vaccini
 laudat, ac refert quendam Olei Viol. lib. 1.
 cum Sebo epota decem diebus à cibo ab-
 stinentiam commodè tolerasse. Mirum
 propterea non est, si hujusmodi Operarios
 perpetua ferè inappetentia, & nauseatio
 comitetur.

Non rarò quoque observare mihi con-
 tigit, Mulieres prope has Officinas habi-
 tantes, de uterinis passionibus ob hujus-
 modi odoris pravitatem conqueri, quod
 alicui fortasse mirum videri posset, cùm
 ad Hystericos affectus graveolentia com-
 2. de mo. mendentur ab *Hipp.*, si naribus apponan-
 Mul. nu. tur; verùm sicuti non semper suaveolen-
 78. tia uterinas suffocationes excitant, cùm
 etiam odorata, ut Cinnamomum, Nux-
 muscata, & similia mulieribus præfocatis
 1. 12. Ep. pro remedio exhibeantur, quod *Horatii*
 7. *Augenii*, in hujusmodi casibus, infallibile,
 de Affe. ut ipse ait, est præsidium, neq; id à Doctis-
 sœm. ex simo *Etmullero* improbetur, & ab *Hipp.*
 utero in

in libro de Nat. Mul. Vinum odoratissimum commendetur; ita non semper graveolentia naribus admota hystericas turbas sedant, uti observavit *Forestus*, & de nidore lucernæ extinctæ, quo hysterici insultus, & fetus extinguuntur per antiqua observatio est. Quare à putri sebaceo odore nequaquam miror, animales spiritus in motus inordinatos cieri, ac simul ob nauseam, Ventriculo ad superiora contracto, uterum quoque convelli; sic aliquando observari mihi contigit, delicatas mulieres ad candele sebaceum odorem, pro nocturno lumine, animo linq̃ui, & hystericis affectibus corrip̃i.

l. 28. Ob.
30.

De Candelarum sebacearum pernicioso nidore videatur *Solenander*, qui refert, fratrem suum Joannem ad Candelæ sebaceæ lumen gravioribus studiis intentum, magnam exinde noxam in Pulmonibus, & Cerebro accersivisse; addit in super ex sebo bubulo graviores odorem, quàm ex ovillo, vel vervecino exire; nobis autem Candelæ sebaceæ nunquam gravius olere censentur, quàm cum illis aliqua, suillæ pinguedinis portio admixta fuerit. Elegantem quoque habemus historiam in *Actis Hassniensibus*, ubi narratur historia cujusdam mulierculæ, quæ in formandis Candelis promercalibus intenta in, gravem Capitis dolorem cum Vertigine, Ocu.

Se. 5.
conf. 6.
p. 461.

Vol. 5.
Ob. 86.

Oculorum ruborem, difficilem respirationem incidit, quam mulierem *Olaus Borrichius* curavit, primò vomitum provocando, postea aquis pectoralibus cum oxymellite scyllitico adhibitis, quibus hostem, ut ille ait, visus est sopire, sed non multò post remediorum usu intermisso, Orthopnoica facta est, & repetitis Medicamentis Artem suam diris execrando, hujusmodi Artifices hortabatur, ut si pectori prospectum vellent, subditi saltem ministerium suum exercerent.

Literarum Professores ego quoque monitos velim, ut à Candelis sebaceis, quotiescumque in suis Musæis literis operam dant, quantum possunt, abstineant, ac si opes non suppetant, ut cereis candelis uti possint, Lucernis ex oleo Olivarum, quæ Palladi sacræ sunt, utantur, ut antiquis Scientiarum Cultoribus mos erat, quorum Opera commendabantur cum lucernam olerent. Hoc idem suadet *Fortunatus Plempius*, qui ait, non minùs nido-rem ac fumum Candelarum sebacearum abortum inferre, ac fumum lucernæ ex *Plinio*.

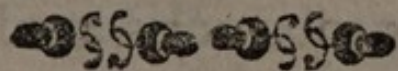
de Toga.
Val. tue.
cap. 35.
§ 59.
l. 7. H. N.
c. 7.

Talia ergo Medicamenta, quando hujusmodi Artifices curandi occurrunt, qualia à Claris. *Borrichio* proponuntur, in usum revocanda, uti Vomitoria, inter quæ Stibium primum locum obtinet, fortia-

cao.

cathartica , abstergentia acria , & potissimum quæ ex aceto sunt composita, ut Oxymel scylliticum , ac similia , cum nihil sit , quod pingue magis obtundat ac abstergat, quàm Acetum.

Enitendum est igitur , ut tam interiùs quàm exteriùs unguinosæ illæ particulæ, quibus viscera, & cutis hujusmodi Artificum infarcta sunt ac spiritus irretiti, liberque transpiratus prohibetur , extrudantur, everrantur, sive ex superiùs recensitis affectibus, sive ex quocunque alio morbo juxta temporum Constitutiones, decumbant. Suspiciari enim semper licet, aliquid labis humoribus ac spiritibus ex fœdis illis particulis inesse , quas unà cum aere in operum suorum exercitio combiberint. Hanc ob causam circà V. S. in hisce Artificibus exercendam cautione, opus est; liberaliter enim detractò sanguine, citissimè fatiscunt illorum vires ac spiritus, qui ex conspurcato sanguine geniti non possunt non esse imbecilles ac evanidi.

De Morbis Tabacopæorum.

CAPUT XVII.

VErùm à tam sordidis, & gravcolentibus Officinis ad Nasorum delitias nostræ hujus ætatis, si lubet, divertamus, ad Officinas scilicet, ubi Tabacum (liceat mihi hoc vocabulo uti, quando jam Civitate donatum est) parari solet. Hujus sæculi (saltem in Italia nostra) inventum, seu vitiosa consuetudo est pulvis iste, ex herba Nicotiana compositus, nihilque eo frequentius est cum Mulieribus, tum Viris, Pueris quoque, ut illius emptio inter quotidianas familiæ impensas numeretur. Quales ergo noxas tum Capiti, tum Stomacho affigat pulvis iste ex Tabaco, satis norunt ipsi Tabacopæi, dum illum præparant. Inter alias merces, quæ ex Liburnico Herruriæ Portu ad nos deferri solent, placentæ quædam ex prædictæ Plantæ foliis in funem convolutis concinnatæ reperiuntur, quas Operarii explicant, evolvunt, ac molæ subdunt, ut in pulverem redigantur; dum autem Equi oculis obductis molam circumagunt, Operarii adstantes, qui Tabaci folia molæ identidem subdunt, antequam affuescant, magno capitis dolore, vertigine,

ne, nausæâ, & continua sternutatione, tentari solent. Tanta enim ex illa tritura partium tenuium, æstate præsertim, diffunditur exhalatio, ut tota vicinia Tabaci odorem, non sine querimonia, & nausea persentiat. Equi ipsi quoque molam circumagentes, frequenti caput concussione, tussi, & exsufflatione acrem, & infestam Tabaci exhalationem illam attestantur. Puellam Hebræam novi (Tabacopolia enim in tota fere Italiâ, sicuti multi alii publici proventus, *locantur Judæis, quorum cophinus fœnūque supellex*) quæ tota die ad explicandas placentas istas ex Tabaco incumbens magnum ad vomitum irritamentum sentiebat, & frequentes alvi subductiones patiebatur, mihi que narravit, Vasa hæmorroidalia multum sanguinis profudisse, cùm super placentas illas federet.

De usu ac abusu Tabaci non est, quòd hic quicquam agam, ne actum agere videar, quæ de re videatur *Magnenus*, qui de hoc peculiarem Tractatum conscripsit, ac Doctissimus *Etmullerus* in Opere nuper Francfurti edito cum multis additamentis, ubi exactissima Tabaci Historia, & medicamenta ex illo parata habentur; damna tamen non vulgaria ex nimio illius usu subsequi fatentur omnes, ac varieg Observationes apud Scriptores extant, de

*in Cuf-
de errate
nu. 46.
ac in Tra.
de Mort.
Occaf.* quo videatur *Helmontius*, qui illius fumi-
gationem execrando, ftomachum per il-
lius fuliginem flavedine tinctum reper-
tum fuiffe affirmat, & occultum virus ipfi
adfcribit. Pulmones flaccidos, & exsuc-
cos reddi à Tabaci fumo, ac paulatim ad
marafmum deduci, adftruit *Simon Pauli*,
Quadr. Bot. *sicuti & Richardus Mortonus*. In hanc rem
cap. 6. de Pht. adiri poterit *Teoph. Bonetus*, qui multas
Cadaverum Sectiones institutas refert,
*in fuo Se-
pulchre.
t. 2. lib. 4.
Se. ult.* ex quibus apparet, quàm graves & abo-
minandæ noxæ in Pulmonibus, ac Cere-
bro, non folùm ex Tabaci fumo, fed etiam
ex ufu pulveris deprehenfæ fuerint. Inef-
fe autem Tabaco, ficuti omnibus iis, quæ
ptarmicam vim poffident, magnam acri-
moniam, vellicatio, quam infert naribus,
fatis demonftrat, uti etiam illius maffica-
tio, & virulentus nidor, qui efficit, ut Ta-
bacariorum femper foeteant animæ.

Tam liberaliter ergo à Tabacopœis odo-
res illi ac pulvifculi volantes, qui acriores
sunt quò tenuiores, per os & nares excepti
teneram Pulmonum, & asperè arteriæ
tunicam pungunt, & exficcant, tetrifque
halitibus fpiritus Animales Cerebri inco-
las obfufcant, imò narcosi quadam obtun-
dunt, ac eodem tempore ftomachi fer-
mentum corrumpunt, illius acidum in-
fringendo.

Neque verò quis putet, tam celebrem
Plan-

Plantam, Reginę titulo donatam, Euro-
peis omnibus adeo gratam, multoque ma-
gis iis Ditionibus, ubi inter magnos pro-
ventus Tabaci usus recensetur, infamare
me velle. Multa à clarissimis Scriptori-
bus de Nicotianę facultatibus literis pro-
dita fuere, ac meritò inter Plantas Medi-
cas locum suum meretur; solùm illius ni-
mius usus, ac intempestivus damnandus,
qui efficit, ut variam sortem experta fue-
rit, ac tantundem bonę famę, quantum
malę illi obtigerit. Multum Salis volati-
lis Tabaci foliis inesse, vi cujus absterfi-
vam & traumaticam vim possideat, aci-
dum luxurians compescendo, experien-
tiā satis comprobatum est; hinc illius de-
coctum in Empyemate magnis laudibus,
ac pro secreto commendatur ab *Epiphanio*
Ferdinando. Tabaci folia itidem mastica-
ta copiosum phlegma educere, nihil vulgo
notius est, ac nihil frequentius; non levis
tamen error in hoc committitur. Nam,
non æquē in omnibus salutaris est hujus-
modi masticatio, & tam copiosa lymphę
eductio; in corporibus enim obesis, & ubi
crassi succi abundant, pulvis ex Tabaco, &
illius usus utilem præstabit operam: non
sic autem in iis, qui biloso & præfervido
sunt temperamento præditi, ut scitè ad-
vertit præ ceteris *Gugliel. Piso*. Ego certè
non paucos novi ad marasimum deductos

Hist. 3a.

l. 4. c. 45.
de re nat.
& med.
ut. Ind.

ob hujusmodi masticationem, qui, cum sibi ex ore continuum viderent depluere, stillicidium, suę incolumitati hoc pacto benè consultum falsa persuasione sibi blandiebantur, ac iis ægrè persuaderi potuit, malè sanum consilium esse fontes salivales, & totum corpus hoc pacto suo lactice nutritio exhaurire. Adeò insanabile cacoethes Tabaci folia masticandi, ac fumum fugendi, tot homines infatuavit, *quod vitium, ut reor, semper damnabitur, ac semper retinebitur.*

in H.N.
de Med.
utriusq;
Indiæ l.
4. c. 43.
in Tract.
Mortis
Occas.

in Tract.
de fame
læsa

Tabacum masticatum, seu illius fumum per tubulum tabacariū exsuctum appetentiam obruere, ita ut longum iter illius usu possit confici sine famis molestiis, & stomachi latratu, tradunt multi, inter quos *Gugliel. Piso*, qui in peregrinatione per loca deserta, tali masticatione, usus, nec lassitudinem, nec famem sensisse affirmat. *Helmontius* idem adstruit, aitque, id fieri, non quia *Nicotiana* famem sedet, quasi satisfaciat defectui, sed in quantum sensus defectum tollat, simulq; functionum exercitia. Ab *Helmontio* non multum dissentit *Etmullerus*, qui ait, Tabacum, veluti omnia Narcotica, stuporem in spiritus inducere, & Sale volatili oleoso falsum stomachi fermentum obtundere, sicque famis morsus non sentiri: reverà mihi sæpiùs observare contigit, hocce

ſce Fumibibones, & Tabaci maſticatores,
non ſecùs ac Vini egregios Potores con-
tinuâ fere ciborum inappetentiâ labora-
re. Sicutienim Vinum, ac illius ſpiritus
acidum Ventriculi fermentum enervant,
ac infringunt, ita foliorum Nicotianæ
maſticatio frequens, ac illius fumus, ſali-
varem ſuccum, & ſtomachi robur obtun-
dunt, ut ſuctionis ſenſus vix perſentiat. Idem
prorſus ſentit *Doctiſſimus Plempius*,
affirmans, Tabacum nequaquam nutri-
re, ſed copiâ pituitoſorum humorum in
Os prolicitâ, & deorſum demiffâ Ventri-
culum eſurgentem, & quaſi famelicum
expleri.

*in lib. de
Togato-
rum Va-
let. tuen-
da c. 4.*

Mirari autem ſubit quomodò, non ſe-
cùs ac in Coquinaria, tam ingenioſus fue-
rit Naſus, ut tot artes, tot mangonia ex-
cogitarit pro condiendo, ac variis modis
parando Tabaco, ut cuique, prout lubet,
modò craſſum, modò tenue, modò odo-
rum, modò innodorum, arrideat, neque
ſolum Naſo, ſed palato quoque ſapiat, il-
lius fumo hauſto, ac per os & nares rege-
ſto, aded ut quotieſcunque Tabacarios
iſtos mihi viſere contingat, pulverem
hunc tam avidè per nares attrahentes, vel
fumum haurientes & exſufflantes, menti
occurrat Orlandus ab Areoſto deſcriptus,
qui amiſſum cerebrum per nares reſor-
beat, vel Cacus in Spelunca Aventini

Montiscum Hercule decertans, qui
*Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
 Evomat, involuatq; domum caligine cæca.*

At quale præsidium Tabacopœis præstabit Ars Medica? Quando causa occasionalis tolli nequeat, & lucri bonus odor hisce Operariis minus sensibilem, & molestum reddat Tabaci odorem, monendi sunt, ut in triturando, cribrando, & quomodocumque tractando mercem hanc, sine cuius usu, non secus ac sine Bacho & Cerere, frigerent spiritus, & civilis elegantia, quantum possunt, caveant ab examine illo volantium atomorum, os, & nares obuelando, aerem recentem frequenter captando, faciem frigidâ ablundo, poscâ fauces per sepe eluendo, ac etiam bibendo, cùm nihil aptius sit ad particulas illas, quæ faucibus ac stomacho inhæserint, abstergendas, obtundendas, quàm quæ acetum habent admixtum. Emulsiones seminum melonum, ptissana hordeacea, Serum vaccinum, Oryza in lacte cocta, non inutilem præstabunt operam, ut minùs lædantur. Cùm in locis conclusis, & humentibus, ac præsertim cum sub mola Tabaci folia triturantur, tale ministerium peragi soleat, ac tales Operarii, de capitis dolore, & nausea conquerantur, vomitoria pro more habui præscribere, ut quæ pulverem haustum, &

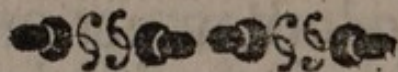
ex

ex sua natura vomituritionem cientem,
breviori via expurgent.

Quoniam ex odoribus, cum ingratis,
tum suavibus, Artificibus, qui illos tra-
ctant, non levia incommoda proficiscun-
tur, nescio, qualis lubido me inceserat, ut
hîc loci, non injucunda Parecbasi, pauca,
quædam de Odorum natura perstringe-
rem; verùm hujusmodi provinciæ ampli-
tudo me deterruit, veritus quippe, ne si in
illam pedem immitterem, argumenti ju-
cunditas nimis longè à proposito me abri-
peret. Hujusmodi ergo meditationi pau-
lisper insistens, ac observans, multa qui-
dem de Odoribus, tum ab antiquis, tum
nostræ ætatis Philosophis ac Medicis, pas-
sim literis fuisse prodita, sed particularem
& absolutam historiam de Odoribus in
Scientia Naturali adhuc desiderari, pro-
pterea mihi in mente obversari visa est
Idea, quâ Odorum historia naturalis, &
medica conscribi posset, odorum natu-
ram juxta recentiorum, & antiquorum
placita philosophica perpendendo, unâ
cum illorum differentiis, ac distinctioni-
bus in suas Classes, proprietatibus, Idio-
syncrasiis, causis, natali solo, compositio-
ne, mixturis, sicque de re Unguentaria
antiquorum, exinde procedendo ad medi-
camenta ex odoribus petita, unde Spiri-
tuum Medicina juxta Modernos ortum,
ha-

habuit, postremo ad Odores Biblicos recensere, quorum mentio fit in Sacris Codicibus, & quibus utebantur Judæi in Sacrificiis, ac eos, quorum apud varias nationes Græcos, Romanos, Ægyptios, Indos erat usus in suffitibus, & Expiationibus, ad placandos & evocandos Deos; Quare materiam amplam visus sum subolfecisse Tractatum conscribendi, universalem, Odorum historiam complectentem, ut unico opere, quod sparsim dictum est, & quod mihi per varia Experimenta observare contingeret, haberetur. Olim Petrus Servius, Medicus Romanus, in sua elegantissima Philologica de Odoribus Dissertatione Tractatum Physicum de Odoribus pollicitus est, sed quantum scire licuit, fidem suam non absolvit; meam tamen pro tali molimine, *quod plus temporis, atque olei plus*, exposceret, hic oppignerare non intendo. Multa enim sunt, quæ è longinquo, ac primo adspectu plana, & facilia videntur, sed postmodum ardua, & prærupta deprehenduntur; scitè profectò Poeta.

*Tollimus ingentes animos, & maxima parvo
Tempore molimur.*

De Vespillonum Morbis.

CAPUT XVIII.

Vespillonum, & Libitinariorum, apud veteres operosius, quàm nostris temporibus, consueverat esse ministerium. Corpora enim extinctorum magnâ diligentia curabant, illa ablundo, ungendo, cremando, & cineres in Urnis condendo; propterea ad hujusmodi opus accersebantur Pollinctores, Succolatores, Ustores, aliique ex viliori plebe; nostris verò temporibus Cadavera ad Templâ, seu Cœmeteria delata Vespillonibus traduntur, ut in Sepulchris repellantur. Quia verò in Urbibus, ac Oppidis, saltem in Italia nostra, quælibet familia suum habet Sepulchrum gentilitium in Templis nobilioribus, plebecula verò in suis Parœciis in amplis Sepulchris promiscuè recondi solet; hinc Vespillones in Antra illa fœtidissima, Cadaveribus semiputridis plena, descendendo, ut delata Cadavera in iis recondant, pernicialibus morbis obnoxii sunt, potissimum verò malignis febribus, repentinæ morti, Cachexie, hydropisi, Catharris suffocativis, aliisque gravissimis morbis; sic illis semper cadaverosa facies, & luridus adspetus,

ctus, ut qui citò rationes cum Orco inire
soleant. Ac profectò quæ gravior causa,
& magis efficax ad pestilentes morbos ex-
citandos fingi potest, quàm talis in Sepul-
chra descensus, ubi necesse sit ad aliquod
tempus putidam auram illam inspirare,
obcujus haustum animales spiritus (quo-
rum natura, ætherea esse debet) coin-
quinentur, ineptique fiant ad munus
suum exequendum, scilicet ad totam Vi-
talem machinam sustentandam? Haud

lib. de immeritò scripsit *Hippocrates, Aerem Mor-*
Flatibus talibus Vitæ, & Morborum auctorem esse;
v.6.

non potest ergo sepulchralis Aer Vespil-
lonibus non esse summè pernicialis, &
massæ sanguinæ corruptor. Antiquitùs
ad tam vile ministerium, sicuti ad metal-
la, & cloacas, cogeantur Servi publici,
qui semirasi erant, & Inscripti diceban-
tur, unde *Martialis*

Quatuor inscripti portabant vile Cadaver,
Accipit infelix qualia mille rogos.

Nostra hac ætate sordidum lucrum, seu
necessitas ipsa, & egestas liberos homines
ad hujusmodi opus exequendum compel-
lit, sed sorte parùm fausta; nullum enim
Vespillonem Senem videre adhuc mihi
contigit. Quantum verò polleat ad Ae-
rem inquinandum, Cadaverum ex quo-
cumque Animalium genere corruptio,
nemo non novit, cùm sæpè observatum
sit,

fit, post magna prælia commissa per infepulta Cadavera, seu per antiqua Sepulchra incautè aperta, diras pestilentias enatas, quæ ingentem populorum stragem ediderint. Mirum itaque non erit si Vespillones, & Bustuarii, Cadavera tractando, Sepulchrorum ostia referando, ac dum in illa descendunt, pestiferos morbos accersant. Vespillo quidam satis notus, quem Pistonem nomine vocabant, cum Juvenem tumulasset vestibus benè munitum, & calceamentis novis indutum, paucos post dies circa meridiem Templi fores apertas observans, Sepulchrum adiit, ac lapide amoto, in Sepulchrum descendit, discalceatoque Cadavere, super illud concidit, ibique animam efflavit, violati Sepulchri poenam meritò luens.

Odor hic pessimus persæpè in sacris Ædibus, Æstate præsertim, manifestè perfentitur cum gravi adstantium noxa, ob Sepulchrorum copiam, & frequentem illorum refectionem, ut ut Thure, myrrhâ, aliisque odoratis rebus, vaporentur Tempia. Hinc non immeritò hanc nostrorum temporum consuetudinem Cadavera intra sacras Ædes tumulandi improbat *Lilius Gyraldus* in Opere suo eruditissimo de vario sepeliendi ritu, cum priscis temporibus, ac sub ipsis Christia-
næ

nae Religionis primordiis, sola Martyrum Corpora in Templis recondi sole-
rent, cæteri verò Fideles propè sacras
Ædes, seu in Cœmeteriis tumularentur.
Rusticana gens nostra decentiùs sanè,
quàm urbana, suorum Cadavera sepelire
pro more habet; quemlibet enim ex suis
fato functum in arca lignea reponunt, &
alta scrobe effossa in Prato, propè suas Pa-
ræcias humo committunt, amicis, ac
propinquis id muneris exequentibus. In-
stituto meherclè laudando consueverant
Romani extrà Urbem Cadavera efferre,
uti etiam Athenienses in Ceramico, seu
rogis imponendo, cineresque Urnis lapi-
deis, seu æneis, condendo; Via Latina, &
Flaminia, ac præcipuè militares Viæ ob
Monimentorum frequentiam apud Ro-
manos erant valdè celebres, unde *Juve-*

Sat. p. nalis.

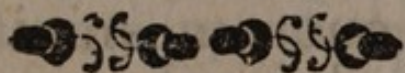
— *experiar, quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque
Latina.*

Id autem tribus ex causis agebant, ut
laudatus *Gyraldus* asserit, primò quidem,
ut monumenta illa Viatoribus incita-
mento essent ad Virtutem capeffendam;
hinc est, quòd antiqua Epitaphia ut plu-
rimùm Viatores alloquerentur: secunda,
ut quotiescumque Civitas obsidione pre-
meretur, Cives contra hostes alacriùs pro
suo.

suorum cineribus pugnarent; tertia, quæ erat potissima causa, ut à tetrìs exhalationibus, quæ à Cadaverum putrefactione emanant, Urbem fartam tectam servarent. Singulari autem privilegio Virginibus Vestalibus, ac solis Imperatoribus permissum fuit, ut intra Urbem tumulari possent; quin lege duodecim Tabularum, ut apud *Tullium* legimus, cavebatur ne Ustrina, licet extrà Urbem, prope *Ædes* alienas institui posset; *Rogum, bustumve novum ne propè Ædes alienas 60. ped. invito Domino adiicito.* Sic apud *Tullium*; neque id ob incendii metum, ut idem ait, sed ob tetrum in Cadaverum, ustrura odorem. Adeò cavebant veteres, ac Aeris salubritati pro publica incolumitate prospiciebant, ut extrà Urbis Pomœria non solùm immunda quæque, sed suorum quoque cineres ablegarent. Ipsam quoque agrorum stercorationem damnavat *Hesiodus*, consultum magis volens salubritati, quàm soli fœcunditati, sicuti ædilitio edicto vetabatur, ne quid scorteum, hoc est ex pellibus, Templis inferretur; nefas enim erat aliquid morticinum in Templis recondi.

Ut verò pensum meum absolvam, *Vespillonum*, quorum ministerium adeò necessarium est, incolumitati prospiciendum, æquumque est, ut quandò mortuorum

rum corpora unà cum Medicorum erroribus humi recondunt, Ars Medica iisdem beneficium aliquod pro dignitate servata rependat. Cautiones itaque iis proponendæ, ut minorem noxam, quantum licet, in opere libitinario perferant, eæque esse debent, quæ pestis tempore in usu esse consueverunt, nempe, ut Os, & fauces acri aceto abluant, ac strophium aceto imbutum gestent in pera, ut odoratum ac spiritus reficiant, monumenta paulisper aperta relinquant, antequam in illa pedem immittant, ut conclusi halitus paulisper expirent. Opere peracto, ac domum regressi, Vestes mutant, ac munditie studeant, quantum fert misera illorum conditio. Ubi verò ex aliquo morbo ægrotant, magna circumspeditione curandi. Ego quoties huiusmodi hominum genus curandum habui, satis parcè sanguinem mitto; illorum enim sanguis cadaverosus est, ac qualis faciei color; purgantia potius erunt ex usu, ut quæ magis conveniant hisce hominibus, qui fœdâ laborant cacochymiâ, & in Orci familiam citissimè transire solent.

De Obstetricum Morbis.

CAPUT XIX.

AVespillonum ministerio toto Cœlo differt Obstetricum officium, hæc siquidem hominis in mundanam Scenam ingressum curant, illi egressum; munus tamen amborum, mortalis vitæ Ortum & Occasum respiciens, qualis sit humana conditio, satis testatur. Obstetrices ergo, si non tam gravia damna referunt, dum Puerperis assident, uti Vespillones Cadavera tumultando, non immunes tamen, nec impunè semper à morbis abeunt partus excipiendo unà cum uterina proluvie, quæ ab antro muliebri confertim profluit, uti ipsæmet testantur, & observatio in non paucis planum fecit. De pravitate lochiorum non est, quòd hic verba faciam, cùm ad paucas horas illorum fluxus, vel diminutus, vel suppressus, satis sit ad Puerperas necandas. Haud sum nescius, multas antiquitus Quæstiones fuisse, & adhuc esse de mensium nequitia, quam talem esse scripsit *Plinius*, ut *musta acescant, sterilescant tactæ fruges,* ^{l. 7. H. N. c. 13.} *morianantur insita, exurantur hortorum germina & fructus, quibus Mulieres insederint.* Sanguinem tamen menstruum à tot cri-

minibus illi impactis absolvere contendit
de Med Falloppius qui asserit, sanguinem men-
Purg. c. struum bonum esse, & suâ naturâ lauda-
1. bilem, si fœmina alioquin sana sit, ac eun-
dem ipsum esse, ex quo Mulier, & fœtus
ipse nutriuntur, neque nisi à sola copia
de univ. sanguinis uterum ad excretionem irrita-
Mul. Me. ri; cui opinioni favet Rodericus à Castro,
l. 2. c. 10. Gugl. Ballonius, qui menstruam per ute-
l. 2. Conf. rum excretionem, non qualitate, sed
Hist. 2. quantitate peccare, & in Annotationibus
ad quandam historiam locum insignem.
2. de Mo. Hippocratis observat, ubi Præceptor men-
Mul. struum sanguinem non fluorem, sed *Flo-*
rem appellat τὰ κατὰ μὲν ἀνδρῶν, imò idem
Ballonius neque qualitate, neque quanti-
tate peccare asserit menstruum cruorem,
sed *hujusmodi purgationem perfici arcano,*
& admirabili quodam naturæ consilio, aut
divina providentia ad futuram procreatio-
nem. Mihi certè non semel, nec sine ma-
gna admiratione observare licuit, mulie-
res diuturnis morbis confectas, & ad ma-
rasmum ferè deductas, ac præcipuè nobi-
lem Monialem per decennium in lecto
decumbentem prorsus exhaustam, cui
quolibet mense, statis diebus, menses
quamvis in satis modica quantitate, & ad
paucas stillas, apparent. His tamen non
obstâtibus, menstruo sanguini malignum
aliquid subesse meritò suspicari licet; non
so.

solum enim nomine excretionis, sed secretionis menstruus fluxus notatur, quæ secretio cujusdam nobis ignotæ fermentationis beneficio perficitur, particulis quibusdam salinis, ac omnigenis ad uteri glandulas præcipitatis, & è corpore ablegatis.

Vim hujus fermentationis, ac intestinæ perturbationis satis experiuntur mulieres ipsæ, cum menstruus fluxus instat, ac dum actu profluit; quare à nonnullis, nec ineptè, febris menstrua appellatur, sed febris medica, quam postmodum melior status, & corporis alacritas consequitur; eleganter propterea *Oribasius*, de molesta hac purgatione tractans, scripsit, *Mulieres, unde gaudent, inde tristari, & unde tristantur, inde gaudere*. Si porro Historiis adhibenda fides, menstruum propinatum, philtri loco habetur, & vim dementandi possidere creditur, quo modo ferunt, *Cajum Caligulam* ab Uxore *Cæsonia* potionatum. Inter cautiones Chirurgicas pro vulnerum curatione, *Fragosio*, *Lanfranco*, aliisque celeberrimis Chirurgis advertentibus, hæc quoque numeratur, quòd linea filamenta ex lintheaminibus, & indusiis Mulierum non adhibeantur, licet pluries ablutis, quod religiosè ab omnibus Chirurgis observari solet, idque ob menstrui cruoris virulentiam; quin monent,

Vid.

Brasau.

l. 5. Aph.

36.

ut ab aspectu vulneratorum arceantur mulieres menstruatae, ac homines quoque à Venereo ludo adhuc calentes, ob hircosam suffumigationem, quam redolent, adeò ut non ità fabulosum videatur id, quod refert *Plinius*, & *Joachimus Camera-rius apud Gasparum à Rejes*, Apes nimirum homines insequi, ab aphrodisiaca palestra adhuc madentes, cum odorum suavitate maximè oblectentur, & castitatis sint observantissimæ.

l. 7. H. N.
p. 7.
Cap. El.
L. 54.

Quidquid sit de menstrualis sanguinis conditione, num re vera talis sit, qualis passim creditur, neutiquam tamen dubitare licet de uterino profluvio, quod partum præcedit & consequitur, quin malignitatis, & virulentiae particeps sit, quod satis demonstrat lochiorum subita suppressio, vel parcior fluxus; malignæ febres siquidem præstò sunt, quæ miseras puerperas citissimè ad interitum deducunt, quod non ità evenit in simplici mensium suppressione, quæ, si morbosas mulieres, & cachecticas reddit, non tam funesta est, nec tam citam mortem accersit. Suffuratur enim foetus seu ex sanguine, seu ex chylo id, quod magis sincerum est ac spirituosum, sicque utero gerens geniali succo fraudatur; unde non solum in tota massa sanguinea prava fit humorum congestio, sed in ipsa quoque uteri substan-
tia,

tia, quæ in gravidis tempore gestationis, notante *Grassio*, & *Sylvio*, insigniter crassescit, ut quò magis distendatur, magis incrassetur. Humorum saburra propterea, quæ prius cùm quæta esset & conclusa, non multum negotii facebat, partus tempore, commota veluti *Camarina*, ut dici solet, ni promptè, & continuato effluxu expurgetur, interimit.

Obstetrices igitur, dum parituris super sellam positis procumbentes adstant, manibus expansis partum excepturæ, ac in hujusmodi ministerio ad plures horas perstant, non leves noxas ex stillantibus lochiis in ipsis manibus persentiunt, ut aliquando à rodente & acri materia iisdem manus inflammentur & ulcerentur. *Fernelius* contagiosorum morborum vim admirans, refert, Obstetricem quandam, quæ parturienti opem tulerat, talem in manu læsionem passam fuisse, ut illi tandem manus corrupta exciderit; Puerperam tamen illam, ait *Fernelius*, gallica lue infectam fuisse. Quemadmodum igitur Nutrix pollutum infantem lactans, in mammis primò lue contrahit, & à Nutrice vitiata Infans altus in ore & faucibus prima gallici morbi germina & cruciatus præfert: ità Obstetrix illa in ipsis manibus, super quas stillabat gallica lochiorum illuvies, tam gravem noxam ex-

l. 2. de ab.
mor. can.
cap. 14.

perta est. Id tamen sagacibus, & expertis Obstetricibus non prorsus ignotum est; ubi enim illis alicui Puerperæ Gallicæ lue infectæ operam suam præstare necessum est, linteis manus obvoluunt, ut ab ipsis accipi, ac illas aqua & aceto persæpè abluunt, cùm periculo suo didicerint, posse facillimè hoc pacto luem Veneream aliosque morbos, communicari. His addendum, quòd Obstetrices pravos odores ac halitus ex stillanti fluore per os & nares excipiant, nec modum habeant, quo se tueantur, nisi alienis ac beneolentibus odoribus Puerperis hystericas passiones excitare velint.

Minùs forsan in Anglia, Gallia, Germania, aliisque Regionibus patiuntur Obstetrices, cùm Puerperæ decumbentes in suis lectulis foetus suos edant, non in sellis perforatis sedentes, ut in Italia, quibus dum Obstetrices assident pronæ semper & incurvæ, expansis manibus, ad ostium Matricis foetum prodituro op-perientes, tanto labore ac patientia (ubi præsertim Matronis assident, ac laboriosi partus sunt) fatigantur, ut partu tandem edito, lares suos repetant infractæ & elumbes, artem suam diris execrantes.

Nùm apud Veteres Puerperæ super sellas, an in lectulis foetus suos edere pro more haberent, mihi non satis compertum, ut

ut in hanc disquisitionem curiosè incubuerim. Id autem satis perspectum esset cū multis aliis scitu dignis, nisi Vulcanus fortem hanc Literariæ Reip. invidisset, Tho. Bartolini Bibliothecam concremando, ubi opus elegantissimum ad umbilicum penè deductum de Puerperio Veterum Vir Clariss. habebat. Mos tamen partus in lecto edendi etiam apud nostrates cœpit inolescere ritu sane, ut reor, laudando, multa siquidem incommoda sic evitantur; Sæpe enim contingit (nisi partus sint adeò faciles) ut Mulieres, antequam pariant, pluries è lecto ad sellam, & è sellis ad lectum, post irritos conatus referantur cum magna virium jactura; seu, postquam enixæ fuerint, magnis hæmoragiis subsequētib; super sellas ipsas animo linquantur, & expirent. Fœtus autem faciliùs effundi jacendo, quàm surrecto corpore, aut sedendo, docent bruta omnia, quæ humi procumbunt, dum pariunt, obstetricante Naturâ. At fortasse id brutis necessarium videbitur, ne illorum fœtus in terram concidant, & exanimentur, seu quia, cū prona in terram spectent, alium uteri positum ab homine obtineāt, ideoque in illis facilior sit fœtus exclusio; verùm etiam parva Animalia, ut Catellæ, Feles, Mures, in quibus de casu fœtus è sublimi non multùm vereri oportet, ja-

cendo pariunt. Neque verò crediderim, situm uteri rectum in parituris ad faciliorrem partum multum conferre, cùm suspicari liceat, foetum è suis involucris expeditum, & exitum affectantem, præpropere ad uteri vaginam præcipitari, ac per sæpè in situ præternaturali, ut non rarò observatur, ex porrectis manibus, seu quoque alio modo prodire.

At quonam præsidio Obstetricibus Ars Medica obstetricabitur, ac opem feret, ut Artem suam sine noxa, quantum licet, exerceant? nonnisi ut identidem, quando sint induciæ, manus & brachia aquâ aut vino abluant, ut ab opere suo expeditæ faciem ac fauces poscâ colluant, vestes puras domum reversæ induant, summatim munditiei studeant. A Vetula quadam Obstetrice accepi, se, quotiescunq, Puerperam aliquam haberet Gallicæ luis suspectam, seu cachecticam, extremos conatus parituræ opperiri, antequam illam super sellam reponat, ne tamdiu lochiali tabe, manus conspergantur.

De Nutricum Morbis.

C A P U T XX.

Obstetricibus munere suo defunctis, Nutrices succedunt, quæ fœtum editū alendum suscipiunt: hæ quoque in lactationis progressu variis affectibus tentari solent. Hic autem Nutricis nomine non solum intelligi velim eas mulieres, quæ pretio conductæ alienos partus, sed eas etiam, quæ proprios lactant. Affectus autem, quibus ut plurimum Nutrices vexari solent, sunt contabescentiæ, hystericae passionēs, pustulæ, & scabies, capitis dolores, vertigines, anhelitus difficultates, ac visus imbecillitates; multa alia quoque incommoda patiuntur, in mammis præsertim, dum lac nimis abundat, dum grumescit in mammis, dum marmæ ipsæ inflammantur, abscessum patiuntur, ac in papillis fissuræ nascuntur. Facile est autem concipere, quomodo ex diuturna lactatione sequatur atrophia, & contabescencia; fœtu enim grandiori factō multumque lactis fugente (sive lac ex sanguine, ut prisci sensere, seu ex Chylo, ut rectius Recentiores, generetur) Nutricum Corpora geniali succo fraudantur quo nutriri deberent, & sic paulatim graciles

ciles ab exhaustu, & junceæ fiunt, ut plautino verbo utar, ac præsertim cùm gemellos interdum lactant, seu cùm lucri gratia unà cum proprio filio puerum col-lactaneum habent. Affectibus verò pruriginosis corripì solent, tum quòd tractando & ulnis ac in sinu Infantes gestando, qui lactea crusta, & achoribus infestari solent (dum, qui sic non purgantur à *de Morb. magnis morbis corripì solent, teste Hippo-*
Sac. n. 7. crate) Nutrices inficiuntur, tum quòd benigniori sanguinis seu Chyli parte ad mammas delata, & in lac permutata, ferrosi, & falsi humores superfunt pro corporis alimonia, qui postea in cute pustulas, & pforam excitent. *Lactans quædam pustulas per corpus quidem habebat, cum autem cessavit lactare sedatæ sunt æstate; scripsit Hippocrates, locum hunc egregiè explicat Martianus noster (nostrum appello, quia in hisce Regionibus natus & educatus, ut pote Saxolensis, non Romanus) contra Vallesii expositionem, qui sibi finxit, huic mulieri, dum lactaret, menstrua defecisse, ac propterea ex multa cachochymia pustulas ortum habuisse, ait enim Martianus, causam harum pustularum, rejiciendam potiùs in errata, quæ committunt lactantes in cibo, & potu, hoc modo lac augeri existimantes, partim appetentia irritante, quæ in lactantibus magna esse consuevit, qui-*

quibus accedunt vigiliæ, somni interrupti, quibus Nutrices lactationis causâ frequenter subjiciuntur, quorum occasione cruditates in corpore generantur, quibus si quid humoris & falsi associetur, pustularum apta materia evadunt.

Aliam historiam lactantis mulieris habemus pariter apud Hippocratem; *Thersandri uxor leucopblegmatica non valdè existens lactans acutè febricitavit. Huic lingua exusta est, aliis etiam ustionem subeuntibus; Sub hoc tempus lingua etiam exasperabatur, ut grandine multa, & lumbricis per os. Circa 20. verò non perfectè judicata est; eodem modo Vallesius acutæ febris causam menstruis evacuationibus detentis acceptam refert; est enim maxima lactantium noxa, ait ille, impura excrementa, quæ singulis mensibus exire solent, retinere pro puro lacte, quod exsugitur. Verùm Martiani expositio magis arridet; Lactantes enim in statu præternaturali nequaquam statuendæ sunt, eò quòd lactationis tempore iis menses non fluant, quod equidem verum esset, si naturaliter simul lactarent, & menstruas purgationes haberent, sed potius culpanda sunt errata in victu, noctes insomnes, succi nutritii exhaustus, & alia à Doctissimo Martiano recensita. Mulierem enim illam crassis succis refertam in universo corpore, ac primis viis, ut dici so-*

let,

4. Epid.
t. 14. ex
Valles.

let, ex ipsis verbis Divini Præceptoris satis constat, dum illam scripsit leucophlegmaticam fuisse, & lumbricos per os rejectasse.

l. 2.
Ephr.

Has igitur ob causas, visus imbecillitatem, capitis dolores, vertigines, dyspnœas identidem pati solent Nutrices, & albis fluoribus obnoxia fieri, ac præcipuè cum ad plures annos protrahitur lactatio. *Experientia compertum esse, ait Ballonius, Medicus experientissimus suorum temporum, omnes fere mulieres, quæ diu fuerint Nutrices, graciles cere, aut morbis postea opportunas, aut debiles vivere, aut fluxui muliebri obnoxias; in iis enim facilis est humorum liquatio, & partium excipientium, propensio, quod cuidam Vetulæ contigit, ait ille, quæ adeò lacte exuberabat, ut diu tres Infantes lactaverit; hinc Vasorum inanitio & infirmitas consequi potuit. Idem Ballonius casum refert cujusdam Nutricis, ex quo cautio non contemnenda pro Nutricum recta curatione, elici poterit; lubet autem ejusdem verba referre; Cuidam mulieri in spinam fluxio, rigida penè erat, Nutrix erat, & lactandi diligentia, & assiduitas occasio mali fortasse fuerat. Datum medicamentum potens. Gossypium cum Oleo applicatum, brevi convaluit, secta Vera non est; Lecti tepor, & unctio pepasimum promoverunt. Alius Medicus Venam*

l. 2. Epi-
dem.

nam

nam fortasse aperuisset; hinc errant per sæpè Medici, qui causas affectuum in Nutricibus ad mensium suppressionem referentes, subito sectionem Venæ imperant. In simili casu hodierni Medici, apud nostrates saltem, non semel tantum, sed bis aut ter Venam secuissent, quod remedii genus si omitterent, grande nefas, & morte piamdum se patratueros crederent. Ubi enim Nutrix aliqua ob prædictos affectus, seu quo alio morbo laboret, in sanguinis missione pro Curationis cardine spem totam reponunt, eo solo fundamento, quòd toto lactationis tempore à menstruâ purgationibus immunis fuerit; verum in hoc sæpissimè peccari solet, non enim solum ad mensium carentiam, tanquam ad mali fomitem & sanguinis abundantia causam respiciendum, sed ad cacochymiam, & malum ex longa lactatione contractum. Quare cum obviæ sint, ac passim occurrant lactantes curandæ, paucæque sint (apud Nostrates saltem) quæ in Nobilium Domibus infantes alant, & quæ opiparè vivant, cautè procedendum in Venæ sectione, ne corpus magis effœtum reddatur, & morbus ingravescat; in hoc bivio itaque satiùs est, per viam medicamentorum purgantium incedere, quàm per phlebotomiam intempestivè, seu temerè institutam.

Quot

Quot porrò incommoda in ipsis mam-
mis patiantur Nutrices, veluti nimiam
lactis abundantiam, & profusionem, cum
lac tenuius est (unde sequatur virium
imbecillitas & atrophia) lactis grume-
scentiam, mammarum inflammationes,
abscessus, in papillis fissuras, nemo non
novit; propterea ab horum affectuum
causis exactius perquirendis, & curatio-
ne proponenda, ne actum agere videar,
superfedebo, cum apud Practicos hæc
omnia prostent abundè descripta, unà
cum magna remediorum supellectile, ve-
luti videre est apud experientissimum

Valet. Etmullerum.

Infant. Solent interdum Nutrices de dolore
quodam compressivo in dorso conqueri,
quod observatur potissimum in iis Nutri-
cibus, quæ recenter pepererint, & multo
lacte abundant, ob mammas nimis molles
& laxas, seu quia ab Infante debiliori non
satis exhauriantur; dolorem autem com-
pressivum in dorso præsertim perferunt,
eò quòd vasa lactea Thoracica circa ag-
gerem spinalis medullæ perreptantia, &
Chylosam materiam pro lactis generatio-
ne ad axillares, seu mammas (ut credi-
tur) deferentia nimis turgeant, ac disten-
ta sint, cujus remedium erit moderamen
in victu, ac præsertim in generosioris Vini
potu, atque etiam aliqua sanguinis detra-
ctio

Etio, si dolor premat; hæc autem dolorosa compressio, quam interdum febris consequitur, observari solet in mulieribus eufarcis, & habitioribus.

Hysteriis quoque affectibus, ut superius annotavi, infestari solent Nutrices, ac eæ potissimum, quæ in Domibus Nobilium degunt euchymis cibis altæ, sed magnâ diligentia procul à conjugali commercio custoditæ; Ventre enim saginato, uterus liquore feminali turgescens indignatur, ac in furores agitur, cum non exiguâ lactei liquoris in mammis defœdatione. Omnes ferè, qui de Nutricum regimine scripsere, hoc primum, tanquam rem indubiam, ac veluti Oraculum è Tripode accipiunt, quòd Nutrix à virili concubitu abstinere debeat, ne lac vitietur. *A Venere omninò abstinendam esse, quæ lac præbebit, moneo; nam & menses viri consuetudine provocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat; Verba sunt Galeni.* Nimiusefsem, si Auctores omnes, qui cautionem hanc, tanquam necessariam proponunt, recensere vellem, quam sicuti parùm rationi consonam, ità non multùm salutarem, neque experientiæ congruam, deprehendi. Haud ibo inficias, quòd si lactans conceperit, non nisi pravum, & imbecille alimentum suppeditare possit, & quin subito ab lactandus sit Infans, seu alteri Nutrici

*in p. de
tue. val.
cap. 9.*

de Vir.
Organ.

trici tradendus. Satis curiosa est historia, & notatu digna, quam *Regnerus de Graaf* refert; ait enim, quendam Delphis Catellam satis pinguem domi habuisse, è cujus mammis lac Felis exugebat, licet Catella nunquam generasset, quam idcirco Herus diligenter custodiebat, ne tunc temporis, cum illam coitum appetere cognoscebat, domo exiret, & amasium reperiret cui jungeretur; sed cum tandem Canis extraneus clam illam iniisset, ex eo tempore Felis noluit amplius Catellæ lac exugere. Inficiari itaque non ausim, quin concubitus, si immodicus sit ac satis frequens, lacti labem aliquam affricare debeat; at forsitan lac magis vitiari credendum est, si Nutrices, quæ Infantes in alienis domibus nutriunt, à suorum Conjugum consuetudine & adspectu quoque arceantur, adeò ut larres suos ac filios invisere nequeant; ex quo fit, ut vetitos hymenæos magis appetant, ac perverfas curas animo diu noctuque versantes, in hystericas passiones, easque vehementes, prolabantur; sic quicquid delirant Nutrices, seu qui ipsas domi alunt & oculatiùs quàm proprias Uxores custodiunt, plectuntur innoxia Infantum corpuscula.

Sentiant ergo, ut lubet, Scriptores ferè omnes, & *Galen*i placito subscribant, jubuantque Nutrices à Virorum Consortio pro-

prohibendas, ac in Gynecæis tanquam in
 carceribus detinendas, namque ego illo-
 rum pace aliter sentio, ac (veluti Orator
 quidam ajebat circa judicium rectè di- ^{l. 7. Epi.}
 cendi) *Ad populum provoco*; adverto enim ^{17.}
 apud popularem gentem, Matres omnes
 foetus suos alere, nisi fortuitum aliquid
 contingat, & cum suis Conjugibus quali-
 bet nocte cubare, nec sine consueto Vene-
 ris exercitio, neque tot incommoda, &
 lactis depravationes observari, quot ve-
 rentur, ac sibi fingunt Medici in Magna-
 tum ac Principum Nutricibus, quas vo-
 lunt castitati addictas; propterea caute-
 lam hanc non adeò tutam ac salutarem
 esse existimo, ut ut à celebrioribus Practi-
 cis commendetur. Profectò in hac Civi-
 tate perpauci modò sunt Nobiles, qui pro-
 priis in Domibus Nutrices habeant; cum
 enim illarum salacitas & petulantia,
 postquam benè pastæ fuerint, intoleran-
 da sit, nec quicquam fælicius observent
 filios suos educari, quàm Urbanæ plebis,
 & rusticanæ gentis filios, nì forsan mor-
 bosiores sint ac imbecilliores, propterea
 omnes ferè liberos suos Nutricibus tra-
 dunt, quæ illos propriis in laribus unà cum
 sua familia nutriant, quin lubentiùs rusti-
 canis Mulieribus, quàm urbanis natos
 suos committunt, ut robustiori lacte
 alantur.

de Nat.
Pu. Ver.
250.

Unus, quòd sciam, laudatus *Martianus* regulam hanc Nutrices à virili concubitu arcendi, licet bona fide tam salutarem creditam, prorsus improbat cùm, enim modum, prout ipse sentiebat, quo in gravidis & Puerperis lac generetur, indicasset, hæc subdit verba. *Quæ si vera sunt, non rectè sentire videntur illi, qui coitum Nutricibus prohibent, lac inde vitiari existimantes; coitu enim mediante motus concitatur in Utero, à quo lactis generatio dependet, et ex coitu alacritas inducitur mulieri, unde venulae laxantur, ut dicebat Hippocrates, quæ ad lactis ubertatem, ac bonitatem plurimum conferre indubitatum est; imò si Veneri assuetas abstinencia tantoperè lædit, quod Viro orbatæ quotidie experiuntur, quæ variis morborum generibus sunt subiectæ, Nutrices à proprio Viro penitus segregare non est tutum.* Hæc Vir ille Doctissimus. Profectò si res benè pensitetur, lactis primordia genesis suam Utero debere, fateri necessum est; Utero enim Veneris delitiis exultante & commoto, universa corporis systasis commovetur, & vasa sanguifera ampliora fiunt. Hic mihi succurrit consuetudo quædam, ac Nutricum apud Veteres in solenni Nuptiarum celebritate officium; Nutrix enim novæ Nupte primò Thalamum ingressuræ Collum filo metiebatur, manè verò observabat, num idem filum ad collum

lum remetiendum fufficert, quod fi non fatis fuiffet, lætabunda proclamabat, Virginem à Viro Mulierem factam fuiſſe; ſic *Catullus* ad ritum hunc alludens in Nuptiis Thetidis, & Pelei.

Non illam Nutrix orienti luce reuiſens,

Hefterno Collum poterit circumdare filo.

Collo ſcilicet novæ Nuptæ turgidiorẽ fa-
cto, ac venis in aphrodiſiaca palæſtra tu-
me factis.

Mecum ſæpè ad mechanicum Naturæ
artificium animum advertens, quo edito
fœtu, ac etiam ante partum, lac generetur
in mammis, quaſi ab intelligentia qua-
dam id fiat, quæ prodituri fœtus neceſſi-
tati in anteceſſum proſpiciat, nihil inve-
ſtigare potui, quo mihi ſaltem blandiri
poſſem, ſicuti curioſitati haud quaquam
ab iis ſatiſfactum, qui quæſtionem hanc
tractarunt, quos inter *Diemerbrækius*,
Gasparus Bartholinus, *Thorneſii* filius, aliique,
quos memorat laudatus *Diemerbrækius*,
quare circa rem hanc paululum digredi
liceat.

*l. 2. c. 2.
Auat.
Difſert.
de Mam.*

Lactearum hiſtoria, quam in hoc fortu-
natiſſimo ſeculo primus inchoavit *Aſelius*,
abſolvit *Pecquetus* (quamvis illam adum-
braſſe viſus fuerit *Hippocrates*) ſat celebris
eſt, cùm Profeſſorum nemo in re Medica
tam hoſpes ſit, qui Chyli motum per pro-
prios ductus, & in Vaſa ſanguiflua ingreſ-

*de Gläd.
nu. 3.*

Cō. Hip.
de Nat.
Pueri.

sum ignoret, seu quid recentiores sentiant de lactis materia, quam firmiter credunt à Chyli fontibus derivari (quamvis Prosectorum industria vias adhuc non indigitarit, ut ut *Diemerbrækius* multis exemplis illam demonstrasse persuasum habeat) adeò, ut lac Chyli portionem esse sanguini permixtam, ac in mammis separatam credibile sit, uti Bibliothecæ Anatomicæ Auctores arbitrantur, idque sat probabilibus conjecturis, quas primus mente concepit, ac Mundo patefecit *Martianus noster*, qui egregius *Hippocratis* commentator si modo viveret, ac lactearum Sylvam, quam sibi confinxit, intueretur, quantum sibi plauderet; hæc, inquam, olim dubia de lactis materia, modò in papatulo sunt; solùm, superesset, ut reor, modum mechanicum nosse, quo appropinquante partu, ac etiam post partum, licet largè fluentibus puerperiis, Chylosus latex in mammarias glandulas tam pleno fluente urgeatur, cùm eò non spontè Chylum moveri, neque à somniata vi tractrice abripi, seu à facultate quadam intelligente dirigi, pro comperto sit.

Quando igitur recentiorum commenta in hac re non perplacent, veterum ad eam Oracula, ac videamus, num aliquid referre contingat, quod veri specimen aliquod præferat.

Qui

*Qui vetere utuntur vino sapientes puto,
Et qui lubenter veteres spectant fabulas;
Nam novæ, quæ prodeunt fabulæ,
Multò sunt nequiores, quàm novi nummi.*

Sic Plautus.

Prob.
Cass.

Magnus Hippocrates, qui licet aliquando in explicandis, quæ in nostris corporibus fiunt, admirandis operibus, Naturæ nomine usus fuerit, mechanicam tamen necessitatem hanc (de qua adeò gloriuntur nostræ ætatis Scriptores, ut fermentis, in quibus ad tempus aliquod jacuere Scholæ, ad Pistores ablegatis, omnia per mechanismum, & artificiosam structuram explicent) sat manifestè agnovit, ut ex variis ejusdem locis constat, ait enim, Mulieres facile parere, quando disruptis pelliculis Pueri momentum in caput inclinatum prædominetur, obliquum autem, et in pedes procedere, si momentum huc inclinarit; rectè autem Interpretes græcam vocem *ρῶτι* momentum, & inclinationem verterunt. Hippocrates ergo lactis generationem, & modum per automatismum exponit his verbis. *Lac autem ob hujusmodi necessitatem fit; Quum Uteri tumidi præ puero sunt, Ventrem mulieris comprimunt; ejus autem pleni ubi compressio contigerit, pinguißimum de potibus, ac cibis foras profilit in omentum, & carnem.* En quomodo Cœlius Senex per illa verba, *Lac autem ob hujusmodi necessitatem fit, modum*

Epid. de
Nat.
Pue.
nu. 21.
de 42.
de Diæ.
nu. 5.

de Nat.
Pu. nu.
21.

mechanicum innuit, per quod Phænomenon istud apparere debeat.

In prægnante igitur muliere, cùm fœtus grandior fieri incipit, Uterus Intestina, Ventriculum, Diaphragma, & superiores omnes partes comprimit, & in spatium magis angustum cogit, Chylum eodem tempore per abdominis lacteas, & Thoracicos ductus propellendo versus mammas, ex quo fit, ut facilius ad easdem mammas, quarum mollis, & laxior est textura, per Chyliferos ductus deferatur, si non adhuc benè patentés, saltem per arterias mammarias, ut *Richardo Louver, P.*

*p. de Mo.
Mul. nu.
97.*

Dioni, & aliis placet, nec alio impulsore, opus sit, quàm hujusmodi compressione, cui succenturiare possit ejusdem fœtus motus, ex eodem *Hipp.* Ubi enim moveri cœperit Infans in utero, prima lactis signa apparent in mammis; haud secùs *Clariss. Pecquetus*, Lactearum Thoracicarum primus Observator, credidit, à motu Diaphragmatis Chylosum laticem à lacteis Abdominis in Thoracicasurgeri, ut exinde in cruoris massam devolvatur. Curiosum ac notatu dignum est, quod refert

*l. 4. in
Melpom.*

Herodotus de modo, quo Scythæ utuntur ad uberiores lactis equini, quo victitant, copiam impetrandam *Sufflatoria ossæa*, inquit ille, *fistulis simillima sumuntur, eaque genitalibus Equarum imposita ore inflantur,*

boc

hoc aliis facientibus, alii Equas emulgent; hoc ideò se facere ajunt, quòd Venę Equarum inflatæ impleantur, & mammae descendant. Uterus ergo in prægnante muliere, quamvis non ità proximus mammis, ut in Brutis in terram pronis, à grandiori fœtu distentus, sat virium habere videtur ad vicinas partes comprimendas, & succum in Vasis contentum fursùm propellendum; cui compressioni à pleno utero factæ socias vires junget ejusdem Pueri motus in Utero.

Quia verò fœtu edito, ac Utero ad naturalem suam magnitudinem redeunte, cessat hujusmodi compressio, ac motus propellens, propterea subdit Hippocrates, *de Nat. Pueri n. 22.* *lac procedere in mammas, si lactaverit; dum enim mammae lactant, & exuguntur, venulae in mammis ampliores fiunt, ampliores autem factæ à ventre pinguedinem trabentes in mammas distribuunt.* Suctio itaque à Pueri facta sufficiens est ad Chyli motum continuandum, alioquin suctione omissa fontes illi citò arescerent. Is ergo est mechanicus modus, quo Divinus Senex lac in mammis generari credidit. Hujusmodi autem compressioni ab Hippocrate excogitatae favere non parùm videtur observatio, quâ constat, in Animalibus, quæ plures fœtus unico partu edunt, & longum utrimque mammarum ordi-

nem habent, uti Sues, Canes, Feles, &c. eas mamillas, quæ uteri cornibus, ubi major est compressio, sunt proximiores, esse magis lacte distentas, tum ante, tum post editos foetus (quod mihi non semel cum ruri essem, observare contigit) atque hinc fieri, quod Catuli, quibus obtigerit medias mamillas fugere, robustiores, ac pinguiore sint cæteris, qui ab extremis lac exfugant.

Per Mechanicam igitur humoris, ex quo lac fit in mammis, motum exponere annisus est *Hippocrates*, cujus vestigia si post modum illius Successores pressissent, jamdiu Medicina in multis majorem perfectionis gradum adepta fuisset; verum in arduis quæstionibus ad Naturam confugientes (quo vocabulo in Physicis nullum aliud malignius est, & quod inscitiae magis patrocinetur) malè de Arte Medica, meruère. Quæstionem hanc satis diffusè tractat *Diemerbræk*. quærens, quidnam Chylum per ductus chyliferos ad cor fluere solitum impellat, vel deducat ad mammas, ut ex eo lac generetur, Deusingii opinione prius explosa, qui ad qualitatem, quandam cuncta in corpore rarefacientem & fermentantem referebat, ipse opinionem suam statuere contendit, sed parùm firmo talo stantem, ut pote soli imaginationi suffultam; Phænomenon enim
istud

lib. 2.
Anato.
cap. 2.

istud ad fortem imaginationem Puerperæ
ad lactis generationem pro foetus nutrica-
tu intentè cogitantis, refert, quam opinio-
nem satis doctè *Bartholinus* confutavit. *Disse. de*
Ad dissolvendum autem *Diemerbrækii* com- *mam. In*
mentum id unum sufficere crederem, *lact.*
quòd Puerperæ Nobiles & magis delica-
tæ, quæ foetus suos alere renuunt, ne iis
mammæ penfiles evadant; non solum ni-
hil cogitant, vel appetunt lactis genera-
tionem in mammis, verùm præcipua illis
cogitatio est de lactis a versione à mammis;
iis tamen invitis, & irritis omnibus, qui-
bus ad hoc utuntur remediis, tertia, vel
quarta die à partu fit lactis ad mammas
confluxus. Nihil tamen firmi in hac re,
& quod Quæstionis satisfaciat, proponit
Bartholinus, quin dubitanter excogitata
sua exponit. Primò causis externis ma-
millas ad lactificationem disponentibus
subitam mutationem accenset, quæ in
Virginibus observatur, cùm menstrua
fluere incipiunt, pili in pudendis nascun-
tur, vox mutatur, & mammæ fororiare
incipiunt, deinde semini masculino in
conceptione massam sanguineam ferment-
anti, & Chylum ad facilem secessionem
in mammis disponenti; causas verò inter-
nas, per quas tribus, vel quatuor diebus à
partu mammæ turgeant, sanguinis Chy-
losi refluxui ad Uterum ingenti copia pro-
fer-

foetus nutritione fluere solito, acceptum.
Hist. Par. refert. Idem penè commentus est Ortlob,
Diss. 14. qui conceptis verbis ait, quòd Utero, post fœ-
tum editum contracto, materia ad alendum
foetum destinata à sanguine iterum resorbe-
tur, & sic distentæ plus ordinario glandulæ
mammarum humoris hujus secretionem, cui
in Utero vacabant, denuò suscipiant. Inge-
niosa isthæc excogitata profectò sunt, at
licet verum sit, lac Utero genesis suam
debere (nisi enim concipiat Uterus, ut in
Sterilibus, ac Monialibus, aliisque, quæ
nunquam nubunt, lac in mammis non
apparet, nisi perrarò, & non numquam in
virginibus) semper tamen licebit querere,
cur, Utero à pondere exoluto, Chylosus
sanguis per arterias Hypogastricas ad fœ-
tus alimoniam deferri solitus à venis re-
sorptus, deinde ad dextrum cordis sinum,
inde ad sinistrum arterioso sanguini re-
mixtus, cur, inquam, & à quam intelligentia
dirigatur ad mammas, ibique la-
ctis formam acquirat, idque fœtu edito, &
adhuc fluentibus lochiis, non alio tempo-
re, quando fœminæ extrà graviditatem
habiliores sunt, & magis succulentæ, non
autem exhaustæ veluti gestationis tem-
pore, & ob partus labores, nec non propter
magnam lochiorum proluviem. Quare
adhuc integra manet quæstio, quo impul-
sore, & quibus machinamentis lactis ma-
te.

teria in Puerperis ad mammas propellatur, id enim planè ignorari existimo.

Profectò credendum est, Divinum Architectum tali structurâ, ac ignoto adhuc artificio, uterum ac mammas fabrefecisse, ut lege ordinaria uteri foeture succedat in mammis lactis generatio, sicuti modò scimus, foetus è claustris uteri erumpentis Pulmones, quî per nonimèstre spatium, otio vacarant, munus suum inchoare, aere externo per os subeunte, ac vi sua elastica eosdem inflante, ut eodem tempore foraminis ovalis usus intercidat, & sanguis per alios ductus circulum suum absoluat. Consensum igitur mammarum cum utero, eumque admirandum esse, fateri necessum est, sed humanæ sagacitati & anatomicæ inspectioni adhuc ignotum.

Talem consensum novit *Hippocrates*; si *pallæ mammarum, & rubor pallidus fuerit, morbosum est Uteri vas*, scripsit ille. Laudatus *Bartholinus* uteri, & placentæ cum mammis consensum per mutuam similitudinem substantiæ glandulose, quam habent inter se placenta uterina, & mamme exposuit, ita ut Sanguis Chylosus ad Placentam fluere solitus, dum in orbem fertur ad mammas, tanquam ad sibi cognatum domicilium, divertat; verùm sine placenta, ut in Virginibus, quibus interdum lac generatur in mammis, consensum

hunc

6. Epi.
Se. 5.

hunc inter mammas & uterum admitte-
re necessum est, experientia satis attestan-
te, iu mulierum mammis, ob uteri exor-
bitantias, generari per sæpè cancrolos tu-
mores, quales in Monialibus magis, quàm
in cæteris Mulieribus, observantur, non
ob menstruorum defectum, sed potius, ut
reor, ob cœlibem vitam; mihi enim sæpius
observare contigit, Vestales Virgines benè
coloratas, menstruis purgationibus ritè
fluentibus, sed salaci natura præditas, ex
horrendis mammarum cancris miserè ob-
jisse; & quoniam in Italia quælibet Civi-
tas complures habet Religiosos Virgi-
num Cœtus, perrarò fit, ut Monasterium
aliquod extet, quod tam diram pestem in-
tus non alat. Cur ergo propter uteri deli-
ria plectuntur mammæ, non sic, neq; tam
frequenter, alię partes? Certè ob consensum
adhuc occultum, & Prosectorum indagi-
ni impervium, quem forsàn dies aliqua
aperiet, cùm nondum sit occupata veritas.

Admirandum hunc inter mammas &
uterum consensum, binos libidinis fon-
tes, abundè testatur earumdem mamil-
larum confricatio, quæ in fœminis, ut
ipse met fatentur, non leve est Veneris lan-

Com. 2. in guentis irritamentum. Observat *Car-*
An. M. pus, mammarum contrectationem, ac
p. 316. præsertim papillarum, quæ ad modum
virgæ arriguntur, sopitam Venerem ex-
cita-

citare; lubet autem hîc ejusdem verba referre: *juvant etiam mammillæ incitando coitum, pertractando eas, tam in mare, quàm in fœmina, licet magis in fœmina, quàm in mare; sunt etiam Venæ venientes à regione Virgæ ad mammillas, & hoc est verissimum, quòd si tangatur papilla mammillæ, statim ipsa papilla erigitur, sicut virga.* Quædam igitur inter has partes erit sympathia, & consensio potius per vasa, quàm per substantiæ similitudinem, ut credidit *Bartholinus*, quæ nulla ferè est, cùm uterus à lochiis repurgatus, ac naturali suæ magnitudini redditus, totus membranofus sit, à matris valde differens, quarum textura potius glandulosa est.

Rationes ergo, seu commenta Neotericorum, cur à partu, non alio tempore, mammæ lacte turgeant, *Hippocratis* placito nullatenus videntur præferenda. Licet enim motum sanguinis, & Chyli, qualis oculis nostris patet, ignorarit *Cous Senex*, hanc tamen mirabilem sympathiam & mutuum inter mammas & uterum commercium, summa attentione observavit, & lactis generationem per compressionem, & motum fœtus in utero non incongruè exposuit, cui opinioni qui non acquiescit, meliora proferat; ast huic Sæculo, ad metam properanti, Problematis hujus solutionem nequaquam concessum

iri credendum est, quam summus rerum Dispensator alteri successuro forsan reservatam voluit.

Verum hujusce Arcani, quod tot præclarissima ingenia exercuit, indagine omissa, ad Nutricum affectus redeamus, & ex penu Medico præsidium aliquod iisdem laborantibus eruamus. Si gravis igitur sit affectio, quæcunque ea sit, & ex nimia lactatione ortum ducat, ablactatio est imperanda, causæ etenim procata rcticæ amotio reliquis præferenda. Si Tabis imminētis adsit suspicio, quam indicant totius corporis macies sensim augescens, dejectio appetitus, noctes insomnes, decolor facies, illicò à lactatione cessandum, ac ea adhibenda remedia, quæ Tabem præcavent, & corpus renutriunt. Tabem ex nimia lactatione describit *Richardus Mortonus*; consulatur ergo hic Auctor, qui pro hujusmodi contabescētia varia proponit remedia. Unicum tamen præsidium in hujusmodi casu erit lactis Asinini, seu Vaccini usus, modo febris acutior, ac or nimius vētriculi, & alia non obstant; rationi quippe congruum est, ut si è lactis dispendio orta fuerit corporis consumptio, per lactis usum quoq; sequatur ejusdem reparatio. Lac ergo Asininum ad prāvōs humores expurgandos primò conveniet, mox vaccinū ad maciem reparandam;

*Phtis. fol.
cap. 6.*

dam; hæc enim vera est methodus lac exhibendi in Tabe, & quâ utebatur Divinus 7. Epid.
nu. 3.
de Nat.
Mul. nu.
15.
Præceptor in historia Eratolai filii; huic enim à gravi & longa dysenteria confecto, & ad extremam maciem deducto, lac Asininum prius exhibuit ad purgationem, mox bubulum ad nutritionem. Bibentilac Asininum (inquit Hipp.) coctum novem heminarum atticarum mensura ad duos dies, biliosa purgatio vehemens oborta est, & cessarunt dolores, & ciborum appetentia accessit, postea verò bubuli lactis crudi quatuor heminas atticas bibit pro vice una, cyathos duos in diem primum sextam aquæ partem admiscens, et vini nigri austeri parum; egregia verò est Prosp. Martiani in hunc locum animadversio. Notum etiam est (inquit ille) lac reficiendi gratia dari, non Asininum, ut posteriores faciunt, qui in Tabe cæteris præferunt, sed bubulum, quod sua crassitie corpus reficere aptum est. Lactea itaque Diæta tali methodo utramque paginam implebit, corpus enim ab humorum saburra primum expurgabit, deinde illud refarciat. Historiam refert Mortonus cujusdam mulieris, quæ post quatuor mensium lactationem, cum in magnam virium imbecillitatem, appetitus dejectionem, passiones suffocativas, incidisset, neque illius consiliis auscultare voluisset, nimirum, ut à lactatione cessaret, & lacteâ die.

dietâ uteretur, in Tabem pulmonarem, cum tussi, gravi anhelitu, & febre hectica tandem delapsa est.

Si verò passiones hystericæ à nimia plenitudine ortum habeant, veluti Magnatum ac Principum Nutricibus evenit, tunc aliqua evacuatio molienda, ac in specie phlebotomia celebranda, ad Vasorum plenitudinem tollendam, strictiorem dietam eodem tempore instituendo; sicuti alia remedia administranda, quæ ad passiones hystericas sedandas præscribi solent, quorum apud Practicos magna est supellex; at si prædicti hystericæ affectus (quod non rarò in nutricibus hujus generis contingit) fiant, eò quòd bene pastæ multo semine abundant, seu, ut cum Recentioribus loquar, Ovarium turgeat, & Falloppiana Tuba classicum canat, ad venerum certamen incitando, in tali casu vel dimittendæ sunt à lactationis ministerio, vel iisdem aliqua cum suis Viris consuetudo permittenda, ne in furorem agantur cum summa lactantis pueri perniciæ. Quia verò aphrodisiacas ideas tacita mente secum interdum versant, & cæco igne carpuntur ob metum, ne ad pauperes suos lares ablegentur, neque semper manifestis paroxysmis hystericis tentantur, cauto opus erit; variis autem signis occulta passio se prodit, nimirum si non hilares, ut prius

prius, appareant, si taciturnæ præter morem sint, si quando Vir aliquis venustus & elegans ad illarum adfectum obvius fit, & cum illo colloquantur, hilarentur, & catullire videantur; si ergo hujus generis signa observentur, indubiè cenferi poterit illas Venereos ludos mente agitare, in quo certè non adeò culpandæ sunt, imò veniam aliquam merentur, cùm naturales affectus sint, qui easdem, licet invitas, nocte diuque excruciant; ubi enim patella libidinis (sic enim D. Hyeronimus Uterum appellat) effervere cæperit, corpus universum, ac mens ipsa concutitur; hæ Nutrices itaq; æstro venereo concitæ characteres indelebiles foetui imprimunt, observatumque est, inquit *Helmontius*, Nutricem salacem furiosam suam fragilitatem transtulisse in Pueros.

de Infā.
nutrit.

Per sæpè, ut diximus, lactantes mulieres, quæ potissimum succulentæ sunt, & albidiores, multoque lacte distenta habent ubera, de dolore quodam compressivo in humeris solent conqueri, quod fit ex pleniori succi lactei per Thoracicos ductus lactis promocondos, in subclaviam, ac versus mammas illapsu; in quo casu moderamen in victu adhibendum, & abstinendum ab iis, quæ lactis copiam augere nata sint. Affectum hunc *Hippocrati* haud ignotum fuisse patet ex ejusdem

2. *Epid.* verbis, *Acibis, ac potibus humeri inflantur*,
Se. 3. ait ille, de gravidis mulieribus sermonem
 habens; in cujus loci commento *Martia-*
nus, qui, ut superius dictum, lactis mate-
 riam è ventriculo deducit, tanquam præ-
 cipuo corporis fonte, qui dat omnibus, &
 accipit ab omnibus, testimonium ipsa-
 rum Nutricum adducit, quæ statim ac,
 ait ille, cibum ac potum maximè assump-
 ferunt, testantur hujusmodi humorem,
 ab humeris descendere per claviculas ad
 mammas ipsas, idque evidentius perfen-
 tire ajunt, dum actu fugit Puer, ex quo
 evenit, ut nihil magis ubertatem lactis
 tollere possit, quàm cucubitarum dorso
 applicatio, quod experimentum Nutrici-
 bus cognitum in causa est, ut remedium
 hujusmodi ut plurimum recusent, ne la-
 cte destituantur.

Quoad affectus pruriginosos, quibus
 Nutrices vexari solent, & à quibus ægrè
 cavere possunt, dum Pueros, quibus fami-
 liare est lacteā crustam in capite habere,
 ulnis gestant, mammis apponunt; adhi-
 benda remedia, quæ hujusmodi affectus
 curent, ac topica potius antipforica erunt
 ex usu, quàm interna remedia, ut purga-
 tiones, ac mille alia tædia, quæ in cutaneis
 affectibus in usu esse solent; quare etiam,
 impurgato corpore, inunctiones scabiem
 profligantes erunt permittendæ; siqui-
 dem

dem cùm non à pravo humorum appa-
tu, sed à contactu, & assiduâ Infantum
contrectatione tales iis suboriantur affe-
ctus, nihil metuendum videtur, si quam-
primùm miasma illud pforicum cuti in-
hærens extingatur. Si tamen scabies ex
cacochymia ob diuturnam lactationem
oborta fuerit, secùs agendum; pravi enim
humores priùs expurgandi erunt, deinde
topicis scabies exterminanda; complures
tamen Nutrices ego novi perfectè sanatas
paucos post menses à lactatione dirâ sca-
bie defedatas, non aliam ob causam, quàm
propter assiduam Infantum scabie infecto-
rum contrectationem. Cautæ igitur sint
Nutrices in tractandis Pueris, quos alunt,
& quantum possunt, munditiei studeant,
tum sibi, tum lactantibus Pueris; neque
enim tam fædi, & ulcerosi Infantes spe-
ctarentur, uti persæpè contingit, unde fit
ut inter ploratus, & ejulatus contabe-
scant. Refert *Galenus*, historiam de Puel-
lo quodam, qui cum tota die plorasset, &
Nutrix cōsiliu inops modum nesciret, quo
illi quietem conciliaret, quando nec mo-
tu, nec appositione ad mammas, vel quo-
quo alio modo, illum lenire posset, vestiũ
fordidarum mutatione, jussu *Galen*i, &
dulci lavacro, conquievit, & longissimo
somno obdormivit.

2. de Sã.
tue. c. 8.

Antequam à Nutricibus divellar, non

contemnendam cautionem pro illarum, ac Infantum regimine, lubet proponere, nimirū, ut parciores sint in suis Alumnis, tam crebro lactandis, nec eos, quoties plorant, ad ubera apponant; in hoc enim valde peccatur, centies enim in die lac præbent, & noctu magis, ne illos plorantes audiant, quo pacto se ipsas sensim exhauriunt, & Infantes nimio lacte onerant, adeo ut Nutrix, & Infans miserè ægrotent. Quomodo enim tenellus stomachus tantam lactis copiam conficiat, ut cruditates, acescentiæ, coagulationes, & frequentes vomitiones non contingant, & Mulier lactans ex continuo succu non contabescat? Cautiùs profectò Rusticane Mulieres nostrates filios suos alunt, quibus ter vel quater in die tantum lac præbent, sinuntque, ut plorent quantum velint, dum ipsæ agrestibus operibus intentæ sunt, exemplo à Vitulis lactantibus, ut ipsæ ajunt, desumpto, quos non patiuntur, nisi ter singulis diebus è Vaccæ uberibus lac sugere. Ob hunc Nutricum abusum tam frequenter Alumnos suos lactandi, forsan mos inolevit in Anglia, Germania, Infantes pulte ex lacte Vaccino, Vitellis Ovorum, cum Sacharo nutriendi, cum sic Puerorum regimen faciliùs institui possit, & iusta alimenti mensura, quâ debeant ali, sub sensum cadat, quæ
de

de re egregia documenta extant apud *de Inf.*
Helmontium, Zod. Med. Gall., Etmullerum nutrit.
 aliosque Scriptores. *An. 3.*
Val. Inf.

*De Morbis, quibus obnoxii sunt Oenopœi,
 Cerevisiarii, & Zythopœi.*

CAPUT XXI.

Postquam ad Fontes ejus liquoris, quo
 primum hausto vitali aere nutri-
 mur, satis diversati fuimus, modò
 ad alterius liquoris, quo Mensæ, & Con-
 vivia hilarantur, contemplationem lubet
 divertere. Officinæ itaque & Cellaria, in
 quibus Oenopœi autumnali tempore Vi-
 num parant, ac Vini spiritum, Aquam
 Vitę vulgò dictam, per destillationem eli-
 ciunt, perlustranda, & affectus exami-
 nandi, quibus tentari solent hujusmodi
 Operarii. Neque verò de temulentia, quę
 à Vino largè hausto fieri solet, hìc mihi
 erit sermo, sed de ea, quę ex odore, & Vi-
 ni spiritibus per aerem dispersis, ac per os
 & nares cum aere admissis contingit; tales
 enim Ministri, licet abstemii, tota die Vi-
 num elutriando, ac Vinacea è Tinis edu-
 cendo, propter operis assiduitatem, ebrii
 persæpe fiunt, & omnes ebrietatis noxas
 persentiunt.

Cùm inter præcipuos Mutinensis agri

proventus, in eo tractu præsertim, qui Gabellum, & Scultēnam interjacet, is sit, qui è Vino, & Vini spiritu obtinetur, cumque in tota Cispadana, & Transpadana, Regione nusquam uberior spiritus Vini copia habeatur, dum quotannis millena, & grandia spiritus Vini dolia Venetias, Mediolanum, aliasque Urbes deferantur, spectaculum visu dignum est, autumnali tempore, magna Ædificia, ingentes Tinās, longum Doliorum ordinem unā cum Laboratoriis, quibus Vinum destillatur, conspicere. Quoniam vcrò experiētiā compertum est multum Vini spiritus ab ipsis Vinaceis elici, propterea magni strabibus Vinacea in ipsis Tinis diu compressa detinent, sinuntque ut unā cum Vino ebulliant, ac fermententur ad menses, atque etiam per totam hyemem; Vino deinde, in Doliis reposito, Vinacea unā cum Vini portione in magna vasa cuprea coniiciūt, sicque destillationem instituunt. Antea consueverant, quidquid succi Vinaceis inesset, prælis exprimere; at cum observarent multò plus spiritus Vini à Vinaceis impetrari, si, opere licet laborioso, destillationi subjiciantur, jamdudum præla à suis Officinis proscripsere.

Operarii ergo dum operi adstant, & peractā destillatione, è cupreis vasis Vinacea fumantia educunt, novaque induunt,
ac

ac vasa spiritus Vini plena in Doliis reponunt, omnes fere temulenti fiunt. Licet autem ministerium istud non in Hypogæis, seu concluso loco, sed in amplis porticibus id fieri soleat, tanta nihilominus patium volatilium spiritus Vini fit diffusio, ut qui non assuetus in hæc loca pedem immiserit acutum odorem diu perferre nequeat. Gallinæ quoque & reliquæ Aves portales, Sues, aliaque animalia, quæ in hisce locis degunt, & calentibus Vinaceis è Cadis extractis pascuntur, temulenta fiunt. Quia verò, qui huic ministerio operam suam locarunt ad plures menses, ac per totam ferè hyemem in hisce Ædificiis versantur, veterinosi, vleti, macilenti, tristes, vertiginosi, ac cibi parùm appetentes evadunt.

Non incuriosa, neque contemnenda, pro vera temulentia causa cognoscenda, quæstio est, quam facultate Vinum ebrietatem inducat, num acidâ, an alkalicâ, figente, an liquante. Quæstionem hanc satis eruditè tractat *Etmullerus*, qui varias Scriptorum opiniones recenset, & varia rationum ex æquo ferè decertantium momenta adducit; ipse tamen *Tachenii*, *Bekii*, aliorumque pro acidâ inebriandi potestate sentientium, rationibus rejectis, alkalicam, ac sulphuream eam esse statuit, quæ vim inebriantem possideat.

*Diff. de
Temul.*

de *Aura*
Vital.

Hac de re mihi olim cum doctissimo Viro, Chymix peritissimo, habitus est sermo, qui totam inebriandi facultatem Acido volatili, quod in Vino præpollet, & vi cujus è multo transit in Vinum, adscribens, magni roboris rationes, & argumenta, ut id evinceret, mihi attulit, quæ hîc compendiosè referam. Vinum acidæ propiæ esse ostendit, aiebat ille. 1. Curiosum *Helmontii* experimentum, quo Vini spiritus temporis fere momento per spiritum salis armoniaci in offam albam concrecit, ac eò densiorem, quò purior Urinæ spiritus fuerit. 2. Effervescentia, quæ observatur in calente sanguine, si illi Vini spiritus remisceatur, non secus ac si Vitrioli spiritus illi superaffundatur. 3. Tincturarum, ut Castorii, myrrhæ &c. cum Vini spiritu paratarum per spiritum Salis armoniaci præcipitatio, dum scilicet acidum Vini volatile spiritum alkalinum plenius saturantem aggreditur, & corpus, quod solutum continebat, dimittit. 4. Vini generosi per alkalina absorbentia, ut Sulphur, oculos cancri, testas ovorum, talis enervatio, ut Martem non amplius aggrediatur, neq; si destilletur, spiritum fundat, nisi paucum ac imbecillem. 5. Spiritus ardentis, ac inflammabilis ab ipso aceto extractio, ut chymicæ operationes testantur. 6. Remedia ebrietatem cum præ-

præcaventia, tum curantia ex alkalico-
rum familia desumpta, ut semen Synapi
jejuno stomacho comestum, quod vulgi
est euporistum, pecudum pulmo assus,
ex *Plinio*. Allium, quod commendat *Hip- HN. l. 3.*
pocrates, ubi quis *ebrius est, aut, ad potatio-* c. 14.
nes ire volet; cujusmodi sunt omnia fere *de Vic.*
remedia ebriis adhiberi solita, quæ cum *Acut.*
multo alkali turgere constet, necebria- n. 59.
tem, neque illius causam oppugnarent,
imò graviores redderent, si vis inebrian-
di, quâ pollet Vinum, in parte sulphurea
& alkalina sita esset. Hec ille pro Vini aci-
do, quod ebrietatis Auctorem facit; qui-
bus rationes, & experimenta ex parte al-
tera ego quoque opponam, mox ad ea quæ
à doctissimo Viro sunt allata, aliquid re-
ponam.

Partem Vini Sulphuream & alkali-
nam eam esse, quæ vim inebriandi possi-
deat, evincunt. 1. Spiritus Vini inflamma-
bilitas, cum satis constet, nullum spiri-
tum manifestè acidum, & de quo non sit
ambigendi locus, uti Spiritum Vitrioli,
nitri, tartari, esse inflammabilem, imò ta-
lia potius ad inflammabilitatem tollen-
dam apta esse, veluti observatur in pyrio
pulvere, qui spiritu vitrioli irroratus ac
postmodum exsiccatus, non exardescit
amplius, quod non evenit, si Vini spiritu
madescat. 2. Vini, ac illius spiritus usus
in

in ulceribus, & gangrænis, ad compescendum scilicet acidum luxurians, & corrosivum, quo scatent ulcera, & à quo confortantur, alioquin pessimus esset in ulceribus spiritus Vini usus. 3. Observatio constans, & indubia, quòd nunquam visus fuerit Vini spiritus, in acetum degenerasse, sed solùm, cum veterascit, languidiorem fieri, cum Vina, spirituosiori parte, abeunte potiùs, quàm depressa, plerunque acefcant; nec non alia observatio satis nota, & perspecta, quòd ubi Vinum ad acefcentiam vergat, perexigua Vini spiritus portio obtineatur, quod in Vinis pendulis & mucidis nequaquam evenit; hinc qui publicos proventus habent pro aqua vitæ promere ali paranda, aliquo pretio quidem Vina pendula, & corrupta emunt, ut è quibus aliquam Vini spiritus portionem evocent, nullo verò acidula, quæ frustrante diligentia, non nisi phlegma insipidum, mox acrem liquorem exhibent. 4. Spirituum acidorum mineralium, ut Spiritus Vitrioli, Nitri, &c. per Vini spiritum dulcificatio, qui si acidus esset, & hoc nomine inebriaret, eosdem acidos spiritus non castigaret, & mitiores redderet, cum nullum simile aliud sibi simile infringat, sed roboret. 5. Spiritus vini cum nitri spiritu notabilis effervescentia, cum ad invicem remiscantur, qualis effervescentia naturam

*Etmull.
Pyr. Ra.
s. 10.*

ram in Vini spiritu, Nitri spiritui manifestè acido oppositam arguit. 6. Vini spiritus sine destillatione rectificatio, nimirum per iteratam Salis Tartari, Calcis, cinerum clavellatarum infusionem. Etenim si Vini spiritus ex acidorum familia esset, Sal Tartari, Calx, quæ inter alkalia primas tenent, Vini spiritum haud quam rectificarent, ac fortiozem redderent, imò potius infirmarent, illius acidum absorbendo; licet autem dici possit, Sal Tartari phlegma absorbere, sicque Vini spiritum rectificare, non apparet tamen ratio, quare Sal Tartari, acidum quod Vini spiritui inesse supponitur, non absorbeat, ac illo potius, quàm phlegmate, non saturetur. 7. Vina sacco percolata (quæ reliquis Vinis percolatis, cæteris paribus, semper debiliora sunt, cum *Sacco ftangantur vires*, ut ait *Plinius*) facilis acefcencia, ac præcipuè cū estatem fenserint, quod in reliquis Vinis non evenit, quæ à particulis spirituosis ab acore præservantur. 8. Vina generosa Podagricis minùs noxia, quàm Vina tenuia, & acidula, sicut Vina Rhenana, quæ à *Sylvio* in Arthritide

Appen.

Pra. M.

Tra. 8. n.

254.

l. 2. Con.

27.

tant

tant ad modum falli, sed salubriùs esse,
parùm vini Ungarici, vel malvatici bibere,
quàm tenuia vina copiosa haurire; hoc idem
in Volup. vivè. de An. Bru. p. 2. c. 14. testantur *Helmontius*, *Vvillsius*, aliq; gra-
vissimi Viri, qui Vina tenuia, & acida,
prorsus improbant, ut quæ acidum mul-
tiplicando, dolores arthriticos adaugeant.

Ad ea porrò, quæ superiùs pro acido Vi-
ni inebriativo mihi à perito Chymico ob-
jecta sunt, respondere possem, primò ex-
perimentum de coagulatione, & efferve-
scentia spiritus vini cum spiritu urinæ,
tanti non esse, ut spiritum Vini acidæ na-
turæ esse evincat. Multa enim alkalicæ
indolis inter se commixta effervescent, ut
de Aer. in subl. infl. c. 4. Sal Tartari, Oleo Tartari affusum, quod
experimentum tradit celeberrimus *D. Jo: Bohn*,
quod non acido occulto tribuen-
dum ait, quod Tartarus in sui solutione,
combiberit, cùm aqua affusa Sali Tartari
idem præstet; sicuti etiam multa acida in-
ter se commixta effervescent passim obser-
vantur, & multa acida alkalicis mixta,
sine subsequente coagulatione, adeò ut
regula generalis statui nequeat.

Quoad ebullitionem, quæ fit in sangui-
ne recens educto, quando illi permiscea-
tur Vini spiritus, non secus ac si Spiritus
Vitrioli affundatur; hanc satis variam,
nec semper eodem modo respondentem,
deprehendi, cum sanguinis varia, ac di-
ver-

versa esse possit conditio, ac modò peccet in acidi, modò alkali exuberantia; quare quando notabiliter ebulliet, Vini spiritum illi superaffuso, probabiliter credi poterit in tali sanguine superabundare acidum. Præcipitatio porrò tincturarum cum spiritu Vini paratarum, quæ per Spiritum Sal. Armoniaci fieri observatur, non multi est roboris, siquidem multæ præcipitationes fiunt per aquam simplicem frigidam, ut in præparatione resinæ Jalappæ Mechoachæ; quare si Vini spiritus inter acida connumerandus esset, ex Regula communi Chymicorum, quòd ea, quæ soluuntur per acida præcipitantur per alkalica, Aquam oporteret esse alkalicam, corpus, ut norunt omnes, insipidum non tantum & nullius acrimoniæ particeps, sed utriusque acrimoniæ acidæ, & alkalicæ correctivum.

Neque ad asserendam Vini aciditatem, uti ebrietatis causam, sufficit id quod dicitur de Vini enervatione per alkaliorum infusionem; etenim cum varia corpora ad invicem miscentur, fit novum concretum diversarum virium; sic Aqua enervat tam acida, quàm alkalia, & diluit quamcumque acrimoniam. Detur porrò Chymicis, ab aceto forti per distillationem portionem aliquam spiritus ardentis elici, id tamen non evincet talem
spi-

3. in 6.
Epid.

de Vig. &
Som. c. 8.

spiritum flagrantem esse de acidorum familia. Nullum enim corpus tam acidum, quàm alkalicum tam simplex reperire est, quod de opposita vi aliquid in sinu suo non contineat. Quod porrò spectat ultimam rationem à remediis ebrietatem curantibus, atque etiam præservantibus petitam, quæ de alkalicorum familia, ut plurimum sunt, dicendum, ea potius morbi causam, quàm morbum ipsum respicere, promovere nempe feri abundantiam ad vias urinarias, quo modo facilior est ebrietatis solutio, sicuti eadem vim habere, præservativam; nam ex *Hippocratis Oraculo*, quæ facta tollunt, ante facta fieri prohibent. Ceterùm acida quoque inter ebrietatis remedia, uti acetum, adhiberi solent. Acetum capiti applicatum, nec non Epithema ex succo sempervivi majoris, cum Aceto commendat *Et mullerus*, si testibus applicetur, quod remedium ait potenter ebrietatem discutere.

In alkali ergo volatile, seu Sulphur narcoticum, quod Vino insit, ac vim habeat humorum ac spirituum motum sufflaminandi ebrietatis causam *Et mull.*, & alii referunt, quod ex tremore, stupore, soporositate, qualia observantur ex opio assumpto, deducunt. Verùm an probabilius est vi ligandi, ac figendi à Vino proscriptâ, Vinum (quo nulla substantia spirituosior est,

est, & sanguini ac spiritibus magis affinis) largiter potum, dum per venas diditur, & caput petit, liquare potius, fundere, & arteriarum oscula per cerebrum disseminatarum referare, sicque totam cerebri systemam multo sero irrorare, & emollire nervorum tonus laxetur, & prænarrata accidenti subsequantur? An idem etiam de Opio affirmandum, nimirum quod humores, ac spiritus nequaquam vinciat, & incrasset ut creditur, sed potius alkali suo volatili, ac fumoso fundat, ac liquet, ut ex illius vi diaphoretica, & diuretica, de qua nemo ambigit, conjectare licet? Profectò in hac re doctissimo *Vvillisio* non parum, Pha. Ra.
l. i. Se. 6. hæret aqua, ait enim *qualitates quas Opio sanguinem figendi, & inerassandi nonnulli attribuent, se non tam facile deprehendisse.* Quidquid sit de Opii facultate seu figente, seu liquante (id enim disquirere modò non vacat) hoc ausim de Vino, ac illius spiritu asserere, quòd licet eadem ferè accidentia ac Opium invehat, veluti tremorem, torporem, somnum profundum, aphoniam &c. diverso tamen operandi modo ab Opio hæc efficiat; in soporatis enim ab Opio pulsus exilem, tardum, pallorem, faciem cadaverosam, extremorum perfrigerationem, deprehendo, in ebriis verò ex liberali Vini potu, seu illius spiritu, pulsus validus, faciem rubentem, flam-

Egl. 6. flammantes oculos, & Venarum inflationem, ut plurimum observo, unde *Virgilius* Silenum suum ebrium describit.

Inflatu besterno Venas, ut semper, Jaccho.
Hujusmodi autem feri è massa sanguinea in cerebrum diffusionem ab impetu faciente Vini spiritu excitatam ipsamet testatur autopsia; in mortuis enim ex ebrietate, cranio dissecto, repertum est cerebrum multo sero lactescente perfusum, veluti videre est apud *Teophilum Bonetum*.

1. se. 13.
ob. 87.
5. Aph. 5. Hanc feri fusionem attestatur pariter Cræpalæ solutio, de qua *Hippocrates*, licet enim cita vomitio multum conferat ad ebrietatis noxas minuendas, vera tamen, solutio per copiosam diuresim habetur, sero exundante ad urinarias vias amandato; adeò verum est vulgatum illud, Vinum sanare eas dispositiones, quas facit, facultate nimirum quâ pollet humores extenuandi, & urinas ciendi, quod pariter

Se. 3. Pr.
3. & 22. innuere visus est *Aristoteles*, qui disquirens quare crapulam minùs sentiant, qui dilutum, seu mixtum, quàm qui merum bibunt, præter alias rationes hanc affert, quòd merum, sicut cætera, ita se ipsum concoquit; Aliquem ebrietatis usum excogitarunt antiqui, ut apud *Hippocratem* videre est. *Mnesitheus* Medicus Atheniensis, in Epistola de liberaliore potu, apud *Athenæum*, & *Langium*. Accidit autem, aiebat,

ut

ut qui se plurimo mero ingurgitant corpus, & anima graviter offendantur; verum quodam dierum intervallo inebriari, videtur mihi corpus expurgare, & animum recreare. Coacervantur enim in nobis ex quotidiana potatione quædam humorum acredines, quarum opportunissimus est per urinam exitus, & purgatio per computationem maxime competit, abluuntur enim corpus. Lacones ergo ex antiquissimo Medico Mnesitheo corpus per urinam & vomitum expurgabant, & animum φιλοτησίας poculo exhilarabant.

Non semel, nec sine admiratione mihi observare contigit Autumnali tempore, cum plenis spumat vindemia labris, & assidua fit Vini elutriatio, è Tinis in dolia, eos, qui huic operi in Cellariis adstant, magnam urinæ profusionem experiri, ita ut centies in die mingant, & urinam reddant tenuem ac limpidam aquæ ad instar. Id autem non aliam ob causam fieri crediderim, quam ob magnam spirituum è Vino emanationem, qui spirituales vias subeant, & in massa sanguinea seri fusionem efficiant. Sic Vinum recens expertus sum Diuresim multò liberalius promovere, quam Vinum vetus, licet meracum, & generosum, adeò ut ubi seri redundantiam per urinarias vias educere consultum fuerit, Vinum recens, sed percolatum, ac partibus crassioribus depuratum, Vini veteri præferre non verear.

M

Ut

l. 14. H.
N. c. 5.

de Prin.
Med. hist.
l. 1. b. 6.

Ut autem in semitam redeamus, sanguineam massam in hisce Operariis à partibus Vini volatilibus, quibus ad saturitatem oppletus est aer, primò affici, ac in motum fermentativum cieri, deinde spiritus animales, censendum est; quantum enim sit sanguini cognata res vinum, nemo non novit, neque ineptè Androcydes sapientiâ clarus, apud *Plinium*, ut *Alexandrum M.* ab intemperantia cohiberet, illum monuit, ut quando Vinum potaturus esset, *meminisset, se bibere sanguinem Terræ*. Ob eandem affinitatem afficiuntur spiritus animales, quorum tam ingens copia ex perenni, qui suggeritur, Vini spiritu generatur, ut intra Cerebri loculamenta hospitari nequeant; hinc totius animalis regiminis perturbatio, non secus, ac in Apum Repub., cum ob nimiam illarum foeturam, quæ examen suppleverit, oriuntur turbæ; sic vertigines, stupiditates, capitis dolores, non secus ac in ingenti plethora vasis distentis, subsequuntur, ac postremò ex totius naturalis œconomix perversione macies, virium languor, & superius recensita accidentia, quæ in asfuetis quidem mitiora sunt, graviora verò in iis, qui se primò huic ministerio addixerint. Refert *Zacutus Lusitanus*, Aulicum quendam, cum in Villam concessisset, in Cellam Vinariam fortè ingressum,

ità

ità à Vini odore perculsum fuisse, ut in-
 terram syderatus deciderit, & intrà ho-
 ras expirarit.

Idem quoque contingere iis in Regio-
 nibus, ubi pro Vino conficitur Cerevisia,
 veluti in Germania, Anglia, ac penes om-
 nes Septentrionales populos satis perspe-
 ctum est. Cum enim dictis in locis, licet
 floreat Vites, ut plurimum tamen non
 maturescant Botri; propterea ex hordeo,
 & seminibus cerealibus, quibus abun-
 dant, ad germinationem fermentatis
 cum lupulorum folliculis potionem sibi
 parant, quâ passim loco Vini utuntur, ac
 illius potiores *haud aliter titubant, quàm si
 mera vina bibissent*, ut de aqua Lyncestrii
 amnis cecinit *Ovidius*. Antiquitus Se-
 ptentrionales populos similes potiones pa-
 rare sibi consuevisse ex *Virgilio* habemus
 his carminibus, ubi de gente Septentrioni
 subjecta sermonem habet.

15. Met.

3. Georg.

*Hic noctem ludo ducunt, & pocula leti
 Fermento, atque acidis imitantur vi-
 tea sorbis.*

Sicuti ergo à doctis viris accepi, & apud
 Scriptores literis traditum est, Operarii,
 qui in Hypogeis ad Cerevisiam paran-
 dam incūbunt, iisdem ferè affectibus ve-
 xari solent, quibus apud nos Oenopæi, &
 Vini Destillatores; sicuti enim hujusmo-
 di potionum genus non modicam vim

inebriandi possidet, ut ex Cerevisia spiri-
T.p.Pra. tum ardentem, quem *Platerus* lupulis
Med.c.3. adscribit, liceat extrahere; ità qui potio-
 nes hujusmodi præparant, digerunt, ac
 in Vasis recondunt, capitis doloribus, ver-
 tigine, anxietate tentari solent. Inter
 Cerevisiam ac Vinum multum equidem
 convenit; nam sicuti Vinum, cum Ver-
 no tempore florent Vites, ob odorata ef-
 fluvia, per aerem dispersa non exiguam
 alterationem persentit, uti omnes no-
 runt, hoc idem contingit in Cerevisia,
 quam ajunt florente hordeo non parùm
 turbari, teste *Helmontio*; & sicuti Vinum,
 ac illius spiritus immodicè potus appe-
 titum prorsùs deijcit, sic idem prorsùs Ce-
 revisia efficit recenter pota, teste eodem
de fame *Helmontio*, qui tradit Fermentum Stoma-
les. chi ab illa infringi atque enervari. Facul-
 tatem hanc inebriandi, quam habent po-
 tiones ex hordeo factæ admirans *Plinius*
l. 14. H. scripsit, *mira vitiorum solertia inventum esse,*
N.c.22. *quomodo aqua inebriaret.*

Quibus ergo præsidiiis Ars Medica,
 Oenopæis, ac Vini Destillatoribus suc-
 curret qui labores suos impendunt pro re
 tanti momenti ac necessitatis elaboran-
 da, tum ad Vitam sustentandam, tum
 ad elegantiora, ac præstantiora remedia
 concinnanda, adeò ut si Vini spiritu Chy-
 micorum Officinæ carerent, ad tantum
 exi-

existimationis fastigium nunquam Chymica ascendisset. Artem hanc destillandi, & separandi varias ac diversas substantias, quæ Vino insunt, mente concepit, ac in votis habuit *Galenus* qui scripsit, *se pericula omnia subiturum, si quam machinam, aut artem invenire posset, sicut in lacte, contrariarum partium separationis, ita in hoc quoque.* Ego igitur, quotiescumque huiusmodi Artifices curandos habeo, si ex prædictis affectibus decumbant, seu cum in illorum Officinas pedem immisi, suavisum, ut à Vino, eò magis à Vini spiritu abstineant, ac prorsus abstemii fiant, per totum illud tempus saltem, quo tali ministerio operam suam locarint; sicuti ut quantum possunt ab halitibus, qui è Vino expirant, faciem avertant, eamque frigidâ identidem perfundant, nec non ut à suis ergasteriis ad auram liberiores captandam interdum pedem efferant. Ubi verò actu decumbere cogantur, opere dimisso, ea remedia præscribenda, quæ ad temulentiam, & affectus temulentiam, comitantes curandos adhiberi solent, quare reconsultantur Auctores, ac præcipuè inter cæteros *Etmullerus*; talia autem sunt v. g. Acetum, Castorium, Spiritus Salis Armoniaci præcipuè; nihil enim est quod efficacius vitia, ex Vini abusu contracta emendet, quàm id, quod de spiritu

lib. 1.
de simp.
Me. fac.
c. 17.

de Temul.

volatili urinoso participet.

Multa quoque recenset *Plinius* ad ebrietatem præcavendam, quæ vulgo satis perspecta sunt, ut amygdalæ amaræ, brassica, & dulcia ferè omnia, quibus recentiores multa addidere, qualia sunt, quæ *Platerus* in sua *Praxi Medica* longa enarratione ad tædium usque proponit; populariū enim suorum conditionem misertus, cū scribat tanquam civile quoddam, introductum fuisse, in conviviiis poculis certare, prolixam remediorum ab ebrietate præservantium seriem recenset, ut Absinthium, Rutam, lac, pulmones animalium assos, poscam, poma acida, tum composita medicamenta, ut Electuaria, ac varias mixturas, quæ prius sumptæ ab ebrietate præservent.

Operariis id genus, quibus tam conquis remediiis ob ipsorum miseram conditionem uti non datur, simplicia potiùs, ac facilè parabilia remedia erunt ex usu, ut Brassica, cujus per tot sæcula commendatur virtus ad ebrietatem tum præcavendam, tum sanandam, Raphanus, Aqua aceto diluta, quam *Platerus* ebrietatis antidotum appellat.

De Pistorum & Molitorum Morbis.

CAPUT XXII.

Multas esse Artes (quibus Ars Medica annumeranda) quæ illis, quibus earum cognitio contingit, multum laboris ac molestiæ exhibent, illis verò quæ earum usu indigent, jucundæ ac utiles existunt, scripsit Hipp. In hujusmodi Artium censu Ars Pistoria profectò collocanda, de flat.
n. 1. est; quid enim hominum vitæ utilius, imò quid æquè necessarium, ac Panificium? Quodnam verò Opificium magis incommodum, ac molestum suis Artificibus, veluti ex laborata Cerere? Sive enim farinam cribrent, seu pinsant, ac pastam subigant, seu panem in furnis coquant, multis laboribus ac tædiis fatigantur, ideoque variis morbis conflictari solent. Pistores ut plurimum nocturni sunt Artifices, dum enim cæteri diurno labore expediti somnum capeffunt, ac vires detritas reficiunt, hi tota nocte exercentur, mox per totam ferè diem, tanquam Solifugæ, somno indulgere coguntur, adeò ut in ipsa Urbe habeamus Antipodes, contrario scilicet vivendi genere degentes.

Surgite jam vendit, Pueris, jentacula
Pistor. M 4 aje.

ajebat *Martialis*, nocte scilicet elaborata, & percocta: albescente enim die, ac urbana plebe ad consueta exercitia redeunte, Panis copiam paratam esse necesse est, alioquin seditionem moveret Venter. Quales enim turbas in magnis Urbibus excitavit interdum Panis deficientia, satis loquuntur historiae, & nuper Hispaniarum Regis Aula hanc ob causam populares motus non parum extimuit; hinc *Juvenalis*, ad plebem in officio continendam, *Panem*, & *Circenses* commendabat, Annonæ scilicet abundantiam, & Spectacula.

Sat. 10.

Primum ergo qui farinam à furfure, cribratoriis machinis secernunt, faccos excutiunt, versant, ut ut faciem custodiant, non possunt tamen, quin, dum pro respirationis necessario usu aerem hauriunt, volitantes farinæ particulas excipiant, quæ cum salivari succo fermentantur, & fauces non solum, sed stomachum, & pulmones pastâ infarciunt; unde facili negotio tussiculosi fiunt, anhelosi, rauci, ac demum asthmatici, trachæâ, & pulmonaribus viis incrustatis, liberoque Aeris commercio impedito. Oculos quoque non parum perstringunt, quæ iis hærent farinæ particule, ac lippitudinem non raro inducunt.

Nullam ab hisce noxis præservatoriam

riam cautionem, quam possim suggerere, habere me fateor; illorum consuetudinem fasciâ lineâ os sibi obvelandi commendo, aut id non satis est, quin unâ cum aere inspirato farinæ atomi pectoris penetralia irrepant. Morem hunc, Pistores, ori sudario obvoluto, capistrandi, perantiquum fuisse constat, uti apud *Pignorum* in Opere elegantissimo de Servis videre est, ubi auctoritas Athenæi affertur; id tamen non pietatis officio factum fuisse constat, sed Sybaritico luxu, ne scilicet sudor ex ore distillans influeret, aut subactam farinam halitus afflaret. Hisce Operariis proderit, si aquâ faciem perfundant, si oxycrato fauces persæpè colluant, si oxymellite utantur, si identidem purgationem aliquam instituant, aut cum à respirandi difficultate premuntur, emeticum aliquod capiant, ut impactæ materiæ excutiantur, quo remedii genere ex his nonnullos animam, penè agentes, restitutos vidi.

Qui porrò pastam manibus pinfunt, subigunt, ac in panem, & placentas efformant, coquunt, cum ut plurimum in hypocaustis, hyeme præsertim, ut panis benè fermentetur, opus suum perficiant, ubi è loco impensè calido ad aerem externum exeunt, ac domos suas repetunt, ad somnum captandum, facili negotio in
ma-

magnas pororum cutis adstrictiones incidunt, unde postea gravedines, rauedines, ac pectoris morbi, ut pleuritides, peripneumoniæ suboriantur; quibus affectibus, adeò popularibus, qualia remedia sint adhibenda, nemo non novit. Non pauci tamen momenti erit nosse, qualis fuerit causa occasionalis; quare ad naturalem corporis perspiratum restituendum, erit præcipuè incumbendum, ægrum in calido conclavi detinendo, frictiones cum oleo adhibendo, intrinsecus verò ea, quæ diaphoresim promoveant, in usum revocandos. Non sine admiratione quidem in hisce Operariis magis, quàm aliis hominibus, observavi, quòd graves Pleuritides, vel in ipso morbi principio sine ulla fere expuitione, liberali sudore erumpente, judicentur; quod fit, ut reor, quia in hujusmodi casibus acuta febris, morbus primarius à lateris dolore comitatus, à causa externa, subita scilicet pororum cutis occlusione, ortum potius, quàm à pravo humorum apparatu duxerit; adeò ut Cutis spiraculis refferatis, ac manante sudore solvatur febris unà cum dolore pleuritico; resorptâ scilicet, quæ in pectus fluxerat materiâ, ac cessante ejusdem fluxuræ rejectione; adeò refert, ex Hippocratis monito in Stymargi famula,

4. in 2.
Epid.

devenire ad occasionem, & occasionis initum,

Id.

Interdum Pistoribus inflari manus observavi, atque etiam unà dolere; omnibus autem hisce Artificibus præter morem crassescunt manus, quod evenit ob continuam pastæ manuum pressione subactionem, succo alibili ab arteriarum osculis abundanter expresso, ibique detento, nec tam facile ob fibrarum stricturam remeante. Artem autem suam facile produnt Pistores, dummodò manus ostendant; nemo enim inter Mechanicos Operarios est, qui manus habeat crassiores. *Exercitium siquidem, ut ait Avicenna, magnificat membrum*, quod in alio quoque ministerio verum deprehenditur. Lotiones manuum ex lixivio, Vino albo generoso, ac similibus erunt ex usu.

Inter Pistores melior forsan conditio eorum est, qui Panem coquunt; etenim si ex nimio calore, dum Panem furnis induunt ac educunt, noxas non leves patiuntur, æstate præsertim dum toti sudore diffluunt, non parum tamen à panis calentis odore reficiuntur; Panis enim recens victum analepticum suggerit, ac solo odore spiritus exhilarat, ut de *Sale volatili Plantarum* notat *Vvedelius*, & in sua *Physica subterranea Becherus*, qui virtuti perlarum confortativæ panis odorem præponit.

Hujusmodi Artificum genus frequen-
tius

tiùs quàm reliquos Operarios ægrotare, observavi in populosis Civitatibus præfertim, ubi minori impendio, ac lubentiùs Plebecula panem emit, quàm sibi illum domi conficiat, secùs quàm fieri solet in parvis Oppidis ac Villis, in quibus sibi quilibet Pinfor est. Romanos quoque ab Urbe condita usque ad annum DXXX. Pistores non habuisse, cùm Quirites ipsi sibi panem domi conficerent, idque opus
 l. 14. H. esset mulierũ, tradit *Plinius*; postmodum
 N. c. 11. verò Urbe populosissimâ facta pistorium opus per publicos Servos inductum. Ubi ergo hujusmodi Artifices curandi occurrant, ex quocunque morbo ægrotent, non parùm conducet ad affectiones, quibus ex Artis conditione sunt obnoxii, animum diligenter advertere.

Frugum quoque Molitores, quos ex farinæ volatu semper candidatos esse necessum est, in eodem albo describere non abs re arbitror; frugum enim in tenuissimum pollinem tritarum volitantes particulæ totum Molendini spatium implent, quare velint, nolint, os, nares, oculos, aures & totum corpus farinâ conspersum gestant: ex his itaque non paucos asthmaticos factos, ac tandem in Hydropem lapsos observavi. Herniosi quoque fieri solent, dum frumenti ac farinæ saccos humeris gestant, disrupto aut laxato peritonæo;
 quia

quia verò diu noctuque inter rotarum & Molarum strepitum, ac ex alto cadentium aquarum sonitum degunt, omnes ut plurimum surdastri sunt, aurium Tympano ab objecto fortiori, quàm par sit, assiduè verberato, ac è tono suo dejecto.

Observatione dignum est, quòd Molitores, sicuti & Pistores, phtiriasi, hoc est pediculari morbo ut plurimum laborent, adeò, ut vulgus pediculos per jocum pulices albos Molitorum appellet. Num id contingat, quòd hujusmodi Operarii sordibus ferè semper involuti sint, ac rarò vestibus exuti somnum capiant, seu quòd farinæ mixtura cum cutaneis sordibus talium animalculorum foetura multum conferat, non satis liquet; certum est tamen omnes fere Molitores hujusmodi satellitio armatos, semper incedere, idq; si *Danieli Heinsio* notum fuisset, profectò in elegantissima sua *Oratione de laudibus Pediculi ad conscriptos Mendicorum Patres*, Molitoribus dignum locum concessisset.

Gravioribus sanè morbis antiquitus, quàm hac nostra etate, hisce Operarii exercebantur. Non enim machinas tales ad fruges in farinam terendas habebant veteres quales nos habemus aquæ ministerio per incile delabentis, & ingentes rotas versantis, quanvis apud *Palladium* l.1.t.42.
de

Scriptorē antiquū aliqua sit mentio de frugum tritura aquæ beneficio; loco enim citato scribit, *quòd si aquæ copia sit, fuseram Balnearum debeant Pistores suscipere, ut ibi formatis aquariis molis, sive animalium, sive hominum labore, frumenta frangantur.* Pistrinis antiquitùs utebantur, ut frumentum molerent, quorum usus nunc est ad tundendas, & fruges suis membranis seu spoliandas, seu frangendas. Quare non solum à Jumentis, sed etiam ab hominibus, servis, ac mulieribus circumagebantur molæ; unde nomen traxere molæ trusatiles, cùm totis viribus in gyrum truderentur; alicujus sceleris rei propterea ad Pistrinum vincti pænali opere ducebantur; sic apud Plautum nil magis frequens ac Servis magis ominosum, quàm Pistrini nomen, L. Apulejus se Asinum factum *velata facie molæ adstrictum fuisse, ait, ut calcans vestigia sua incerto errore vagaretur.* Sampsonem quoque à Philistæis excæcatum ad versandam molam (quam trusatilem profectò fuisse credendum est) ex sacris Codicibus habemus; servis autem huic operi additis, ne à vertigine infestarentur, oculos fodere consueverant.

Opus ergo laboriosissimum istud erat, cui servi & Ancillæ addicebantur, & quod hujusmodi Operarios citò conficeret,

ret, gravissimis morbis illos enecando;
Job idcirco inter alias imprecationes pro cap. 31.
 miseriarum complemento, hanc quoque
 recensuit. *Molat*, inquit, *alteri Uxor mea*,
idest ut Vatablus, ac alii *Interpretes expo-*
nunt, fiat vilis Ancilla; quamvis non de-
 sint, qui dictum istud ad turpia detor-
 queant, de quo vid. *Augustinus Pfeiferus* cap. 1. de
 de antiquitatibus Hebraicis. Apud Ro- Molend.
 manos quoque magnus erat Pistrinorum Hebr.
 numerus, & quælibet Romanæ Urbis
 regio determinatum Pistrinorum nume-
 rum habebat, quem notat P. Victor de
 Urbis Regionibus. Postquam autem
 ubique ferè locorum, si aquæ copia sup-
 petat, molæ aquariæ ad meliorem usum
 sunt redactæ, nullus alius est Pistrinorum
 usus, quàm ad tundenda, seu findenda gra-
 na; hinc, sublato per Christianam Reli-
 gionem servitutis iugo, non tam grave
 & asperum est molitorium opus, nec
 adeò morborum ferax, ut priscis tempo-
 ribus. Eadem ergo Molitoribus, ac Pi-
 storibus curatio adhibenda, ubi à volatili
 farina per os excepta læsio contigerit;
 quòd si à ponderum gestatione herniosi
 fiant, subligaculo utantur, quod etiam
 ad huiusmodi affectum præcavendum
 gestare possent, uti ipsis sua fore esse soleo.

Ad animatam verò pediculorum pe-
 stem abigendam, primò mundities erit

pro-

procuranda, ac indumenta crebrò mutanda; commendantur in specie lotiones ex decoctione Absinthii fol. perfici, centauriæ, staphysagriæ lupinorum; furfur aceto mixtum à *Q. Sereno* pro tali morbo celebratur; præ cæteris verò multæ sunt efficacix linimenta quibus aliquid mercurii salivâ extincti fuerit admixtum; commoda quoque sunt in hanc rem lintea quibus Aurifabri utuntur in detergendis Vasis post deaurationem.

De Morbis eorum, qui Amylum conficiunt.

CAPUT XXIII.

Non vulgares quoque sunt noxæ, quas pati coguntur, qui circa Amylum parandum exercentur; satis vulgatus est modus illud conficiendi, nullaque ferè est muliercula, quæ illum ignoret, per frequens enim est Amyli usus ad lineas vestes, & collaria dealbanda. In hisce Regionibus Monialium est opificium, quod postea Pharmacopolis, aliiq; divendunt. Æstate igitur, cum Amylum parare volunt, triticum in aqua ad germinationem usq; maceratum in marmoreis vasis reponunt; aliquis deinde ex illorum servis triticum sic mollitum nudis pedibus terit, non secùs ac cum vindemiæ

miæ tempore premuntur Uvæ; quamvis autem sub dio id faciant, tam gravis tamen est odor, qui ex spumante illa materia exhalat, ut qui pedibus eam premit, ac superstat, necnon Seruulæ, quæ manibus materiam illam pressam colligunt, ut inde succum Sole exsiccandum eliciant, de capitis dolore valde conquerantur, necnon de gravi respirandi difficultate, tussi molestissima, ut opus aliquando cogantur intermittere, ni suffocationis periculum subire velint. Id ego persæpè observavi, ac revera mihi intolerandus ille odor videbatur, qui nescio quid acidi penetrantissimi redolere visus est. Acidum enim volatile, quo Triticum turget, ob fermentationem in motum concitum à reliquarum partium consortio secedere, & in auras magna ex parte evolare, arbitrari licet; hanc ob causam Capitis dolores Dyspnœam, tussim excitare aptum est; nihil enim molli Pulmonum texturæ, ac membranosis partibus est magis hostile, quàm acidæ exhalatio, qualis est fumus ex Sulphure, aliisque quæ acorem spirant.

Hosce Operarios monere soleo, ut in aprico, & quantum possunt, in ampliori spatio, non in conclusis locis, opus huiusmodi perficiant. Quoties verò gravem aliquam noxam exindè contraxerint, oleum amygdal. dulcium, emulsiones seminum

melonum, ptisana hordeacea, haustus vini generosi, odor spiritus Salis armoniaci, Aque theriacales fuerunt ex usu.

Hujusmodi occasione lubet paululum Amyli naturam, ac indolem penitiùs perscrutari, quam suspicari licet aliam forsitan esse, quam quæ à Medicis passim statuitur. Unanimi ferè, cum veterum, tum, recentiorum consensu, supponitur, Amylum acres humores temperandi, fluxiones sistendi, ulcera sanandi vi pollere. *Plinius* in sanguinis rejectione, in vesicæ dolore, Amylum commendat. *Galenus* in ventris profluvio, in asperæ arteriæ inflammationibus, oculorum lacrymatione, ac ubi opus sit, partes ulceratas mollire, & levigare, multis laudibus Amylum extollit. *Valles* de sacra Philosophia factum, *Elisæi* exponens, cum farinam coniiciendo in Ollam ubi cocta fuerat colocynthis, amarorem correxit, Amylum ad dysenteriam sanandam, & quamcumque acrimoniam hebetandam, cæteris remediis præfert; hoc idem sentiunt quicumque de Amylo scripsere.

Hæc opinio mihi quoque sat probabilis semper visa est, non solum quòd Amylum sit ad gustum res fatua, ac prorsus saporis expers, adeò ut tanquam egregium acris materiæ absorbens, & prædictis affectibus maximè accomodum credi possit,

fit, sed quia persuasum haberem in illius
 præparatione quidquid acrimoniæ, & aco-
 ris frugi fermentatæ inesset, in auras expi-
 rasse, ac dum radiis solaribus æstivis exsic-
 candum apponitur, aqueum humorem,
 ac redinis participem absumptum fuisse;
 nam, ut ait *Gorreus, sub ardentissimo sole est* *Defin.*
exsicandum, ne si paulisper madidum relin- *Med.*
quatur, acorem contrahat; at Mulierum
 observatio Amyli naturam non parùm
 suspectam mihi reddidit, ut illius candori
 non multum sit fidendum. Cùm in hisce
 Regionibus satis frequens sit Amyli usus
 in cunctis ferè domibus, ac præsertim,
 apud Religiosos Ordines, ad vestes deal-
 bandas, & solidandas, ut variis plicaturis
 elegantiores reddantur; observant passim
 mulieres, quæ in hoc ministerio præstant,
 quòd ubi Tunice lineæ ad aliquod tempus
 Amylo sic imbutæ perstiterint, observant,
 inquam, quòd citò arrodantur; quare ut
 id præcaveant, ubi nigrescere cœperint,
 illas aquâ simplici eluunt, Amylum deter-
 gendo, sicque illas asservant, donec suo
 tempore Lotricibus à sordibus expurgan-
 da tradant. Hujusmodi observatio Amy-
 lo non levem inesse acrimoniam abscon-
 ditam, & quæ ad gustum non tam facile se
 prodat, abundè testatur; etenim si Amy-
 lum ad aliquod tempus Tunicas, Colla-
 ria, & quod cumque ex lino contextum,

opus arrodit, qua fide igitur in morbis pe-
 ctoris, in faucium asperitate, in Dyfente-
 riis, ac ubi mollire opus sit, ut ait *Galenus*,
 l. 22. c. 9. tam confidenter illud exhibebimus? *Pli-*
 H.N. *nus* ipse, licet in his affectibus, ut paulò
 ante dictum, illud commendarit, suspe-
 ctam tamen esse illius naturam prodidit.
 l. 22. cap. 25. *Amylum* (inquit ille) *bebet at oculos, & gu-*
læ inutilis est, contrà quàm creditur. Lau-
 danda certè in hac re est quarundam Mu-
 lierum observatio, quæ, ne *Amylum* tam
 facilè arrodât, gummi arabicum illi per-
 miscent.

Non pauca certè existere credendum
 est, quorum usus communis est, sed quia
 sensim, ac tacito pede noxas suas inferunt;
 innoxia putantur, donec casus aliquis oc-
 cultam pravitatem ostendat; sic in genere
 alimentorum multa facilè videntur in
 stomacho concoqui, quæ in Venis pravos
 succos postmodum relinquunt; hinc scitè
 3. p. Do. *Avicenna*. Ille, inquit, in quo mala digerun-
 2. c. 6. tur nutrientia, ob hoc non decipiatur, quo-
 niam post dies in ipso mali generabuntur hu-
 mores ægritudinem facientes, & pernecantes;
 2. de A- quod idem scripsit *Galenus*, dum alimen-
 lim. fac. torum facultates examinaret. Nobis enim
 c. 6. non advertentibus pravus succus post longum
 tempus in venis colligitur, qui postea exiguan
 ad putredinem occasionem nactus febres ma-
 lignas accendit; inquit ille,

De Lapidarum Morbis.

XXIV.

Non contemnendi quoq; sunt mor-
bosi affectus, quibus Lapidæ, Sta-
tuarii, Latomi, ac id genus Ope-
rarii, conflictari solent. Dum enim in sub-
terraneis marmora è rupe discindunt, se-
cant, scalpris incidunt, ut statuæ, & alia
Opera effingantur, ramēta aspera, aculea-
ta, angulosa, quæ resiliunt, inspirando per
sæpe hauriunt, unde à tussi infestari so-
lent, ac ex iis nonnulli asthmaticas passio-
nes contrahunt, ac tabidi fiunt. His acce-
dit vapor metallicus ex marmore, tophis,
ac lapidibus exhalans, qui nares, ac cere-
brum manifestè percellit; sic Lithotomos
qui circa Lydium lapidem exercentur à
gravi odore, qui jugiter expirat, tum ca-
pite, tum stomacho, malè habere, ajunt,
ut ad vomendum interdum compellan-
tur; hinc in horum Artificum dissectis
cadaveribus inventi sunt Pulmones, exi-
guis calculis oppleti. Satis curiosum est
id, quod refert *Diemerbrækius* de variis la-
pidis ex Asthmate mortuis, quorum
corpora, ait, se dissecurasse, atq; in illorum
Pulmonibus arenæ acervos reperisse, ut
dum pulmonares vesiculas cultro discin-

l. 2. Anat.
c. 13.

deret, sibi videretur arenosum corpus
scindere; ibidem quoque refert à Magi-
stro lapicidâ sibi relatum, quòd dum lapi-
des incideret, tam subtilis pulvis assurge-
ret, ut bubulas vesicas in Officina penden-
tes permearet, adeò ut unius anni curri-
culo in ventre vesicæ manipulum unum
illius pulveris repererit, quem pulverem,
illum esse ajebat, qui Lapicidas parùm
cautos ad interitum paulatim deduceret.

Lapides quoque in horum Artificum,
Ventriculo, ac Intestinis inventos esse,
passim loquuntur medicæ historiæ; neque
alia causa materialis excogitari potest
præter pulvereas particulas per os susce-
ptas, & paulatim congestas, de quo videat-
ur *Olaus Borrichius* de generatione lapi-
dum in Microcosmo; non enim semper à
causis internis ac succis lapidificis gigni in
nostris corporibus calculosam progeniem
credendum est, quin etiam aliquando, in
noxiiis visceribus, extrinsecus hæc pestis
adveniat. Calculi ortum à causa externa
annotavit *Vvedelius* in cujusdam Calcarii
Ancillâ, in cujus Pulmonibus inventum
esse calculum refert, à calcis particulis, ut
ipse existimat, per os hauſtis genitum.

Patbol.
Dog. Sc-
2. c. 4.

In Ventre Boum, ac Intestinis lapides
persæpe reperiri frequens est Lanionum.
Se. 10. observatio, quæ *Aristotelis* opinionẽ ever-
Prob. 40. tit asserentis, nullum Animal, homine
ex-

excepto, calculo affici, nisi forsan *Aristotelem* de Renum calculo solum locutum velimus. Hoc idem in equis annotavit *Scaliger*, qui ait Equum egeffisse tophos durissimos, quorum unum ipse asservabat. Exer. 123.
De calculis Equorum, quos *Hippolitos* appellant, ac illorum virtutibus, multa apud Auctores leguntur scripta, penes quos sit fides. A veritate non multum aberrari crediderim, si putemus in Bobus, & Equis, dum per Æstatem, linguis exertis, per vias pulverulentas, & glareosas currus trahunt, in illorum Ventriculis, à pulvere ac ramentis per os absorptis, generari calculos.

Purgationes per alvum, & vomitiones hiæ Artificibus erunt opportuniora remedia, ad exturbandas nempe noxias illas particulas, quæ stomacho, ac intestinis infederint, & in grandiores calculos per novam materiæ aggestionem transire valeant; sicuti monendi erunt, ut quantum possunt, cauti sint ne minuta illa fragmina per os hauriant,

*De Morbis, quibus sunt obnoxii Fabri
murarii, & Calcis Institores.*

CAPUT XXV.

Iisdem penè affectibus premi solent
Fabri murarii, & quicunque calcem
tractant; dum enim calcem vivam
aquâ affusâ extinguunt, & parietes con-
struendo, seu incrustando, calcem sem-
per habent præ manibus, licet extin-
ctam, non possunt quin tenuissimas par-
ticulas è calce exhalantes per os & nares
excipiant, quibus os, Fauces, & Pulmo-
nes asperantur, & malam habitudinem
adsciscunt.

Quænam sit vis Calcis, quæ in genere
Alkalium primæ tenet, neminem latet,
ac satis norunt, qui domos calce recenter
illitas incolere voluerint, cùm gravissi-
mos morbos exinde accersiverint. Sat
3. *Epid.* celebris est Historia *Hermocratis*, apud
Ægr. 2. *Hipp.* sic enim Divinus Præceptor. *Her-
mocratem, qui decumbebat juxta novum mu-
rum, ignis corripuit. Vallesius Galeni vesti-
giis hærens in hujus historiæ expositione
censet, meras nugas esse, credere Hippocra-
tem particulam illam, murum novum, con-
sultò apposuisse, & causam morbi, ex qua
ille ægrotasset, innuere voluisse. Epipha-
nius*

nus *Ferdinandus* tamen, & *Mercurialis* in *Hist.* 25.
Pisanis Prælectionibus affirmât, haud te- *Hist.* 16.
 merè ab *Hippocrate* apposita verba illa,
 cùm revera nihil æque periculosum sit,
 quàm Domum ex calce recenter con-
 structam habitare velle, quod suo peri-
 culo & interitu multi experti sunt, qui
 sive suffocati, sive febribus correpti cum
 surditate, stupore, interiере, ut *Hermocra-*
ti contigit, qui 27. die mortuus est. *Jovi-*
nianum Imperatorem ob moram in Con-
 clavi recenter incrustato, mortuum esse
 refert *Verulamius*. Id ego quoque olim *in Sylv.*
 meo periculo didici; cùm enim Musæo- *Sylvariis.*
 lum meum calce incrustari curassem, ac
 transactis sex mensibus, satis tutam esse
 crederem illius habitationem, eò quia
 muri essent veteres, & sola ex calce illi-
 nitio facta fuisset, acuta febre correptus
 vix evasi, ac postmodum cum lenta febre
 mihi diu colluctandum fuit. Non semel
 porrò observavi, in Domibus recenter
 constructis calcis odorem ad plures annos
 manifestè percipi, manè præsertim, ubi
 per noctem clausæ fuerint fenestræ, mul-
 tosque decipi, qui nullum odorem diurno
 tempore, apertis quippe januis & fene-
 stris, percipientes, in hujusmodi Domi-
 ciliis somnum noctu capere non verean-
 tur.

Rectè quidem, ac sapienter apud Ro-
 ma.

l. 36. H. manos ut constat ex *Plinio*, edicto vetaba-
 N. c. 23. tur, ne ædificia recens constructa incole-
 rentur; hæc enim sunt illius verba. *In an-
 tiquarum ædium legibus invenitur, ne recen-
 tiore trima uteretur redemptor*; id tamen
 fiebat, ne, ut idem subdit, ædificia rimis
 foedarentur; tantum temporis revera
 exigitur, ut domus calce constructe tuta
 sit habitatio, quod non contingit, si gypso
 parata fuerit; citò enim arefeit gypsum,
 nec ullum prævum odorem emittit.

Fabri ergo murarii, sicuti & qui Cal-
 cem è Fornacibus educunt, tractant, di-
 vendunt; illius acrimoniam satis norunt
 ac exhorrent. Calculum repertum in
 Pulmone Ancillæ Calcarii refert *Vvede-
 lius* ut superius dictum, quem calculum
 à particulis Calcis per os haustis genitum
 Cent. 4. putat. Amatus *Lusitanus*, Calcem paran-
 Car. 41. tes ac tractantes magna ex parte phthi-
 si affectos perire testatur, cujusdam ro-
 busti Viri casum memorans. Multa de
 Calcis natura extant, cum apud veteres,
 tum recentiores, ut mihi circa id non
 multum sit immorandum; Multum Al-
 chali, & aliquid acidi illi inesse testan-
 tur Chymici dum multa ex calce reme-
 dia ad usus externos describunt. *Plinius*,
 l. 36. H. Calcis naturam admirans; *Mirum, inquit,*
 N. c. 26. *esse aliquid, quod postquam arserit, accen-
 datur aquis. Nemo tamen exactius Cal-*

cis naturam exposuit quàm *Tachenius*; Calci enim inter Alkalia potissimum locum concedit, sed portionem aliquam acidi eidem apponit, unde effervescentia illa fit, quando Calx aqua perfusa fuerit, ob Alkalium particularem cum acidis conflictum. Vim igneam ac maximè urentem possidet, ac præsertim recens, antequam ex Aere humiditatem aliquam absorpserit; cum ergo Vulcaniæ sobolis sit, ac in sinu latentes ignis particulas recondat, nil mirum si subtilissima effluvia insensibiliter eructet, & Operarios graviter afficiat.

Hujusmodi noxas quomodo præcavere possint, nisi sudariola ori, ac naribus apponendo, præsertim dum illam tractant, & aquâ perfundunt, ne in tam magna copia pulvereum nimbum cogatur absorbere, ego non video. Aquam frigidam identidem potare non erit inutile, magnam enim siccitatē, ac faucium ardorem hoc modo consopire poterunt. Oleum amygdal. dulcium cæteris remediis præstare, pro comperto habeo; Lenit siquidem ac temperat quamcumque acrimoniam, ac ulterius id habet, quòd Calcis effervescentiam cohibet; cum quolibet enim fluido Calx ebullit, Oleo excepto, à quo licet madescat, calorem tamen nō concipit. Si ergo contigerit id genus Artificum, sive ex præpar.

narratis affectibus, five aliis decumbere, curanti Medico, & Ægris magis, non parum conducet, pro recta curatione instituenda, nosse, quos affectus ex Arte, quam hujusmodi Operarii exercent, patiantur, & quæ pars potissimum affici soleat, quæ cautio in unoquoq; Artifice, ut superius ad tædium forsan inculcavimus, non exigui erit momenti. Etenim ex *Hipp. Oraculo*: Si pars aliqua ante morbum doluerit, ibi statuitur morbus; facile enim in morbis ad partem imbecillio rem humorum fit decubitus.

4. Aph.
33.

De Lotricum Morbis.

CAPUT XXVI.

Non rarò mihi contigit Lotrices ægrotantes invisere ex variis affectibus è suo opere contractis. Hæ mulieres cùm semper humidis in locis degant, manusque & pedes aquâ humentes habeant, cachecticę fiunt, ac si in hujusmodi opere consenescant, ad hydropem transeunt, quales ex his non paucas observavi; menstruorum quoque paucitate, ut plurimùm laborant, unde malorum Ilias prodire consuevit; neque id adeò mirum est. Etenim si observatio satis frequēs est, multas mulieres menstruas pur.

purgationes habentes nudis pedibus incedendo, seu crura, ac pedes frigidâ ablundo, subita mensium suppressione detineri, multò magis Lotricibus, quæ ex hac Arte sibi quæstum procurant, id evenit; hujus causa est aer humidus, in quo assidue degunt, & balneatio continua, quâ illarum corpora rorantia sunt; Cutis enim pori obstruuntur, unde per exigua dilatatio, ac transpiratus, quare tota cruoris massa crassis succis infarcitur; hinc cachexiæ, Mensium suppressiones, & quæ his succedunt mala.

Aliis quoque calamitatibus succumbunt Lotrices, dum enim ex bulliente lixivio, cui interdum cinerum loco calcem addunt, fumantes vapores captant, tussi primo, mox Dyspnœâ tentari solent. Apud *Gregorium Horstium*, ex *Boneto*, historia, *Sepul. T. 1. l. 2. Sc.* memoratur famulæ cujusdam, quæ dum capite in ahenum lixivio plenum ad linteamina mundanda ore prono fumum exciperet, magnâ pectoris angustia correpta est, quæ ad septennium obstinatè perstitit, donec tandem suffocata interiit; Cadavere aperto repertus est Pulmo lividus, & in illius bronchiis nigræ carunculæ aeri liberum com meatum prohibentes inventæ sunt. Lixiviales ergo fumi, quos non possunt non haurire, naturalem Pulmonum structuram vitare apti sunt, eosdem

deri plus, quàm par est exsiccando, & ad munus suum absolvedum ineptos reddendo.

His addendum, quòd dum linteamina, ac indusia mille sordibus foeda, ut scabiosorum hominum gallica lue inquinatorum, menstruatarum mulierum, abluunt, omnigenam gravium halituum miscellam ore ac naribus excipiunt, ex quibus cerebrum, ac spiritus animales inquinantur. Fissuras prætereà in manibus ob lixivii acrimoniam pati solent adeò graves, ut manuum inflammatio unà cum febre, aliquando subsequatur.

Ut hisce mulieribus, quæ munditiem præstant, Ars Medica gratificetur, videndum quomodò à prædictis affectibus præservari queant; illas ego hortari soleo, ut opere, peracto, vestibus humidis abjectis, siccas induant, in quo certè negligentiores sunt, frictionibus utantur, faciem à fumo ferventis lixivii, quantum possunt, avertant, manus unguento rosato, vel Butyro sæpe inungant, à cibis crassi succi caveant, aliisque erratis in victu. Cum verò actu ex aliquo morbo, ut febribus, cacharris, decumbere coguntur, purgantia validiora exhibenda, ut crassi humores deturbentur; stibiata quoque ex usu erunt, nisi acutus sit morbus, sicuti remedia deobstruentia, & naturalem calorem roboran-

borantia convenient, qualia in cachecti-
cis adhiberi solent.

De Morbis quibus Frugum Cribratores,

& Mensores vexari solent.

CAPUT XXVII.

FRuges omnes, ac precipuè Triticum,
sivè in Puteis, & Scrobibus, veluti
mos est in Hetruria, reconditæ, sive
in Horreis, & sub Domorum tectis, ut in
tota Cispadana, & Transpadana regione,
pulverem subtilissimum semper admixtū
habent, non ex eo solum, quem ex area
ob trituram referant, sed alium peioris
notæ, quem eodem fruges, cum diu asser-
vantur, ex semet ipsis dimittunt. Siqui-
dem cum multo Sale volatili semina ce-
realia turgeant, adeò, ut, si non benè ad
Soles estivos exsiccata recondantur, sum-
mè incalescant, ac in pulverem quàm ci-
tissimè fatiscant, ex iis semper tennes par-
ticule ex cortice, quo vestiuntur, dece-
dunt, quibus accedit pulvis residuus, &
caries ex frugum consumptione, quam
faciunt Tineæ, Teredines, Curculiones,
alięque frugum pestes, & illarum excre-
menta. Hinc quoties frumentum, alias-
que fruges ad moliendum cribrare necesse
sit, vel metiri, cum à rei annonariæ nego-
tia.

tiatoribus huc, & illuc convehuntur, Cribratores, & Menfores ab ejusmodi pulvere adeò graviter infestari solent, ut opere peracto, Artem hujusmodi mille diris ejurare consueſcant. Fauces, Pulmones, Oculi labem non parvam perſentiunt; fauces enim illo pulvere replentur, & exareſcunt, Pulmonares fiſtulæ pulverulentâ materiâ incruſtantur, unde tuſſis ſicca ac ferina ſubſequitur; Oculi pariter valde rubent ac plorant. Sic omnes ferè tum Cribratores, tum Menfores, qui ex tali arte victitant, anhelofi ſunt, cachectici, ac rarò conſeneſcunt, quin facillimè in Orthopnoeam, ac tandem in Hydropem decidunt. Talem porrò acredinem habet is pulvis, ut pruritum ingentem per totum corpus excitet, qualis in Eſſeris interdum obſervatur.

Quare ex fruge tam benigna, quale eſt Triticum, tam pernicioſus pulvis emanet, interdum admirans, ſuſpicari cœpi, latitare in illo pulvere Vermiculos, ſenſibus impervios, eoſq; in cribratione, ac menſura frugum in motum cieri, ac per aerem diſpergi, & ex iis cuti hærentibus, ac per os exceptis, talem ardorem, ac pruritum per totum corpus, ac in faucibus excitari. Celeberrimus *A. Leuwenæk* ſuis Microſcopiis tradit, ſe in frumento quorſdam Vermiculos obſervaffe, quos, nec ineptè, lupos appell.

pellat; verminosam itaque progeniem,
eam esse, quæ hosce Operarios tam gravi-
ter infestet, fat probabiliter credi poterit.

Non minùs quoque admiratione di-
gnum, quomodo ex Tritico, ubi diu in lo-
co concluso, veluti in locis subterraneis,
uti mos est in Hetruria, asservatum fue-
rit, tam noxia exhalatio elevetur, ut satis
sit ad necandum, si quis in dicta loca pe-
dem immittat ad frumentum eximen-
dum, nisi priùs permittatur, ut referato
ostio pernicialis aura paulisper expiret.

Hanc ob causam putat *Zacchia*, non so-
lùm prohiberi posse vicinos, ne tales fru-
mentarios puteos construant, sed etiã cogi,
ut constructos destruant; monetque Civi-
tatum salubritati magis prospici, si tales
putei apricis in locis, quàm longè ab inco-
larum habitatione construantur. Sapien-
ter sanè Lucensis Respu. pro more habet,
uti accepi, quotannis, Augusto mense, fru-
mentum è publicis horreis eductum, &
cribratum solaribus radiis per aliquot
dies exponere, ac postmodum in priorem
locum recondere, quo pacto ad plures an-
nos à teredine, & corruptione frumenta
sua publicum in bonum præservant.

Cur autem Triticum magis quam aliæ
fruges, pulverulentum fiat, ac minus lon-
gævum, quærit *Teophrastus*, & causam re-
fert in horrea, opere rectorio lævigata,

Quæst.
Med. leg.
l. 5. Tit.
4. Q. 7.

l. 4. c. 17.
de hist.
Plant.

calce nempè & arena illita; Sic enim ait, *triticum plus caloris sentire, ac pulverem calidum, & siccum, calcisque illinimentum, calorem fovere*, hancque ob causam putrescere, ac in pulverem dissolui; quam rationem haud quaquam approbat J. C. Scaliger in hujus loci commento; ea enim, quæ calida sunt, & sicca, inquit ille, tantum abest, ut ad putredinem disponant, ut potius ab illa præservent. Putat ergo, pulverulentum triticum fieri, eò, quòd acervatum sufficientem; non habeat transpiratum, *quod enim suffocatum est, fervet ac putret*, ait ille; at ratio isthæc non planè satisfacit; observatione etenim satis compertum est, frumentum, si tamen siccum, & benè custoditum in horreis fuerit repositum, diutius conservari, si multum sit, atque confertum, & nunquam agitetur. Facilem ergò Tritici in pulverem fatiscientiam, ac illius minorem longævvitatem, quàm cærerarum frugum, ex copia partium volatilium, quibus ad turgentiam saturatum est, nec non à laxiori ejusdem textura lubet deducere.

Multæ in hanc rem curiosæ quæstiones examinandæ occurrerent, ni vererer, ne à proposito (quod mihi procul dubio obiectum iri existimo) nimis longè digredi possem. Disquisitione profectò dignum esset; quare Lolium, quod probabiliter esse cre-

creditur degener Tritici Soboles, quando ob ingentes vernaes pluvias triticum in Lolium degenerat, sicuti nuperis annis experti fuimus; quare inquam Lolium ad viginti ac amplius annos integrum & incorruptum servetur, Triticum verò vix quartum annum pertingat, quin fere totum in pulverem abeat; An quòd Lolium compactæ ac durioris substantiæ sit, quàm Triticum, cum verè Lolium, si frangatur & conteratur, manifestè solidius deprehendatur, qua de causa ceteræ fruges, ut fabæ, ciceres, vitæ durabiliores sunt? An potius quòd Tineæ ac Teredines ob amarorem, & ingratum alimentum, quod præstat Lolium, illud averfentur?

Cum annis elapsis ob carbuncularem morbum, quo in his regionibus laborarunt fruges, necesse fuerit Triticum aquâ purâ in magnis vasis diligenter abluere, ac ad solis radios exficcare, observavi, niveum candorem Pani ex frumento sic loto conciliari; quare etiam si frumentum sanum sit, non inutilem diligentiam fore crediderim, illud, antequam ad Molendinum deferatur, diligenter abluere & exficcare. Pro more equidem habent hujusmodi Operarii stropholis fauces, ac nares obvelare, ne à pulvere suffocentur, ac per sæpè frigidâ fauces, & oculos abluere, vestesq; excutere: at neque sic cavendo fatis cavent.

Commodum certè iis esset balneis uti ad abluendas pulvercas fordes, quæ cuti unà cum sudore inhæserint, sed ob illorum defuetudinem ac obsoletum usum, tam grandi beneficio carent miseri Artifices. Neque enim credendum est, à priscis illis Urbium, & Legum Conditoribus tantâ impensâ ac magnificentiâ, non solum in magnis Civitatibus, sed Oppidis quoque publicas Thermas institutas ad solum luxum, ac delitias fœminarum, hominumque otiosorum, qui *crudum Pavonem in balnea ferrent*, sed in hominum exercitatorum, & Artificum commodum quoque, ut paucò ære, aquæ lavacro in iis fordes, ac lassitudinem deponerent, corpusque laboribus confectum reficerent. Quare malè eveniat iis, qui rem tam bel- lam infamaverunt; cùm enim mille flagitia in balneis promiscuis perpetrarentur, illorum usum à Christiana pietate sublatum constat.

Hujusmodi Artifices ergo à frugum carie male mulctari solitos, monere soleo, ut ptisanis, emulsionibus seminũ melonum, fero vaccino, malvarum decoctione frequenter utantur; sic enim ulcerosi pulveris diluitur acrimonia. Cæterùm quando ex Asthmate, aliisque affectibus prædictis laborant, ea remedia adhibenda, quæ iisdem magis conveniant, seu si ex aliis de-
cum-

cumbant, solitâ cautelâ utendum, oculo
scilicet ad partem imbecillio rem semper
intento, ne totus morbi impetus in eam
præceps feratur.

*De Morbis, quibus Lini, Cannabis, ut
sericearum Placentarum Carmi-
natores tentari solent.*

CAPUT XXVIII.

VEstium ac Alimentorum eadem
ferè est necessitas, quæ in ipsis mun-
di primordiis satis apparuit, cum
primævi nostri Parentes post gratiæ chla-
mydem amissam angebantur, ut nudita-
tem suam operirent. Multa nobis suppe-
ditavit Parens Natura, ut ab aeris injuriis
nostra corpora muniremus, veluti lanam,
linum, cannabem, gossipium, quibus ad-
di quoque poterit sericum, quo certè ca-
rere possemus, cum ad fœminarum, ac vi-
rorum quoque velanda potiùs, quàm ope-
rienda corpora sit inventum. Cum hæc
ut plurimum indumentorum sint mate-
ria, non levia sunt incommoda, quæ sen-
tiunt ii, qui circa ea præparanda operam
suam impendunt. Quàm noxia sit canna-
bis, ac lini maceratio autumnali tempore,
cum infestus odor ac graviter lædens satis
longè percipiatur, nemo non novit; haud

secus, qui linum, & cannabem pectunt, ut neri possit ac Textoribus tradi, pro telis conficiendis, malè vexantur. Pulvis enim teter, ac noxius ex hac materia evolat, ut per os ac fauces Pulmones subiens, Operarios ad continuam tussim compellat, ac ad asthmaticam passionem sensim deducat.

E' Galliæ regionibus Italiæ finitimis cannabis Carminatores turmatim per totam Cispadanam, & Transpadanam regionem sub hyemis initium dispergi consuecunt, quando nostri Artifices artem hanc cannabem pectendi adeò benè non callent. Ac profectò homines id genus visere est cannabino pulvere semper obductos, colore faciei pallido, tussiculosos, asthmaticos ac lippos; præterea cùm exerceantur ut plurimum in locis conclusis, ob hyemis asperitatem, quo tempore magis in hoc opere occupati sunt, non possunt, quin dum cannabem unguinibus valdè perunctam pectunt, foedas particulas per os excipiant, sicque inquinatis spiritibus, & respirationis organis infarctis, graves affectus non suboriantur. His accedit, quòd cannabis ac linum, cùm in aquis stagnantibus ac putridis macerentur, ac cæno obruantur, ut infra aquam demersa promptius ad necessariam macerationem deveniant, particulæ illæ, quas Carminatores hau-

hauriunt, non nisi virulentæ sunt, ac humanæ nature prorsus hostiles. In linope-
ctendo gravius, quàm cannabe affici se-
ajunt, forsan quòd pulvis subtilior est, ac
facilius partes spiritales subeat, illasque
ad excutiendâ rem noxiam magis irritet.

Pessimè porrò se habent, qui sericeas
quasdam placentas à serici fabrica resi-
duas pectunt, ut stamen quoddam inde,
conficiant varios ad usus pro urbana gen-
te, utpotè minoris pretii quàm sericum.
Etenim dum Bombycum folliculi, aqua
calente macerati, à nostris mulieribus
(quibus solis id muneris demandatum est,
quasi solum in illorum gratiam Sericum
Natura condiderit) evoluuntur, & in te-
nuissima fila super alabra explicantur, ab
hoc opere filamenta quædam crassa super-
sunt, quibus portiones aliquæ de Bomby-
cum cadaveribus permixtæ sunt, sicque
placentæ quædam conficiuntur, quæ ad
Solem exsiccantur, & suis Artificibus tra-
duntur, ut minutis pectinibus stamen
educant. Qui ergo dictas placentas pe-
ctunt ferina tussi unâ cum magna respi-
randi difficultate infestari solent, pauciq;
ex iis Operariis in hac arte consenescent;
tota verò virulentia in hujus materiæ ela-
boratione è particulis illis cadaverosis
Bombycum, quæ hujusmodi placentis
permixtæ sunt, ortum ducit. Observatio-

ne dignum est, quod parvi hujus insecti excrementa, quando vivit, ac Mori foliis pascitur, si per aliquot dies acervatim projecta in aliquo loco hæserint, donec putrescant, tam gravem odorem postmodum commota exhalant, ut totam viciniam inficiant; quare in aliquibus Civitatibus edicto caveri solet, ne in publicos vicos tales sordes projiciantur, sed extra Urbis pomæria adsportentur.

Habet ergo Insectum hoc, ut multa alia ejusdem generis, veluti Bruchi, & Erucæ, quæ ad instar Bombycum integras Sylvas interdum depascuntur, & in folloculis se recondunt, nescio quid prævum, & corrosivam acrimoniam, pulmonibus infestam. Novi in hac Civitate integram familiam, quæ ex hac arte non paucasopes sibi compararat, miserè obisse, tabe confectam, & hujusce calamitatis culpam in Artem, cui erant perpetuò addicti, à Medicis fuisse rejectam.

Lacteam dietam hisce Artificibus maximè commendare soleo, ut quâ nil sit efficacius ad corrosivam & ulcerantem acrimoniam retundendam. Juscula quoque ex Malvæ, Violarum, Endiviæ decoctione, sive succi depurati ex iisdem herbis, erunt ex usu; seu si sentiant se graviter lædi, aliunde sibi victum quæritent, cum pessimum sit lucrum, quod sanitatem, rem adeò pretiosam pessundet.

De Balneatorum Morbis.

CAPUT XXIX.

INter publica Ædificia, quibus Romana Civitas ad luxum usque eminebat, nil publicis Thermis magnificentius olim visebatur, ac qualis esset illarum magnitudo ex earundem Cadaveribus, ac reliquiis semisepultis satis etiamnum dignoscitur. Neque solum Romæ, sed in aliis quoque Civitatibus, in privatis Ædibus, in Villis ipsis, Balnea conspiciebantur, summâ impensâ constructa, adeò ut severissimus morum Censor, *Seneca*, luxum hunc Romanorum Civium carpens, scripserit; *Pauperem ac sordidum sibi videri, nisi parietes magnis, & pretiosis orbibus refulgerent, nisi alexandrina marmora numidicis crustis distincta essent, nisi vitro absconderentur camerae, nisi aquam argentea Epistomia funderent.* Jam obsolevit Thermarum usus, ac penè modum ignoraremus, quo Balneis Medici ipsi utebantur, necnon vocabula ipsa, structuram, ac tot alia scitu digna, nisi *And. Baccius* in Opere suo laudatissimo de Thermis, *Mercurialis* in sua Gymnastica, *Sigonius* noster de Jure Antiq. Rom. Thermarum historiam è tenebris eruisent, & absolvisent. Cum

Ep. 25.
in po.

in popularium gratiam itaq; ab Imperatoribus constructa essent Balnea, & quælibet Urbis Regio publicas Thermas haberet, ut, cum luberet, quod quotidie fieri solebat, cum Viri, tum foeminae parvo sumptu lavarentur, dum quilibet posset, *quadrante lavari*, ut ait *Juvenalis*, & Pueri gratis lavarentur, ut ex eodem *Satyrico*

Sat. 2. habemus,

Nec pueri credunt, nisi, qui nondum ære lavantur,

innumerabilem profecto credendum est fuisse Servorum, ac Servarum turbam. promiscuam, quæ continuo in Thermis pro hujusmodi ministerio diu noctuque immoraretur, quos Balneatores, seu Aquariolos appellabant. Hanc igitur Operatorum turbam Enidrobiam, in locis humidis concameratis degentem, & corporibus lavandis intentam, modò in Caldario, modò in Tepidario, modò in Frigidario sudoribus, sordibus, Unguentis quoque, quibus erant delibuti, depilandis occupatam, hos Aquariolos, inquam, credere licet variis ægitudinibus obnoxiam fuisse, ut Cachexiæ, crurum tumoribus, Ulceribus, inflationibus, ac Anasarca. Ex Lucilii carmine, quæ agerentur ab hujusmodi ministris, dum corpora eorum, qui Balnea adibant, curarent, satis apparet.

*Scabor, suppellor, desquāmor, pumicor, ornor,
Expilor, pingor.*

Quamvis Jamdudum obsoleverit antiquus Balnearum usus, seu quòd Gymnasticæ exercitationes & ipsæ obsoleverint, in quarum gratiam Balnea videbantur extructa, seu quòd Veteres, ut nonnulli credunt, Indusiorum, ac Interularum, linearum usum non haberent, ac solum laneis vestibus uterentur, ideoque ad fordes abstergendas illis necessaria foret frequens lavatio, adhuc tamen in Urbe, & populosis Civitatibus, aliqua perstant Balnearum vestigia ad valetudinariorum usum, quamvis etiam nonnulli pro decoratione, & munditie per æstatem, Balnea aquarum dulcium adire soleant. Nostra hac ætate, qui infectiones aliquas cutaneas habent, ut scabiem, pforam, gallicam luem, Balnea ista, & Hypocausta adeunt, ubi Balneatores aquâ tepidâ ipsos rite abluunt, ac sæpe parvas cucurbitulas scarificatas toti corpori apponunt, sanguinem satis liberaliter educendo, sicque lotos, perfriictos, & minutatim intercisos, domum dimittunt, idque persæpè, tum ægri, tum Balneatores sine Medici consilio agunt; quod num benè, ipsi viderint; profecto mihi non rarò contigit, nonnullos ex his videre, qui inconsultò falem curationis formam in semet ipsis tentarint,

rint, in summum discrimen perductos, & ob nimiam sanguinis copiam cucurbitulis extractam ferè exanimatos, cum interdum ad 3. vel 4. libras sanguinem educant. Opinio enim apud nonnullos obtinuit, sanguinem cutaneum notæ longè inferioris esse ab illo, qui è Venis majoribus educitur, quasi sanguis per cucurbitulaseductus floridior non esset (incisis quippe arteriis capillaribus) quàm sanguis incisæ Venæ, qui atrior semper apparet. Isti ergo Balneatores huic Arti addicti, quantum observare licuit, pallidi sunt, luridi, subtumidi, cachectici, ac interdum ab iis morbis corripuntur, à quibus cæteros sanare contendunt.

Necum tædio ea repetantur, quæ superius sunt dicta, ad cachexiam, & confimiles affectus curandos, hîc nihil aliud adjiciam, muneri meo satisfactum putans, si solùm innuam, quibus affectibus præter naturam hic, vel ille Artifex premi soleat. Non enim in hoc meo Opusculo mens est integros Morborum Tractatus & absolutas ex aile curationes, cum magna formularum supellectile conscribere, sed tantùm Clinicæ Professoribus monita quædam pro feliciore Artificum curatione suggerere.

De Piscatorum, & Nautarum morbis.

CAPUT XXX.

Non vulgares quoque sunt Piscatorum, & Nautarum morbi; cum enim in Aere humido, aqueis vaporibus saturato, vitam ducant, & victu crasso & pisculento utantur, non possunt, quin pravos succos in Venis congerant, & contumaces obstructions contrahant, quæ interdum in Hydropem desinunt. *Plinius* de natura Salis, corpora Piscatorum cornea appellat, hoc epitheto, ni fallor, usus est *Plinius*, eò quod Piscatorum corpora, ob insolatum, & salios halitus (loquitur enim forsan de Piscatoribus marinis) cornu ad instar indurentur; Salis enim proprietas est exsiccare; veluti fit in carnibus salitis; hac re vera Piscatores, æstate præsertim, cutem habent veluti elephantiam. Extat apud *Riverium* observatio de Muliere quadam Piscatrice, ferina totius corporis impetigine, ac pruritu laborante. l. 31. c. 9.
H. N.
Obs. com.
Ob. 39.

Ulcera quoque in cruribus satis prava pati solent, sicuti magnam totius corporis extenuationem; summam omnes, quos patiuntur affectus, scorbuticam indolem sapiunt, uti scitè annotat de Accolis

Patbol. Med. Se. i. c. 8. **lis** Maris Balthici Celeberrimus *Vvede- lius*, ac testatum reliquit *Glauber*, in suo Tractatu de Consolatione Navigantium, ubi præcisè de illorum morbis tractat. Alii quoque stipticitate laborant Piscatores, & Nautæ, præsertim in Mari, licet sint multò edaciores, quàm qui degunt in terra, ut observat *Helmontius*, cujus causam refert in Aerem salinis halitibus imprægnatum, qui appetentiam acuat, ac simul alvum duriores reddit, necnon in fluctuationem, quæ Aerem continuò recen- tet, à quo fermentationi sanguinis calcar addatur. Sic Clysteres ex aqua marina, non parùm quidem ad secernendum sol- licitant, sed siccitatem post se relinquunt.

de Aer. Aq. & lo. n. 16. Locus est insignis apud *Hipp.* ubi ait *men- tirì homines de salsis aquis per imperitiam, in eo quòd per alvum secedere, eamque solvere putantur, maximè enim contrariæ sunt ad alvi egestionem ac secessum*; hinc videant qui in alvi adstrictione Clysteres acres, & multo sale refertos præscribunt, quan- tum à Divini Præceptoris vestigiis de- vient. Piscatores Ulceribus esse obno- xiose ejusdem quoque *Hippocratis* observa- tio est; etenim aquæ marinæ folum ad Piscatorum Ulcera commendat. Locum istum egregiè exponit *Martianus*; cùm enim parum rationi congruum videatur, ulceribus aquam marinam adhibere, quæ

mor.

mordacitate sua irritandi, ac fluxionem promovendi vim habeat, id rectè tamen Hippocratem præscripsisse, ait, siquidem, cum Piscatorum in maritimis locis degentium Ulcera sint squallida, & sicca, irritatione inducta ad suppurationem, perducì possint, sine qua Ulcera sanare est impossibile; hoc idem observat Gale-^{de Simp.} nus, Piscatorum Ulcera sicca & squalli-^{Med. fac.} da esse pronuncians, ac si essent salita; di-^{l. i. c. 7.} versæ tamen naturæ esse eorum Piscatorum Ulcera, qui in aquis dulcibus, & lacubus artem suam exercent, censendum est; nimia enim humiditatè scatent, ac diverso modo curanda, per exsiccantia, nempe, sed quæ mordacitatem adjunctam non habeant; etenim ex Hipp. *Ulcus siccum sano propius humidum verò non sanum, nam Ulcus humidum est.* ^{de Ulc.}

Hic præterire non licet aureum Divini Præceptoris in re chirurgica monitum; loquens enim loco citato, de aquæ marinæ usu in Piscatorum ulceribus, hæc habet verba. *Si quis parùm utatur, irritant, si excellenter, bona sunt;* Sicubi ergo opus sit acria medicamenta, ut in ulceribus sordidis ad faniem, & putridam carnem abstergendam, in convenienti quantitate adhibenda sunt, ut voto evētus bonus respondeat; absumptio nempe præve materiæ, & exsiccatio; in hoc enim à Chirurgis per se-
pè

pè peccari video, qui parcè utuntur corro-
sivis, & causticis, undè major est noxa, &
mordicatio, quàm utilitas ob remedii in
quantitate impropotionem, non secus ac
fit in Purgantibus, quorum nimis parca-
dos irritat, sed noxios humores non edu-
cit; ut contigit Adolescenti ex Euboea
apud Hippocratem, qui non validam radicem
veratri bibit, & post potionem quarta die
mortuus est, nihil expurgatus.

5. Epid.
2. 16.

Curatio ergo morborum, quibus affligi
solent Enydrobii aliquam peculiarem ob-
servationem exigit; cum enim illorum vi-
ctus à Terræ incolis omninò differat, &
omnibus Aeris injuriis sint expositi, con-
tinuisque pavoribus ob mortis metum,
terreri soleant, non nisi pessimæ indolis
morbos adsciscunt. *Thom. Bartolinus* apud
Bonetum in Medicina Septentrionali asse-
rit, Medicamenta in Mari versantibus in
longè majori dosi esse exhibenda, quàm
cæteris in terra degentibus, ita ut tertia
parte sint validiora, alioquin voto non res-
pondebunt, quod non solùm de Purganti-
bus, sed de Diaphoreticis, Diureticis, &
quibuscumque aliis vult intelligendum.

T. 1. l. 8.
p. 4. 50.
l. c. 9.

Apud Joannem de Vigo Jul. II. Pont. Max.
Chirurgum, caput particulare extat de
febris, quæ Navigantes infestant; ac
profectò cum Navigantes victu crasso, ut
salitis carnibus, aquâ semiputridâ, pane
ver-

l. 9. c. 4. de
Addit.

vermibus semiroso, uti cogantur, non possunt illorum corpora pravis succis non esse referta, ac ad malignas febres disposita; quare remedia generosiora, iis erunt adhibenda.

De Morbis eorum, qui in Salinis operantur.

CAPUT XXXI.

SCitè quidem & eleganter scripsit *Plinius*, nihil Sole, & Sale utilius; addi *l. 31. c. 9. H. N.* potest, nihil esse magis necessarium, Salis necessitatem ad humanos usus providens Natura, seu Divinus Opifex, in ipsis Mundi primordiis Mare Salis Promocondum constituit, ex quo per subterraneos ductus aqua ad summos usque montes deferretur, undè postea aquæ salæ fontes & scaturigines emanarent. Hinc Sal fossile, & nativum variis in locis habetur, spontè Sale concrecente, dum aqua illa falsa, præterfluit; nisi putemus in ipsa Mundi fabrica Deum Salis montes condidisse. Sal factitium, & cujus magis communis est usus, ex aqua marina habetur, quæ à maris æstu in fossas quasdam, & areas deducta, per æstatem ab urenti Sole exsiccat, copiosè in fundo residente Sale.

Hisce regionibus, ac toti penè Italiæ magnam Salis factitii copiam suppeditat

P

Cer.

Cervia Civitas ad Maris Adriatici littus posita, Ravennatensi Ecclesiæ olim immediate subdita. Libenter equidem Urbem illam adissem, verum tantum otii à meis occupationibus impetrare non potui. Curavi itaq;, ut per literas scirem, id quod optabam, quod humanissime præstitit D. Joseph Lanzonius Ferrariensis, Medicinæ Professor Clariss. At non tam opportunè ejusdem literæ sunt delatæ, ut caput istud referre possem inter eos Artifices, qui circa mineralia operantur. Ex literis igitur à Medico in ipsa Civitate Cerviæ Medicinam faciente scriptis, scire licuit, in illa Civitate, ac illius Salinis, Aerem spiritibus corrosivis esse adeò saturatum, ut ferrum arrodatur, quod paulatim, ceræ ad instar, emollescit, ac in pulverem fatiscit. Operarios verò omnes fere Cachecticos esse, Hydropicos, & sordidas plagas in cruribus gestare. Eosdem quoque summè voraces esse, & bibaces, ut nunquam saturentur; hinc persæpe in iis Operariis repentinos interitus contingere, modum illos curandi varium inibi esse, prout varii ac diversi Medici eò sunt crebrò conducti; per exigvum tandem esse remediis locum, in acutis saltem, qui soporosos affectus semper comites habent, idq; propter Salis copiam, seu montes ipsos Salis, quos summâ admiratione se cōspexisse, ait F. Leander

der Albertus in ejus Civitatis descriptione. Credibile est magnam spiritus Salis copiam elevari, qui totum aerem illum ad saturitatem acido corrosivo impleat, ut Martem arrodant, nec non in Operariis illis sanguinis indolem, quæ dulcis, & benigna esse debet, ad summum acorem disponat; hinc postea Cachexiæ, Hydropes, crurum Ulcera, quæ ex sui natura à luxuriant acido foventur, ortum habeant.

Causam porrò tantæ appetentiæ ac edacitatis, quasi Bulimo laborent, in eundem Salis acidum spiritum stomachi fermentum acuentem, rationabiliter fas est referre. Caninam appetentiam, quam Vino solui scripsit *Hippocrates* in aphorismis, ab acido præternaturali in ventriculo stabulante progigni, Veteres quoque cognovere, qua de causa Vina generosa, & meraca ad talem affectum præscribebant, nec non pingua edulia, & quæcumque alia, quæ ex multo parantur oleo, ut in commento hippocratici Effati exposuit *Galenus*, ut quæ apta essent acidum stomachi fermentum infringere, ac dulcificare, eò modo, quo acidi spiritus, Vini spiritu dulcificari solent. Bibacitatis causam pariter referre licet in salvas exhalationes, seu in serosam colluviem, quâ scatent, & ad hydropisim sunt dispositi cum sitis perpetua Hydropicos comitetur.

Num revera tam graves affectus ex solo Salis spiritu, quem unà cum aere inspirato Operarii combibunt, an verò ex aliis causis, ut ex aere alioquin parùm salubri, cùm Civitas in hoc pessimè audiat, mihi non satis compertum. Ex relatione mihi communicata, ab incolis Urbem illam penè desertam esse habeo, ideoq; ex summorum Pontificum privilegio, eidem Civitati concessum, ut ex quacumque regione Exules ibi tutum Asylum habeant, & ære alieno obstricti, qui hanc Civitatem pro domicilio sibi delegerint, ad debiti solutionem non possint cogi, verùm ad debitum Nature persolvendum facillimè adigi solent. Profectò multis aliis in locis, ubi Sal conficitur, non tam graves noxas patiuntur Operarii, ut sola acidi spiritus exhalatio culpari possit. Urbs Veneta, Adriaci Maris Regina, populosissima est, & quanvis à marinis exhalationibus sit circumsepta, satis tamen salubri Cœlo fruitur, quæ de re videatur Opus elegantissimum D. Lodovici Testi Venetiis Medicinæ Professoris Celeberrimi. In Agro Placētino Putei sunt aquæ salis, ex qua decocta Sal elicitor, & cum portione aliqua bubuli sanguinis granulatur, nec Operarios, qui complures sunt (cùm inter magnos proventus Ducalis Cameræ Salis fabrica censeatur) tam graviter affici accepi.

Rem

Rem valdè operosam esse Salis fabricā,
ut tam graves affectus Operariis, non so-
lùm ex materia, quam tractant, sed ex la-
boribus etiam, quos sustinent, subsequi,
sit satis probabile. Quibus ærumnis ex-
positi sint hujusmodi Artifices videre est
apud *Georgium Agricola*m, qui multus est
in hac re, & non solùm diversa artificia,
pro aquis Salsis coquendis, seu aquâ maris
salsâ in areas corrivanda, sed Ministros
quoque operantes describit, quos ait ob
nimium Officinarum calorem, capita tan-
tummodo pileis stramineis, & verenda sub-
ligaculis tegere, cætera nudos esse. Quare
& ab ignis vehementia, & æstivis calori-
bus, aliisque ærumnis vexari solent.

l. 12. de
re met.

Non ibo tamen inficias, quin Opificium
hujusmodi Operariis suis non sit admo-
dum infestum; observo etenim, quòd in
Cameris, ubi Sal Cerviâ ad nos aduectum
reponitur, ut postea per totam Estensem
Ditionem distribuatur, parietes semirofi
sunt, ita ut inter lateres rimæ veluti quæ-
dam extent, quod marini Salis spiritui esu-
rino adscribendum, qui Alkali calcis præ-
sertim aggrediatur, ac illo saturetur, sicut
fit, quando in confectiōe Salis Placen-
tini, ob admixtionem sanguinis, vel fellis
bubuli, acidum Salis sanguinis alkali arri-
pit, unde sequitur granulatio. Sic obser-
vare licet eos, qui in Tabernis publicis con-

tinuò morantur, ut Sal divendant, ut plurimùm decolores, & lubricæ valetudinis esse.

Miseram profectò horum Artificum conditionem esse pronunciare licet; etenim, cum Sal ut plurimùm, in Italia saltem, in locis maritimis, ubi maris aqua in fossis, & areis conclusa restagnat, atque ob id aerem inquinat, ac non tam facilè sit Medicos reperire, qui hujusmodi in locis Medicinam exercere velint, per sæpe infelices Operarii acutis morbis correpti citissimè, remediis destituti pereunt, vel lentâ ægitudine contabescunt. Rationi tamen congruum, ut Medici in hæc loca conducti, in curandis hisce Operariis valdè cauti sint, præsertim in venæ sectione præscribenda; sanguine etenim à falsis exhalationibus dissoluto, ac ad diacrisim pronò, facilè, sectâ venâ, subsequenter exolutiones, & morborû in pejorem statum lapsus. Purgationes potiùs, eæque fortiores, videntur magis propriæ, ut quæ serosam colluviem valeant educere, & alkali, quo omnia ferè purgantia præpollent, acidam humorum diathesim temperare. Vina generosa, aromata, & quæcumque Sale volatili prædita sunt, Tabacum mastigatum, & Decocta ipsa ex Tabaci foliis, summum, quæcumque acorem sanguinis infringere apta sunt, in usum erunt revocanda.

Mo-

Modus, quo Salis spiritus communiter so-
let dulcificari, spiritu nempe Vini rectifi-
cato, pro regula veluti Polycleti esse pote-
rit ut sciri possit, quonam remedii genere
in hisce Artificibus curandis sit utendum.

*De Morbis quibus tentari solent
Statarii Artifices.*

CAPUT XXXII.

HActenus de iis Artificibus, quibus
ob materiæ pravitate, quam
tractant, morbi cōtingunt; modò
ad alios Artifices, quibus aliis ex causis, ve-
luti situ quodam membrorum, ac motio-
nibus corporis incongruis, morbosi affe-
ctus succrescunt, dum operantur, quales
sunt Artifices tota die stantes, sedentes,
proni, incurui, currentes, equitantes, vel
quomodolibet sua corpora exercentes, lu-
bet divertere. Primò ergo Statarii Arti-
fices in Scenam prodibunt, ut Fabri ligna-
rii, dolantes, secantes, Sculptores, Fabri
ferrarii, murarii, alique, quos hic non
referam, ne nimis longam Operariorum
nomenclaturam instituiam. Artes ergo
Statariæ suos Artifices Varicibus potissi-
mum obnoxios habent; ob motum enim
tonicum muscutorum, tum fluentis, tum
refluentis sanguinis cursus retardatur,

unde in crurum venis ac valvulis restagnat, ac tumescencias illas efficit quas Varices appellant. Musculorum distentio quantum valeat ad sanguinis naturalem motum remorandum, cuilibet facile est in semet ipso experiri, proprium pulsum, in brachio distento observando, quem valde exilem deprehendet. Distentis ergo crurum, & lumborum muscularibus fibris, comprimuntur arteriæ deorsum tendentes; quare arctato spatio, non eo impetu, ut solent in deambulantibus, ex alterna musculorum actione, sanguinem protrudunt. Hinc sanguis, qui ex arteriis in venas remigrat, vim necessariam ab arteriarum appulsu non obtinet, ut fursum per lineam perpendicularem ascendat, idcirco suo impulsore à tergo destitutus inibi subsistit, & Varices in cruribus efficit. Sic

Sat. 6.

Juvenalis de Haruspice (cum id genus hominibus mos esset diu stare, ad extispicia intentis)

——— *varicosus fiet Haruspex.*

Olim diu stare, ac tam firmo talo, ut vix, quis dimoveri posset, exercitii generat, & Romanæ militiæ peculiare, veluti in sua Gymnastica tradit doctissimus *Mercurialis*, ubi ait, satis probabili conjectura *C. Marium* varicosum factum, eò quod, ut fortissimum Ducem decebat, stare in acie consuevisset. Sic *Vespasianus*, *Suetonio* referen-

l. 6. c. 1.

rente, dicere solebat, Imperatorem stantem mori debere. Propterea C. Marius, ut pote stationi assuetus in uno crurum stando sibi Varices excindi passus est. Poetarum Princeps quoque, *Aeneam* describit stantem, dum illi Japis Medicus sagittam infixam studeret evellere. l. 12.
Aene.

*Stabat acerba fremens ingentem nixus in
bastam*

Aeneas

Admiratione dignum est quod A. Gellius l. 2. Noe.
Att. c. 1. refert de Socrate, qui stare solitus dicitur, pertinaci statu perdius, atque pernox, à summo lucis ortu, ad solem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iisdem in vestigiis, ore, atque oculis eundem in locum directis, cogitabundus, tanquam quodam secessu mentis atque animi factò à corpore.

Ulcera quoque in cruribus, articulorum imbecillitatem, nephriticas passionnes, sanguinis mictum, statariæ Artes solent inferre. Servos in Aulis Principum non paucos observavi valde conquerentes de Renum dolore, nullamque aliam causam, quàm continuam stationem ipsimet, nec malè agnoscunt; corpore enim in situ erecto stante, lumbarium musculorum fibras intentas esse necessum est, ac Renes necessariò in consensum trahi, ut non tam liberè cursum naturalem peragat sanguis, nec à sanguine serū secernatur, undè postea

Itē prædicti affectus subsequantur.

Stomachi quoque imbecillitas Statariam vitam comitatur; in statibus enim & in figura erecta stomachus necessario pensilis est, non sic autem in sessili vita, & figura inflexa, in qua ventriculus intestinis incumbit; hinc quoties stomachi passione aliqua laboramus, totum corpus ad anteriora inflectimus, ac genua, & crura contrahimus. *Hist. Na. Cent. 8.* Observatio doctissimi *Baconis* est, damnatos ad remiges, licet tot ærumnis expositos, satis pingues esse, & boni habitus, eò quia sedentes remigent, & artus, magis, quam abdomen, & stomachum exerceant, quod etiam in Textoribus observatur, qui manus ac pedes eodem tempore exercent; partibus autem externis motis, & internis quiescentibus, pinguiora fiunt, & habitiora corpora, quàm in statione, ac deambulatione, quibus lassitudo facile subsequitur.

Quare autem tanta defatigatio stationem, licet non adeò diuturnam sequatur, si conferatur cum deambulatione, & cursitatione, quanvis longa, non indignum est disquisitione; communiter creditur id fieri ob motum tonicum musculorum omnium antagonistarum, tum extensorum, tum flexorum, qui stent in continua actione ad hoc ut homo erectus perstet; ast opinionem hanc evertit doctissimus

Borellus, qui demonstrat retentionem brachii in directum fieri sine actione musculorum flexorum, sed per solam actionem extensorum, idemque fieri in figura erecta hominis, ubi omnes flexores feriri ait, operantibus solum extensoribus. Rationem verò cur ex statione tanta fiat lassitudo, idem ingeniosissimus *Scriptor* ex continuata eorundem musculorum actione deducit; Naturam enim ait alterna, & interpolata actione gaudere, & recreari, atque hinc fieri, ut deambulatio non tantam inferat lassitudinem, aded ut stantes minùs delassentur, si alternatim pedi uno insistant; hunc naturæ genium in Brutis animantibus observare, est, sicuti in Pullis, qui pedi uni aliquandò insistent, altero sublato, ac in quadrupedibus, cùm interdum observentur Asini, dum stare coguntur, alterum ex posterioribus pedibus superpedi imponere.

Non solum autem in corporis motionibus grata est hæc alternatio, sed in omnibus penè naturalibus functionibus. Etenim si fixo obtutu objectum aliquod spectemus, si eundem sonum auribus percipiamus, si eadem epulæ in conviviiis apponantur, si iidem odores nares pertingant, molestia percipitur; tam grata est Naturæ alternatio, & vicissitudo. Sic Hebræi in Deserto celesti manam pasti Ægy-

de mot. Anima. Prop. 131.

pti allia, & cæpas votis optabant, sic ut
Art. Poe. ait Horatius;

Ridetur chorda, qui semper oberrat eadem.

Qui ergo Stataris artibus addicti sunt, quotiescunque se offerat occasio, monendi sunt, ut cum possunt, continuatam stationem interrumpant, vel paululum sedendo, vel deambulando, vel quomodo libet corpus movendo. Id genus hominibus salubria erunt ea, quæ lassitudinem tollunt, & partium tonum restitunt, ut frictiones humidæ, fomenta, balnea. Pro Varicum verò curatione, Ulcerum Renum, Herniarum, cæterorūq; affectuum consulendi erunt Practici Auctores, qui de his scripsere; non enim mihi animus est curationes particulares morborum, ne actum agere videar, instituere, sed Professoribus in praxi proVectis innuere, quibus affectibus obnoxii sint Artifices.

*De Sedentariis Artificibus, ac
 illorum Morbis.*

CAPUT XXXIII.

Qui porrò Sedentariam vitam degunt, Sellularii Artifices propterea dicti, veluti Sutores, & Sarcinatores, suos particulares morbos patiuntur,

tur. Sutores propriè dicuntur, qui calces
fuunt, unde *Martialis* de Sutore quodam l. 9.
ad tantum divitiarum à fortuna evecto
ut ludum, hoc est gladiatorium Spectacu-
lum, populo exhibuerit, ad Musam con-
versus, sic lusit.

*Frangere leves calamos, & scinde Thalia li-
bellos,*

Si dare Sutori calceus ista potest.

Sarcinatores verò sunt, qui vestes fuunt;
utrumque tamen Artificum genus, &
quotquot alii Artifices, cum Viri, tum,
fœminæ, qui sedendo opus aliquod mo-
liuntur, ob vitam sedentariam, & infle-
xam corporis figuram, dum tota die se-
dentes in Sutrinis Opificiis suis incum-
bunt, curvi fiunt, gibbosi, ob stipo capite,
quærentibus aliquid similes. Simitas verò
potiùs est, quàm vera gibbositas; nam si-
mitas æqualis est, in qua dorsi vertebræ
æqualiter extuberant; etenim cum non-
nisi curvi opera sua perficiant, fieri ne-
quit, quin vertebrarum ligamenta in par-
te extrorsum vergente distrahantur; &
callositatem aliquam contrahant, ob
quam ad naturalem suum situm redire,
nequeant. Simitatem hanc observavit
Vuedelius in Sutore jam sene, quam simi-
tatem incurabilem ait fuisse ob neglectū
in Juventute malum.

*Pathol.
Dogm.
Se. I. c. I.*

Sarcinatores autem dum vestimenta,
con-

conſuunt, cum ferè ex neceſſitate crurum alterum ſuper femur inflexum cogantur detinere, crurum ſtupore, claudicatione, iſchiade, non rarò tentari ſolent; quare,

Aulul. ſic *Plautus*.

Ac. 1. *Pervigilat noctes totas, tum autem interdum,*

Quaſi claudus Sutor, domi ſedet totos dies.

Ridenda certè res eſt Collegia iſthæc Sutorum, & Sarcinatorum aliquandò intueri, diebus quibuſdam feſtis iſſis ſolemnibus, cum per Urbem ritè ac bini procedunt, ſeu cum aliquem ex iſſorum Collegio vitâ functum ad Sepulchrum comitantur, ridenda res eſt, inquam, agmen illud incuruum, gibboſum, claudicans, & modò in hanc modò in illam partem propendens conſpectare, quaſi omnes, datâ operâ, ad huiusmodi ſpectaculum fuiſſent delecti.

Scabioſi quoque, decolores, ac mali habitus eſſe ſolent ſedentarii Artiſices, Sarcinatores potiffimùm, ac Mulieres, quæ ſuis in laribus die ac nocte, ut victum ſibi quærintent, acu operantur; hæc enim mala in exercitatos comitantur, nam vitium capit ſanguis, ni moveatur corpus; unde illius excrementa in cute reſtitant, & univerſus corporis habitus deſœdatur. Alvũ quoque molliorem habent, ſecũs quam homines exercitati, quorum fæces paucae ſunt,

sunt, flavæ, duræ sicuti docuit *Hippocrates*, 2. *Prorrhe.*
 Apud eundem *Hippocratem* extat historia 7. *Epid.*
 de Cleotimo Sutore, cui alvo liquefacta, n. 30.
 multo tempore, & calore oborto, juxta Hepar
 tumor tuberculofus ad imum ventrem descen-
 dit, & alvus liquefacta fiebat. Similiter 4. *Epid.*
 alium describit, qui in Sutrina decumbe- nu. 9.
 bat, & sanguinem è naribus effudit, cui
 postmodum secessus modici facti sunt.

Malâ igitur intemperie, & multâ vitio-
 forum succorum redundantia laborare,
 solent hujusmodi Artifices ob vitam Sel-
 lulariam, quam degunt, ac præsertim Su-
 tores. Non sic tamen multi alii Artifices,
 qui sedendo operantur, uti Figuli, Textor-
 es, qui brachia & pedes, totumq; corpus
 exercent; ac propterea saniores sunt, ut
 quibus sanguinis impuritates facilius per
 hujusmodi motum discutiantur. Textor-
 estamen ob violentum motum, & ma-
 gnos nixus in crassioribus, & cannabinis
 telis, lumborum dolorem pati solent; &
 quia ministerium hoc Mulieribus potissi-
 mum demandatum est, quæ utero gerunt
 facile abortiunt; fœtus enim ab illa con-
 cussione excutitur, præsertim si sint Mu-
 lieres urbanæ; rusticanæ etenim magnis
 laboribus assuetæ, non tam graviter à tex-
 torio opere afficiuntur. Non solum autem
 Textores, sed omnes sellularii Artifices
 lumborum dolore premi solent. Notum
 est

est *Plautinum* illud, *Lumbi sedendo, Oculi spectando dolent.*

Quænam præservatoriæ cautiones hisce Artificibus præscribi possint, quando causa occasionalis perstet, ac se, suamque familiam quotidiano victu sustentandi necessitas urgeat, ego non video. Purgationes tamen vere, & autumno institutæ id præstabunt, ut tam ingens, non acervetur crassorum humorum multitudo, ac rariùs ægrotent. Monendi quoque sunt, ut festis saltem diebus corpora exerceant, & plurium dierum ob vitam sessilem damnum, alicujus diei utilitate aliqua ex parte compensent. Cum autem actu in lectis decumbunt, sive ob enarratos, seu alios affectus, humorum evacuatio molienda, ac partibus, quæ ex Artis ministerio magis laborant attentè prospiciendum, ad eas enim facilis est metastasis. In hanc rem locus memoratu dignus est apud *Hippocratem*, ubi duos Artifices describit, *manu laborantes*, ut ipse ait, quorum unus farmenta torquebat. Ambo cum à tussi vexarentur, *dextera resoluti cessaverunt à tussi*; subdit autem eos, *qui equitarunt, aut iter egerunt, in lumbis, ac femoribus resolutos esse*; tam prona via est ut humores ad eas partes confluant, quæ nimis exercitæ firmitatem ac robur amiserint.

4. Epid.
lib. 27,

De Morbis Judæorum.

CAPUT XXXIV.

JUDæorum natio, cui nullam aliam similem inter homines reperire est, ut quæ nullibi sedem habet, & ubique gentium est, quæ otiosa simul, & negotiosa est, quæ neque arat, neque occat, neque ferit, metit tamen; hæc igitur natio, non tam vitio generis, ut vulgò creditur, seu ob pravum victum, quo utitur, quàm ob artes, quas exercet, variis morbis & ipsa exercetur. Putor etenim tanquam innatus, & endemius Judæis falsò adscribitur; qui enim in plebe observatur, provenit, & quia sint illi angustæ domus, & res angusta domi; cum enim Hierosolymis degerent, Regali in Urbe, nitidos, & benevolentes fuisse censendum est.

Omnes ferè itaque Judæi, ac plebs potissimum, quæ majorem illorum constituit numerum, Sedentarias, ac Statarias artes exercēt. Sutrinæ etenim, & vestium antiquarum reconcinnationi addicta est, multòque magis inter ipsos Fœminæ, tum puellæ, tum nuptæ, quæ acus ministerio victū sibi quærunt; illæ etenim neq; neant, neque pectunt, neque texunt, neq; ullam aliam Minervæ artem, quàm fuendi, norunt.

runt. In hoc autem ita præstant, ac excellunt, ut vestes laneas, sericeas, & cujuscunque generis ita compingant, ut nullum futuræ vestigium appareat; Romæ vocant *rinacchiare*. Quarè vestibus lacris ex pluribus frustulis egregiè compactis popello incauto illudunt, ac tali mango-
nio victitant.

Opus id multam exigit oculorum intentionem, propterea Mulieres omnes Hebrææ, sutorio operi intentæ tota die, ac ad multam noctem, ad tenuissimum filū lucernulæ, ac languidulum lumen, quale habent sepulchrales Lucernæ, non solum omnia sedentariæ vitæ incommoda subeunt, sed etiam temporis progressu multâ visus imbecillitate laborant, ut cum 40. ferè annum attigerint, lusciosæ, ac Myopes evadant. His accedit, quòd cùm in omnibus ferè Civitatibus Judæi malè habitent intra vicos angustos conclusi, ac Mulieres Hebrææ, quolibet Anni tempore, ad fenestras apertas pro lumine captando consistant, opus suum exercendo, fit ut illarum capita varias adsciscant ægritudines, ut cephalalgias, aurium, ac dentium dolores, gravedines, raucedines, lippitudines, undè plurimæ ex his, saltem è plebecula, surdastræ sunt, lippæ, ut olim Lya, edentulæ, gibbæ, & claudæ, ut superius de Sutoribus diximus.

Homines porrò in Tabernulis suis tota die, aut sedentes, vestes confarcinando, aut stantes observando, cui centones suos veteres divendant, omnes ferè cachectici sunt, melancholici, tetrici, ac ut plurimum scabiosi; pauci enim sunt ex Hebræis etiã ditioribus, qui pruriginoso aliquo affectu non laborent, adeò ut talis sceditas morbus ipsis gentilitius credatur, & quasi hæreditarius, ut qui Elephanticæ labis, Judææ genti olim familiaris, tanquam soboles existat.

Præter sutorium opus, gens Hebræa pro more habet, saltem in Italia, Culcitrâ laneas, postquam ad annos aliquot in cubilibus, ob quotidianum cubatum lanâ compressâ, duriores redditæ fuerint, illas refarcire, lanam super crates vimineas virgis verberando, & excutiendo, sicque molliores culcitrâs pro faciliore cubatu reddere, quo ministerio lucrum non parvum per Civitatis domos hinc inde referunt; verùm Lanam illam veterem multoties profectò permictam, & conspurcatam, sic excutiendo, & carminando, multum sordidi pulveris per os hauriunt, unde graves noxas sentiunt, tussim vehementem, dispnoeam, & stomachi subversionem. Multos ex his ego novi ab hujusmodi exercitio malè mulctatos, ac ad tabem insanabilem deductos, ipsiismet fa-

tentibus, ac Artem hujusmodi tanquam
fui exitii causam execrantibus. Pulverem
hunc, non tam exitialem ex lana vetera-
scente, quàm ex impuritatibus è cuban-
tium corporibus in ipsa relictis esse cre-
diderim. Nobis certè prò more est, ubi
aliquis ex familia mortuus fuerit, & iusta
illi fuerint persoluta, Lotricibus Lintea,
Indusia, & quidquid aliud ægritudinis tē-
pore usui fuerit, tradere repurganda, &
emaculanda, necnon Judæum accersere,
qui culcitrās laneas in aprico loco ritè
excutiat, ac repurget; quare gens ista, non
secùs, ac Libitinarii, in hoc opere non po-
test, quin morticinum aliquod combibat,
& eodem tempore Pulmones labem ali-
quam contrahant.

Ex lineis, & cannabinis vestibus vete-
ranis, & longo usu attritis, aquâ remolli-
tis, putrefactis, & contusis, uti norunt
omnes, Charta scriptoria conficitur, in-
genioso sane, ac admirando artificio Vete-
ribus incognito, qui pro scriptione, cera-
tis tabellis, membranis, seu papyro ex
Ægypto advecta utebātur. Gens ergo ista
quæ lucro inhians, pro more habet publi-
cos proventus conducere (uti etiam anti-
quitùs, de quo *Juvenalis*) spolia ista, per
Urbem viciatim clamitando, vili pretio
emit & colligit, ut postquam ex iis ingen-
tem massam collegerit, illam chartariis

Arti-

Artificibus divendat. Cum ergò lares suos Judæi fascibus istis coemptis onusti redierint, ipsos diligenter evolvunt, ac advertunt, ne quid lanei, vel sericei operis intermixtum sit, id enim abjiciunt, tanquam inutile ad chartam conflandam (quamvis in Musæo Septaliano Charta Chinenfis ex Serico conflata ostendatur) postmodum ex ejusmodi sordidis spoliis magnam struem in Tabernis suis conficiunt. Mirum est autem, & vix credibile quàm ter halitus expiret, quotiescumque Camarinam illam movent, & saccos ingentes implent, ut ad Chartariorum Officinas sordida merx ista deferatur.

Tussiculosi ergo, anhelosi, nauseabundi, vertiginosi, in hujusmodi opere fiunt. Quid enim sordidius, quid magis abominandum excogitari potest, quàm sordium omnium in unum collectus cumulus, ex hominum, mulierum, cadaverum, inquinatis spoliis, ut miserandum non minùs, quàm horrendum spectaculū sit, Currus hujusmodi paupertatis, ac humanæ miseriæ reliquiis onustos intueri.

Videndum itaque, quomodo genti huic succurramus, ne tam malè ab artibus suis afficiantur. Ego quidem iis, tum maribus, tum fœminis in opere sutorio occupatis nihil magis salutare censeo, ac magis cōmendo, quàm corporis exercitium, quo

nihil præstantius ad obstructions expediendas, nativum calorem roborandum, coctiones perficiendas, transpiratum promovendum, & scabiē fugandā. Suffurentur itaque, Mulieres præcipuē, quæ futuro operi sunt intentę, horas aliquot in valetudinis gratiam, ut corpus recreent, ac manus, & oculos de tabula, uti dici solet, removeant, ne oculis captæ inertem postea, & miserabilem vitam trahere cogantur. Purgationes iisdem frequentes ex usu erunt, sed blandę, ut ex electuario lenitivo, pillulis ex aloe, Rheobarbaro, & similibus, ne tam magna humorum congeries in illarum corporibus cumuletur; non ita verò V. S. iis salutarem esse veluti purgationem, mihi compertum est; facile enim in iis exolvuntur vires ob sanguinem spiritibus effœtum, & evanidum, præter id, quòd illorum mentibus altè infixæ hæret opinio (quæ tamen non multum à verò abludit) imbecillitati visus, nihil magis perniciosum, quàm V. S. Cauteria brachiis, vel femoribus facillimè admittunt, ac salubria deprehendunt, cùm Natura Emissarium habeat, per quod impuritates paulatim excernantur.

Iis porrò, qui attritis indumentis colligendis, ac culcitris repurgandis addicti sunt, valentiora remedia præscribenda, quæ particulas absorptas per inferiora, vel
fu-

superiora, quod expeditius, educant. Stibiata propterea magis ex usu erunt, nec non alexipharmaca, quæ virulentiam expugnent, veluti aceta Theriacalia, Theriaca ipsa, & similia; Osetiam, dum operi intenti sunt, oxycrato identidem coluendo, faciem pariter ac nares obvelando, ne atomi illæ volantes corporis penetralia tam facile subeant.

De Cursorum Morbis.

CAPUT XXXV.

PRISCIS temporibus, quibus Ars Gymnastica colebatur, inter ceteras exercitationes, non solum propter gymnica certamina, sed bellica quoque, numerabatur cursus; exercebantur enim in publicis Gymnasiis Pueri, tum Ingenui, tum Servi, ac à Pædotribis ad cursum instruebantur, nam in ludis, & publicis spectaculis Stadium currebant, ut coronam lucrarentur.

Hujusmodi exercitii genere homines ad prælium aptiores reddebantur, nimirum, veluti aiebat *Vegetius*, ut majori impetu in hostes ruerent, ut loca opportuna celeriter occuparent, vel hostibus id facere volentibus præoccuparent, ut fugentium terga facilius comprehenderent; quod exercitationis ge-

nus apud Turcas in hos fines laudanda
disciplina in usu est, militiam suam ad
celerem cursum assuefaciendo. *Plato* fœ-
2. de leg. minas quoque in cursu exercendas vole-
bat, ut ad militaria munia, & patrios la-
res tutandos suam operam præstarent.
Principes, & Imperatores, non solum (te-
ste *Suetonio*) sed & Nobiles Romani quo-
que suos Cursores habebant, quos *Pueros*
à *pedibus* appellabant. Nostrâ hac ætate
talium exercitationum obsolevit usus;
Principes solum, aut Viri Nobiles, Servos
habent, quos *Lachè* appellant, quorum
munus est Currum, ac Rhedas præire ve-
lociter currendo, seu interdum cum lite-
ris locum aliquem adire, ac responsa ad
suos Dominos magnâ pernicitate redeun-
do referre.

Id ergo hominum genus à variis mor-
bosis affectibus vexatur. Herniosi ut plu-
rimum fiunt, & Asthmatici, quod infor-
tunum etiam in Equis Cursoribus per sæ-
pe animadvertimus; Hæmoptoici quoque
non rarè evadunt; Sic *Acanthio* Servus
Mcnech. apud *Plautum* ex nimio cursu cum Hero
Att. 1. conquerens, penè confectus, ut vix ha-
litum duceret, sic agebat,

*Tua causa rupi ramicem, jamdudum spu-
to sanguinem.*

cui herus *Chremes* respondens,

*Resinam ex melle Ægyptiam vorato, sanum
feceris.* En

En quomodd, antiquitus quoque, refinacea in morbis pectoris commendabantur. Macilenti prætereà fiunt, juncei, ac tanquã Canes Venatici, absumptis unà cum sudore partibus sanguinis spirituosioribus, ac simul lymphâ nutritiâ; Morbis quoque capitis vexari solent, undè *Aristoteles* quærebat, quî fieret, ut cum motus excrementa ad inferiora deturbare soleat, cursus velox capitis morbos accerferet; cujus rei (omissis iis, quæ à *Septalio*, *Guastravinio*, & aliis expositoribus dicta sunt) vera causa est, quòd in concitato cursu, pulmonares vesicę nimis inflentur, ac reduci sanguini per venam cavam supra Cor veluti remora iniiciatur, ne tam liberè in vasa pneumonica influat, ex quo fiat, ut in capite necessariò restagnet, & graves morbos excitet, quod non evenit in cursu moderato, qui potius aptus est humores ad inferiora promoveri.

Sec. 5.
Prob. 9.

Cursori prætereà in acutos, & graves pectoris morbos persæpe incidunt, veluti Pleuritides, Peripneumonias; ventis enim, ac pluviis expositi vestibulq; levis armaturæ induti, cum toti sudore diffluant, ac postmodum perfrigerentur, cutis poris obstructis, non possunt quin exitialibus morbis corripiantur, ac præcipuè in partibus spiritalibus, quæ in cursu magis laborant, & incalescunt; Urinas quoq; cruentas in-

ter-

terdum mingunt, venulâ aliquâ in Reni-
 bus disruptâ, quam ob causam *Celsus*, ubi
 28. c. 4. renes fuerint malè affecti cursum impro-
 bat. Herniosi quoque facilè fiunt, perito-
 tonæo ob aerem nimis compressum, & co-
 1. 3. c. 53. hibitum disrupto vel dilatato; hinc *Paulus Ægineta* scripsit iis, qui bubones & ru-
 pturas habent, à cursu cavendum esse.

In cursu majorem esse aeris inspirationē,
 quàm expirationem pro certo est; ut vires
 enim ad cursum continuandum persistant,
 necesse est, ut Aer intra Thoracis caveam
 cohibeatur; laxatis enim per multam ex-
 pirationem Thoracis musculis, concidere
 experimur vires; inflato verò Thorace,
 Pulmonibusque distentis, musculorum,
 ac fibrarum totiùs corporis tonus firma-
 tur. Si tamen cursus sit nimis concitatus,
 ac longus, multo Aere oppletis Pulmoni-
 bus, Pulmonares vesicæ inflantur, & san-
 guini à dextro cordis sinu per vasa pneu-
 monica transeunti remora injicitur, ar-
 ctatis quippe, & compressis ductibus; hinc
 vaforum ruptiones, & sanguinis rejectio-

6. *Epid.* nes contingunt; quod etiam observat *Ga-*
 6. *com. 2. & lenus*. Obeandem causam asthmaticæ
 7. *Metb.* passiones iisdem oboriuntur, tum prima-
 riæ, tū secundariæ, idest convulsivæ, acris
 feri nempe per musculos intercostales dif-
 fusione factâ, ipsosq; ad violentam contra-
 ctionem cogente. *Enecat me spiritus, vix*
 disse.

differeo anhelitum, aiebat Cursor apud *Plau. Menec.*
tum. Hinc fit, ut nostrorum temporū Cur- *At. 1.*

fores, ubi 40. Annum attigerint, ab hoc
 ministerio tanquam emeriti ad publica,
 Nosocomia ablegentur. Mihi profectò
 Cursores nostri, quos passim videmus in,
 Civitatibus anhelantes præpeti cursu Do-
 minorum suorum Rhedas anteire, mihi,
 inquam, ejusdem conditionis esse viden-
 tur, ac illi, quos eleganter delineavit *Ae-*
lius Spartianus in vita Imperatoris Veri,
 qui suorum Cursorum humeris alas apta-
 rat, & variis ventorum nominibus appel-
 labat; nostris enim, si non humeris, saltem
 pedibus servilis necessitas addidit alas. Lu-
 bet autem hic Scriptoris verba referre.

Jam illa leviora, quòd Cursoribus suis exem-
plo Cupidinum frequenter alas addidit, eosq;
Ventorum nominibus sæpè vocitavit, Boream
aliud, aliud Notum, item Aquilonem aut
Circium, cæterisque nominibus appellans, &
indefessè, atq; inhumaniter faciens cursitare.

Cursoribus etiam lien non rarò intumescit, laxa enim hujus visceris compages ex nimis concitato motu, sanguinis plus excipit, quàm dimittat, undè ferofus humor in illius cavitatibus restagnans inflationem facit; Lienem propterea Cursoribus solitum antiquitus inuri, quòd illis in cursu impedimèto esset scripsit, *Plinius l. 11 c. 37.*
 sic modò descriptus Servus plautinus. *H.N.*

*Genua hunc Cursorem deferunt,
Perii, seditionem facit lien.*

Hæc igitur sunt Cursorum vitia, quæ porro ipsimet multâ intemperantiâ, in victu foveant, ac nutriunt. Ab Herniis facile se præmunire poterunt subligaculo, antequam ab ejusmodi infortunio corripiantur, quod illis familiare est; extenuationem quoque, & carniû absumptionem reparare poterunt, non solum victu humectante, sed mollibus, & oleosis frictionibus, ac Balneis, ubi otium illis suppetat; quibus remediis occurrent quoque cutis constipationibus, quibus post ingentes cursus, & sudationes obnoxii sunt. Identidem quoque venam secando, vasorum ruptiones, & sanguinis rejectiones præcavebunt, quod remedii genus, ubi ex gravi aliquo affectu decumbant, nequaquam omittendum. In Cursoribus enim nulla pars magis laborat, ac imbecillior fit, quàm Pulmones. *Labor articulis, carnibus* s. in 6. *cibus, somnus visceribus;* Epid. *ajebat Hippocrates.* Motu enim, & cursu roborantur articuli, sicuti otio, & exercitationis intermissione languescunt ac torpent; non sic autem Pulmones, qui in violento cursu incallescunt, & naturalem suum tonum amittunt.

Hisce remediis, ac monitis Cursorum incolumitati erit consulendum; at id genus

nus hominum Medicorum consilia, & præsidia non exposcit, nisi cum actu decumbunt, seu ab aliquo ex dictis affectibus ob cursuale ministerium detinentur, quibus in casibus, non prorsus inutile erit nosse, quo exercitii genere utantur.

Cum à viscerum, ac lienis potissimum obstructione malè habent (iis remediis adhibitis, quæ infarctus expediunt, qualia sunt chalybeata) moderata ambulatio loco remedii erit; sic apud *Plautum*, *Capadox Leno* se quasi liene cinctum cum *Palinuro* conquerens; *Lien disruptum est*, ait, cui respondit alter; *Ambula, id lieni optimum est*.

*Curcul.
Att. 2.
Sce. p.*

De Morbis Equisonum.

CAPUT XXXVI.

IN eandem classem satis commodè referri possunt Equisones, qui in Hippodromis ad Equos perdomandos, & instruendos operam suam impendunt, nec non & Tabellarii, qui mutatis Equis propter publica negotia, & commercia literas huc & illuc deferunt; iisdem enim pene morbis teneri solent, ac paulò antè descripti Cursores. Herniosi etenim facile fiunt, Asthmatici, ac præcipuè Ischiadici, quem affectum Scytharum proprium esse

de Ac. se scripsit Divinus Præceptor, cum vitam,
Aq. & degerent in assidua equitatione ac ean-
loc. dem ob causam infæcundos esse. Ruptio-
Defin. nem quoque vasorum pectoris inferre so-
Med. p. let continua equitatio, uti annotat Ballo-
81. nius, sicuti non parvam labem renibus, ut
4. Epid. tiantur. Qui equitarunt, aut iter fecerunt,
n. 17. in lumbis, ac femoribus resoluti sunt, verba
sunt Hippocratis; fissuræ quoque in ano,
& mariscæ iisdem oboriri solent, ac præ-
cipuè cum equos succussatores exercent, ac
l. 14. 84. sine epiphiis, ad quod morbi genus allu-
dens Martialis sic ludit,

Stragula succincti Venator sume Veredi,
Nam solet à nudo surgere ficus Equo.

Memini Juvenem quendam, Hippodromi nostri Equisonem satis elegantem, olim me convenisse, qui multo cum pudore, multisque protestationibus suæ honestatis, testes superos vocando, mihi dixit se ad longum tempus sycosi in ano laborare, quem jussi hilari animo esse, nec quicquā foedi de illo me suspicari, cum id Artis, cui se addixerat, esset vitium.

In clunibus quoque, ac interfœmineo, iisdem fieri solent ulcera diuturna dysepulotica, & callosa, & varices in cruribus.

7. Epid. In hanc rem pulcherrima historia extat
c. finem. apud Hippocratem, quam hîc referre lubet

ex versione Fœslii. *Qui ad Elealcis fontem habitabat ad sex annos hippurin habuit, & inguinum tumorem, varicem, & diuturnas defluxiones in coxendicem, aut articulos.* Morbum igitur ex equitatione nimia contractum, hippurin, vocat *Hippocrates*, ulcus callosum nimirum in clunibus, veluti interpretatur *Vallesius*. En quot mala Equisonibus, & cunctis, qui intemperanter nimis equitatione oblectantur, solent contingere. Horum omnium affectuum ætiologiam reddere non arduum opus esset; valida enim concussio potis est universam totius corporis œconomiam, tam solidarum, quàm fluidarum partium, evertere; omnia enim viscera à vi

Succussatoris tetri, tardique Caballi uti ait *Lucilius*, concutiuntur, ac à sede sua naturali penè dimoventur, sicuti & tota massa sanguinea susque deq; perturbatur, ac in naturali suo motu pervertitur; hinc defluxiones, seu feri stagnationes in articulos, vasorum ruptiones in Pulmonibus, Renibus, Ulcera, & Varices in cruribus, ob retardatum sanguinis refluxum, dum in iis præcipuè, qui Equos instituunt, femoris & crurum musculos intentos esse necessum est, ne dejiciantur. Profectò si perpendamus, quanto virium nisu opus sit, cum quis Equo currenti infidet, vel illum ad varios motus instruit,

cum

cum totum ferè corpus in actione tonica,
& magna musculorum contentione deti-
neatur, mirum non erit si prædictis affe-
ctibus teneantur Equifones.

2. de Dia. Martianus egregius Hippocratis Com-
Ver. 456. mentator locum quendam exponens, ubi
Divinus Præceptor statuit, qualem potesta-
tem habeant in nostris corporis statu per-
mutando cursus longi, curui, sensim fa-
cti, reversivi, circulares, rationem affert
elegantissimam, quare circularis cursus
tanto perè ledat, Equisonum exemplo al-
lato; hæc autem sunt illius verba. *In circu-
lari cursu corpus vehementius laborat, quia
dum homo in orbem currit corporis moles, &
pondus, unitantum parti incumbens, eam
mirum in modum aggravat, unde corpus vehe-
menter defatigatur, & ideo, hoc cursus genus
omnium maximè corpus extenuare potest.
Quam quidem veritatè confirmabunt Equi-
fones, quando quidem plus laborant Equi in
hoc indefiniti cursus exercitatione, unius horæ
spatio quàm duarum in recto, circularesque
eos adeò enervant, ut nullus quamvis robu-
stissimus Equus dimidiatæ horæ spatio cur-
sum circulare tolerare valeat. Præcipua
autem eorum, qui Equis perdomandis, ac
instruendis addicti sunt, cura ac diligen-
tia in hoc versatur, ut in cursu circulari,
& indefinito, uti illum appellat Hippocra-
tes, Equos exerceant.*

Infœcundos, & ad coitum impotentes fieri assiduè Equitantes, ex *Scythiis* allato, ex *Hippocrate* superius dictum, quod fieri credendum, eò quia lumborum, & partium genitalium robur ex assidua illa succussatione dissolvatur. Contrarium tamen visus est sensisse *Aristoteles*, qui literis prodidit, Equitantes libidinosos esse, ob continuam pudendorum incalcescentiam, & confricationem; quod equidem de moderata equitatione, & super gradarium, & tolutarium Equum, est intelligendum. Magna ergo sunt incommoda, quæ hujusmodi exercitationis genus consequuntur, ac præsertim super Succussatorē, & Cursualem Equum, ut *Cassiodori* vocabulo utar, qui Cursuales Equos eos appellabat, quibus utebantur Tabellarii, & nos vocamus (*Cavalli da posta*) quos *Theodoricus Rex* edicto vetuit, ne ultrà centum libras onerarentur, absurdum quippe existimans, ut, à quo celeritas exigitur, ponderibus opprimeretur.

Non ibo tamen inficias, quin multa, quoque commoda ex moderata, & leni equitatione consequantur, ut interdum remedii loco sit ad chronicos morbos profligandos; etenim commoda equitatio ex *Hippocrate* calefacit, exsiccat, & extenuat, & ab *Avicenna* ad exturbandos lapillos Renibus, & urinam ciendam commenda-

R

tur.

Se. 4.
Prob. 12.

l. 5. Ep. 5.

2. de Dia.
n. 28.
l. 3. Fen.
19. Tra. 1.

tur. Inter recentiores *Thomas Sydenham* ad Hepatis, ac Lienis obstructions expediendas equitationem magnis laudibus extollit. Memini me Equisonem juvenem curandum habuisse, qui cum ab acuta febre evasisset, ac mox lienosus factus ad Hydropem propenderet, hortatu meo, cum ad solitum ministerium, licet imbecillis ac luridus, rediisset, unius mensis spatio integræ valetudini est restitutus.

Quod verò curationem eorum Affectuum attinet, quibus Equisones ac Tabellarii teneri solent, Lectorem non adeò morabor; prostant enim apud Practicos hujusmodi curationes; quas quilibet adire poterit, ubi tales affectus sint curandi; id potissimum advertendo ut causa occasionalis, amoveatur. Cautiones quasdam tantummodò lubet proponere, quas equitantibus usui esse posse existimo. Ne ob nimiam equitationem, disrupto, aut laxato peritonæo, Hernia contingat, subligaculum gestandum; sic enim facilis est præservatio. Salubris nonnullorum consuetudo est non adeò longis suppedaneis uti, ac multò magis si quis sit herniosus, ac illi interdum necessaria sit equitatio, brevi stapede erit utendum. Ubi suspicio aliqua esse incipiat de vasis alicujus ruptione in Thorace, seu Renes, & Vesica laborare cœperint, hujusmodi exercitium ablegan-

gandum, nihil enim his partibus equitatione magis noxium.

Percelebris olim Equiso, ac alter Mesapus Equum domitor ac Institutor, fuit Lodovicus Corbellus Mirandulanus Civis, ut ob sui præstantiam in instruendis Equis ad Aulam Philippi Quarti Hispaniarum Regis accitus fuerit. Hic tandem post multam equitationem, magnam sanguinis vin per os rejecit, ac paucos post menses, irritis omnibus medicis præfidiis, eò deductus est, ut in dies moriturus crederetur; ille nescio quo instinctu, cum omne ferè alimenti genus respueret, carnem suillam appetere se dixit, quâ comestâ melius habere visus est, ac ea postmodum elixa, ac præcipuè ex lactente porculo, usus est, quo cibi genere suprâ annum vitam produxit.

De Bajulorum Morbis.

CAPUT XXXVII.

IN populosis Civitatibus, maritimis præsertim, uti Venetiis, ob magnum hominum variis è locis confluxum, & mercium copiam, ingens visitur Bajulorum multitudo; pernecessarius enim est illorum usus ad apportandas, & exportandas merces è navibus onerariis. Videamus

mus itaq; quibus morbis laborare soleant homines isti clitellarii, uti illos appellat *in Mostel. Plautus*. Hi ergò ex magnorum ponderum super humeros gestatione, varios persæpe, eosque satis graves morbos, patiuntur; cùm enim magnâ omnium muscutorum intentione, ac præsertim Thoracis, & Abdominis, spiritum, & anhelitum, continere illis necesse sit, non rarò vasorum pectoris ruptiones contingunt. Bajulus etenim, cum primò ponderi humerum supponit, multum aeris inspirat, ac postmodum parum expirat; quare pulmonares vesiculæ valde inflantur, itaut vasa pneumonica sanguinem deferentia, & excipientia, ob compressionem munere suo non ritè fungantur, propterea nil mirum si vasa sanguinea nimis distenta facile disrumpantur.

Eandem ob causam fracto muscutorum Thoracistono, & Pulmonum structurâ vitiatâ, Bajuli facile asthmatici fiunt, Pulmonibus persæpe, ob spiritum diu detentum, costis adhærentibus, uti ex Cadaverum sectione non semel observavi. Varices quoque prægrandes iisdem in cruribus suboriri solent, sanguinis nempe motu, ob femorum & crurum musculos nimis distentos, ad superiora retardato, unde fit, ut venarum in valuulis dilatatio contingat. Omnes præterea gibbosi temporis

poris progressu fiunt, dorsi vertebrae ad anteriora inflexis, & habitum in tali situ contrahentibus. Quavis autem Mechanicæ regulas non calleant, Natura tamen, ipsos docuit, facilius gestari pondera super humeros, pectore incurvo, quàm recto corpore.

Herniosi quoque non rarò fieri solent Bajuli; etenim dum spiritum cohibent, facili negotio Peritonæum disrumpitur, vel dilatatur; *Hildanus* casum refert Fabri lignarii, cui ex elevato pondere omentum prolapsum est in scrotum, & mors die septima subsequuta est. Phtisi quoque eisdem obnoxios esse tradit *Felix Platerus*, Qu. Pat. casum referens Lapidæ & aliorum, qui Q. 56. ingentia pondera elevando, sanguinem per os rejectarunt.

Casum non absimilem, & notatu dignum habemus ex *Hippocrate* his verbis. 4. Epid. n. 13. Qui Asinum ex pacto elevavit, statim febricitavit. 3. 4. 7. 8. sanguis erupit, judicatus est, alvus erupit. Cum Bajulus ille suarum virium jactator, statim febricitaret, indubium est, magni illius ponderis elevationem, causam occasionalem febris fuisse; ex qua parte tamen sanguinem effuderit, non indicat, *Hippocrates*; *Vallesius* in commento putat e naribus prodiisse, & hoc pacto solutam febrem, & alvum humidiores factam, cum ex aphoristico do-

4. Aph.
27.

cumento, *Ubi sanguinis fluxerit multitudo, quacunque ex parte, alvus soleat fieri fluidior.* In historiis epidemicis tamen *Hippocrates* pro more habet, verbum illud addere, *è naribus*. Quacunque verò ex parte sanguis eruperit, constat facilem esse in hisce hominibus è pectore, e naribus & hæmorrhoidibus quoque, sanguinis rejectionem, undè postea graves morbi subsequantur.

Tot ergò modis Bajuli ab Arte, quam exercent malè vexantur; propterea Medico Practico non inutile fuerit proprios, & peculiare illorum morbos nosse, quapropter ubi consilium exposcant, vel actu decumbant, solita cautione erit procedendum. Quoniam verò id genus hominibus mos est pleno victu virium robori studere, uti mos erat Athletis, idcirco in illorum curationibus sanguinis missio primas tenebit, tum & quæ stomachum expurgent, nec non quæ lassitudinem tollant, ut balnea, frictiones, ac similia. Quia verò herniis obnoxii esse solent, monendi sunt, ut ad præcautionem subligaculis utantur, nec miloniano ausu, ut interdum solent, invicem decertent, quis in magnis ponderibus gestandis robustior sit, ne iis contingat, quod illi evenit, qui ex pacto Asinum elevavit.

In hanc rem liceat mihi Mechanicum Problema proponere, scilicet cur Geruli faci-

faciliùs gestent onera super alterum ex
humeris curvi, & proni, quàm recti, quan-
dò recti majori robore, ac sine casus peri-
culo, deberent pondera sustinere, eo mo-
do, quo Columnæ & Trabes in situ recto
ad Horizontem ingentes sustinent moles;
sic Mulieres nostrates rusticæ super caput
ingentia pondera ad centenas libras, &
aliquot milliaria, ad Urbem deferunt; at
istæ semper rectæ incedunt, ac sedulò ca-
vent, ne quicquàm à perpendiculari defle-
ctant, alioquin sub pondere conciderent.
An id fieri censendum, quia pondus in si-
tu erecto Claviculam, Os parvum, preme-
ret, ac magis in medio, quàm in extreni-
tatibus, adeò ut facilè illam possit con-
fringere; in situ verò inflexo, & ad anterio-
ra, prono, pondus super Omoplatam, Os
magnum, latum & robustum incum-
bens, minùs dolorificam pressionem infe-
rat, nec tam facilè illam possit infringe-
re, hancque ob causam Bajuli, sic faciliùs,
& tutius pondera gestari pondera adver-
tentes, curvi incedunt? id autem verifi-
mile videtur, idem enim Corpus grave
minùs dolorifica pressione sustinetur v. g.
à tota manu, quàm solo digito; sicuti
etiam pila avrea v. g. unius libræ in ma-
nus vola majorem pressionis sensum effi-
cit, quàm pila lignea ejusdem ponderis;
quia pila aurea minoris molis totam vim

suam in minores partes subjectas exercet, quàm pila lignea. Pondus ergo super Bajuli humerum in situ curvo adaptatum, præterquam quàm quòd super robustiorem partem incumbit, pluribus quoque corporis partibus innititur, quàm si corpus Bajuli esset in situ recto, sive corpus grave sit solidum, ut lignum, seu flexile, ut Tritici Sacculus, ideò meliùs toleratur, & ob hanc causam Bajuli, pondere imposito, illicò ad anteriora curvantur, Clunibus ad posteriora exporrectis, ut in directionis linea perstet gravitatis centrum. Venetiis, ac Ferrariæ, observavi onerarios hosce homines saccos tritici, aliaque pondera, non super humerum, ut nostris mos est, sed super collum, & dorsi vertebrae gestare, ita ut pondus super totum dorsum gestantis incumbat, ajuntque sic minùs sub pondere laborare, ac premi, quàm si super alterum ex humeris pondus ferant, quòd rationi congruum est; adeò verum est Poetæ illud, *Leve fit, quod benè fertur onus*. Mulieribus verò super caput magna pondera gestantibus necesse est rectas incedere, nam si caput inflecterent, corpus grave illi super incumbens extra directionis lineam positum necessariò caderet; facilè prætereà magna pondera cum admiratione spectantium super caput gestant, rectæque & agiles incedunt, quia

quia pondus super calvariam, Os robustum, & concameratum, ac super vertebrae directè incumbens, positum est.

De Athletarum Morbis.

CAPUT XXXVIII.

QUamvis ob tot rerum vicissitudines multa Veterum instituta obsoleverint, veluti Athletarum, & Gladiatorum Spectacula, quæ ludos, & munera vocabant, quasi ludus, & egregium munus esset, hominum lanienam populis exhibere; lubuit tamen pauca quædam de Athletis, ac illorum morbis perstringere, ut saltem appareat, quàm accurata esset antiquitùs Medicorum solertia in examinandis, & curandis Artificum morbis. Nemo in Medicina tam novus hospes est, nec quisquam in Scholas Medicas pedem immisit, ad cujus aures non insonuerit *Hippocraticum* illud Oraculum, *Habitus Exercitatorum*, &c. cujus genuina expositio tot ingenia diù exercuit, ac torfit, tot editis commentariis, quibus nihil adicere, auderem postquam Celeberrimus L. Tozzius, Archiater Pontificius, Aphorismorum Hippocratis solidam ac veram interpretationem juxta Recentiorum dogmata aggressus est.

Ma.

in Eunu-
cho.

Magna profectò antiquitus ob ludorum frequentiam Athletarum, & Palæstritarum erat multitudo; neque enim fervile erat exercitium, sed liberorum quoque & nobilium Adolescentum, qui à Pædotribis ad varia exercitationum genera erudiebantur; sic apud Terentium, Parmenio Thaidi Juvenem offerēs, agebat.

*Fac periculum in literis, fac in palæstra,
In Musicis, quæ liberum scire æquum est,
Adolentem solertem dabo.*

derat.
Vic. in
ac. n. 24.

Quare satis frequentes contingebant casus, quibus Athletæ medica ope indigerent. Affectus autem quibus corripì solebant, erant Apoplexiæ, Syncopes cardiacæ, Catarrhi suffocativi, vasorum sanguinis in pectore ruptiones, ac frequentes repentini interitus. Horum affectuum causa potissima erat summa humorum plenitudo, ac vasorum distentio, ut sanguinis motus vel insigniter retardaretur, vel prorsus tolleretur; hinc venarum interceptiones, ut hippocratica phrasi utar, sanguinis scilicet restagnatio, ac fluidorum omnium stasis, ut necesse foret subitam mortem subsequi; quod eo frequentius contingebat, quia ab otio & opiparo victu pro virium robore, ad luctam & palæstram transitum facerent; periculosius est enim ex Hippocratis Oraculo transire ab otio ad negotium, quàm à negotio ad otium.

otium. In vehementi quippe exercitatione valde incalescit, ac rarefcit massa sanguinea, ut non tam promptè fieri possit sanguinis ab arteriis in venas elutriatio, seu non tam citò per venas remeet, veluti meat ac discurrit per arterias, multòque minùs ubi adfit summa Vasorum plenitudo.

Qualis porrò esset Athletarum victus, & quàm elegans, satis expressit *Cous Senex*, in historia Blantis his verbis. *Bianti pugili, quum natura vorax esset, contigit ut in affectiones cholericas, bile sursum, & deorsum exeunte, delaberetur, ex carnis esu maxime verò ex porcinis carnibus crudioribus, & ex ebrietate Vini odorati, & placentis, ac dulciariis ex melle, & cucumere, & pepone, lacte, & polenta recenti.* 5 Epid. n. 27.

En quomodo se infarciebant Athletæ ut eufarciam, & fortes habitus sibi adsciscerent; sic *Aristoteles* scripsit Athletas variis formis affici, eò quòd tam varios cibos conficere, & æqualiter distribuere nequirent; quare non immeritò *Plato* Athletas vocabat somnolentos, ignavos, & vertiginosos. 4 de gen. Ani. c. 3. & 8. Polit.

Galenus quoque pluribus in locis Athleticam artem multis probris oneravit, ac tum animo, tum corpori damnosam appellavit, suo periculo forsan edoctus, ut ex eodem habemus; annum enim agens Suas. ad bonas artes & l. ad Thrasib.

Com. 1. in lib. de Artic. n. 60. trigesimum, ut ipse ait, cū Romæ degeret, inani forsan gloria pellectus, ut inter strenuos palæstritas haberetur, dum in Gymnasio se exerceret, humeri luxationem passus est, ob quam gravissimum vitæ periculum subiit, ut videre est ex curatione illi adhibita, & ab eodem descripta, cū parū abfuerit, quin nervorum distentione corripereetur, adeo ut illi necessum fuerit totam diem, ac noctem luxatam partem calido oleo perfundere, pelle toti corpori subiecta, super quam nudus jacebat, cū Caniculæ æstus urgeret.

Quibus præsidiiis Athletarum malis succurrerent veteres Medici, nemo non novit; Venæ sectio, eaque satis liberalis, potissimum remedium erat, non ut corpus rursus nutrirī inciperet, sed ut motus sanguinis restitueretur, qui in Vasis pneumonicis, vel Arteriis carotidibus interceptus, potis esset citam mortem inferre. Purgationes quoque validas adhibebant, sicuti & tenuissimam diætā, quoties morbus daret inducias, multa que alia remedia administrabant, tum pro curatione, tum pro preservatione, ut qui frequenter præ manibus hujusmodi Artifices haberent curandos.

Venereorum usum Athletis solebant Gymnastæ interdicare, ne illorum corpo-

ra enervarentur, imo verenda illis infibulare consueverant; elegans est *Martialis* Epigramma de Menophylo Judæo, cui, dum,

Luderet in media, populo spectante, palaestra,

Delapsa est misero fibula, Verpus erat.

Nimia tamen à Veneris usu temperantia cum pleno victu, eosdem ad nimium torporem interdum deducebat, id circò, ut ait *Plinius*, detractis fibulis, Veneriorum usum illis permittebant, quo pacto hilaritas, & pristinum robur illis restituebatur; nam ex *Celso*; *Concubitus neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus, rarus excitat, frequens dissolvit. Sic Hippocrates. Labor, Cibus, Potus, Somnus, Venus; omnia mediocria.*

l. 28. c. 6.

H. N.

l. 1. c. 1.

6. in 6. Epid.

De Lepturgorum Morbis.

CAPUT XXXIX.

IN censu Artificum quidam sunt, quorum studium circa subtilissima artificia exercetur quales sunt Aurifabri, Automatarii, qui scilicet horologia fabricantur, Pictores, qui in gemmis imagines pingunt, Scriptores, qualem eum fuisse arbitrari licet, qui *Homeri Iliada* in membrana scriptam in nuce inclusit, si

vid. Plin.

l. 7. c. 21.

Tul.

Path.
Dog. Se.
2. c. 10.

Tullio credimus. Infortunium ergo, quod hujusmodi Artificibus ex suis opificiis, præter vitæ sedentariæ incommoda, impendit, est Myopia, affectus nempe oculorum satis notus, cum scilicet objecta visibilia oculis propius admouere necesse est, ut possint perspicui; hinc videre est hosce Artifices omnes ferè perspicillis uti in operibus suis elaborandis. *Vvedelius* hujusmodi Artificum particularem mentionem habet, quos ait debilitate visus laborare, eò quia partes quæ magis exercentur, soleant magis debilitari; lubet tamen aliam rationem ab Opticæ principiis deducere.

l. 4. Prob.
39.

Nihil esse, quod modum, quo visio perficitur, illustrare possit, quàm Conclave, obscuratum in quo rerum externarum imagines in candido linteo depinguntur, mihi semper visum est, quod primùm *Platero*, mox Fortunato Plempio in sua Ophtalmographia debemus. Etenim si vitrum convexum foramini Cameræ obscuratæ insertum fuerit, quò propius objectum foramini apponatur, necesse erit linteum à foramine remove, ut in ipso imago objecti distinctè repræsentetur; quò verò longius objectum visibile removeatur, admovendum foramini sint linteum, alioquin confusæ apparebunt rerum imagines, cum solum in puncto co-

tio-

tionis radiorum, tanquam à pennicillo in Retina distinctæ depingantur imagines. Oculum itaque cuius sit magis commendabilis structura, ad remota, & propinqua clarè & distincte videnda, mobilem esse necesse est, & aptum ad figuræ mutationem, ut vel retiformis tunica, vel humor crystallinus loco facile dimoveantur. Passim experimur, quòd quando remota non satis clare perspicimus, eò quia radii ferè paralleli oculum subeuntes post pupillam propius coeant, experimur, inquam, quòd oculos, musculorum & palpebrarum ope, constringendo & arctando, objecta, quæ antea confuse tantùm videbamus, ejusmodi Oculorum figuræ mutatione clariùs videmus, ac discernimus.

Lepturgis igitur, qui circa minutissima opificia tota die sedentes occupati sunt, necesse est, si res tenuissimas distincte videre ac discernere debeant, ut acie intenta, & oculos motu veluti tonico fixos destineant; proinde etiam si ex sua natura, mobiles Oculos habeant, quòd ut diximus ad res tam remotas quàm propinquas distincte perspiciendas valde confert, ob hujusmodi tamen contentionem, & motum tonicum, habitum quendam contrahunt, adeo ut retiformis tunica in eodem situ obfirmata postmodùm persistet,

stet, nec amplius pro lubitu moveri possit ad res remotiores clarè videndas, & hanc ob causam, hosce Artifices visus imbecillitas, quam Myopiam appellant, fere semper comitetur.

His accedit, quòd dum Oculi perpetuò ad opus intenti & immoti perstant, humores crassescunt, & unà cum fluiditate perspicuitatem amittunt, sicque his Opificibus visus imbecillitas paulatim suboritur; propterea etiamsi ex sui natura oculos sortiti sint visus alacritate præditos, Myopes & lusciosi evadunt.

Talem ergo calamitatem ex Arte sua, Lepturgi referunt, & ab elegantissimis operibus tanti usus, qualia sunt Horologia potissimum, talem visus imbecillitatem accersunt, ut ante senium penè cæci fiant. Novi ego Mulierem Hebræam in hac Civitate, cujus præstantia in hoc potissimum commendabatur, quòd perlas filo indere, ac tali ordine, & suo loco illas nosset disponere, ut illarum defectus, & menda, si quæ essent, non apparerent, ex quo mangonio non vulgarem censum sibi comparavit; ast annum 40. ingressa, à nullo sperficillorum genere, opem referens, Lepturgiæ jam Vale dixit. Typographos quoque non rarò audivi conquerentes, quòd dum Oculos ad minutos caracteres conspiciendos, & com-

pin-

pingendos semper haberent intentos, non levem robustæ primæ suæ visionis jacturam fecerint.

Quibus præfidiis horum Artificum calamitati succurri queat, ego certè non video: neque enim ipsis, ut Artem deferant unde lucrum, & victum captant, tam facile quis persuadeat, neque Medico remedium suppetit, quo, inveterato jam affectu, oculis pristinum robur, & mobilitatem restituat. Neque enim purgationes, venæ sectiones, aliaque medica præfidia hîc locum habent, quandò cætera, sani sunt hi Artifices, ac satis vegeti, ut spiritus crassi, ac tenebricosi in hac re culpari nequeant, neque pharmacis plectendum sit innoxium caput.

Non inutile tamen, præter perspicillo-
rum usum, esset, si tales operarii non,
semper obstipo capite ad opera sua inten-
ti essent, sed identidem manum de tabu-
la, & oculos aliorsùm diverterent, ac ho-
ras aliquot interpolatè operi suo surripe-
rent, Oculosque objectorum diversitate
recrearent. Non enim satis quis credat,
quantùm ad membranarum Oculi mo-
bilitatem, ac humorum nativam fluidi-
tatem fartam tectam servandam confe-
rat, varia ac diversa objecta, propinqua,
remota, directè, oblique, & quoquomodo
intueri; hoc enim pacto naturalis dispo-

sitio quam habet Oculus conservatur, ut pupilla modò, corrugetur, modò dilatur, & humor crySTALLINUS modò ad pupillam propius, cùm opus est, possit accedere, modò recedere, prout usus ac necessitas exigit, tum remota, tum proxima, objecta perspiciendi; alioquin Oculo idem continget ac cæteris partibus, quæ si in eodem situ diu detineantur obrigescant, ac ad motum minùs aptæ reddantur. Id satis planum est in iis qui obscuris in carceribus diu fuerint detenti, ac postea educti; sensim enim luci captandæ debent assuescere, cùm in tenebris pupilla diu dilatata, ac illius elatere infirmato, promptè constringi, uti solebat antea, quodamodò dediscat.

De Morbis quibus tentari solent Phonaſci, Cantores, aliique huius generis.

CAPUT XL.

NUllum exercitii genus reperire, est tam salubre, tam innoxium, quod intemperanter adhibitum graves noxas non inferat, quod satis experiantur Phonaſci, Cantores, Oratores Sacri, Monachi, Moniales quoque ob continuam in Templis Psalmodiam, Rabulæ forenses, Præcones, Anagnostæ, Philosophi

Herniâ laborantes, dum cantibus, non
secus ac Monachi, nimis indulgent.

l. 6. c. 5. Mercurialis in sua Gymnastica advertit;
*acutam vocem capitis distentiones, tempo-
rum palpitationes, cerebri pulsationes, oculo-
rum inflationes, auriumque tinnitus efficere;*
quod non contingit in vocem gravem,
edentibus, multa enim aeris inspiratione,
& anhelitus cohibitione opus est ad acu-
tam vocem edendam, ac diu suspenden-
dam, veluti quilibet in tonorum Scalari
cantu experiri potest; ubi enim ad Scalæ
summum perventum fuerit, musculos
omnes, tum pectoris, tum abdominis, di-
stendi necessum est, unde sanguini refluxo
remora iniicitur; hinc oris rubor, tempo-
rum pulsationes, & superius recensita
symptomata Eandem ob causam grave-
dines, & raucedines Cantoribus vitium
familiare esse consuescunt, expressâ ni-
mirum è glandulis salivalibus, plus quàm
par est, lymphâ.

Margaritam Salicolam Scevinam, Ce-
leberrimam Theatrorum Syrenem, Mu-
tinæ commorantem novi, quæ post exan-
tatos cantus labores, gravissimâ raucedine
per sæpe corripitur solet, quem affectum
sibi familiarem ait post diuturnos cantus.
Mirum est autem quomodo Mulier ista
hæc, quandò etiam perfecta fruitur vale-
tudine, pro lubitu, temporis ferè momen-
to,

to, magnam crassæ lymphæ copiam ex ore eliciat; tam patulos habet salivales fontes, quod non nisi violentæ cantus modulationi acceptum refert. Eadem quoq; mihi retulit, quòd postquam in Scena hiantiore diu cantum sine novo aeris inspiratu suspenderit, brevi vertigine corripì solet.

Cùm ergo cantus, & sermo concitatus, caput impleant, & gravitatem inferant, non immeritò Medici in capitis doloribus, ac variis ejusdem affectibus sermonem, lectionem, prorsus interdiciunt, ut rem noxiam.

Nullum penè exercitii genuseffe, ex quo totum Corpus, magis incalescat, quàm è vocis exercitatione, ego certè existimo; video enim Oratores sacros, postquam ad horam dixerint, totos multo sudore diffluere. Pulmones autem forsàn magis, quàm in cursu, laborant ob inæqualem respirationis tenorem in cantu, recitatione, lectione, cum modò remisè, modò intentè, prout res exigit, pronuntiatio exire debeat. Mirum itaque non est, si anhelosi fiant, ac interdum, aliquo Vase in Pectore disrupto, sanguinem reiiciant; uti nuper observavi in eloquentissimo Oratore S. I. qui cùm è gravi morbo evasisset, necdùm sat benè convalesceret, ausus suggestum conscendere, & Pa-

negyrim recitare, copiosum sanguinem per os effudit.

l. 5. Ep.
19.

In hanc rem elegantissima *Plinii* Epistola lectu digna est, in qua *Plinius Paulino* libertum suum *Zosimum* graviter ægrotantem, ob sanguinem rejectum, & tabis pulmonaris suspicionem, commendat. Hunc variis artibus instructum describit, ac præcipuè in legendo, ac recitando; eum, cum intentè, & instantè pronunciarer, sanguinem rejecisse ait, & hanc ob causam missum in *Ægyptum*, ex quo loco cum rediisset confirmatus, dum per continuos dies imperaret voci, tussiculâ veterem labem admonente, rursus sanguinem reddidit. Monet itaque *Paulinum*, se Libertum hunc suum in illius prædia, quæ *Foro julii* possidebat, ob aeris salubritatem missurum, rogatque ut eam villam Liberti sui comoditati patere velit.

2. de Diet.
ta. n. 26.

Auream *Hippocratis* sententiam, annotatione dignam hîc lubet memorare. Quicumque labores vocis sunt, velut sermo, aut lectio, aut cantus; omnes hi animam movent. An per animam intelligi voluit *Hippocrates* ipsum sanguinem, eò quod à vocis exercitio tota sanguinis systasis magnis motibus concitetur? Sanguinem, autem Animæ sedem esse, communis est opinio, imò pro anima ipsa accipi solere satis perspectum est.

Pur-

Pupuream vomit ille animam. —

Æneid.

l. 9.

ajebat *Maro*. Sanguineam massam in cantu adeò incalescere ex ipsorum Muscorum confessione certum est, ut peracto Dramate, Scena exeuntes Urinam cruentam interdū reddant. An verò, quod probabilius, pro anima accipiendus est spiritus, quem per respirationem ducimus, & efflamus? Vocis enim exercitatio, si cum quocumque alio exercitii genere conferatur, organa spiritus valdè dimovet, ac agitat. Notum est Plautinum illud.

Fætet anima uxoris meæ.

In eodem quoque Valetudinario sunt Tibicines, & quicumque alii, qui plenis buccis tibiis canunt; ob spiritus enim magnam contentionem, dum tubas, ac tibias inflant, non solum prædicta mala, verum etiam multò graviora subeunt, nempe vasorum pectoris ruptiones, ac subitas sanguinis ex ore rejectiones. Casum miseratione dignum in suis observa-

Ob. Med.

tionibus refert *Diemerbræchius* de quodam

56.

Tibicine, qui cum inter alios tubâ canentes excellere appeteret, disruptâ magnâ in Pulmone Venâ, & sanguine copiosissimè effluente, intra duas horas expiravit.

Remedia quòd attinet; ut herniam, sibi familiarem hisce Artifices præcaveant, ac eò magis cum ab ea detinentur, su-

7. de
Comp.
Med. 2.
loc. c. 1.

bligaculo uti debent, cætera enim remedia, uti Uñctiones, Cerata, & Emplastra, ridendæ res sunt. Balnea ex aqua dulci ad vocem integram servandam, seu exasperatam emolliendam, non levem præstabit operam, sicuti Therebinthina cypria, & Syrupus ex illa paratus. Balnea tamen præ cæteris præsidiiis commendat Galenus; sic enim ille. *Et sanè ita faciunt Phonasci, qui magno vocis exercitio utuntur, cum contendendo oblaferint vocem, sunt autem hi Citharedi, Præcones, Tragediam, & Comædiam personati representantes; balneis enim multis utuntur, cibos lenes & laxantes edunt. Ubi verò labes aliqua Pectori impendat, quod ex tussicula, & corporis habitu prænosci poterit, abdicatio ab huiusmodi Arte erit suadenda.*

De Agricolarum Morbis.

CAPUT XLI.

*O fortunatos nimium, sua si bona norint
Agricolæ.*

Sic olim Poetarum Princeps; quod forsan de prisca illa mortalium gente, quæ patria rura bobus suis exercebat, censendum est, non ita verò nostra hac ætate de nostris Agricolis, quibus in alieno fundo cum perpetuis laboribus, & cum

cum summa egestate colluctandum est. Morbi ergo, quibus rusticana gens, in Italia saltem, ac potissimum in Cispadana, & Transpadana regione tentari solet, sunt Pleuritides, Peripneumoniæ, necnon, Asthmata, Colici dolores, Ærifornelata, Ophthalmiæ, Anginæ, dentium dolores, & corruptiones: Ad binas causas occasionales potissimum hosce affectus licet referre, aerem scilicet, & victus pravitatem; aeris quippe inclementiæ expositi in agricolationis operibus exercendis, modò australibus, modò septentrionalibus ventis perflati, modò pluviis, ac rore nocturno madefacti, æstivis solibus torrefacti, ut ut fortes, ac duro è robore nati, tam magnas mutationes tolerare nequeunt; quare modò sudore diffluentes, modò perfrigerati, victu pravo accedente, crassorum, ac glutinosorum humorum apparatus cumulant, unde malorum cohors ipsi incumbit. Sic in tota massa humoralis febrili effervescentiâ concitatâ, facili negotio in Vasis pneumonicis, ad quæ fit totius sanguinis venosi confluxus, crassi ac lenti humores restagnant, ita ut, veluti pluries observavi, quotiescumque aliqua epidemica pulmonaris constitutio grassari incipiat, à rusticana gente classicum canat, ac in illa tyrannidem exerceat; Easdem ob causas iis per-

sæpè

sæpè contingunt dolores colici, & affectio Hippocondriaca, quam ipsi appellant, *il mal del Padrone*, eò quòd talis affectio nescio quid hyssericæ passionis sapere videatur; ob alimenta enim crassa, & viscida, multa in stomacho ac intestinis pituitosi, & acidi succi fit congestio, unde intestinorum lancinatio, ac distentio orum habent.

Cùm autem varia, ac diversa, juxta regionum diversitatem, & secundum varia anni tempora, agriculationis sint Opera; Hyeme, ac sub Veris initium morbis pectoris, fluxionibus ad oculos, Anginis laborare solent; quorum affectuum causa, ut diximus, est sanguinis lentor & crassities, propter quam pigro lapsu circulum sanguis absoluit, & facilè restagnans. Inflammationes variis in locis excitat Sanguis enim, qui hujusmodi tempore, venâ sectâ, emittitur, tam crassus est, ut ceræ apiariæ, densitate & colore, speciem referat.

Nullum porrò hominum genus esse existimo, in quibus majorem mutationem, idque brevi tempore, sanguis subeat, quàm in rusticana gente; is enim, quibus verno tempore sanguis densus ac glutinosus detractus est, sub æstatis initium, data alicujus morbi occasione, vividus ac floridus apparet; tanta est exercita-

citationis, ac laborum potestas, ut tam promptè in contrariam crasim transeat humoralis massa, quod non sic in Urbana gente observatur.

Rem satis curiosam in nostratibus Agricolis, ac in Pueris præsertim, non semel observavi. Mense Martio circa Æquinoctium, Pueri, intra decennium circiter, in magnam visus hebetudinem incidunt, ac per totam diem parùm ac ferè nihil vident, sicque cœcorum ad instar palantes, & errabundi per campos discurrunt; ubi autem nox accesserit, satis commodè vident, quæ affectio sine ullo remedio sponte desinit; nam circa medium Aprilis mensem acies oculorum pristina reintegratur. Sæpiùs, ubi data est occasio, horum Puerorum oculos observavi, & magnam in Pupilla dilatationem deprehendi. Affectum hunc Medici Mydriasm vocant, in cuius causa exponenda non satis conveniunt Scriptores ut apud *Sennertum, Riverium, Platerum*, videre est.

Non multùm à pupillæ resolutione morbum hunc differre tradit *Gorræus*; mihi itaque visum est, posse radios solares Martii mensis colliquationem aliquam in Cerebro, ac nervis visoriis efficere, unde vaeæ tunicæ tonus ac tasis dissolvatur, ut in se ipsam concidat. Pueri isti in stabulis impensè calidis, ac humentibus per
totam

*Defin.
Med.*

totam hyemem degunt, hyeme verò soluta, quod circa Æquinoctium contingit, erumpunt è latibulis, & nuda capita radiis solaribus exponunt, ex quo facillimè fit humorum diffusio & liquatio, unde Pupillæ dilatatio, ac proinde visus imbecillitas, ob nimiam lucem admissam; Sub finem Aprilis postmodum à solarium radiorum efficacia discussis, qui influxerant, humoribus, pupillâ restrictâ, ac naturali suæ tensioni restitutâ, integra visio sine ullo remedio restituitur.

Æstate porrò Agricolaë febribus acutis, ac ardentibus non rarò corripì solent, ac præcipuè cum illorum corpora torrere ceperit *ira vesani Leonis*; sicuti per autumnum dysentericis fluxibus tentari solent, quorum causa in horarios fructus, aliaque errata in victu commissa videtur referenda. Cùm per Autumnum iis mos sit cannabem, ac linum in aquis palustribus macerare, & hoc pensum foeminis præcipuè incumbat, ut fasces cannabinos in lacubus ac stagnis, in aqua ad Zonam usque immersæ, extrahant, ac abstergant, illarum non paucæ post hujusmodi sordidum ministerium acutè febricitant, & citissimè in Libitinæ censum transeunt, quod non tantùm ob cutis adstrictionem, & prohibitum transpiratum, sed etiam ob spiritus animales à tam horrida mephiti

phiti, quæ totam viciniam incesstat, ad inter-
 necionem deletos, fieri credendum est.
 Profectò nunquam magis, nec sine ratio-
 ne, Urbanæ genti suspecta est rusticatio,
 quàm hujusmodi tempore, cum Villæ
 omnes tetrum odorem expirant, quam
 solam causam agnoscit *P. Kircher*, propter
 quam nonnullæ Civitates sævissimam
 pestem interdum expertæ fuerint. Quam
 virulenti sint halitus, quos effundunt
 aquæ, ubi macerata sit cannabis, fatis de-
 monstrat *Schenckius* in suis Observationi-
 bus, Petrus à Castro, Simon Pauli, & alii.
 Quanta sit odororum vis in consternandis,
 spiritibus animalibus fatis norunt Mulie-
 res hystericis passionibus obnoxia.

*Scrutin.
 Pestis.
 Se. 19.*

*l. 7. Ob. 8.
 De Febr.
 Pūcticul
 Quadri-
 par. Bot.*

Non parum quoque Agricolæ fa-
 nitati officit eorundem incuria, dum an-
 te Bovilia, & Suilia, ac proprias domos,
 quæ Augiæ stabulum revera dici possunt,
 fimum pro Agros stercoreatione cumu-
 lant, ibique per totam æstatem pro deli-
 tiis asservant; quare fieri nequit, quin fœ-
 dæ exhalationes, quæ jugiter attolluntur,
 aerem inquinant. Hanc ob causam He-
 siodus agrorum stercoreationem damna-
 bat, salubritati magis, quàm fœcundita-
 ti, consultum volens.

Notat *P. Zacchia* Hortorum Cultores
 Cachexiâ, & Hydrope persæpè labora-
 re; cum enim in locis humidis ob affi-
 duam

*Q. M. L.
 l. 5. Tit.
 4. Q. 7.*

quam irrigationem quâ, horti indigent, cogantur degere, non possunt illorum corpora, quin multum humiditatis combibant. Olitorem quendam meminisse, paraliticum factum; in uno crurum abolitus prorsus erat motus, illæso sensu, in altero abolitus sensus, integro motu. Decocto Guajaci, multisque aliis remediis post multos annos convaluit.

3. Epid.

Ægr. 3.

Historia extat apud Hippocratem, quam lubet referre; Qui in Dealcis horto decumbebat, capitis gravitatem, & tempus dextrum dolorosum habebat, multo tempore; cum occasione verò febris corripuit, decubuit. In hujus historiæ expositione Galenus contra Sabinum excandescit, qui putabat hippocratico textui adjectum verbum illud, horto, tanquam id morbi ansa extitisset; Galenus etenim hortorum aerem criminari visus est, ob stercorationem, & arborum, veluti buxi, plantarumque consimilium pravos halitus.

Qui etiam circa Prata habitant, iisdem morbis tentari solent; Prata enim insalubrem aerem ob easdem causas ut plurimum reddunt; hinc apud Jurisconsultos, l. Pratum ff. de rer. & verb. Signif. contra vicinum, qui agrum restibilem, pratensem velit efficere, intentari potest actio. Quare Pratorum Cultores, & Fœnificæ gravia patiuntur incommoda.

At

At Agrorum Cultoribus, quorum tanta est necessitas, quibus præfidiis succurret Ars Medica? Nostratibus Agricolis cautiones medicas ad præservationem proponere, ridiculum penè videtur, quoniam de hac re, nunquam vel raro Medicos consulunt, ac si quis aliquid proponat, non sunt servando. Solummodò animadversiones aliquas in illorū curatione servandas proponam, quotiescumque ex prædictis affectibus ad Urbem delati in Nosocomiis decumbant, seu cum interdum, si sint opulentiores, Medicum accersunt. Prima cautio itaque in Pleuritide, aliisque pectoris morbis sit, ne tam liberaliter detrahatur sanguis, uti fit in Urbana gente; illorum enim corpora ab assiduis laboribus attrita facile exoluuntur; his accedit quòd sanguinis systasis tota ferè gelatinosa sit, & partium volatiliū effœta; sanguine propterea nimis largè detractò, vires concidunt, nec sufficiunt ad morbum per anacatharsim exantlandum. Haud sum nescius, non deesse, qui sentiant audentiùs secandam venam ubi sanguis tam densus appareat, ad motum illi, ut ajunt, conciliandum; quod equidem facile dictu est, sed quot cautionibus opus sit, ut per venæ sectionem à parte, in quam sanguis influxit, dimoveatur, videant apud Doctissimum

Bel.

de Sang. miss. **Prop. 6.** *Bellinum*; Certum quidem est sanguinem per suos ductus spontè, & vi suæ gravitatis, non moveri, sed ab impetum faciente spiritu, mediante cordis motu, urgeri; quare labefactatis spiritibus, tantum abest, ut sanguini motus concilietur, quin potius illi sufflumen addatur.

l. i. Eph. p. 96. Quærit *Ballonius*, cur Servorum, & Servarum corpora, dura alioquin, compacta, & solida, nec tam lubricæ valetudinis, uti corpora liberorum, cum egrotant, purgationibus, & venæ sectionibus magis obruantur, quàm corpora, quæ sunt apertiora, ac molliora; varias rationes affert, quarum potissima est, quòd illorum corpora densa sint, ac à duris visceribus distenta, adeoque non tam facilè purgantibus auscultent, neque multum utilitatis ex phlebotomia referant, quod idem ad

7. in 6. Epid. Agricolas transferri poterit. *Hippocrates* quoq; Constitutionem quandam describit, in qua famulæ, quæ Anginâ corripiebantur, peribant, non sic Virgines liberæ. Non ergo solum ex habitudine corporum, sed ex conditione quoque Vitæ, ac Artium, considerandi sunt morbi, & curatio instituenda.

Non pauca igitur errata in gentium id genus curatione hanc ob causam committi video, eò quia ob virium robur credantur magna remedia faciliùs tolerare posse

posse quàm urbanam gentem. Ego certè, nec sine commiseratione, passim videdò miseros Agricolas ad publica Nosocomia delatos, & Medicis junioribus è Schola nuper egressis commissos, validis Catharticis, & repetitis phlebotomiis penitus exhausti, nec quicquàm attendi in assuetudinem, quam habent ad magna remedia, neque virium imbecillitatem ob exantlatos labores; hinc est, quòd ex his complures in Stabulis suis malint occumbere, quàm in Nosocomiis, Venis cruore exhaustis, ac ventre pharmacis exinanito, huic Vitæ extremum Vale dicere. Peracta messe in Agro romano quotannis egrotantium messorum turbâ implentur Urbis Nosocomia; nec satis liquet, num plures Messorum vitas falce sua Libitina demetat, an Chirurgi phlebotomo.

Profectò mihi non semel admirari contigit, quomodo ex his non pauci acutis morbis laborantes evaserint, non dicam sine remedii ullius ope, quod haud quam miror, sed cum diætâ satis lauta, & opipara; ut ut enim pauperes sint Agricola, ubi tamen eorum aliquis ægrotat, proximi accurrunt, ova ac pullos deferentes, ex quibus fercula componunt, quo pacto vim morbi vel eludunt, vel ab ærumnosa vita, quam ducunt, citius se expediunt; unde apud nos vulgare dictum est.

T

fluxit,

fluxit, rusticanam gentem benè pastam,
ac saturam in Orci familiam transire, ur-
banam verò fame, ac inedia inter Medi-
corum cruciatus miserè occumbere.

Ubi verò è morbo cœperint convale-
scere ad solitam diætam redeunt, Allia,
nempe & Cæpas, quas pro bellariis, & vi-
ctu analeptico avidè sumunt. Medica-
menti autem vicem acria isthæc alimen-
ta subire facilè crediderim; siquidem cum
illorum stomachus, ac tota massa sangui-
nea ad acorem vergat, Autumno præfer-
tim, post exantlantos Æstatis labores, Cæ-
pæ & Allia, non secùs ac remedia anti-
scorbutica, apta erunt ad gluten illud dis-
solvendum, ac aciditatem temperan-
dam. Ego multos ex his novi qui Allii,
& Cæparum usu cum vino generoso me-
dia hyeme Quartanas febres fugarunt.

12. Meth. Galenus historiam refert de quodam
c. 8. Rustico colico dolore correpto, qui sibi
medelam hanc paravit; cinxit se benè,
mox allium cum pane comedit, & in con-
sueto opere tota die se exercuit, quo pa-
cto à colico dolore solutus est. Itaque,
(verba sunt Galeni) ipse certè id Agrestium
Theriaceum appellem, ac si quis vel Thracas,
vel Gallos, vel denique, qui frigidam regionem
incolunt, vesci Alliis vetuerit, non leviter iis
hominibus nocuerit. Aliud remedium ad
colicam sedandam habent nostrates Agri-
colæ,

colæ; folia Chamepithii accipiunt, contundunt, & cum Ovorum vitellis cataplasma conficiunt, quod Ventri apponunt.

Satis curiosam Historiam habemus apud Hippocratem, cujus sunt hæc ipsa verba. *Figuræ magis allevantes, velut qui sarmenta manu nectebat, & obtorquebat, præ doloribus decumbens, correpta paxilli summa parte supra se ipsum infixa inhærebat, melius habuit.* Putat Galenus in commento (cùm Hippocrates partem dolentem non exprefferit) dolorem in manu fuisse; censet Vallesius, colico dolore ægrum laborasse, & ligneo palo apposito, ubi dolor magis seviebat, & quasi conto perforabat, partem compressisse; tales enim dolores non parum sublevari ait, *compressione forti, corporis jactatione, & mutatione figuræ;* quod ipsum in Ventris doloribus docet Natura, nimirum ut manu, vel pugno partem, quæ dolet, comprimamus; sic enim partis distentio, & in sublime elevatio prohibetur. Eodem modo Hippocrates in Mulierum hystericis affectibus compressionem manu factam laudabat, ut intra suos fines Uterus coerceretur, quod remedii genus mihi non rarò saluberrimum compertum est, ac multò magis, quàm tota hystericorum remediorum supellex.

3. in 6.
Epid.

2. de
Morb.
Mul. n.
82.

Summatim ergo, ut ea quæ fusiùs pro

Agricolarum curatione dici possent, contrahamus; quantum usu, ac ratione licuit deprehendere, illorum corpora laboribus infracta, victuq; pravo nutrita, tam largis & repetitis sanguinis missionibus, & purgationibus non sunt exhaurienda. Vomitoria faciliùs tolerant; Cucurbitulæ scarificatæ in continuis febribus, seu ob illorum magnam huic remedio confidentiam, seu ob quid aliud nobis ignotum, persæpè mira præstant; si quid ex alexipharmacis ipsis offerendum, ex familia volatilium desumatur, Naturæ morem gerendo, proni enim sunt ad sudorem, æstate non solum, sed etiam hyeme; in Viris enim exercitatis sudores faciliè prodire solent. Ubi verò luctari cum morbo desierint, & convalescere incipiant, ad pauperes suos lares reditus illis permittendus, nec non solita familiaris diætæ, iisdem permittenda. Non immeritò sanè Herodicum Medicum irridebat *Plato*, quòd Artificibus Diæteticæ regulas vellet præscribere.

3. de Re-
pub.

Sic ergo compendiarie curatione id hominum genus regendum existimo, alioquin ob prolixam, & variam remediorum suppellectilem, sensim tabescit rusticana gens, egrescitque medendo.

De Morbis Castrensibus.

CAPUT XLII.

Militaris Disciplina, quæ satis antiquam cum Literis litem habet de dignitate ac præstantia, & quænam sit aptior ad nominis immortalitatem comparandam, hoc habet in quo à reliquis Artibus differt, quòd cæteræ ad Vitam, qua nihil pretiosius, sustentandam, hæc ad illam prodigendam videtur instituta. Profectò nostra hæc ætate nullum calamitosius vitæ genus excogitare licet, quam illud, quod milites, gregarii saltem, ducunt, tum in acie, ac Arcium oppugnationibus, tum in hybernis quoque, sive ob diversam à Veteribus præliandi formam, sive ob neglectam militarem disciplinam, cum non eâ diligentia, ut olim, bonæ Militum valetudini consulatur. Miserabili enim Militiæ, quæ à ferro, & igne ab expeditione aliqua superstes fuerit, sæpe numero malorum incumbit Cohors, raròque evenit, ut à maligna aliqua Epidemia Exercitus non decimentur. Hinc celebres, seu potius infames, sunt febres Castrenses, alique morbi exitiales, & contagiosi, qualis fuit febris Ungarica, quæ primò caput extulit

l. 4. c. 14.
de Feb.

anno 1566. in Pannonica expeditione Maximiliani II. Imperatoris contra Solymanum, quam Febrem *Sennertus* rite describit, & Militarem, seu Castrensem, appellat, utpote in Castris à pravis alimentis, & aquis corruptis enatam, quibus alias tamen causas adjunctas fuisse idem testatur, scilicet vigilias, ingentes labores, pluvias, æstus, frigora, inopinosterrorres, ac mille alia incommoda, quæ non norunt, nisi qui ea experti fuerint.

Nihil tamen æquè morborum phalanges in Castra invehere posse crediderim, quàm Castrorū sordes, & neglectam munditiam. Divino edicto olim Israelitis interdicebatur, ne intra Castra alvinas fœces auderent deponere, sed extra ipsa; imò in Terra factò foramine, in illo alvum exonerarent, mox fœces operirent, quem in finem quilibet Miles paxillum ad latus acuminatum gestare tenebatur pro necessario hoc munere, quod ipsum apud Turcas, quorum Militia corporis munditiei magis studet, ritè observari accipio. Hæc autem sunt Deuteronomii verba.

c. 23. *Habebis locum extra Castra, ad quem egredieris ad requisita naturæ, & habebis paxillum cum armis tuis, cùmque sederis per circuitum, & egesta operies, quo relevatus es; Deus enim ambulat in medio Castrorum. Ego quidem in Castris Medicinam me-*
nun.

nunquam fecisse fateor, ab iis tamen Medicis, qui magnos Exercitus comitati sunt, accepi, tam gravem mephitim in Castris interdum per æstatem perferri, ut nullum antrum Charonæum gravius foeteat; mirum itaque non est si peculiares, & inobservati in Civitatibus morbi emergant, qui peculiari nomine sint donati, & particulares curationes mereantur. Non defuere propterea Doctissimi Viri, qui in id ex professo incubuerint, ut *Raymundus Mindererus*, qui Tractatum edidit de Militari Medicina, necnon *Henricus Scretæ*, qui egregiè scripsit de Febre maligna Castrensi.

Ego quidem in Castris longè diversam esse Medicinæ faciem, ab ea, quæ in Civitatibus visitur, & ex legem esse censebam, ut cum quadam tamen meritate essent rapienda remedia. Sicuti enim Castrensis vita brevis esse consuevit, ita inibi Artem medendi non ad eò longam esse debere existimabam, sed expeditam, & sicuti occasio est præceptus, ita experimenta esse periculosa, sicque Medicum, etiamsi velit, ob inopinos casus, & frequentem Castrorū mutationem, præstare se non posse opportuna facientem, neque Egros ipsos. Verum à Clarissimo Viro D. Georgio, Er-rico Barsntorff, Serenissimæ Ducis Han- noverensis Archiatro, dum Mutinæ dege-

ret, accepi, Medicinam in Castris non adeò rudem esse, neque tam irregularem, ut vulgò creditur, cùm Principes, ac Exercituum Ductores, tum sibi, tum suis copiis peritos Medicos cum magna pharmaceutica supellectile, magnisq; stipendiis conductos, adesse velint, sicuti in Trojano bello Machaonem Medicum, ac celebrem Chirurgum inter Græcos fuisse legimus. Ab hoc igitur Doctissimo Viro, qui in Hungaria quinque numerosissimis Castris, cum Brunsvicensibus, & Luneburgensibus copiis interfuit, multa scitu digna intellexi, quæ hîc referam, ut hoc pensum meum pro Militaris disciplinæ beneficio, si non proprio, saltem alieno Marte, absolvam.

Ad duo potissimum capita (exceptis vulneribus, quæ sunt Militiæ præmia,) morbos Castrenses refert Vir Clarissimus, Febrem scilicet malignam, & Dysenteriam; reliquos autem morbos, horum duorum tanquam prodromos, vel pedisequas statuit. Februm malignarum causam proximam, & immediatam miasmatis virulento in massa sanguineo concepto, & radicato acceptam refert, causam verò occasionalem Castris in eadem statione diu manentibus, hominum, & animalium cadaveribus, necnon illorum excrementis non obrutis, quæ omnia
pra-

pravis halitibus aerem inquinare valeant,
& in Vitæ penetralia malignas particu-
las invehere. Malignitatem hanc in Aci-
do impuro volatili summèque activo, &
tam humorum, quàm spirituum, median-
te fermentatione, destructivo, constituit.
Malignas has febres, circa finem Æstatis
ut plurimum excitari ait, quas postea co-
mitantur cephalalgia, deliria, convulsio-
nes, fluxus colliquativi, ceu causam effe-
ctus. Ex ejusdem observatione Febres
hæ malignæ Castra deferunt, ac receptui
canunt, simul ac frigus nocturnum inva-
lescere incipiat; Sole siquidem recedente,
magis constringitur Aeris textura, & fœ-
tidæ exhalationes intra propriam mine-
ram se recondunt, unde fœtore hostili, &
actuatione Acidi solaris, cessantibus, ces-
sat quoque malignitas.

In Aere igitur corrupto, ac inquinato,
malignitatis seminium illud hospitari ait,
quod Febrem Castrensem gignat ac nu-
triat, adeo ut si ullus morbus sit cui verè
τὸ Θεῖον Hippocratis conveniat, maximè Ca-
strensis Febribus debeatur, quod etiam
de remediis, quæ iisdem adhibentur, affir-
mandum. Morbos autem, in quibus Ve-
teres divinum aliquid agnoscebant, Aeri
genesim suam debere ex ejusdem *Hippo- de stat.*
cratis testimonio satis liquet, qui morbo- *n. 4.*
rum principium ex Cœlo, Aere scilicet,
dedu-

cet mitius degere viderentur, inopinatò
extinctos vidisse ait; neque adèd referre,
si in diebus judicatoriis non appareant,
cùm etiam boni sudores ab *Hippocrate* di-
cantur, qui efficiunt, ut faciliùs feratur
morbus.

*Præ-
not. n. 5.*

Quoad Febrium curationem harum,
funestam ut plurimùm Venæ sectionem
sibi observatam testatur, & ab illa reli-
giosè abstinuisse; quare post unam, vel al-
teram horripilationem, antequam mias-
ma virulentum vitæ penetralia altius su-
biret, statim alexipharmacum aliquod
volatile exhibebat, veluti Tincturam
bezoardicam *Vvedelii* cum spiritu Cornu
Cervi rectificati, cæteris verò diebus
Cardiacum aliud magis temperatum, uti
pulverem *Contriervæ*, Cornu Cervi, Salis
viperini singulis sex horis, donec largus
proflueret sudor, quo fluente, mitius age-
bat, remedii dosim, & frequentiam sen-
sim diminuendo; quo tempore, nisi maxi-
mâ urgeret necessitas, alvum non sollici-
tabat, cùm ab alvo soluta, sudorem, &
transpiratum sisti videret; quem tran-
spiratum decocto avenæ cum radicibus
Scorzoneræ, rasurâ Cornu C. & similibus
promovebat. Satis feliciter Vesicantium
usum sibi cessisse ait, in tribus potissimum
casibus, scilicet in somnolentia, capitis
doloribus, & sub cute latitantibus peticu-
lis,

lis, brachiis & femoribus illa apponendo.

Eadem penè methodo castrenses Dysenterias curandas putat, eadem bezoardica bis vel ter in ipso principio, opiatas in parva dosi permixta, propinando, ut coercito humorum ad alvum impetu, laxatiffque partium nervosarum fibris, sudorifores liberiùs paterent, eodem tempore Corpus stragulis benè contegendo, & crustam panis spiritu Vini calido impregnatam Umbilico apponendo. Habito autem juxta votum sudore, si Corpus purgatione aliqua indigeret, pulverem laxativum ex Rhab. Corall. rub. præp. Cornu C. usti in juscule propinabat; quo bis, vel ter repetito, malum sæpe superatum vidit, exhibito postea, si opus esset, medicamento aliquo stomachico ad appetentiam suscitandam.

Ad tormina verò sedanda, nervina carminativa opiatas sociata valde commendat, qualis est mixtura polychresta, à Clariss. *Vvedelio* in Opiologia descripta, & Sacculi paregorici ex floribus Chamemeli, seminibus lini, furfure, & Sale facti. Si verò diutius Cruoris fluxus perduret, usum salutarem præstare ait absorbentia & stiptica; sic hujusmodi remediis, è Castris Venæ sectione ablegata, castrenses morbos faciliùs expugnari deprehendit.

Quoad unitatis solutæ morbos, Vul-

nera

nera scilicet, quod sæpè evenit, rem nota-
tu dignam observavit Vir Clariss. inesse
iis nescio quid castrense, ac malignum,
quamvis Vulnera essent levissima, nec
mali quicquam de illis liceret suspicari;
observavit enim in diuturnis Arcium ob-
sidionibus, vulnera omnia cum contusio-
ne, veluti Sclopetorum, ac præsertim in
capite, ut ut leviuscula, curatu esse diffi-
cillima, ac licet summâ diligentia tracta-
ta, cum summo tamen Chirurgorum de-
decore per sæpè lethalia fuisse, superve-
niente nimirum inflammatione, ac postmo-
dum gangræna, ut locus interdum suspi-
cioni fuerit, hostes obsessos veneno plum-
beas glandes armasse. Verùm cum à de-
sertoribus habitâ notitiâ, idem fatum,
quoque ex susceptis vulneribus obsessos
subiisse, de malignitate per aerem vulne-
ribus communicata, dubitari coeptum,
ideòque bezoardica terrea & absorben-
tia, cum cæphalicis vulnerariis præscri-
bendo, feliciores vulnerum institueban-
tur curationes, non omisâ interim vul-
neratę parti remedium ejusdem indolis
applicatione, vulneribus iniiciendo per si-
phunculum decoctionem Absinthii, Scor-
zoneræ, rutæ, cum melle mixtam, sive di-
gestivo Oleum Hypericonis Balsamum
peruvianum & similia commiscendo.

Rem oppido curiosam ab eodem Cla-
riss.

riss. Viro rerum omnium observatore, accuratissimo accepi, quam esse ait satis frequens in castris malum, quod non solum gregarios milites, sed etiam nobiles & generosos Viros invadat, nimirum improvifum quoddam acardens Patriam, ac suos revifendi defiderium, germanica lingua (das Heimvuche) dictum, quod ominofum ut plurimum esse confuevit. Tali enim defiderio correpti, aut morbo aliquo, aut cæde intereunt, vixque, ut idem ait, ex centum unus evadit, adeo ut in caftrense proverbium cefferit. *Qui Patriam quærit, Mortem invenit.*

Noviffe præterea fe inquit, non ultimæ classis Viros, aliàs fatis magnanimos, ad folam alicujus expeditionis denunciatiorem, non aliter ac fulmine tactos, futuræ mortis idæam in mente fubitò fibi fabricaffe, ac tanta certitudine ex imminenti conflictu mortem fecuturam prænucciaffe, ut die ad pugnam antecedente, Amicis extremum Vale non solum dixerint, fed bona fua distribuendo, corporis fui fepulturam illis feriò commendarint, ficque eos postmodum in pugna cecidiffe.

Hunc animi morbum, ob altiùs imprefsum pavoris figillum, & trififfimam mortis imaginem menti occurfantem, curari ait Charactere alio quodam contrario, fcilicet fiducia pentaculo, tempeftivè

stivè tamen, & priusquam morbus altiores agat radices; & hoc pacto per appensum sigillum spiritus antea veluti ligatos solvi, ac mortis imaginem aboleri.

Id autem naturaliter contingere, nequaquam verò propter vim aliquam huiusmodi pentaculis insitam, credendum est, ut, sicuti imaginationis vis, & concepta mortis imago milites in tantam animi dejectionem perducit, sic ejusdem imaginationis potestas per creditam, licet ex se nullam, Sigillorum dynamym, impressam pavoris & mortis imaginem è mente eliminet. Multa de Amuletis, & Periaptis apud varios Scriptores extant, qui tamen ut plurimum nullam physicam virtutem iisdem impertiunt, nisi eam quam credulæ mentis passiva, deceptio illis indulserit: Adeò verum est, quod scripsit *Seneca*, *Quedam non nisi decepta sanari*. In hanc rem succurrit, quod apud *Cartesium* de vi imaginationis olim, *Ep. 23.* legi; eam enim esse dixit, ut ipsius imaginationis abductio maximum sit ægritudinis remedium. *Etenim*, ait ille, *si quis animo composito spectet continuò tragædias, attamen mæror aliquis contrahetur, illius animus ad suspiria assuefiet, Cor & Fibræ contracturam patientur, unde sanguinis circulatio segnior evadet, & obstruções in Hepate, ac Liene generabuntur; ex adverso,*
si quis

*ſi quis variis ægritudinibus vexetur, & ani-
mum ac intellectum, quantum poſſit ab illis
abducat, objecta læta, ac mentem exbila-
rantia cogitando, ad bonam valetudinem ſibi
viam ſternet.*

Rem haud minùs curioſam mihi enar-
ravit idem Vir doctiſſimus; ſibi nempè
obſervatum, poſt commiſſum aliquod
prælium, quòd Cadavera in ſolo ſtrata, ac
veſtibus, uti mos eſt, denudata, omnia fe-
rè pudenda habeant turgida ac diſtenta
tanquam ad pugnam veneream parata,
ſic in fœminis quoque interemptis, mulie-
bria rigida, ac tentigine quadam contra-
cta admiratum eſſe. An id fieri creden-
dum, quòd Milites ad pugnam prodeun-
tes magno furore ac rabie perciti, omnes
ſpiritus, ac ſanguinem (uti proprium eſt
iræ ac furoris) è corporis penetralibus ad
extima propellant, ut hoſtem ſibi obvium
proſternant, ideòque in pugna proſtrati,
ac cœſi, ſicuti vultu, licet mortui, adhuc
furorem & minas ſpirant, ſic genitalia, ob
ſpiritus inibi captivos detentos, poſt mor-
tem convulſa retineant? Longè proſectò
diverſam faciem eſſe eorum, qui ex mor-
bo aliquo, ſive acuto, ſive chronico, ſuis
in ſtragulis intereunt ab iis qui violenta
morte intereunt, multòque magis, qui
Martis Victimæ in acie mactantur, ſatis
perſpectum eſt. De Milite Romano in-

Cannensi prælio narrat *Valerius Maximus*, l. 3. c. 2.
quòd cùm mutilus ad retinenda arma,
inutiles manus haberet, spoliare se co-
nantis Numidæ cervicem complexus, os,
naribus & auribus corrosis, deforme red-
didit, inque plenæ ultionis moribus ex-
piravit.

Isthæc mihi communicata referre lu-
buit, iis non solùm, ut reor, quibus medi-
cinam in Castris facere volupe sit, usui
futura, sed iis quoque, qui in Civitatibus,
& Oppidis medicæ praxi addicti sint: ete-
nim, bellica tempestate Provincias, &
Regna vexante, cùm persæpe contin-
gat ut militares copiæ ab æstivis expeditio-
nibus in proximas Civitates & Oppida ad
hybernandum se recipiant, facilè hujus-
modi occasione morbi Castrenses curan-
di occurrunt. Annis elapsis cùm Mili-
tiæ Germanæ hisce in regionibus hyber-
na Castra statuissent, Febres, & Dysente-
rias, quales apud Auctores leguntur, mi-
hi observare contigit, multosque præcla-
ros Viros scio interiisse, quibus à Medicis
militaris medicinæ, & genii Castrensium
morborum ignaris, administrata sunt in-
tempestiva remedia, ut Venæ sectiones &
valida purgantia, potissimâ indicatione
miasma illud virulentum, & efferum
perdomandi, & per cutis spiracula elimi-
nandi, vel neglectâ, vel ignotâ. Expe-

rientia itaque rerum magistra in curan-
dis hujusce indolis morbis tali methodo
procedendum ostendit. Quotiescunque
igitur se se offerat occasio, consulendi
citati Scriptores, *Mindererus*, & *Screta*.
De Feb. Penes *Helmontium*, quoque Febris cujus-
ca. 1. dam, fit mentio, quæ totam suam tragœ-
diam sint ullo caloris sensu peragit, quam
Febrem Castrensem appellat, de cujus
Febris ingenio, & more quædam legun-
de Suc. tur scripta apud *Regnerum Graaff*, *Corne-*
Panc. *lium Bontekoe*, *Etmullerum*, & alios. Om-
Diatrib. nes itaque, qui hac de re scripsere, unani-
de Feb. mi ferè consensu observavi horum affe-
T. p. c. 17. ctuum causam in acidum volatile, corro-
de Feb. sivum, efferum, realgarinum referre,
ideòque hujusmodi venenum inverten-
dum, infringendum, ac potissimum Sa-
lium volatilium usu per glandulas cuta-
neas abigendum.

De Literatorum Morbis.

CAPUT ULTIMUM.

ARtificum agmen claudant tandem
Literarum Professores, neque pro-
bro ducant, vel mihi succenseant,
si in hujusmodi albo reponantur; nam &
ipsi, sicuti cæteri Artifices, ex literarum
cultu, si non magnos census, uti negotia-
tores,

tores, quæstum tamen, & non vulgares
commoditates sibi comparant; perpau-
cosenim, nostra hac ætate saltem, esse vi-
deo, qui literis operam dare velint, nisi il-
lis à principio res fuerit angusta domi.
Adeò verum est, Necessitatem Artium,
Mechanicarum, ac Sapientiæ quoque,
Magistram esse. Sic *Aristophanes* scripsit, *in Plut.*
sublata è Mundo Paupertate, ac *Pluto*, *Act. 4.*
idest divitiis, omnia eversum iri, nullum-
que Sapientiæ & cæterarum Artium Cul-
torem futurum; hæc sunt illius carmi-
na, dum Paupertatem sic loquentem in
Scenam inducit,

ἔι γὰρ ὁ πλεῖστος βλέψει πάλιν διανέμείτ' ἴσον ἑαυτὸν,
καὶ τε τέχνην ἂν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τε σοφίαν μελετῶν.
καὶ δαίς, ἀμφοῖν δ' ὑμῖν τούτοις ἀφανιθέντοις, ἐβελήσῃ
τίς χαλκᾶειν, ἢ ναυπηγεῖν, ἢ ῥάπτειν ἢ τροχαποιεῖν,
ἢ σκυτοτομεῖν, ἢ πλινθουργεῖν, ἢ πλωεῖν, ἢ σκυτοδεφεῖν.
ἢ γῆς ἀρότροις ῥύξας δάπεδον, καρπὸν δὲ καὶ θερίσας,
ὥς ἔη ζῶν ἀρχαῖς ὑμῖν, τούτων πάντων ἀμελεῖσιν.

quæ carmina latinè sic reddidit Andreas
Divus Justinopolitanus.

*Si enim Plutus videbit iterum, dividetque
æqualem se ipsum,*

*Neque artem hominum, neque sapientiam
exercebit*

*Nullus; ambobus autem nobis his destru-
ctis, volet*

*Quis æris esse Faber? vel naves facere?
vel suere, vel rotas facere?*

*Vel coria incidere? vel facere muros, vel
lavare, vel pelles tingere?*

*Vel terræ aratris rumpens campum, fru-
ctum Cereris metere?*

Ut plurimum ergo qui ingenio valent,
si egestas premat, ac spes affulgeat divitias
comparandi, literarum studio totos se
dedunt, sibi que splendidum censum pa-
rant, necnon multam existimationem,
apud Nobiles Viros, quibus postea ad Li-
teratorum fores pulsandum, ut consilia
exposcant. Verum Literarum cultura
licet uberem opum, & gloriæ messem red-
dat, tribulos quoque, ac improbam ma-
lorum segetem suis Cultoribus non raro
progerminat. Literati ergo homines,
de Stud. qui, ut ait *Ficinus*, *quantum mente, & cere-*
Val. tu. *bro negotiosi sunt, tantum corpore otiosi sunt,*
6. 3. omnes fere vitæ sedentariæ incommoda,
demptis Medicis Clynicis, subeunt. Nihil
notius, quàm Hominem sedendo Sapien-
tem fieri; tota ergo die ac nocte sedentes
inter literarum oblectamenta corporis
damna non sentiunt, donec non intelle-
ctæ morborum causæ sensim obrepentes
eos lectis affixerint. Jam superius innui-
mus, quas noxas inferat Sellularia vita,
quare circa id non ultra immorabor.

Vitæ quoque Statariæ incommoda non
raro experiuntur Literarum Professores,
multos enim ex iis passim visere est, qui,
ut

ut sedentariæ vitæ, quæ tam malè audit, evitent damna, *in contraria currunt*, dum ad multas horas, ac totos fere dies, stant erecti libros evoluendo, quod non minùs, imò forsan magis noxium, quàm si ad opus suum sedendo incumberent.

In universum porrò Literati omnes stomachi imbecillitate laborare solent. *At imbecilles stomacho, quo in numero magna pars urbanorum, omnesque pene literarum cupidi &c. aiebat Celsus.* Nullus enim l. i. c. 2. fere est, qui seriò literarum studio det operam, ac de stomachi languore non conqueratur; dum enim Cerebrum concoquit ea, quæ sciendi libido, & literarum orexis ingerit, non nisi malè potest concoquere Ventrículo ea, quæ fuerint ingesta alimenta, distractis nempe spiritibus animalibus, & circa intellectuale opus occupatis, vel iisdem spiritibus non adedò pleno influxu, uti opus esset, ad stomachum delatis, propter fibrarum nervearum, ac totius nervosi systematis in altioribus studiis validam contentionem. Quantum enim ad Viscerum omnium naturales functiones ritè obeundas conferat, si non succi nervei, de quo adhuc non satis constat, saltem spirituum animalium influxus, ex partium paralyti laborantium contabescencia satis liquet; quamvis enim ob perennem arteriosi san-

guinis affluxum vitali succo fruantur, at-
tamen humore illo, seu quidquid sit il-
lud, quod per nervos ad eas defertur, or-
batæ, gracilescunt.

Hinc ergo cruditates, flatuum ingens
copia, corporis totius pallor, & macies,
partibus geniali succo defraudatis, sum-
matim omnia damna, quæ cacochyliam
consequuntur, ortum ducunt. Sic Studio-
si paulatim, licet Joviali temperamento
præditi, saturnini, ac melancholici fiunt;
sic dici solet, melancholicos esse ingenio-
sos; at forte aptius, ingeniosos fieri me-
lancholicos, spirituosiori nempe sangui-
nis parte circa mentis opera absumpta,
magis verò fœculenta, ac terrestri intus
relicta.

Non ibo tamen inficias, quin ad id mul-
tum conferat corporis temperies ad me-
lancholiam paulisper vergens, cum mo-
derata cæterorum humorum mixtura.

li. c. 3. Varias quidem causas affert *Ficinus* in li-
bro, quem in Studioforum gratiam con-
scripsit, quare Literati melancholici sint,
vel fiant, quarum alias ex *Astronomia*,
cui potissimum erat addictus, deducit,
alias ex naturali philosophia; quæ omnes
ad vehementem vitalium spirituum mo-
tum, & dissipationem referuntur, unde
sanguis ater efficitur. Melancholicis er-
go passionibus obnoxii sunt ut plurimum
lite-

literarum Professores, eoque magis si à primordiis tale temperamentum sortiti fuerint; sic habitu graciles, luridi, plumbei, morosi, ac solitariae vitae cupidi, observantur qui verè Literati sunt.

Oculorum imbecillitati præterea obnoxii paulatim redduntur; legentes siquidem, & scribentes intento obtutu non possunt, quin Visionis læsionem persentiant, quod malum fovēt dum literas minutas scribunt, quod familiare est iis, qui prompti sunt ingenii. Curiosum certè esset, si veritati congrueret id quod proponit *Aristoteles*, quare, qui lusciosi cognominantur, literas minutas scribere consueverint; mirum est, inquit, ut qui obtusis sint oculis, rem faciant, quam eorum facere interest, qui acumine valeant oculorum; varias hujus rationes affert, sicuti & *Plempius*, qui ait, se aliquando dubitasse, quin hæc affectatio quædam esse posset, ut sani, & vegeti visus esse viderentur. Verùm ego non paucos Myopes novi, qui satis amplis literis scribere soleant. Indubium tamen est, quòd qui minutiùs scribere consuecant, sibi curtiores visum reddant, & Myopiam sibi paulatim adsciscant; sic etenim Oculus assuescit ad proxima solùm videnda, ac retina ex tali assuefactione in situ à pupilla magis remoto obfirmatur, atque obdurescit, adeò, ut

Se. 311
Prob. 8.
C. 15.

lib. 4. Ophthal. 6.
42.

mobilitas illa, quam oculo impertita est Natura, aboleatur.

Affectu quoque Myopiæ contrario interdum laborant, qui scriptioni, ac lectioni nimis addicti sunt, adeò ut temporis progressu objecta ab oculo longè remota tenere iis necesse sit, quod vitium Senibus familiare est; etenim cùm incurvi, ac proni scribant ac legant, facilè humor crystallinus ad pupillam prolabitur, eamque obturat, ac cæcitatem inducit. Hanc esse causam quare in Equis, aliisque animalibus frequentius visionis noxæ contingant, ait *F. Platerus*, cùm enim prona incedant, oculi humores ad anteriora, sensim feruntur, ibique subsistunt.

T. 1.
Prax.
Med. c.
7.

Præterea literarum studiosi, cum legendo, & scribendo capite, ac pectore inclinato libris incumbant, Ventriculum, & Pancreas comprimunt, ex qua compressione stomachus oblæditur, & succi pancreatici per suos ductus cursus inhibetur, unde postea Viscerum naturalium œconomia perturbatur; hanc succi pancreatici interceptionem ob talem corporis situm advertit *Dolæus*, in hypochondriacis affectibus valde noxiam. Nephritis quoque & Arthritis, quæ Vitæ sedentariæ pedisequæ sunt, Literatorum morbis comites se jungunt; perrarò autem quis arthriticus est, quin fiat nephriticus,

Encycl.
Med. l. 3.
de Morb.
Abd. c.
11.

non

non tam, quòd in Arthriticis lecto, seu sella affixis, lumbi ac renes, ob assiduum decubitum, & sessionem graviter fatigentur, quàm quòd utriusque affectus, eadem sit materialis causa. *Erasmus* in quadam Epistola ad amicum suum arthriticum, postquam multum de suo Tortore, calculo nempe, quem gestabat in renibus, conquestus esset, scripsit, se & amicum illum esse affines, imò cognatos, duarum quippe Sororum Maritos, ac illius Uxorem sibi intimè jungi absque ulla adulterii suspitione.

*Vid. Be
verou.
de Ren.
Cal.*

Nulli porrò præ cæteris Literarum Professoribus studiorum laboribus magis atteruntur, quàm qui Operum editionem in publicum moliuntur, nominisque sui immortalitatem in animo habent insculptam; de iis tamen loquor, qui verè sapiunt, nam complures sunt, qui scribendi cacoethe detenti, rerum malè confarcinatarum editionem, ac abortus potius, quàm maturos foetus properant, non secus ac Poetæ quidam, qui centum carmina compingunt, stantes *pede in uno*, ut ait *Horatius*. Viri ergo sapientes, qui nominis sui, famæ & existimationi in longum tempus prospiciunt, diurnis ac nocturnis laboribus se conficiunt, ut aliquandò pereant, antequam pariant. Non tam verò malè plectuntur in studiis, qui solùm scire

con-

contenti sunt, quod alii sciverint, & scripserint, optimumque censent, *aliena frui insania*, ut scripsit *Plinius* de iis, qui novas *Ædes* nunquam fabricari velint, sed ab aliis extructas lubentiùs emere, & incolere.

Quoniam *Plinii* facta est mentio, hic dictum illius memorabile ad rem nostram spectans, quod multorum ingenia hæcenus exercuit, ac torfit, præterire nefas ducerem; sic ergo *Plinius*. *Atque etiam*
lib. 7. H. N. c. 50. Morbus est aliquis per sapientiam mori.
Qualis sit morbus iste, de quo intellexerit Plinius, tot sententiæ, quot capita. Varias doctorum hominum opiniones recensuit Celeberrimus *Gaspar à Reyes* in *Jucundarum Quæstionum* campo, ubi *Mercati, Mercurialis, Jo: Pinedæ, Salmasii, Dalechampi, P. Ludovici della Cerda*, aliorumque ingeniosissimas expositiones refert, ut apud eundem videre est, cum nonnulli intelligendum velint *Plinii* locum de morte in senili ætate, cujus propria est prudentia, ut *Mercatus*, alii de Quartana Febre, quæ sapientiâ, ac quadam veluti intelligentiâ, statis diebus, & horis aggrediatur, ut *Jo: Pineda*, alii in verbo mendum, ob Scriptorû incuriam, esse putent, & pro verbo illo, *per sapientiam mori*, reponendum aliud, *per desipientiam mori*, ut *Mercurialis* de Phrenitide; alii de divinandi
 facul-

facultate, quam nonnulli animam agentes interdum acquirunt, futura quædam post suum obitum prænunciantes, ut *P. della Cerda*; alii tandem, ut modò citatus *Gaspar à Rejes*, de Paraphrenitide, diaphragmate vulnerato, vel percusso, eò quòd Veteres in hac corporis parte Prudentiæ sedem collocarent.

Tot Clarissimorum Virorum suffragiis, meum, qualiscumque sit, calculum addere liceat; *Plinium* scilicet tot periculis, tot casibus, tot morbis, quibus Vita nostra continuò petitur, adnumerare quoque, voluisse causam occasionalem, ob quam Mors persæpè contingat, Studium nempe Sapientiæ, quæ suos Cultores ad præproperam mortem non rarò perducit, ita ut in morborum Classe morbus sit aliquis, quem Medici non adverterint, scilicet *per Sapientiam mori*.

Non possum quin in hanc rem auream *Platonis* sententiam recenseam, quâ mirificè explicatur, quomodo literarum studium varias ægritudines accersat. Statuens ergo Vir ille Divino ingenio excellens, Hominis pulchritudinem, ac sanitatem in commodatione quadam, ac proportionem inter Animam, & Corpus, sic scripsit. *Quando Anima Corpore admodum potentior est, exultatque in eo, atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens languoribus*

in Timeo
p. 495.

bus implet. Quando etiam ad dicendum, investigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit prorsus corpus, & labefactat; Denique cum ad dicendum, differendumque privatim, & publicè ambitiosa quadam concertatione contendit, inflamat Corpus, atque resolvit; nonnunquam etiam destillationes, fluxusq; commovens Medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias causas judicare. En quomodò Literati; qui

Ingentes animos angusto in pectore versant,

dum intemperanter studiis incumbunt, Corpora sua, ad sustinendas Animæ ac spirituum motiones inepta, morbosa, efficiunt. Tam arcta verò lege confortii foederantur ad invicem Anima, & Corpus, ut omnia tam bona, quàm mala unius in alterum vicissim corrivent, ac veluti, ex corporis nimia exercitatione, Anima ad mentis functiones languescit, ac torpet, sic ob nimiam Animæ contentionem circa Sapientiæ studium corpus marcescat necesse est, absumptis nempe spiritibus, communi scilicet Instrumento ad materiales, & spirituales operationes ritè obeundas. Labor articulis, carnibus, cibis, somnus visceribus, Animæ deambulatione, cogitatio hominibus. Sic Artis Magister;

5. in 6.
Epid.

Omittam hîc referre, quæ in hujus loci

com-

commento scripserit *Galenus*, ac literis prodiderit *Valesius*; *Cogitatio* igitur, ex *Hippocrate*, cùm Animæ sit propria exercitatio, atque in hoc toti sint Literarum studiosi, scilicet ut cogitent ac meditentur (quandò nostrâ hac ætate non desint, qui totam Animæ essentiam in cogitatione constituent) fieri nequit, quin Corpus à sua Rectrice destitutum exorbitet, ac multas ærumnas non sentiat, destillationes, ut ait *Plato*, membrorum torporem, atrophiam, ac præproperam Senectam.

Hæc in universum patiuntur Literarum Professores; ex iis tamen quidam sunt, qui peculiaribus morbis vexari solent, uti Concionatores, Philosophi continuò in scholis disputantes, Declamatores in Foro, & quotcunque alii, qui circa vocis exercitium detineri solent. Hi enim Destillationibus, & Vasorum in pectore ruptionibus non rarò sunt obnoxii. Advocati verò, Judices, & qui Principum ministerio sunt addicti, studiis, magnis laboribus, ac vigiliis attriti, inter hypochondriacos primas tenent, & in marasimum paulatim prolabuntur. *Petri Xilandri*, Regis Catholici in Brabantia Curia Consilarii, elegantissima Epistola legitur, Operi *Fortunati Plempii* de Togatorum Valetudine tuenda præfixa, ubi Magnus ille Juris Consultus malorum suorum

rum Iliadem, ac ærumnosam vitam è Toga contractam describit. Ego equidem quotquot novi, tum in Romana Curia, tum aliis in locis, ac in Aulis Principum, celebres Jurisconsultos, ac Ministros, omnes observavi mille morborum generibus malè mulctatos, & Professionem, cui se addixerant, diriseiurantes. Lubuit autem talem Epistolam, quam Principum Ministris gratissimam fore arbitror, hìc recudi, quandò librum hunc Plempii scio in Italia nostra esse rarissimum.

*Vopisco Fortunato Plempio Celeberrimo Medicinae Doctori, & in Academia Lovaniensi Professore Primario.
P. Xilander habere.*

QUandò ita vis, morem generam tibi: offendicula illa valetudinis nostræ referam ad te, quæ hanc actuosam vitam, quam duximus in Toga maximè infestare videntur; ut lucubratiuncula, quam paras publico, de tuenda Valetudine Togatorum, è accuratioribus ἀλεξινάκτοις nos munire possis. Vita municipalis, ac rurestris non tantum amœnitate, & otio, sed & sanitate beatior est hac urbana, quæ in publicis officiis transigitur, & peculiare etiam ad se morbos attrahit, ut Cæcias nubes. Stomachi imbecillitas, dolor colicus, nephriticus, & sexcenta
quæ

quæ se bis adglutinant, propriæ sunt Urbanorum, & sedentariorum Cruces, quas si hac, qua suscepisti cura, averruncare quiveris ab humeris nostris, solidam à toto Ordine gratiam inibis. Non est verò procul petenda maiorum nostrorum Lerna: assidua, & pigra illa sessio functioni nostræ indivulsè connexa potissimum nos necat. Totos dies, quasi claudi Sutores, desidemus aut domi, aut in Causarum auditorio. Cum vilissimus quisque aut Corpus exercet, aut otio animum suum obletat, nobis inter tetricas lites considendum est. Et omnium licet occupatorum misera conditio sit, attamen miserrima illorum, qui ne suis quidem negotiis vacant. Quanta enim miseria sit fori iurgia continenter audire, Claudius Cæsar in ludo Senece facetè dixit, cum ad Herculem conversus, scis, inquit, quantum miseriarum pertulerim, cum Causidicos audirem, in quos si incidisses, fortis licet, maluisses Cloacas Augiæ purgare. Quid? quòd non in curia tantum, sed etiam in via sedendum sit. Pessimo mori manum dedimus vehiculum perpetuò conscendendi. Si, ut olim, tantillum itineris, quod quater in die repetendum est, pedibus conficeremus, poterat sedentaria fatigatio hac incessus agitatione discuti. Sed quid est? tanta Curruum frequentia per strata viarum nostrarum quotidie diffunditur, ut nisi pedibus Equorum obteri, aut conspurcari luto platearum velimus, etiam

*etiam ad curulem veſtationem cogamur de-
currere. Huc nempe ventum eſt, ut videamur
uſum pedum amiſſiſſe, quem reſtitui priſtinæ
frequentia censebis non dubiè intereſſe ſani-
tatis hominum. Martialis inſania adſcri-
bendum putavit, ſi homo juvenis, & validus
alienis pedibus ambulet per Urbem, Philip-
pum quendam inſectatus hoc Epigrammate.*

*Octophoro ſanus portatur, Avite, Phi-
lippus,*

Hunc tu ſi ſanum credis, Avite, furis.

*Accipe nunc & alia incommoda, quæ nos
circunſtant. Limen noſtrum obſidetur quo-
tidie à turba hominum, & Janua*

*Mane ſalutantum totis vomit ædibus
undam.*

*Moleſtiſſimi omnium Rabulæ, & Tricones
crambem ſuam aſſidue nobis recoquunt, &
rabioſa fori jurgia ingeminant. Non eſt au-
tem felix, inquit Seneca, qui à multis obſide-
tur: ad eum veluti ad lacum concurritur,
quem adeuntes exhauriunt & turbant. Ma-
ximè intempeſtiva aditio eſt, quæ mox à pran-
dio otium noſtrum interpellat. Tunc fere au-
diendæ ſunt forenſes verbigerationes Cauſi-
dicorum, quæ merito à verbis nomen obtinue-
runt. Etenim. — verborum tanta cadit vis,*

*Tot pariter pelves, tot tintinnabula,
credas*

Pullari.

*Hippocrates veſter Latinus omnem lucu-
bra-*

brationem post epulas interdicit stomacho imbecillis, in quo numero habet omnes urbanis officiis adstrictos. Tu quid de turbulentis his contentionibus dicturus es? Omitto nunc continuam attentionem in qua vivendum est, non tantum in Curia, ubi undique negotia, & caput, & circumfaliunt latus, sed in omni penè cætu. Vix unquam discinctè, aut simpliciter vivere licet, sed semper veluti sub persona. Muneris, quod sustinemus, ratio ad assiduam nostri observationem ac diligentiam nos revocat. Non est autem jucunda vita, ait rursus Seneca, sub persona viventium. At illa sincera, & per se ornata simplicitas nihil obtendens moribus suis. Tristitiam porro vitæ & valetudini adversam esse nemo ignorat. Jam si de ratione victus quæras, nihil in alterutram partem hîc singulare est. Tenuis fortasse diæta vitæ, quam ducimus, maximè congruebat. Non enim nobis puto Celsum scripsisse, semper potius, quam plurimum cibi ingerendum esse: cautio enim, quam subjungit, dummodò concoquas, non potest ad eos pertinere, qui omni hora calorem stomachi avocant ad mentis officia. Sed nemo tamen, quod sciam, ad libellum hîc epulatur, ut Aloysius Cornarus olim apud Venetos, & Marchio Malvechius in Belgio nuper fecit. Subindè lubentiæ conviviorum nos habent; ubi non usquequaque ad amussim sobrietatis semper vivitur, sed sapientia vino interdum obumbratur.

tur. Quatenus verò hæc vitanda sint, aut aliquandò admittenda, tuum erit inter præcepta quæ dabis, arbitrari. Scio ablegabis nos, & rectè, ad exercitationes corporis; ambulationes, peregrinationes: ut sic corrigantur, quæ superflue ingesta, aut minus digesta sunt: hilaritatem & remissionem animi commendabis, ut fastidium, quod contraximus, pellatur, quod & Seneca monet: indulgendum esse animo, dandumque subinde otium, quod alimentum & virium loco sit: & in ambulationibus apertis vagandum, ut cælo libero & multo spiritu augeat, attollatque se animus: aliquando vectatio, iterque & mutata regio vigorem dabunt. Hoc fine etiam feriæ publicè indictæ sunt, ut homines ad hilaritatem quasi cogerentur. Sed audi, quàm iniqua hinc condicione simus; eadem nimirum, qua servi, qui nunquam à pristino suo liberi sunt. In isto publico otio difficillima sæpè negotia nobis sunt. Mutamus occupationes, non deponimus. Tunc testificationes peregrè audiendæ sunt; tunc in rem præsentem eundum: si non potuit diebus negotiosis in dicasterio lis decidi, extra ordinem diebus nefastis opera nostra domestica imploratur. Curia deindè clientelæ partem aliquam feriarum ad se rapit: aliam sibi vindicant causæ delegatæ, quarum tandem frequentia optimo consilio modus impositus est. Aliqua mala crux semper est, quæ nos interpellet. Rectè autem Euripidem

pidem quidam ordinis nostri dixisse pronun-
ciat:

— προσαύτην γε τὴ βίη

Τὸν δῦμον ἔχομεν, τῷ τόχλῳ δαλεύομεν.

Quod ita Grotius vertit:

— Vulgi sumus

Mancipia: nostræ populus est vitæ ar-
biter.

Vidimus robustissimos heroes, qui χαλκέντεροι
& adamantini habebantur, in ipso limine se-
nectæ huic oneri succubuisse. Par est, ut eo-
rum malo edocti incipiamus sapere. Senectū-
ti honestum otium, quasi vitæ nostræ ferias,
indicamus. Detrahimus primum aliquid de
cumulo occupationum & postremo, si possu-
mus, longum vale foro & curiæ dicamus.
Primam & mediam ætatem Reipublicæ de-
dimus, ultimam nobis ipsis impertiamur. Ne-
mo alteri nascitur, moriturus sibi. Incipia-
mus, ait idem Romanus Sapiens, in senectute
vasa colligere; in freto vivimus, moriamur in
portu. Ipsæ leges nos eò ducunt, quæ Senato-
rem anno quinto & sexagesimo ætatis otio
reddunt, & à curia absolvunt. Sed desino
philosophari, gnarus ista speciosius dici, quàm
fieri. Cæsar Augustus non alio magis ser-
mone se oblectabat, quàm ut otium sibi pro-
mitteret in senectute; & ea spe solabatur cu-
ras suas. Sed intra verba stetit hoc ejus vo-
tum. Alios audivimus eadem jactantes in-
ter amicos suos, qui deinde in extrema senec-

Et a novas dignitates cum ambiissent, mortalitatis tandem memores queri vidimus, se in vitulum sepulchri tantum laborasse.

O vanas hominum spes, atque o pectora coeca!

Quantò prudentius amicus Plinii junioris Spurinna, qui postquam Magistratus gesserat, & Provincias rexerat, senex factus receptui cecinit & literis atque otio in plures annos vitam produxit. Similis Praefectus Adriani, vacatione data, in agro septem annos quod reliquum fuit vitae in quiete exegit, atque haec moriens sepulchro incidi iussit: Similis hic jacet, cujus aetas quidem multorum annorum fuit, septem tamen dumtaxat annis vixit. Cui geminum exemplum aetas nostra suppeditat in Praefide Galliae, Achille Harlaeo, qui amplissima dignitate decedere senex maluit, quam in ea deficere: septuagesimo septimo aetatis anno, abdicatis regni negotiis, solitudinem ruris quaesivit, ut Christianis officiis ad meliorem vitam se pararet: à propitio numine quinquennio donatus est, ne in turbine rerum eum deprehenderet suprema dies. Hujus viri exitum latius in historia sua Gramontius refert. Hujusmodi exemplis & cogitationibus oblecto me subinde, & dum mille laboribus conteror, solatium inde peto, quasi iam nunc presumens aliquid de optata quiete.

O rus, quando ego te adspiciam, quandoque licebit

Nunc

Nunc veterum libris, nunc somno &
inertibus horis

Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?

*Sed satis videor à proposito digressus. Tu
Chironium concute pectus, & hoc potius age,
quod recepisti, quàm cum Mohyis, Kyperis,
Horstiis, Primirofiis, & hoc genus tenebrio-
nibus luctari, qui famam inde sibi aucupan-
tur, cum tibi in his contentionibus nec acce-
dat aliquid, nec decedat. Tales cimices pri-
dem supergeffus es,*

Quanto delphinis balæna britannica
major.

*Academicos nostri benevolentes longa salute
donari meis verbis cupio. Bruxellæ, postridie
Kalend anni M. D. C. LXII.*

Tam eleganter, tam eruditè malorum
fuorū Iliadem, ac erumnosam vitam Ma-
gnus ille Jurisconsultus, Magno illorum
temporum Medico, opus nobilissimum de
Togatorum Valetudine tuenda meditan-
ti, exponebat; ac re vera quotqvot rovi,
tum in Romana Curia, tum aliis in locis,
ac in Aulis Principum celebres Juriscon-
sultos, ac Ministros, omnes observavi mille
morborum generibus malè mulctatos, &
Professionem suam, cui se addixerint, di-
risejurantes.

Multò mitius verò cum Medicis res
agitur, Clynicis tamen, & lecticulariis,
quorum studium præcipuè est circa me-

dicam praxim, & quotidianam Æg-
 rum visitationem; hi enim non tot mor-
 bis conflictantur, ac si aliquando ægro-
 tant, non sedentariæ, aut stataria vitæ, ut
 J. C. sed cursuali, causam acceptam refe-
 runt. Non semel profectò mirari subiit,
 quomodò grassantibus gravibus epide-
 miis, malignarum Februm, Pleuriti-
 dum, aliorumq; popularium affectuum,
 Medici Clynici, quodam veluti Artis pri-
 vilegio, impunè incedant; quod non tam
 illorum cautelæ adscribendum putem,
 quàm magnæ exercitationi, & animi hi-
 laritati, dum benè nummati lares suos re-
 petunt. Ego certè nunquam Medicos ob-
 servo tam malè se habere, quàm ubi ne-
 mo malè se habet, quod præcipuè verum
 deprehendi hisce quinque annis elapsis, in
 quibus saluberrimæ constitutiones visæ
 sunt, & nihil Epidemicum apparuit. Non
 semper tamen impunè evadunt; etenim
 ob assiduos labores, & scalarum ascensum
 multos ex his herniosos factos novi. Si-
 militer cum dysenterici fluxus vagantur,
 aliquando & ipsi dysenterici fiunt, quod
 forte ipsis evenit ob sessionem longam, co-
 ram ægro, ac miasma per os, vel aliam
 partem susceptum; quare satis cautè se ge-
 runt, qui in dysentericorum curatione,
 stantes se expediunt, & sessionem suspe-
 ctam habent.

Haud

Haud minus malam morborum segetem ex studiis suis referunt Poetæ, Philologi, Theologi, Scriptores omnes, & cæteri Literati circa mentis officia occupati. Poetæ præsertim ob phantasticas Ideas, quas die ac nocte in mente versant, attoniti sunt, morosi, graciles, uti illorum imagines ostendunt. *Areostus* noster, ut ipse in Satyris fatetur, valde gracilem habitum præferebat, ac si vultum illius depictum spectemus, Eremicolæ effigiem strigosam refert; idem ajunt de aliis Poetis celebrioribus. *Ludovicum Castelvtrum*, Philologum satis celebrem, adeo gracilem fuisse ajunt, ut *Hannibal Carus* illius æmulus nomine strigosæ Capræ illum subsannaret.

Eos porrò, qui ingenio magis præstant, ac uti ingeniorum Monstra prædicantur, quasi fato quodam, & fortunæ malignitate è vivis sublato legimus. *Joh. Picus*, Ingeniorum Phoenix, vix sextum lustrum egressus, immaturam mortem Florentiæ subiit, magno Reipub. literariæ damno, quamvis de illius morte varius fuerit rumor; creditum tamen est id illi ob perpetuos labores, & nocturnas vigilias contigisse, ut mirum sit quomodo superfuerit illi tempus ad scribendum, cum tot Auctores legerit, veluti ex illius Operibus, quæ extant, videre est.

Mathematici porrò quibus animum, à sensibus, & corporis ferè commercio se-
junctum esse necessum est, ut res abstru-
sissimas, & à materialitate remotas con-
templentur, ac demonstrent, omnes ferè
stupidi sunt, ignavi, veternosi, ac in hu-
manis rebus semper hospites. Partes ita-
que omnes, ac totum Corpus necesse est
veluti situ quodam ac torpore languere,
non secus ac perpetuis tenebris damna-
tum. Dum enim mens ad hujusmodi
studia intenta est, tota lux animalis in
centro conclusa est, neque ad exteriora
illuminanda diffunditur. In Professori-
bus id genus locum profectò habet illud

1. de *Hippocratis Oraculum. Lux Orco, tenebræ*
Diætan. Jovi; dum enim spirituum lumen in pe-
5. nitioribus partibus Cerebri volutatur,
exteriora tenebris obsideri, ac torpere ne-
cesse est.

Verùm cum tanti pro Reipublicæ bo-
no intersit sapientes ac literatos homines
benè valere, æquum est ut Literatorum,
Valetudo facta tecta, quantum fieri pos-
sit, servetur, ac quoties à suo statu deci-
dat, restituatur. Primò itaque consulen-
di erunt Auctores, qui in illorum gratiam
scripsere; uti *Plutarchus* de præceptis salu-
bribus, *Marsilius Ficinus* de Studioforum
Valetudine tuenda, qui liber apud nos fa-
tis obvius est, nec non *Fortunatus Plem-
pius,*

pius, in laudato Opere de Togatorum Va-
letudine tuenda: apud hos Auctores ele-
gantes medicamentorum formæ descri-
ptæ leguntur, tum pro curatione, tum
pro præservatione à morbis, quibus exer-
ceri solent. Regimen in sex rerum non
naturalium usu, ut ajunt Medici, pri-
mas tenebit. Studeant primò, ut in Ae-
re puro, ac salubri degant, procul à sta-
gnis, ac paludibus, ac Ventis Australibus;
siquidem hoc pacto puriores erunt Spiri-
tus Animales intellectualium operatio-
num potissima instrumenta; Mirari pro-
fecto nunquam satis potui, quare *Plato*
non procul Athenis Villam Academi-
cam delegerit parum salubrem, imò pe-
stilentem habitam; ni forsan idem confi-
lium illi fuerit, ac *D. Bernardo Abbati Cla-*
revalensi, qui loca insalubria pro more
habuit deligere, in quibus sua Monasteria
extrueret, ut sic Monachos suos valetu-
dinarios haberet, ideòque magis obse-
quentes, ac voluptatum illecebris minùs
obnoxios. Quæcumque fuerit mens *Pla-*
tonis, indubium est, à crasso aere obtundi,
ac obnubilari Spiritus, iisque in locis fœ-
liciora ingenia clarescere, ubi aer since-
rior, ac magis temperatus, qualis est *Nea-*
politani, & antiquitus Athenis; sicuti
ex adverso in *Bœotia*, ob aeris crassitiem
Incolæ malè audiebant.

Rusticari propterea, & aura liberiore gaudere, ac vario Vitæ genere uti, modò ruri esse, modò in Urbe, ipsis salutare est, frequentiam, & solitudinem ad invicem temperando; *illa enim nostri, hæc hominum desiderium facit*. Cavere quoque debent à validis Ventorum afflatibus, Austri, & Boreæ, ab hyberno frigore corpus, ac præcipuè caput muniendo.

Jam usus obtinuit, ut Capillamenta ex alienis Capillis contexta, tanquam capitis Vaginæ, passim adhibeantur à quocumque hominum genere, tam Senibus, quàm Juvenibus, alioqui benè comatis. Experimentiâ compertum est, salutare munimentum capitis esse hujusmodi capillatos galeros, quibus, vel ob senium, vel quamcunque aliam causam crinibus nulla sit calvaria; multisque, qui fluxionibus ad fauces, ac dentes vexarentur, suavis fuit, ut hujusmodi capillamentis, caput armarent, quo præsidii genere multos vidi ab hujusmodi fluxionibus sanatos, qui alioquin prorsus edentuli facti fuissent. Neque id novum juvenum est; nam apud antiquos mentio fit Petasi, Galeris, Galericali, qui pilei erant ex pelle, quibus ita erant crines confuti, ut veram, non adscititiam comam æmularentur; hujusmodi operculo utebantur tum Viri, tum fœminæ, vel ut calvitium, vel canitiem

tiem cælarent, vel ut elegantiores in publicum prodirent. Sic *Juvenalis* de *Mef. Sat. 6.* fallina *Claudii Uxore.*

Et nigrum flavo crinem abscondente galero,

Intravit calidum veteri centone lupanar.

Et Martialis de quodam calvo.

Hædina tibi pelle contegenti

Nudæ tempora, verticemque calvæ

Festivè tibi, Phæbe, dixit ille,

Qui dixit, Caput esse calceatum.

lib. 12.

Epig. 47.

Usum ergo talium capillamentorum, nostrâ hac ætate valde familiarem, Literarum Professoribus satis commodum, ac salutarem pro Capitis munimento ab Aeris injuriis, ac præsertim hyeme, existimo, paucosque jam videò, ex omni Literatorum genere (si Religiosos Viros demas, quibus id ex Ordinis sui instituto vetitum est) qui per Urbem non incedant benè capillati, ac, uti lepidè ait *Plautus*, aliquantum ruffi, crispi, & cincinnati. His addendum, quòd ubi Literarum Cultores, ut ut fenes, ac silicernio proximi, se comptos, nitidos, abrasâ barbâ, & cute curatâ, benè comatos in Speculo se intuentur, in sinu suo non parum gaudent, ac vitam hilariorem degunt, sibi de longævitate blandientes. Priscis temporibus Literarum Professores, Philosophi,

in Captis
vis.

præ-

Plat. in
Tim.

Præsertim, de barba valde promissa, ac de nuda calvaria, quasi Sapientiæ documentis, gloriabantur. Nunc mutatis vicibus, nullum ferè in secularibus Literarum Professoribus visitur Barbæ, aut canitie vestigium, tam culti, ac nitidi in publicum prodeunt. Succurrit in hanc rem celebre dictum illud Ægyptii Sacerdotis cum Solone verba facientis, *O Solo, Solo, vos Græci semper juvenes estis, nec quisquam è Græcia senex est.*

de Tog.
Val. tu.
c. 3.

Experientiæ tamen, quæ tale capillitium Literatorum valetudini, ubi ad senium vergant, valde commodum, & salutare ostendit, ratio quoque concinit. Etenim si Naturæ providentiâ Juvenum capita denso crine munita sunt, imò ab Uteri claustris foetus ipsi in mundanam Scenam prodire non solent nisi capillati; necnon si Juvenes ætatis vigore præfervidi comarum pondere non gravantur, sed benè se habent, cur Senes, quibus natus calor fatiscit, adscititio capillorum munimine nudæ calvariæ non consulant, potius quàm pileis, vel coriaceis, vel sericeis? Refert *Plempius, Marsilium, Ficinum, Philosophum Platonium*, in pileolorum usu valde morosum fuisse, ut pluries in die, prout Ventus flaret, vel aura calidior, vel frigidior esset, hosce pileos permutaret, quòd profecto noxium; qua-

quare capillamenta istæc magis sunt ex
usu, ut quæ in Templis, & coram Princi-
pibus gestare liceat.

Quod victum spectat; *Hippocratis præ-*
ceptum pro Oraculo habendum. Sani-
tatis studium esse, non repleti cibis. A' fatie-
tate igitur, insuperque à ciborum varie-
tate, cavere debent, ut quæ cacochyliam,
& turbas in Ventre ciere soleant, siqui-
dem, ut ait Horatius — cum simul assis 1.2. Sat.

Miscueris elixa, simul conchyliis turdis, 2.

Dulcia se in bilem vertent, stomachoque
tumultum

Lenta feret pituita.

Ventriculi ergo magna custodia ha-
benda, ne à functionibus suis aberret, ac
totum corpus plectatur. Ad roboran-
dum stomachum, laudat Ficinus Cinna-
momum, & rerum aromaticarum usum;
nostra hac ætate inter Literatorum cu-
pedias est Cocholata, stomachi & spiri-
tuum solatium; ac profecto cum studio-
rum natura melancholica sit, sive na-
tiva, sive adscititia, ac multo acido abun-
det, hujusmodi potiones balsamicæ, &
spirituosæ acorem, tum stomachi, tum
sanguinis cicurare poterunt, & ad melio-
rem crasim perducere.

Quoad potum, Vinum cæteris potioni-
bus præferendum; meracum laudatur,
sed modicum. Scio multos è Literatis
suo-

suorum Medicorum consilio, ut possent liberaliter se proluere, Vina alba, tenuia in usu habere, quo pacto putant sibi licere sine noxa bibere quantum lubeat, quod certè non adeò tutum, ut putant. Vina hæc tenuia, æstate præcipuè, aciditatem quandam adsciscunt, quo nihil perniciosius, ubi luxuriet acidum. *Præstat*, aje-
l. 2. Conf. bat, Crato, eos, qui Ventriculo debili sunt,
27. potius parum Vini Ungarici, vel Malvatici bibere, quàm tenuia vina copiosa haurire.

De hujusmodi Vinis scripsit quoque Hel-
In Vo- montius, quod parum Vini, multum aceti
lup. Vi- contineant. Literarum itaque Cultori-
ven. bus, Arthritide, Colica Affectione hypochondriaca vexari solitis, qui affectus ex acido morbofo genesim suam ducunt, neutiquam acidorum usum, sed ea, quæ illud infringant, convenire satis perspectum est.

Quoad cæterarum rerum regimen; ut sedentariæ, ac statariæ Vitæ incommoda declinent, moderata corporis exercitatione quotidie erit utendum, si tamen aer purus ac serenus sit, ac Venti fileant; molles etiam frictiones, ad transpirationem, tum servandam, tum promovendam, in usum frequentiore revocandæ; lavacrum quoque aquæ dulcis, æstate præsertim, quo tempore atra bilis Literatos infestat, valde salutare est; sic enim humo-
 rum

rum acrimonia temperatur, & squallida
Viscera remollescunt. Tempus Balnea-
tioni magis opportunum erit vespertinis
horis, deinde cibum sumere & cubitum
ire, hic enim apud antiquos mos erat ac
ordo. Sic *Homerus*.

*Ut lavit, sumpsitque cibum, dat membra
sopori.*

Quoad tempus vacandi studiis magis
commodum, matutinum præcipuè com-
mendari solet, non ita verò nocturnum,
ac præsertim post Cœnam. *Monstrum est,* *de Stad.*
inquit Ficinus, ad multam noctem frequen- *Val. tu.*
tius vigilare, unde etiam post Solis ortum dor- *l. 1. c. 7.*
mire cogaris, & in hoc ait errare Studiosos
permultos; varias autem rationes affert,
quarum alias ex Planetarum positu, &
configuratione, alias à motu Elemento-
rum deducit, dum Aer, Sole occidente,
crassescit, nec non ab ipsis humoribus,
dum noctu prævalet melancholia, ab ordi-
ne Universi, cum dies labori, nox quieti fit
destinata, adeò ut hisce omnibus Lite-
rati ad lucernam lucubrantēs contrariis
motibus repugnent.

Verùm in hac re attendenda est cujus-
que consuetudo; cavendum tamen ex
Celsi monitu, ne id post cibum ingestum, *l. 1. c. 2.*
fiat, sed peracta coctione. Eminentissi-
mus Cardinalis Sfortia Pallavicinus, Vir
doctissimus, totam diem literarum studio
sine

sine cibo largiebatur, mox cœnâ modicâ sumpta, ac studiorum curâ ablegatâ, somno, & virium reparationi noctem totam impendebat.

Non desunt tamen qui nocturnum tempus diurno præferant & secretiores secessus, & amica noctis silentia, studiis magis opportuna existiment. *Euripidem*

l. 15. c. 20.

Tragœdiarum Scriptorem tradit *Gellius*, solitum in speluncam quandam tetram, & horridam in Insula Salamine descendere, quotiescumq; Tragœdiam aliquam

Quintil. l. x. Instit. de mod. scrib.

meditaretur. *Demosthenes* quoque magnus ille Orator, in locum ex quo nulla exaudiri vox poterat, & à quo nihil prospici posset, se recipiebat, ne aliud agere mentem cogerent oculi. Ubi autem lucubrandum sit, non in angustis Cellis, & Musæolis id agendum, uti solent nonnulli, hyeme præsertim, ne à frigore infestentur, sed in amplo conclavi, modò Corpus vestibis benè sit munitum; fumus enim Lucernæ, necnon halitus è corpore, ac per os jugiter expirantes angustum spatium, citò replent, & aerem respirationi minus idoneum, imò noxium reddunt, caput simul gravando, multòque magis si candelis sebaceis utantur, quæ suo nidore, & fumida exhalatione stomachum, & cerebri anteriores ventriculos inficiant, quod

c. 2.

maximè cavendum monet *Plempius* in

Ope

Opere laudatissimo de Togatorum Valetudine tuenda. Oraculum illud *Hippocratis*, quo laudatur *Somnus in frigore cooperto*, in hac quoque re locum meritò habet; sicut enim, ex doctissimi *Vallesii* interpretatione, salubrior est somnus in amplo conclavi, sed corpore stragulis benè connecto, ob purioris Aeris inspiratum, sic Studiosis Viris conducibilius esse crediderim, si in amplo potius, quàm angusto Musæo, seu Hypocausto, ad studia incunbant, rigenti licet hyeme, sed cooperti, ut ait *Hippocrates*.

4. in 6.
Epid.
t. 13.

Cum verò ex superiùs recensitis morbis decumbunt, ut nephritide, colica, arthriticis doloribus, qui sunt studioforum Cruces, ad ea remedia confugiendum, quæ hujusmodi affectibus sunt magis propria, & quorum apud Scriptores magna est supellex, cum remediorum formulis Tractatum hunc meum infarcire mihi non fuerit animus. Novuum tamen remedium ad sanandam Arthritidem, quod Sacharum lactis vocant, ex inventione Excellentissimi *D. Lodovici Testi*, Medici Veneti, nuperis experimentis, & cum salubri eventu comprobatum, silentio præterire nefas ducerem, de quo remedio prodit hoc anno libellus Venetiis impressus.

Quia verò Literati, ut plurimum morositatem familiarem habent, ac Medi-

eos persæpè interpellant, urgentque ut remedia ipsis præscribant, ac præcipuè purgationes, & sanguinis missiones, idcirco in hac re non parvi momenti, proferam, quæ experientiâ, & observatione, salutaria deprehendi. Mihi ergo compertum, Literatos homines multò faciliùs purgationes etiam validas, ac repetitas tolerare, quàm sanguis missionem, licet parcam, atque huic observationi non parum congruit ratio; Etenim cùm illorum stomachus, ob noctes insomnes, ob spirituum ad alias partes abductionem, ob studiorum intemperantiam, acidis cruditatibus scateat, cathartica medicamenta, licet valentiora, ab acido illo luxuriante enervantur, quæ si nimis blanda sint, turbas potiùs cient, nihilque educunt; circumspèctum tamen Medicum, qui habitum, vires, morbum ægrotantis perpendat, hæc omnia exposcunt. Id quoque in Pueris observamus, qui ob acidi sibi familiaris exuperantiam valida purgantia persæpè eludunt. Nihil est autem, quòd Catharticorum vim alkalicam magis infringat, quàm quæ ex acidorum familia sunt desumpta. Venæ sectio autem, ut ut parca, illorum vires atterit, ac spiritus ob vigilias & studiorum labores evanidos, facile exolvit. *P. Gassendum*, Philosophum Celeberrimum, ob pluries

repe-

repetitam Phlebotomiam, ut mos est apud Gallos, periisse, in ejusdem vita legimus.

Observatione dignum est, Religiosorum Ordinum Literatos Homines, macilentos, valetudinarios, familiares habere purgationes, & vomitiones ex pulvere, Cornacchini, Calice emetico, & similibus, non sine euphoria; horrere autem, cum de Venæ sectione agitur, ut qui fatiscunt, illud, quod magis illos infestat, saburram humorum esse in stomacho stabulantem, ac vitale robur, quod inest sanguini, languidum esse, ac effœtum.

Incumbant ergo ad Sapienriæ Studium Literarum Professores, sed cum modamine inculpatae tutelæ, nec tam sedulò circa animi cultum occupati sint, ut corporis curam negligant, sed bigæ medium, quasi libramentum, sustineant, adeò ut Anima, & Corpus fideli contubernio, veluti Hospes, & Hospitator, mutua officia sibi præstent, neque ad invicem se conterant.

Scitè quidem ac lepidè Democritum dicere solitum *Plutarchus* tradit, quòd si Corpus & Anima disceptarent ad invicem de damno dato, dubium fore, quis sit damnosior, Hospes, an Hospitator. Ac profectò inter utrosque perrarè justa reperitur moderatio; etenim si corporis robori nimis stu-

de Pre-
cep. Sa-
lub.

deamus illud saginando, humo affigimus
divinae particulam auræ; si ingenio exco-
lendo ac ornando toti simus, corpus con-
tabescit; rectè igitur monebat *Plato*, ne
corpus absque animo, & animum absque
corpore exerceamus. Locum hunc clau-
dam lepida narratione *Plutarchi* ex libro
de Præceptis salubribus, quem in Studio-
forum, & Politicorum gratiam se con-
scripsisse professus est. *Atqui*, ait ille, *Bos*
conservo suo Camelo, qui parte oneris suble-
vare eum nolebat; *Tu verò*, inquit, & omnia
hæc mea brevi portabis, quod mortuo eo conti-
git. Haud aliter accidit animo, qui dum pau-
lulum laxare, & remittere abnuvit corpus,
quod id requirit, mox febre aliqua, aut verti-
gine ingruente, dimissis libris, disputationibus,
& studiis, unà cum illo ægrotare, & laborare
compellitur;

FINIS.

SILLABUS ARTIFICUM,

De quorum Morbis fit mentio.

<i>Mettallorum Fossores.</i>	<i>Pag. 9.</i>
<i>Inauratores.</i>	25.
<i>Jatraliptæ.</i>	33.
<i>Chymici.</i>	37.
<i>Figuli.</i>	40.
<i>Cuprarii, & Stannarii.</i>	46.
<i>Vitriarii, & Specularii.</i>	48.
<i>Pictores.</i>	53.
<i>Sulphurarii.</i>	57.
<i>Fabri Ferrarii.</i>	60.
<i>Gypsarii, & Calcarii.</i>	62.
<i>Pharmacopæi.</i>	72.
<i>Foricarii.</i>	76.
<i>Fullones.</i>	85.
<i>Olearii, Coriarii, Casearii, Fidicinarii.</i>	103.
<i>Tabacopæi.</i>	114.
<i>Vespillones.</i>	123.
<i>Obstetrices.</i>	129.
<i>Nutrices.</i>	135.
<i>OEnopæi, & Cerevisiarii.</i>	165.
<i>Pistores, & Molitores frugum.</i>	183.
<i>Amylopæi.</i>	192.
<i>Lapicidæ.</i>	197.
<i>Fabri Murarii.</i>	200.
<i>Lotriceæ.</i>	204.

<i>Cribratores, & Mensores frugum.</i>	207.
<i>Carminatores Cannabis, Lini, & Sericearum placentarum.</i>	213.
<i>Balneatores.</i>	225.
<i>Piscatores, & Nautæ.</i>	221.
<i>Salinarii.</i>	225.
<i>Statarii Artifices.</i>	231.
<i>Sedentarii Artifices.</i>	236.
<i>Judæi.</i>	241.
<i>Cursores.</i>	247.
<i>Equisones.</i>	253.
<i>Bajuli.</i>	259.
<i>Athletæ.</i>	265.
<i>Lepturgi.</i>	269.
<i>Cantores, Phonaſci.</i>	274.
<i>Agricolæ.</i>	280.
<i>Milites.</i>	293.
<i>Literarum Professores.</i>	306.

INDEX RERUM.

A

- A** Cetum portionem aliquam spiritus ardentis continet. Pag. 173.
- Acidum volatile morborum Castrensiū causa. 297.
- Acidum Vini an ebrietatis causa. 171.
- Aer Vitæ, & Morborum Auctor. 124.
- Aer qualis circumfusus, tales humores, & spiritus. 297.
- Aer Fodinarum quomodo emendetur. 20.
- Agricolæ morbis pectoris ut plurimum obnoxii. 283.
- Agricolis ægrotantibus magis confert purgatio, quàm Venæ sectio. 287.
- Agricolis Cucurbitulæ scarificatæ magis propriæ, quàm Venæ sectio. 292.
- Agricolarum Pueri sub Æquinoctium Mydriasi laborant, ac sponte sani fiunt. 283.
- Agrorum stercoratio ab Hesiodo damnata, ut insalubris. 285.
- Alkalia cum alkalicis interdum effervescent. 172.
- Allia & Cæpas Agricolarum Theriacen vocat Galenus. 290.
- Alternatio operationum Naturæ gratissima. 235.
- Amylum parantes, tussiculosi, asthmatici. 193.

- Amylum vim habet corrosivam, contra quam creditur.* 196.
- Animalia in Fodinis degentia Solifuga dicta.* 18.
- Anima, & Corporis fida societas Valetudinis fundamentum.* 315.
- Anima cogitatio, de ambulatione.* 316.
- Animam à lectione, & vocis exercitio moveri, quid intellexerit Hippocrates.* 278.
- Argilla Oleum absorbet è Vestibus.* 87.
- Artium omnium, & Sapientiae quoque, magistra Paupertas.* 307.
- Artifices in censu Romanorum Civium olim descripti.* 4.
- Artificum Collegia à Numa Pompilio instituta.* 4.
- Artifices Statarii, quibus morbis obnoxii.* 231.
- Artifices Sedentarii, quibus morbis tentari soleant.* 237.
- Artifices aegrotantes in parte, quae magis exercetur, humorum decubitus pati solent.* 240.
- Arthritis, & Nephritis binæ sorores, & Vitæ sedentariae filiae.* 312.
- Asthma montanum quid sit, ejus remedia.* 22.
- Athletis usus Venereorum interdicebatur.* 268.
- Isdem aliquando permittebatur, ad hilaritatem illis conciliandam.* 269.
- Aura è puteis, ubi Triticum reconditur, perniciosa.* 209.

B

- Balnea antiquitus Artificum Solamen, pro munditie, & lassitudine tollenda.* 93.
Balnea remedium præservatorium ab Herniis. 275.
Balneatores ut plurimum Cachectici. 218.
Bajuli Vasorum sanguinis ruptioni in pectore obnoxii; iidem asthmatici, ac Herniosi fiunt. 263.
Bajuli quare super humerum pondus gestantes curvi incedant. 265.
Bombycis sordes pessimæ, aerem inquinantes. 216.

C

- Cadavera in Templis tumulandi consuetudo, aerem parum salubrem reddit.* 125.
Calcis natura admiranda. 202.
Calcis decoctum in Diabete. 68.
Calx Oleo perfusa non effervesceat. 69.
Calx inter Alkalia primas tenet. 203.
Calculi à causa externa per os suscepta producti. 198.
Calculi in Bobus, Equis frequenter reperti. 198.
Cantbarides toto corpore spiculis sunt armatæ, & totæ sunt ulcerativæ. 74.
Cantores, & Phonasci quibus morbis obnoxii. 274.
Candelarum sebacearum nidor capiti, ac stomacho valde noxius. 111.
Camera optica, quomodo fiat Visio egregie ostendit.

<i>ostendit.</i>	270.
<i>Cannabis, & Lini maceratio Aerem pestilentem efficit.</i>	285.
<i>Caput capillitio munire, consuetudo valdè salutaris.</i>	332.
<i>Carminatores Cannabis, Lini, & sericearum placentarum, asthmatici.</i>	215.
<i>Caries, ex frugibus Pulmonibus valdè noxia.</i>	208.
<i>Caro suilla ex porculo lactente in sputo sanguinis, salubris observata.</i>	259.
<i>Casei nequitia à Lotichio descripta.</i>	108.
<i>Castrense Proverbium. Qui Patriam quaerit, mortem invenit.</i>	302.
<i>Castrorum mundities apud Israelitas ex præcepto observata.</i>	302.
<i>Cerevisiarii dum parant Cerevisiam, temulentifunt.</i>	179.
<i>Cervia Civitas, Salis Promocondus.</i>	226.
<i>Cervia Civitas pene deserta, summorum Pontificum privilegio omnium exulum tutum est Asylum.</i>	228.
<i>Chymicorum morbi.</i>	37.
<i>Christiani olim ad metalla damnati.</i>	12.
<i>Cloacarum odor, quare Oculos præcipuè lædat.</i>	80.
<i>Cloacæ Romanæ Urbis inter magnifica ædificia recensita.</i>	85.
<i>Cloacarum expurgatio antiquitus inter pœnalia opera.</i>	84.
<i>Cœcitas ex Cloacarum purgatione.</i>	79.
<i>Cæli</i>	

Cæli nomine, ex Hippocrate, Aer intelligendus. 298.

Cogitatio est Animæ deambulatio. 316.

Collyrium ex ære ophtalmiæ ex fumis metallicis remedium. 22.

Colica à Ventris compressione sedata. 291.

Colicæ remedium ab emplastro Chamæpitii. 291.

Coriarii, & Fidicinarii, omnes ferè cachectici. 105.

Cursus majorem exigit inspirationem, quàm expirationem. 250.

Cursores ut plurimum anhelosi, & hæmoptotici. 251.

Cursores supra 40. annum ut plurimum ad cursum impotentes fiunt. 251.

Cursus longi, reversivi, circulares, indefiniti, quam potestatem habeant. 256.

Cursus circularis quare tantam defatigationem afferat. 256.

D

Destillationes, ac fluxiones in pectus ab intemperantia studiorum. 317.

Destillatores Vini ex solo odore temulenti fiunt. 302.

Divinum Hippocratis, quid sit. 297.

Dæmunculi, Fodinarum Incolæ. 18.

Dietæ Regulæ in Artificibus à Platone derivæ. 292.

Dolia pro Vino recondendo in Germania sulphurari solita. 58.

Do.

Domus recenter fabrefactæ periculosa habitatio. 201.

Domus ex Gypso constructa multò citiùs, ac tutiùs habitari potest, quàm ex calce compacta. 202.

Dysenteriae Castrenses, & illarum causæ. 296.

Qua methodo curentur. 300.

Dyspnœa Metallurgis familiaris. 11.

Dysuria, & Urinæ cruentæ Cantoribus familiares. 279.

E

Ebrietas OEnopæis ex solo vini odore familiaris. 166.

Ebrietas num à parte Vini acida, an sulphurea, & alkalica. 167.

Ebrietatis remedia, ex Alkalicorum familia. 169.

Ebrietas levis, quæ commoda Valetudini præstet. 176.

Ebrietatem remedia præcauentia. 181.

Epidemica Constitutio Fullonum. 90.

Epistola P. Xilandri de morbis Togatorum. 318.

Equisones mariscis infestari solent. 254.

Equitantes libidinosi. 258.

Equitatio, quæ commoda afferat, & quibus morbis salutaris. 258.

Equi in circulari cursu quare adeò defatigantur. 258.

Exercitatio vocis animam movet, ac totum. 60r.

corpus facit incallescere. 277.

Exercitationes gymnicae, quanti fierent apud antiquos. 247.

F

Fabri Ferrarii ut plurimum lippitudini obnoxii. 61.

Fabri ex Platone expeditam à Medico curationem exigunt. 70.

Febris Castrensis maligna quomodo curanda. 293.

Febres malignae ex halitibus Cannabis maceratae. 284.

Febricitantibus, num indusia, & lintea mutanda. 94.

Figuli ut plurimum vertiginosi, & paralytici. 41.

Foricarii omnes pene caeci fiunt. 79.

Fossorum Vestes in Calchanti fodinis in pulverem solvuntur. 19.

Fossorum in Fodinis, quanta sit cura habenda. 20.

Fossorum morbis remedia. 21.

Fossoris imago ex Pignorio. 13.

Fossore à Dæmunculis percussi citò intereunt. 18.

Frugum pulvis Pulmonibus quàm noxius. 207.

Fullones vestes sordidas antiquitus purgabant, ac dealbebant. 88.

Fullones podagra non laborant. 88.

Fullones urina veteri utuntur ad Oleum è pannis expurgandum. 86.

Ful-

- Fullonum epidemica constitutio.* 90.
Fullo Mutinensi populo spectaculum Gladiatorum exhibuit. 102.
Fumus ex lixivio Pulmonibus noxius. 205.

G

- Galenus in Calchanti fodinas descendit.* 17.
Galenus Palæstra se exercens humeri luxationem passus est. 268.
Galenus scommata contra Q. Serenum, circa Urinarum iudicium. 88.
Gallinæ Vinacea calentia comedentes, temulentæ fiunt. 167.
Guajaci decoctum noxas à Mercurio illatas emendat. 30.
Gypsarii ut plurimum anhelosi, ac tabidi. 63.
Gypsi admiranda vis elastica. 65.
Gypsi natura calci contraria. 65.
Gypsum in loco humido marcescit, in sicco ferè æternum. 66.

H

- Habitatio circa loca pratensia insalubris.* 278.
Habitatio prope muros Civitatis morbos accersit. 107.
Hæmorrhodum ex Tabaci infessu provocatio. 115.
Hæmoptoici in Ægyptum olim mittebantur. 278.
Herodicus à Platone irrisus, quòd Artificibus Diætæ regulas præscriberet. 292.
Hippuris, apud Hippocratem, morbus ex equitatione. 258.

Hortorum Cultores Cachectici, ac Hydropi ob-
noxii. 286.

Hypochondriaca affectio, Literatis familia-
ris. 317.

Hystericis affectibus Nutrices persæpè obno-
xia. 137.

Hypocausta, & angustæ Cellæ, Literatis elu-
cubrantibus noxia. 336.

I

Jacobus Carpus Unctionis Mercurialis Au-
ctor. 34.

Jatraliptarum morbi. 33.

Ignis non semper est Venenorum Domitor. 32.

Ignis non semper rerum corruptor, sed inter-
dum Auctor. 51.

Inauratores, omnes ferè vertiginosi, & paraly-
tici. 25.

Inauratores sine febris vestigio pereunt. 27.

Infibulatio Athletis fieri solita, ne Venere sol-
verentur. 268.

Judæi antiquitus Romæ in transtiberina re-
gione habitabant. 105.

Judaica gens quibus morbis obnoxia. 241.

Juris Consulti, & Ministri Principum ferè
semper valetudinarii. 318.

L

Lactantes mulieres, num arcendæ à virili con-
cubitu. 146.

Lactis generatio in Puerperis, à Ventris com-
pressionem. 149.

Lactis generatio juxta leges Mechanicas con-
tro.

- troversa.* 147.
Lactantes Mulieres, quibus morbis vexari soleant. 140.
Lactantes quare in humeris compressionem sentiant. 142.
Lac Asininum magis ad purgandum, Bubulum adreficiendum, laudatur. 159.
Lana Mutinenses à Columella laudatę. 102.
Lapida calculis Pulmonum obnoxii. 197.
Lepturgi temporis progressu omnes Myopes fiunt. 270.
Literarum Professores, quibus morbis teneri soleant. 309.
Literati, cur melancholici. 310.
Literati ut plurimum Myopes fiunt. 311.
Literati in Hypocaustis, & Musæolis elucubrantes, graves noxas accersunt. 336.
Literati, ut plurimum Artbritici, & Nephritici. 312.
Lochiorum suppressio, mensium suppressione deterior. 132.
Lolium, Tritici sololes corrupta, quare magis longeævum, quàm Triticum. 211.
Lotrices Dyspnææ, & Hydropisi obnoxie. 205.
Ludovicus Testi Auctor Sachari Lactis pro Artbritide. 337.

M

- Marasmus Togatis, & Principium Ministris familiaris.* 317.
Mammarium cum Utero mirus consensus, sed modus adhuc ignotus. 155.

Mam-

- Mammarum contrectatio, Veneris irritamentum.* 156.
- Papillæ erectionem facit.* 156.
- Mammæ cur ante partum, & post partum late turgant, adhuc ignotum.* 147.
- Varia circa id controversiæ.* 157.
- Martiani opinio de permittendo Nutricibus virili concubitu.* 146.
- Martyrum corpora antiquitus sola condebantur in Sacris Ædibus.* 126.
- Medici munus plebejos curantis est interrogare, quas Artes exerceant.* 7.
- Mechanicæ Structuræ potestas, Hippocrati non ignota.* 149.
- Melancholici ingeniosi, & ingeniosi fiunt melancholici.* 310.
- Menstruus sanguis, num qualitate peccet.* 130.
- Floris nomine ab Hippocrate appellatur.* 130.
- Mercurius, Inauratoribus quas noxas pariat.* 26.
- Mercurius quare febrem non solum excitet, sed potius sopiat.* 28.
- Mercuriales purgationes ad febrile miasma tollendum salutare.* 28.
- Mercurius Medicorum, similis Poetarum Mercurio.* 29.
- Mercurius infusus, vel in aqua decoctus, Vermes exterminat.* 31.
- Mercurius, an quid febri fugi contineat.* 28.
- Metallurgia, Cerebro, & Pulmonibus insensissima.* 24.
- Metalla in Metallurgorum Cadaveribus re-*
per-

- perta.* 26.
Matallurgi effigies ab Hippocrate descriptas. 30.
Ministri Principū, morbis malè mulctati. 317.
*Mixturæ rerum, quantæ efficacæ, & quàm
 facile iucantis imponant.* 51.
*Motus tonicus musculorum non est causa de-
 fatigationis, sed actio continuata.* 234.
*Morbi Castrenses semper quid divinum in se
 habent.* 293.
*Morbos Castrenses cognoscere, cuilibet Profes-
 sori necessarium.* 305.
*Morbus per sapientiam mori ex Plinio, quid
 sit.* 314.
*Varie circa id dictum Scriptorum interpre-
 tationes.* 314.
*Myopiæ obnoxii ut plurimum sunt Literarum
 Professores.* 311.
Myopia, vitium senibus familiare. 313.
*Mulieres rusticanæ rectius nutriunt lactantes
 filios, quàm urbanæ.* 164.

N

- Navigantes cum ægrotant, duplo maiorem
 Medicamentorum dosim exposcunt.* 224.
Iisdem alvi stipticitate laborant. 223.
Necessitas, Artium, & Sapiëntiæ Magistra. 307.
*Nephritides, Artes statarias exercentibus fa-
 miliares.* 233.
Nitrum lippitudinis remedium. 23.
*Nosce te ipsum, quomodo ex Platone sit intel-
 ligendum.* 83.
Nutrices, ut plurimum scabiosæ. 141.

*Nutrices facilius purgationes tolerant, quam
Venæ sectiones.* 141.

*Nutrices ob nimiam lactationem interdum
ad tabem deducuntur.* 143.

*Nutrices in suos alumnos corporis & animi vi-
tia transferunt.* 161.

Nutricum officium in Nuptiis apud Veteres. 147.

*Nutrices tam frequenti lactatione se ipsas, &
Infantes perdunt.* 164.

*Nutrices num à virili concubitu arcere expe-
diat.* 142.

O

Obstetricum morbi. 133.

Oculi structura, quæ laudabilior. 271.

*Odor rosarum nonnullis valde infestus, & li-
pophymias efficit.* 75.

*Odores aromatum consternationem in assuetis
interdum inducunt.* 75.

Odorum historia naturalis desideratur. 122.

*Olei è nucibus, & seminibus Lini fumus, val-
de noxius.* 104.

*Offa Helmontiana, quid sit, & quomodo pa-
retur.* 168.

O Enopæi, licet abstemiî, temulentiæ obnoxii. 167.

Olearii, Cachectici, Vertiginosi, & Asthmatici. 104.

*Operum Auctores, inter Literatos magis mor-
bis obnoxii.* 313.

Ophtalmiæ graves ex fumis metallicis. 22.

*Opium, num somnum, inducat figendo spiri-
tus, & humores, vel liquando.* 175.

- Partus faciliores esse in lectis, quàm super sel-
las.* 134.
- Pentaculorum imaginaria virtus ad pavorem
discutiendum.* 302.
- Pictores, ut plurimum valetudinarii, & ca-
chectici.* 53.
- Phonasci, & Cantores ruptionibus Vasorum
in Pulmonibus obnoxii.* 274.
- Pharmacopæorum morbi.* 73.
- Phthiriasis Molitoribus familiaris.* 187.
- Pistrinis utebantur antiqui ad fruges teren-
das.* 190.
- Num haberent molendinorum usum.* 190.
- Pistores tussi, raucedini, & lippitudini obno-
xii.* 184.
- Piscatores ut plurimum elephantici, & Ulce-
ra in cruribus gestant.* 220.
- Podagricis minus noxia Vina generosa, modi-
cè sumpta, quàm Vina tenuia.* 334.
- Porculi lactentis caro hæmoptoicis salutaris.* 259.
- Problema Mechanicum, cur Bajuli curvi in-
cedant cum pondus aliquod super humeros ge-
stant.* 263.
- Proverbium Castrense. Qui Patriam quæ-
rit, mortem invenit.* 302.
- Pudendi inflammatio ex Ari contactu.* 73.
- Plumbi aqua macerati halitus Figulos para-
liticos reddit.* 41.
- Puerperia virulentiam aliquam semper ad-
junctam habent.* 132.
- Pub.

*Pulmonares Epidemiæ à rusticana gente
exordiri solent.* 281.

*Putei, in quibus repositæ fuerint fruges, auram
venetatam expirant.* 209.

*Putei aquæ salsæ, è quibus Sal elicitur in
Agro Placentino.* 229.

R

Rauedo Cantoribus familiaris. 276.

*Renum, & Lumborum dolores Artificibus
Statariis familiares.* 233.

Romani togis albis utebantur. 209.

Fullonibus emaculandas tradebant. 209.

S

*Sal urinæ non habet ullum alium salem sibi
similem.* 99.

Salem fabricantes, quibus morbis obnoxii. 229.

*Sal quare Calcem arrodât iis in locis, ubi as-
servatur.* 299.

*Sanitas in commodatione, quadam inter
Animam & Corpus posita est.* 315.

Scriptores de morbis Metallurgorum. 13.

*Sebum cum Oleo epotum, inedia facilem tole-
rantiam reddit.* 110.

*Sedentarii Artifices, quibus morbis sint obno-
xii.* 238.

*Servi, & Rustici cur difficilius ferant magna
remedia, quàm gens libera, & urbana.* 388.

*Servi, & Servæ ad pristrina, & molas trusa-
tiles olim erant addicti.* 190.

*Servi Pistrinis addicti, ut à Vertigine minus
infestarentur, solebant excæcari.* 190.

*Socrates per totam diem naturalem stabat
in-*

- immotus.* 233.
Specularii, non secus ac Inauratores, parali-
tici, & apoplectici fiunt. 52.
Statarias artes qui morbi comitentur. 231.
Statio brevis, quare maiorem defatigationem
inferat, quam longa deambulatio, & cur-
sitatio. 234.
Statio longa, sanguinis ad superiora recursum
remorando, Varices inducit. 232.
Sublimatis fabrica in Finalensi Oppido magnę
litis causa, propter vitrioli exhalationem. 39.
Sudoris provocatio, Castrensum morborum re-
medium polycrestum. 298.
Sulphurarii Artifices ut plurimum lippi, &
anbelosi. 58.
Sulphur, Pulmonum est Balsamum si suo aci-
do fuerit spoliatum. 59.

T

- Tabaci masticati usu peregrinantes famem,*
& lassitudinem non sentiunt. 118.
Tabacopæi vertiginosi. 115.
Tabaci fumus pulmones exsiccat, & ad ma-
rasmum deducit. 116.
Tabacum hæmorroidas provocat. 115.
Tabaci decoctum ad Empyematicos sanan-
dos, salutare compertum. 117.
Tabaci masticatio nimiam salivam eliciendo,
marasum inducit. 119.
Tabes ex nimia lactatione. 158.
Tibicines hæmoptoici facile fiunt. 279.
Temulentia num à parte vini acidâ, an Alka-
lica, & sulphurea, opiniones variae. 171.

- Pro parte sulphurea decernitur.* 175.
Translyberina regio antiquitus Officinas habebat sordidiores. 106.
Tributum super urinam, quare à Vespasiano impositum. 209.
Triticum non adeò longævum, ut aliæ fruges. 211.
Triticum cur pulverem semper à se dimittat. 210.
Typographi imbecillitati Visus obnoxii. 272.

V

Varices, Artificibus Statariis morbus familiaris. 231.
Venæ sectio in morbis Castrēsis suspecta. 299.
Venæ sectio morbis ex Metallurgia semper noxia. 30.
Venæ sectio Agriculis repetita parùm felix. 287.
Iisdem Cucurbitularum usus magis salutaris. 287.
Venter Artium Magister. 1.
Venena, num particularem habeant cum variis corporis partibus antipathiam. 80.
Vespillones malignis febribus obnoxii. 123.
Vespillones rarò senescunt. 123.
Vocis exercitatio quos morbos pariat. 275.
Vocis exercitatio, ut cantus, lectio, quomodo ex Hippocrate Animam moveat. 278.
Vocis asperata remedia. 280.
Vinacea multum spiritus ardentis continent. 166.
Vinum sanat eas dispositiones, quas facit. 176.
Vini spiritus rectificatio sine destillatione per alka-

- alkalia infusa.* 171.
Demonstrat temulentiam fieri à Vini parte sulphurea. 171.
Vini spiritus Sanguini recenti remixtus non semper ebullitionem excitat. 168.
Vina recentia magis diuretica, quàm vetera. 177.
Vinum sanguis Terræ. 179.
Vina generosa modicè sumpta Arthriticis minus noxia, quàm Vina tenuia largè epota. 171.
Vitriatio in Figlinis quomodo fiat disquisitione dignum. 44.
Vitriarii soli sapientes, cùm ubi 40. annum attigerint Artem suam deserant. 48.
Vitra colorata suos Artifices necant. 50.
Ulceribus Piscatorum aqua marina remedio est, & quam ob causam. 223.
Ulcera sordida à levibus medicamentis irritantur potius, quàm sanantur. 223.
Urinæ veteris usus ad purpureum colorem lani conciliandum. 87.
Urina epota Mulieribus menses revocat. 96.
Urinæ puerorum impubium vaporatio, Mulieribus menses ciet. 97.
Ustrina Cadaverum prope Ædes alienas vetita. 127.
Vulnera in Castris, malignum aliquid habent adjunctum. 301.

